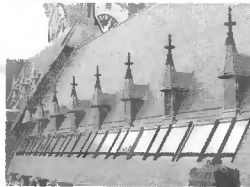

Monumentenjaarboek 2000

NCM

Bouwen tussen heden en Verleden

restauratie/renovatie Vredespaleis, Den Haag

Restauratie
Renovatie
Onderhoud
Nieuwbouw

KONINKLIJKE

WOUDENBERG

Voorstraat 7 Postbus 3 4233 ZG Ameide Tel. (0183) 60 66 00 Fax (0183) 60 26 67

Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
telefoon bibliotheek 020-624 37 39
fax 020-638 52 39
e-mail e.boekman@inter.NL.net

De uitleentermijn bedraagt 4 weken. Verlenging met 4 weken is mogelijk, tenzij de publikatie inmiddels is gereserveerd.

De uitleentermijn is verstreken op:

--	--	--

Oplossingen voor leegstand

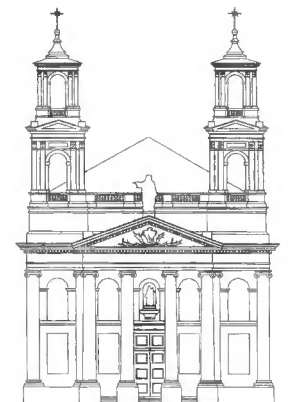
HOD Nederland BV heeft zich de afgelopen twintig jaar ontwikkeld tot marktleider op het gebied van het beheer van leegstaand vastgoed. Daarbij is het tijdelijk beheren van kostbare monumenten, en andere objecten met een belangrijke historische waarde, een specialisatie waar we trots op zijn. Het vertrouwen dat zowel overheden als particuliere organisaties in onze dienstverlening stellen is gebaseerd op kennis en ervaring, en het leveren van doordachte oplossingen om lange, maar zeker ook

kortere periodes van leegstand zonder problemen te overbruggen. Bekende werklocaties uit het recente verleden van HOD Nederland zijn o.a. De Kanselarij te Leeuwarden, Het Duitse Huis te Utrecht (grote foto) en het neoclassicistische Landhuis Broekhuizen in Leersum (inzet).

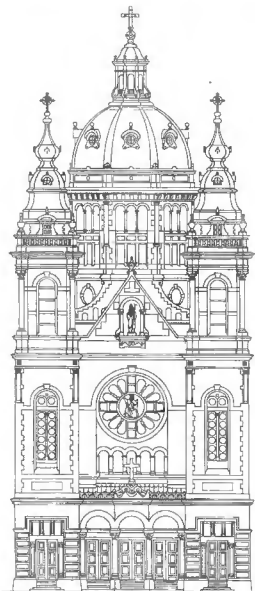
HOD Nederland BV, Postbus 14210, 3508 SH Utrecht
Telefoon (030) 2 511 911
Bezoek ook onze website: www.hod.nl

1

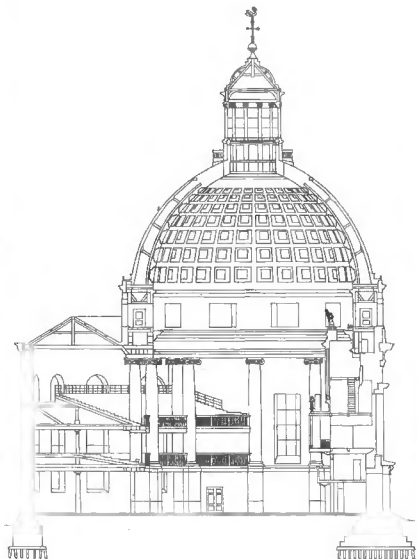

architecten lid b.n.a.
ter kleef 2
1081 am amsterdam
telefoon 020-6429923
telefax 020-6429926

2

3

- 1 mozes- en aäronkerk
- 2 nicolaaskerk
- 3 ronde lutherse kerk

Nuttige adressen

Algemeen

- **Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen**
Europaweg 4, Postbus 25000, 2700 LZ Zoetermeer
telefoon 079 – 323 23 23, fax 079-3232320
website www.minocw.nl
- **Rijksdienst voor de Monumentenzorg**
Broederplein 41, 3703 CD Zeist
Postbus 1001, 3700 BA Zeist,
telefoon 030 – 698 32 11, fax 030 – 691 61 89
Voorlichting: 030-6983456, website: www.rdmz.nl
- **Raad voor Cultuur**
R.J. Schimmelpennincklaan 3, 2517 JN 's-Gravenhage
telefoon 070 – 310 66 86, fax 070 – 361 47 27
- **Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek**
Kerkstraat 1, 3811 CV Amersfoort
telefoon 033 – 422 77 77, fax 033 – 422 77 99
- **Inter Provinciaal Overleg (Welzijn, Cultuur)**
Postbus 97728, 2509 GC 's-Gravenhage
telefoon 070 – 314 34 14, fax 070 – 324 31 34
- **Vereniging van Nederlandse Gemeenten**
Postbus 30435, 2500 GK 's-Gravenhage
telefoon 070 – 373 83 93, fax 070 – 363 56 82
website: www.gemnet.nl
- **Stichting Nationaal Restauratiefonds**
Postbus 15, 3870 DA Hoevelaken
telefoon 033 – 253 94 39, fax 033 – 253 95 95

- **Belastingdienst/Particulieren Amersfoort/
Bureau Monumentenpanden**
Postbus 4050, 3800 EB Amersfoort
telefoon 033 – 450 52 22, fax 033 – 456 08 70

Provinciale Welstandsorganisaties

- **Groningen:** Libau, welstands-en monumentenzorg
Groningen
Hoge der A 5, 9712 AC Groningen
telefoon 050 – 312 65 45, fax 050 – 312 33 62
- **Friesland:** Hûs en Hiem
J.W. Frisostraat 1, 8933 BN Leeuwarden
telefoon 058 – 233 79 30, fax 058 – 215 39 38
- **Drenthe:** Stichting het Drentse Welstandstoezicht
Van der Feltzpark 7, 9401 HM Assen
telefoon 0592 – 31 40 55, fax 0592 – 31 29 81
- **Overijssel:** Het Oversticht
Postbus 531, 8000 AM Zwolle
telefoon 038 – 421 32 57, fax 038 – 421 81 84
- **Gelderland:** Vereniging het Gelders Genootschap
Postbus 68, 6800 AB Arnhem
telefoon 026 – 442 17 42, fax 026 – 442 94 04
- **Utrecht:** PUWC, Adviescommissie voor Ruimtelijke Kwaliteit
Dorpsstraat 1b, 3981 EA Bunnik
telefoon 030 – 656 70 24, fax 030 – 656 24 34
- **Noord-Holland:** Stichting Welstandszorg Noord-Holland
Rokin 87-1, 1012 KL Amsterdam
telefoon 020 – 622 47 02, fax 020 – 638 43 95

- **Zuid-Holland:** Stichting Dorp, Stad en Land
Postbus 29129, 3001 GC Rotterdam
telefoon: 010-2809445, fax: 010-4330076
- **Zeeland:** Stichting Dorp, Stad en Land
Meelstraat 8, 4301 EC Zierikzee
telefoon 0111 – 41 75 15
- **Noord-Brabant:** Welstandszorg Noord-Brabant
Koningsweg 60, 5211 BN 's-Hertogenbosch
telefoon 073 – 613 22 21, fax 073 – 614 29 94
- **Limburg:** Stichting Ruimtelijke Kwaliteit Limburg
Postbus 131, 6040 AC Roermond
telefoon 0475 – 35 78 06
- **Noord-Holland:** Steunpunt Cultureel Erfgoed Noord-Holland
Gebouw Mercurius, Veerdijk 32, 1531 MS Wormer
telefoon 075 – 647 45 19
- **Zuid-Holland:** Steunpunt Monumentenzorg en Archeologie Zuid-Holland
Postbus 11187, 2301 ED Leiden
telefoon 071 – 513 37 39 (per 1-6-2000)
- **Zeeland:** Erfgoedhuis Zeeland
Postbus 153, 4330 AD Middelburg
telefoon 0118 – 67 08 87
- **Noord-Brabant:** Monumentenhuis Brabant
Markt 32-34, 4931 BT Geertruidenberg
telefoon 0162 – 51 18 33
- **Limburg:** Monumentenhuis Limburg
Postbus 131, 6040 AC Roermond
telefoon 0475 – 35 78 00

Steunpunten Monumentenzorg

- **Groningen:** Steunpunt Monumentenzorg Groningen
Hoge der A 5, 9712 AC Groningen
telefoon 050 – 316 68 68
- **Friesland:** Steunpunt Monumentenzorg Friesland
J.W. Frisostraat 1, 8933 BN Leeuwarden
telefoon 058 – 233 79 30
- **Drenthe:** Steunpunt Drents Cultureel Erfgoed
Postbus 122, 9400 AC Assen
telefoon 0592 – 36 56 22
- **Overijssel:** Steunpunt Cultureel Erfgoed Overijssel
Postbus 531, 8000 AM Zwolle
telefoon 038 – 421 32 57

Bond Heemschut

- **Landelijke vereniging Bond Heemschut**
Nieuwezijds Kolk 28, 1012 PV Amsterdam
telefoon 020 – 622 52 92, fax 020 – 624 05 71

Provinciale commissies

- **Groningen:**
Rijksweg 55, 9918 PC Garrelsweer, telefoon 0596 – 57 31 26
- **Friesland:**
Postbus 65, 8900 AB Leeuwarden, telefoon 058 – 216 22 77

NCM Monumentenjaarboek 2000

Boekmanstichting - Bibliotheek
Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
Tel. 6243709

Amsterdam
ISBN 90-71107-60-4

NCM Stichting Nationaal Contact Monumenten

Inhoudsopgave

Voorwoord

pag. 8

Particulier initiatief

- Jaarverslag NCM 1999 pag. 10
- Bestuursorganisaties NCM pag. 21
- Aangesloten organisaties pag. 28
- Publicaties NCM pag. 42

Rijk

- Beschermd monumenten pag. 44
- Werkgelegenheid pag. 45
- Financiering pag. 46
- Monumentenzorg op de rijksbegroting pag. 46
- Besluit rijkssubsidiëring restauratie monumenten (Brrm 1997) pag. 47
- Stichting Nationaal Restauratiefonds pag. 48
- Fiscale aftrek restauratiekosten pag. 50
- Belastingdienst/Bureau Monumentenpanden pag. 51
- Besluit rijkssubsidiëring onderhoud monumenten (Brom 1997) pag. 51
- Onderhoudssubsidie beschermde kerkgebouwen pag. 53
- Besluit rijkssubsidiëring historische buitenplaatsen (Brhb) pag. 54

Provincies

- Monumentenzorg op provinciale begrotingen pag. 56
- Monumentenzorg in de provincies pag. 59

Gemeenten

- Toelichting op de tabellen pag. 64
- Monumentenverordening pag. 65
- Monumentenzorg in de gemeenten pag. 67
- Overzicht budgethoudende gemeenten en provincies pag. 89
- Stads- en dorpsgezichten pag. 95
- Gemeenten met meer dan 100 monumenten pag. 102

Categorieën monumenten

- Archeologie pag. 104
- Boerderijen pag. 109
- Historische buitenplaatsen pag. 112
- Kastelen pag. 116
- Kerken pag. 120
- Molens pag. 126
- Monumenten van bedrijf en techniek pag. 130
- Varende monumenten pag. 134
- Verdedigingswerken pag. 138
- Woonhuismonumenten pag. 140

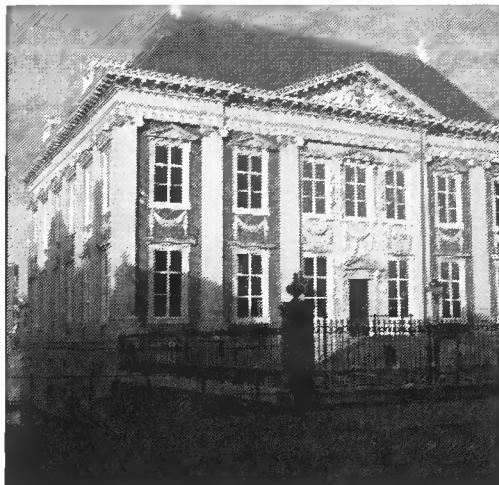
Werelderfgoedlijst pag. 144

Monumentenwet pag. 146

Summary pag. 165

Nuttige adressen pag. 168

HOUTAANTASTING...? BEL VAN LIEROP... DE HOUTARTS®

*Mauritshuis, Den Haag
óók behandeld door van Lierop*

Specialisme

- onderzoek op houtaantasting
- bestrijding houtworm, huisboktor en bonte knaagkever
- zwamsanering op hout en muren
- polymeer-chemisch herstel van verzwakte houtconstructies
- verkoop ITOX® producten
- KOMO-, ISO 9002 en VCA* gecertificeerd

De houtarts!

Hoofdvestiging:

▶ **ALPHEN a/d RIJN**
0172 - 433 514

▶ **LIEMPDE (N.BR.)**
0411 - 632 647

▶ **HEERHUGOWAARD**
072 - 574 18 56

▶ **ECHT (L.)**
0475 - 488 378

▶ **ASSEN**
06 513 92 748

VAN LIEROP
Impregneerbedrijven B.V.

40

J A A R
DE HOUTARTS®

*Politiebureau
Tolsteegbrug
te Utrecht,
gerestaureerd door
Van Hoogevest Bouw*

Restauratie, een zaak van vertrouwen!

Van Hoogevest Bouw

Bouwmij Woerden

Van Hoogevest Bouw, Amsterdamseweg 39, Postbus 161, 3800 AD Amersfoort. Tel. 033 - 463 04 94, fax 033 - 465 03 32.

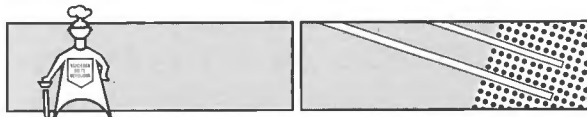
Bouwmij Woerden, Touwslagersweg 9, Postbus 289, 3440 AG Woerden. Tel. 0348 - 41 31 25, fax 0348 - 42 24 06.

E-mail info@hoogevest.nl Website www.hoogevest.nl

HOUTAANTASTING

Al bijna 50 jaar landelijk gespecialiseerd in:

- **de bestrijding** van houtworm, boktor en knaagkever. Behandelingen tegen zwam in hout en muurwerk. Leverancier van producten.
- **het herstel** van door houtrot aangetaste balkeinden etc. op basis van de Bêta-methode met toepassing van kunstharsen.

CONSERDUC / RENOFORS®
HOUTCONSERVERING / HOUTRESTAURATIE

Made, Eerste Industrieweg 1, Tel. 0162-672267, Fax 0162-672268
Meppel, Tel. 0522-251244 - Weert, Tel. 0495-520980 - Amsterdam, Tel. 020-6176048
e-mail: renocon@wxs.nl
internet: <http://www.conserduc-reneofors.nl>

KOMO en ISO gecertificeerd

Voorwoord

Bij de zorg voor het gebouwde cultureel erfgoed in ons land zijn veel organisaties en personen betrokken. Niet alleen de overheid, op alle drie niveaus, heeft hierin een taak, maar het is vooral ook een zaak van het particulier initiatief. Honderden - misschien wel duizend in totaal - particuliere organisaties zetten hun schouders onder het behoud en beheer van een groot deel van de bijna honderdduizend monumenten in ons land. Het NCM bundelt al bijna dertig jaar deze krachten.

Niet voor iedere betrokkene is direct duidelijk hoe de zorg voor monumenten over de verschillende betrokken instanties verdeeld is. Voor de ambtenaren monumentenzorg van elke gemeente organiseert het NCM met de Rijksdienst voor de Monumentenzorg en het Nationaal Restauratiefonds speciale dagcursussen in het hele land. Voor de kaderleden van lokale en regionale particuliere organisaties en de leden van gemeentelijke monumentencommissies houdt het NCM avondcursussen en contactbijeenkomsten in alle provincies.

Een belangrijk naslagwerk of vademecum vormt dit monumentenjaarboek dat het NCM sinds 1984 jaarlijks uitgeeft. Alle belangrijke regelingen, betrokken instanties, particuliere organisaties, gemeentelijke en provinciale budgetten, aantallen monumenten per gemeente, provincie, en categorie worden hierin geactualiseerd samengebundeld.

Het jaarboek verschijnt elk jaar rond de Nationale Monumentenstudiedag. Deze dag is bij uitstek een mogelijkheid om een groot deel van alle betrokken personen te ontmoeten. De grote landelijke particuliere organisaties zijn bovendien ook vertegenwoordigd met een informatiestand.

Ook in het nieuwe millennium zal het monumentenjaarboek onmisbaar zijn voor hen die op de hoogte willen blijven van de ontwikkelingen in de monumentenzorg in ons land.

Particulier initiatief

Jaarverslag 1999

Dit is een beknopte versie van het NCM-Jaarverslag – een meer uitgebreide versie is bij het NCM verkrijgbaar.

De organisatie

Bestuur

Een bijzonder moment in dit jaar was de wisseling van het voorzitterschap van het NCM. De heer J.C.J. Lammers nam na een periode van 17 jaar afscheid. Hij werd opgevolgd door mr. B. Staal, Commissaris der Koningin in de provincie Utrecht. De officiële overdracht van het voorzittersschap vond plaats op 4 juni 1999 met een feestelijke bijeenkomst in de Doopsgezinde Singelkerk te Amsterdam, met orgelspel van Jos van der Kooy en in aanwezigheid van de staatssecretaris van cultuur dr. F. van der Ploeg. De samenstelling van het bestuur staat vermeld op pagina 19.

Bureau

In de samenstelling van het bureau trad geen wijziging op. Wel waren er een aantal tijdelijke medewerkers en stagiaires op het bureau werkzaam:

Mevr. drs. N.T. Pool, project Scholen Adopteren Monumenten;
Mevr. drs. G.M. Flury, voor de Open Monumentendag en de Stichting 2003 Jaar van de Boerderij;
Mevr. M.G. Polak voor de Open Monumentendag;
Mevr. drs. M.E.W. Schelhaas, voor de Open Monumentendag.
De samenstelling van het bureau van het NCM treft u aan op pagina 19.

10

Erfgoedhuis

In het Erfgoedhuis is een 12 tal organisaties gevestigd. Sommige hebben alleen een postbus, voor andere voert een medewerker van NCM of SNA voor een aantal uren per week het secretariaat. Op een aantal terreinen wordt tussen de organisaties nauw samengewerkt, zowel op vakinhoudelijk als op administratief en huishoudelijk terrein. De gemeenschappelijke ruimten, waaronder de vergaderzaal, worden intensief gebruikt. In 1999 waren de volgende organisaties in het Erfgoedhuis gevestigd:

Stichting Nationaal Contact Monumenten;
Stichting voor de Nederlandse Archeologie;
Stichting Open Monumentendag;
Vereniging ICOMOS Nederland;
Projectbureau Erfgoed Actueel;
Stichting 2003, Jaar van de boerderij;
Vereniging van Beheerders van Monumentale Kerkgebouwen in Nederland;
Platform Landschap en Cultuurhistorie;
Landelijk Contactpunt Scholen Adopteren Monumenten;
Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland;
Convent van Gemeentelijke Archeologen;
Vereniging Archeologie & Publiek;
Belangenvereniging van Academici in de Archeologie.

Aangesloten organisaties

Het aantal bij het NCM aangesloten organisaties bedraagt 373. Hieronder bevindt zich een aantal federaties waardoor veel organisaties indirect bij het NCM zijn aangesloten. Een overzicht van alle aangesloten organisaties is opgenomen op pagina 28 en volgend. Naast

schriftelijke communicatie, onder meer via het NCM Nieuws, zijn vooral de Contactbijeenvakomsten die elk najaar in alle provincies worden gehouden een belangrijk contactmiddel met de aangesloten organisaties. Daarnaast worden voor het actieve kader van de organisaties Kadercursussen georganiseerd.

Financiën

In de huidige Cultuurnota periode van 1997 tot en met 2000 ontvangt het NCM op basis van een meerjaren toezegging een subsidie van het ministerie van OC&W. Deze subsidie bedraagt 43% van het totale budget van het NCM (exclusief detacheringen 67%). Voor het overige ontvangt het NCM bijdragen van aangesloten organisaties, projectsubsidies, bijdragen van de inwonende organisaties en bijdragen van culturele fondsen en bedrijven. Deze worden in dit jaarverslag bij de verschillende activiteiten vermeld. In het verslagjaar is veel aandacht besteed aan de subsidieaanvraag voor de Cultuurnotaperiode 2001 tot en met 2004.

Deskundigheidbevordering

Nationale Monumentenstudiedag

De 25e Nationale Monumentenstudiedag werd op 26 maart 1999 gehouden in Utrecht waar het NCM de eerste jaren ook bijeen kwam, doch nu in het complex van de Ste Gertrudis en de Gertrudiskapel. De dag stond in het teken van de ruimtelijke ordening, onder de titel 'Monumentenzorg in een ruimtelijk kader'. Ruim 500 deelnemers werden welkom geheten door de wethouder voor monumentenzorg van Utrecht, de heer J.H. Zwart. De voorzitter van het NCM, de heer J.C.J. Lammers opende de studiedag. Als eerste

spreker sprak drs. J. H. Eigeman als wethouder van de gemeente Culemborg over 'een bestuurlijke keuze voor cultuurhistorische kwaliteit in ruimtelijke plannen'. Vervolgens kwam de staatssecretaris, dr. F. van der Ploeg aan het woord. Hij hield een pleidooi onder de titel 'ruimte voor cultuur geeft kwaliteit aan de ruimte'. 'De cultuurhistorische verantwoordelijkheid van een projectontwikkelaar' werd uitgedragen door mr. F. de Zeeuw van Bouwfonds Woningbouw. Met de twee sprekers van de ochtend werd een korte discussie gehouden onder leiding van ir. P.L. Dauvellier. In het middagprogramma gaven twee sprekers hun visie. Prof. B. van Reeth, architect/urbanist uit Antwerpen en kortelings benoemd tot Vlaams bouwmeester over 'Nieuw bouwen in een historische omgeving, hoe doe je dat? De heer J.R. Beekmans van de Stichting Menno van Coehoorn sprak over 'een beheersbare waterlinie' waarbij de Nieuwe Hollandsche Waterlinie als voorbeeld diende van 'structuren van hoge cultuurhistorische waarde in de dagelijkse ruimtelijk-planologische en bestuurlijke praktijk'. Ook met de sprekers van de middag werd een korte discussie gehouden onder leiding van ir. P.L. Dauvellier. Vervolgens konden de deelnemers kennismaken met diverse ruimtelijke aspecten van Utrecht tijdens een van de vele wandelingen, of bustocht naar de VINEX-locatie Leidsche Rijn onder deskundige leiding. De wandelingen eindigden in het Duitse Huis dat nog volop in restauratie was en waar de dag op informele wijze werd afgesloten.

Contactbijeenvakomsten

In het najaar van 1999 heeft het NCM in samenwerking met de Stichting voor de Nederlandse Archeologie en, waar mogelijk, met provinciale steunpunten monumentenzorg een dertiental contactbijeenvakomsten georganiseerd. Het thema was de nota Belvedere. In

totaal zijn de bijeenkomsten door zo'n 650 deelnemers bezocht. Belvedere is met enige kanttekeningen positief ontvangen. De meeste deelnemers zien de nota als een steun in de rug bij hun dagelijkse monumentenwerk. Men had echter wel wat concretere beleidsmaatregelen verwacht. Een veelgehoorde opmerking was: *“Een gemeente kijkt bij het moken van bijvoorbeeld een bestemmingsplan welke zaken verplicht meegenomen moeten worden. Zit cultuurhistorie door niet bij, dan volt cultuurhistorie dus buiten de boot.”*

Kadercursussen

Het NCM heeft een drietal kadercursussen georganiseerd in 1999: in Woerden, Schiedam en Nijkerk. In totaal hebben 80 mensen deze cursussen bezocht. De cursus in Woerden is georganiseerd op verzoek van de Stichting Hugo Kotestein. Het NCM zal zich in de toekomst wat betreft de kadercursussen vooral richten op cursussen op maat en/of op verzoek van derden.

Cursusprogramma Monumentenzorg in de Praktijk

De cursusserie Monumentenzorg in de Praktijk wordt sinds 1986 georganiseerd door het NCM en het Nationaal Restauratiefonds. De Rijksdienst voor de Monumentenzorg is vanaf 1992 partner. Daarnaast zijn in de programmacommissie vertegenwoordigd de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, het Bureau Monumentenpanden van de Belastingdienst, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en het Interprovinciaal Overleg (IPO). De cursussen zijn destijds opgezet voor de gemeente ambtenaren monumentenzorg maar richtten zich de laatste jaren op een bredere doelgroep van professionele monumentenzorgers en plannologen.

In het veertiende jaar van de Instructiedagen Monumentenzorg in de Praktijk werden acht verschillende cursussen gegeven. Een geheel nieuwe cursus betrof 'Herbestemming van monumenten' gebaseerd op een gelijknamige publicatie van de Katholieke Universiteit Nijmegen. In totaal werden 27 cursusedagen gepland in 17 plaatsen. Het totaal aantal deelnemers bedroeg 618 (gemiddeld 23 per cursus). Bijna de helft van de cursisten volgde de cursus Actualiteiten & Ontwikkelingen die in elf provincies werd georganiseerd, in samenwerking met de betreffende provincie en in drie provincies ook in samenwerking met het provinciale Steunpunt Monumentenzorg.

In 1999 zijn de volgende cursussen gegeven:

- Introductiecursus (3x)
- Restaureren, de gemeentelijke praktijk (3x)
- Herbestemming van monumenten (3x)
- Financiële monumentenzorg(en) (3x)
- Instrumenten voor onderhoud (2x)
- Bouwhistorisch onderzoek en archeologische Monumentenzorg (1x)
- Cultuurhistorie en ruimtelijke ordening (1x)
- Actualiteiten & Ontwikkelingen (11x + try-out)

Het aandeel van het NCM bestaat uit de organisatie en voorbereiding van het gehele cursusprogramma en de vergaderingen van de programmacommissie, het produceren van de jaarlijkse brochure en de jaarlijkse aanvulling op de cursusmap.

Het Nationaal Restauratiefonds verzorgt de administratie van de deelnemers en de financiële administratie.

De inhoudelijke verantwoordelijkheid voor de cursussen is verdeeld over de drie organisaties. Het NCM organiseerde in 1999 drie van de

acht cursussen, te weten de Introductiecursus, Bouwhistorisch onderzoek en archeologische monumentenzorg en Actualiteiten & Ontwikkelingen. De cursus Bouwhistorisch onderzoek en archeologische monumentenzorg werd georganiseerd in samenwerking met de Stichting Bouwhistorie Nederland en de gemeente Nijmegen. In 1999 verscheen de tweede aanvulling op de in 1997 geheel vernieuwde cursusmap Monumentenzorg in de Praktijk.

Jaarlijkse enquêtes

Om goed inzicht te kunnen houden in de ontwikkeling van de monumentenzorg door gemeenten en provincies worden jaarlijks enquêtes onder deze doelgroepen gehouden. Deze worden in overleg met de RDMZ en de VNG opgesteld. In de enquête voor 1999, welke aan het eind van 1998 werd verstuurd aan alle gemeenten werden enkele extra vragen gesteld over het aantal formatieplaatsen van gemeentebtenaren, belast met monumentenzorg. De enquêtes worden verwerkt in de database van het NCM en als basis gebruikt voor het NCM Monumentenjaarboek, voor deskundigheidbevordering en de ontwikkeling van beleid.

NCM Monumentenjaarboek

In 1999 verscheen voor de 16 de keer het NCM Monumentenjaarboek, dat niet meer weg te denken is als het naslagwerk voor een ieder die in de monumentenzorg werkzaam is. Elk jaar wordt het Jaarboek weer uitgebreid met nieuwe items.

Publicaties

In 1999 werden door het NCM de volgende publicaties uitgegeven: NCM Monumentenjaarboek 1999;

Monumentenzorg in een ruimtelijk kader, verslag van de Monumentenstudiedag 1999;

Vier nummers van het NCM Nieuws;

Aanvulling op de losbladige cursusmap 'Monumentenzorg in de praktijk' (samen met NRF en RDMZ);

Cursusmap Kadercursus (herziening);

Brochure 'Monumenten in de prijzen'.

Objectgerichte monumentenzorg

WPM

In het verslagjaar werd het Werkplan Monumenten (WPM) geëvalueerd. De directeur had zitting in de klankbordgroep waarin verder vertegenwoordigd waren DCE, RDMZ, NRF, VNG, en IPO. De klankbordgroep kwam in 1999 enkele malen bijeen. In september is het evaluatierapport naar de Tweede kamer gestuurd. De behandeling in de Vaste Kamercommissie voor Cultuur was voorzien voor het Kerstreces maar vond uiteindelijk niet meer plaats in 1999.

OOM

Het Onderzoek Onrendabele Monumenten dat in 1998 door NCM en Rijksdienst voor de Monumentenzorg is gestart is in het verslagjaar geïntegreerd in een breder onderzoek dat wordt uitgevoerd ten behoeve van een nieuwe regeling voor integrale instandhouding.

Kanjers

In het najaar van 1999 stelde de staatssecretaris een bedrag van 100 miljoen beschikbaar voor grootschalige restauraties, de zgn. knelpunten. Het bleek echter een sigaar uit eigen doos want het bedrag werd

in mindering gebracht op toekomstige restauratiebudgetten. De Kanjerproblematiek is hiermee nog steeds niet opgelost, bovendien ontstaan nu nieuwe knelpunten door gebrek aan middelen. Er is nog steeds 320 miljoen nodig, een bedrag dat bovendien in tien jaar tijd zal zijn verdubbeld door voortschrijdend verval. Het NCM stuurde een brief aan de Vaste Commissie voor Cultuur van de Tweede Kamer waarin de zorgen verwoord werden.

Beraad Belastingen

Met het oog op de komende wijzigingen in het belastingstelsel en andere fiscale zaken in relatie tot de monumentenzorg, werd een beraad belastingen in het leven geroepen. Op 6 december vond een bijeenkomst plaats bij de belastingadviseur op dit gebied, de heer Duijvestijn werkzaam bij Ernst en Young. Hierbij waren aanwezig vertegenwoordigers van het Nationaal Restauratiefonds, de Stichting tot Behoud van Particuliere Historische Buitenplaatsen, de vereniging Bewoond Bewaard, het Interkerkelijk Overleg in overheidszaken (CIO-K) en een accountant, zelf woonachtig in een monument. De gevolgen van het nieuw belastingplan zijn met name ongunstig voor die eigenaren die hun pand niet zelf bewonen.

Directeurenoverleg

De Werkgroep Experts Strategisch Plan, waarvan de naam gebaseerd was op het Strategisch Plan Monumentenzorg heeft nu een meer algemene naam gekregen: Directeurenoverleg. In dit overleg komen de directeuren van de grote landelijke en provinciale restaurerende instanties regelmatig bijeen om ervaringen uit te wisselen en om het NCM te voeden met informatie van de 'werkvloer'. In 1999 is het directeurenoverleg twee maal gehouden, op 15 juni en 29 september.

De besproken onderwerpen hielden onder andere verband met het Onderzoek Onrendabele monumenten dat het NCM met de Rijksdienst voor de Monumentenzorg was gestart en de Evaluatie van het Werkplan Monumenten dat in het najaar van 1999 plaatsvond.

Gebiedsgerichte monumentenzorg

Het NCM heeft in 1999 een aantal activiteiten op het gebied van de planologische monumentenzorg ontplooid. Het thema van de Nationale Monumentenstudiedag luidde "Monumentenzorg in een ruimtelijk kader". Gezien de grote belangstelling heeft het NCM met dit thema een gevoelige snaar weten te raken. In het kader van de totstandkoming van de nota Belvedere heeft het NCM twee maal een overleg met de projectleider van Belvedere gehad. Mede in het kader van de Monumentenstudiedag heeft het NCM i.s.m. de Stichting Menno van Coehoorn een aantal workshops rondom de Nieuwe Hollandse Waterlinie georganiseerd. Daarnaast heeft het NCM een aantal lezingen voor Menno van Coehoorn verzorgd over de relatie monumentenzorg - ruimtelijke ordening. Samen met het Platform Landschap en Cultuurhistorie heeft het NCM kennismakingsgesprekken gevoerd met het Nederlands Architectuurinstituut, het NIROV en Architectuur Lokaal. De aanleiding vormde de nota Belvedere. Tijdens de jaarlijkse contactavonden is eveneens aandacht aan Belvedere geschonken. Verder is het NCM gestart met het project historische vaarwegen in het Groene Hart. Tenslotte heeft het NCM zitting in de begeleidingscommissie Cultuurhistorische Waardenkaart van de provincie Noord-Holland.

Organisatie van de monumentenzorg

Steunpunten

Het NCM heeft zitting in de Stuurgroep Steunpuntennetwerk die het proefproject voor het Steunpuntennetwerk Monumentenzorg begeleidt. Naast het NCM wordt het particulier initiatief in de Stuurgroep vertegenwoordigd door de Bond Heemschut en de Stichting voor de Nederlandse Archeologie.

Het NCM zet zich vooral in om een betere organisatie van het particuliere initiatief op het provinciale niveau te bevorderen. Met deze verbeterde organisatiegraad wordt nadrukkelijk beoogd de actieve betrokkenheid van relevante particuliere organisaties aan het netwerk van steunpunten voor de monumentenzorg te versterken en uit te bouwen. Het betreft hier zowel organisaties die zich met gebouwde monumenten als organisaties die zich met het archeologisch erfgoed bezighouden.

Voor dit project, waarvoor het NCM een speciale projectsubsidie van RDMZ had verkregen, was een Begeleidingscommissie ingesteld die als volgt is samengesteld:

- Drs. S. Sakko, lid DB NCM, voorzitter
- Drs. P.H.C. Vesters, bureau NCM, secretaris
- E.R. van Brederode, directeur NCM
- Drs. B.H. Verfürden, RDMZ
- P. Verhoeven, Boerderijstichting Noord-Holland
- Drs. T.W.B. Blekkenhorst, Federatie Sticht Cultureel Erfgoed
- J. Kruiger, Provincie Drenthe
- J.Th. van Holstein, Monumentenhuis Limburg

- Mw. drs. D.H.H. Scheerhout, Stichting voor de Nederlandse Archeologie

Begin 1999 werd een advies aan de stuurgroep uitgebracht. Als belangrijkste aanbevelingen werden geformuleerd: Samenwerking van met name de provinciaal werkende organisaties is, ook los van het steunpunt, een zaak die bevorderd dient te worden. Het initiatief moet van de organisaties zelf uitgaan, maar de provincie dient hier een stimulerende rol te vervullen. Het NCM kan bemiddelen en adviseren.

Een vertegenwoordiger van dit samenwerkende P.I. dient een plaats te krijgen in het beleidsoverleg bij het steunpunt. Dit kan de vertegenwoordiger (b.v. de voorzitter) van de monumentenfederatie of het monumentenoverleg zijn. Indien niet de vertegenwoordiger van een van de organisaties daarvoor beschikbaar (of acceptabel) is, zou een onafhankelijke voorzitter moeten worden gevonden.

In elk steunpunt zou een provinciaal consultant voor het particulier initiatief moeten worden aangesteld. Deze kan in de aanloopfase een belangrijke rol spelen bij het organiseren van de samenwerking. Hij kan een bemiddelende rol spelen bij de verschillende overlegorganen en kan de inbreng van kennis en expertise van het P.I. organiseren. Het mobiliseren van kennis en expertise van het P.I. op regionaal en lokaal niveau kan van groot belang zijn voor het steunpunt. Er is behoefte aan een aantal voorbeeldprojecten. Het NCM wil die in samenwerking met provincies of steunpunten opzetten.

In 1999 werden in een aantal provincies bijeenkomsten belegd (Noord-Holland, Zeeland) met het P.I. om de relatie met het Steunpunt te bespreken. In de meeste provincies werden gesprekken

gevoerd met contactpersonen van steunpunt of provincie en met vertegenwoordigers van particuliere organisaties.

Het specifieke project “steunpunten en particulier initiatief” is eind 1999 afgerond en ook de begeleidingscommissie is opgeheven. Het NCM blijft echter op dit punt actief, onder meer als lid van de stuurgroep. Ook richt het NCM zich op het versterken van de positie van het p.i. in relatie tot de steunpunten door het stimuleren van samenwerkingsprojecten.

Bijeenkomst kerken en kastelen.

In 1999 vond voor de derde maal in successie een bijeenkomst plaats met de gezamenlijke kerken. In feite komen hier drie soorten instanties bijeen die zich allen inzetten voor hetzelfde doel, namelijk het behoud van kerken. Het betreft de Bouwbureaus van de zeven Bisdommen, de organisaties Behoud Kerkelijke gebouwen die in verschillende provincies werkzaam zijn en de zeven organisaties voor het Behoud van oude kerken. Het initiatief tot deze bijeenkomsten is genomen door het NCM en de twee kerkelijke organisaties in het bestuur, de VBMK en het CIO-K. Op 1 juni 1999 werd het kerkenoverleg gehouden bij het Nationaal Restauratiefonds in Hoewelaken. Tijdens een korte bijeenkomst, daarna voorafgaand werd door de directeur van het Nationaal Restauratiefonds een speciale brochure onder de titel ‘Een nieuw leven voor oude kerken’ aangeboden aan de voorzitter van het kerkenoverleg, de heer Klok.

Wat betreft de kastelen en landhuizen blijkt het nog steeds moeilijk om alle landelijke en provinciale kastelenorganisaties bijeen te krijgen. Het NCM heeft samen met de Nederlandse kastelenstichting inmiddels enkele malen het initiatief genomen, doch de belangstelling is gering. Dit heeft ongetwijfeld te maken met het diverse karakter en

de verschillende doelstellingen van de bestaande provinciale kastelenorganisaties. In 1999 was een kastelenoverleg gepland op 25 mei, doch de belangstelling bleek nihil. In plaats daarvan heeft een overleg plaatsgevonden tussen de directeur van de Nederlandse Kastelenstichting en de directeur van de Vereniging De Hollandsche Molen (waar wel sprake is van een goed overleg tussen de vele molenorganisaties) over de mogelijkheden om tot verbetering van de contacten tussen de diverse kastelenorganisaties te komen. De NKS is voornemens hiervan een belangrijk aandachtspunt te maken.

Toegankelijkheid van monumenten

In het taakveld bevordering van de “Toegankelijkheid van monumenten” ligt een aantal activiteiten waarmee het NCM de belangstelling en de aandacht voor monumenten wil vergroten. Naast erfgoededucatie gaat het ook om bevordering van de openstelling van monumenten, cultureel toerisme en meer aandacht voor het erfgoed op de digitalisering van informatie over het culturele erfgoed. Het zal een belangrijk aandachtspunt van het NCM zijn in de volgende cultuurnota-periode.

Erfgoededucatie

Voor wat de erfgoededucatie betreft werkt het NCM nauw samen met de andere erfgoedkoepels (SNA, NMV, DIVA en DEN) de RDMZ en het projectbureau Erfgoed Actueel, dat ook in het Erfgoedhuis is gevestigd. Er wordt onder meer een werkconferentie in 2000 voorbereid voor mensen uit de onderwijssector en de sector voor het cultureel erfgoed.

Scholen Adopteren Monumenten

Een speciaal project in dit kader is 'Scholen Adopteren Monumenten'. Sedert september 1998 is bij het NCM een tijdelijk contactpunt opgericht voor dit project. Dit landelijk contactpunt is een gezamenlijk initiatief van het NCM en de RDMZ en wordt mede gefinancierd door het VSB Fonds en het Prins Bernhard Fonds. Mevrouw drs. Nienke Pool, tevens de auteur van de brochure van het project, zorgt voor een landelijke verspreiding van het model Scholen Adopteren Monumenten. De nadruk ligt hierbij op het interesseren van provinciale intermediaire instellingen die het project in hun eigen regio verder verspreiden. Daarnaast zorgt zij voor publiciteit van het project in tijdschriften en bij congressen en worden losse initiatieven van scholen en culturele instellingen inhoudelijk ondersteund. In 1999 is ondermeer een bijeenkomst met onderwijsbegeleidingsdiensten over dit project belegd.

Internationale monumentenzorg

Internationale monumentenzorg

Internationale contacten in de monumentenzorg nemen sterk toe, onder meer gestimuleerd door de mogelijkheden van internet en e-mail. Het NCM participeert actief in een aantal internationale netwerken (ICOMOS, Europa Nostra en European Heritage Days) en kan op basis daarvan inspelen op vragen vanuit de overheid en particuliere organisaties.

Op verzoek van het ministerie van OCW heeft de directeur NCM de coördinatie op zich genomen voor de Nederlandse inbreng in de campagne "Europa, een gemeenschappelijk erfgoed" van de Raad van Europa. Om tot een meer efficiënte afstemming van contacten en

activiteiten te komen participeert het NCM in het plan van ICOMOS Nederland om samen met SNA, RDMZ en ROB te komen tot een "Steunpunt Internationale Monumentenzorg" (SIM) dat in het Erfgoedhuis zal worden gevestigd. ICOMOS probeert daarvoor financiële steun van het ministerie van OCW te verkrijgen. Jaarlijks worden in het Erfgoedhuis vele bezoekers uit het buitenland ontvangen. In 1999 onder meer uit Rusland, Polen, Denemarken, UK, België, Duitsland, Spanje, India, Sri Lanka en USA.

Vlaamse Contactcommissie Monumentenzorg

Met de Vlaamse zustervereniging van het NCM, de VCM, bestaat een intensief contact. Jaarlijks zijn er een bestuurlijk overleg, een bureauoverleg en veel ad hoc contacten. Ook worden verschillende activiteiten over en weer bezocht. In samenwerking met Europa Nostra werd een congres in 2000 in Brussel voorbereid over het werk van particuliere organisaties in Europa. In de loop van 1999 bleek echter een vergelijkbaar congres in Oslo te worden voorbereid. Besloten werd het congres in Brussel af te gelasten en medewerking te verlenen aan het congres in Oslo.

Overige activiteiten

Stichting 2003, Jaar van de boerderij

De Stichting 2003, Jaar van de boerderij, waarin de directeur NCM als secretaris fungeert, vestigde in 1999 het projectbureau voor de stichting in het Erfgoedhuis. In oktober werd mevrouw drs. Guerite Flury als projectleider aangesteld. De stichting bereidt vooruitlopende op het themajaar 2003 verschillende deelprojecten en publicaties voor. Zo werd een onderzoek gestart naar de huidige regelgeving en

beleidsafstemming met betrekking tot de agrarische landelijke bouwkunst. Dit onderzoek moet uitmonden in een Knelpuntennota.

Henry Ford European Conservation Awards

Het NCM voert het secretariaat voor de Henry Ford European Conservation Awards, die jaarlijks worden uitgereikt aan de meest voorbeeldige projecten op het gebied van behoud van cultuur of natuur.

De jury voor deze prijs bestaat uit:

- prof.dr. N.J.M. Nelissen, voorzitter, hoogleraar Bestuurskunde Katholieke Universiteit Nijmegen;
- drs. S. Sakko, lid dagelijks bestuur NCM;
- M.R. Fritz, architect BNA;
- G.J. Jutten, directeur IVN (Vereniging voor Natuur- en Milieueducatie);
- dr. M. den Boer, onderzoeker Instituut bos- en natuuronderzoek;
- E.R. van Brederode, secretaris (zonder stemrecht).

In 1999 werden 77 inzendingen ontvangen waarvan 50 in de categorie cultuur en 27 in de categorie natuur. Op 23 maart vond de juring plaats waarbij 8 genomineerden werden aangewezen. Op 7 mei vond de prijsuitreiking plaats in het Koninklijk Instituut voor de Tropen te Amsterdam, door de hoofddirecteur van de vereniging Natuurmonumenten de heer mr. F.W.R. Evers.

Externe contacten

Het NCM onderhoudt veel contacten met instellingen van binnen en buiten de monumentenzorg. Periodiek overleg vindt plaats met het ministerie van OC&W, RDMZ, VNG, IPO en Raad voor Cultuur.

Overleg Erfgoedkoepels

In 1999 werd, op initiatief van het NCM, gestart met een geregeld overleg met de andere erfgoedkoepels. Dit betreft naast NCM de volgende organisaties: Stichting voor de Nederlandse Archeologie, Nederlandse Museum Vereniging, DIVA (Documentatie Informatie Voorziening en Archiefwezen) en DEN (Digitaal Erfgoed Nederland). Gesprekspunten waren onder meer: Erfgoededucatie, de relatie met de Directie Cultureel Erfgoed van OCW, digitalisering en internationale contacten.

Vertegenwoordigingen

Het NCM was in 1999 vertegenwoordigd in de volgende organisaties:

- Stichting Open Monumentendag (voorzitter);
- Vereniging ICOMOS Nederland (secretaris);
- Stichting voor de Nederlandse Archeologie (waarnemer);
- Stichting Platform Landschap en Cultuurhistorie (secretaris);
- Boekmanstichting (bestuurslid);
- Stichting Werkgroep Boerenerven (voorzitter);
- Landelijk Beraad Boerderijen (lid);
- Bewoond Bewaard, Vereniging van eigenaar-bewoners van rijksmonumenten (secretaris);
- Stichting 2003, Jaar van de Boerderij (secretaris);
- Europa Nostra (bestuurslid).

Voorts participeert het NCM in:

- Klankbordgroep Wet Waardering Onroerende Zaken;
- Commissie European Heritage Days van de Raad van Europa;
- Projectgroep Scholen Adopteren Monumenten;
- Stuurgroep Steunpuntennetwerk;
- Jury Henry Ford European Conservation Awards;
- Klankbordgroep Evaluatie Werkplan Monumentenzorg;
- Contactgroep Stichting Vakgroep Restauratie;
- Initiatiefgroep De Nederlandse Restauratiebeurs 2001.

Bureau NCM

De samenstelling van het bureau NCM was eind 1999 als volgt:

- E.R. van Brederode, directeur;
- mw. P.E.R. Redder-Bogaard, directiesecretaresse;
- J.W. van Beusekom, hoofd monumentenbeleid;
- mw C.M. Sahetapy, secretaresse;
- Drs. P.H.C. Vesters, projectmedewerker;
- mw. drs. E. den Hartigh, projectleider Open Monumentendag;
- mw. A.M. Leeflang-Meerleveld, projectmedewerker OMD;
- A. Otten, medewerker financiële administratie;
- F. Muñoz Ortiz, administratief medewerker;
- mw. M.C.W. Betting-Hagen, projectmedewerker;
- mw. drs. N.T. Pool, projectmedewerker, Scholen Adopteren Monumenten;
- M.J. Heemskerck, systeembeheerder;
- mw. P. Giebel-Venvertloh.

Algemeen Bestuur NCM

Samenstelling per 31 december 1999

Ere-voorzitter is Z.K.H. Prins Claus der Nederlanden

mr. B. Staal, voorzitter

Commissaris van de Koningin in de Provincie Utrecht

drs. J.J.L.M. Janssen, vice-voorzitter

voorzitter Stichting Federatie Monumentenwacht Nederland

vice-voorzitter Stichting Open Monumentendag

drs. E. Munnig Schmidt, secretaris

secretaris Vereniging Hendrick de Keyser

penningmeester Stichting tot Behoud van Particuliere Historische Buitenplaatsen

ir. J. Barkhof, penningmeester

voormalig adjunct-hoofddirecteur ANWB

prof. dr. G.J. Borger, lid dagelijks bestuur

voorzitter A.A. Beekmanstichting

voorzitter Koninklijke Nederlandse Oudheidkundige Bond

mr. J.M.C. Klok, lid dagelijks bestuur

voorzitter Interkerkelijk Contact in Overheidszaken, Commissie Kerkelijke Gebouwen (CIO-K)

drs. S. Sakko, lid dagelijks bestuur

lid dagelijks bestuur Bond Heemschut

mevr. M. Buis

voorzitter Nederlandse Jeugdbond voor Geschiedenis

ir. M.A. van Bleek

vice-voorzitter Nederlandse Vereniging van Monumentenzorgers

mr. J. de Boer

directeur externe zaken Vereniging Natuurmonumenten

mr. drs. J.W. Edinga

secretaris Nederlandse Tuinenstichting

mr. W.N.M. Eggenkamp

voorzitter Stichting Nationaal Restauratie Centrum

mr. dr. J.W. Eggink

voorzitter Vereniging De Terebinth

dr. ir. W.V.J. Freling

voorzitter Landelijke Federatie Het Behouden Huis

ing. E.A. Geijtenbeek

secretaris Nederlandse Kastelenstichting

C. de Groot

voorzitter Vereniging De Hollandsche Molen

ir. P.W. Havik

voorzitter Stichting Historisch Boerderij-Onderzoek

lid bestuur Federatie Welstand

mr. G.W. van Herwaarden

voorzitter Stichting Bouwhistorie Nederland

drs. S.P. Huizinga

voorzitter Federatie Industrieel Erfgoed Nederland

mevr. F. Kemmers

voorzitter Nederlandse Jeugdbond voor Geschiedenis

dr. A.J.C. van Leeuwen

voorzitter Cuypersgenootschap

dr. W.A. de Pree

voorzitter Vereniging van Beheerders van Monumentale

Kerkgebouwen

mr. W.W. de Nijs Bik

penningmeester Nederlandse Kastelenstichting

mevr. E.A.M. Scheltema-Vriesendorp

lid dagelijks bestuur Stichting Menne van Coehoorn

G.M. Scholten

voorzitter Stichting Vakgroep Restauratie

D.B. Sluijter

voorzitter Federatie Oud-Nederlandse Vaartuigen

drs. S.L. Wynia (waarnemer)

Stichting voor de Nederlandse Archeologie

Bestuursorganisaties NCM

Koninklijke Nederlandse Toeristenbond ANWB

contactpersoon: drs. ing. W.L.F. Rietbergen

Doel:

Het behartigen van de belangen van haar leden op het gebied van recreatie, toerisme, verkeer en vervoer. Bij het behartigen van belangen zal zij zich waar nodig mede inspannen voor het behoud en de verbetering van de kwaliteit van het milieu, alsmede van landschappelijke en cultuurhistorische waarden.

Adres:

hoofdkantoor ANWB, Wassenaarseweg 220,
Postbus 93200, 2509 BA 's-Gravenhage
telefoon 070 – 314 61 94, website www.anwb.nl

Dr. A.A. Beekmanstichting

contactpersoon: J. Renes

Doel:

De stichting richt zich op de plaats van de historische geografie bij de instellingen voor universitair onderwijs en onderzoek en houdt zich tevens bezig met banden tussen de historische geografie en het natuur- en landschapsbehoud, de archeologie, de monumentenzorg en de recreatie.

Adres:

Niemeijerstraat 2, 6701 CP Wageningen,
telefoon 0317 – 42 19 88, e-mail j.renes@geog.uu.nl

Bond Heemschut, Vereniging tot bescherming van cultuurmonumenten in Nederland

contactpersoon: B.J.M. Duimel

Doel:

Bescherming van de schoonheid en het historisch-ruimtelijk karakter van Nederland in het algemeen en van cultuurmonumenten in het bijzonder, alsmede het organiseren van publieksevenementen om voor dit doel een breder draagvlak te creëren.

Adres:

Korenmeestershuis, Nieuwezijds Kolk 28, 1012 PV Amsterdam,
telefoon 020 – 622 52 92, fax 020 – 624 05 71
e-mail info@heemschut.nl, website www.heemschut.nl

Commissie Kerkelijke Gebouwen van het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken (CIO-K)

contactpersoon: mr. J. Broekhuizen

Doel:

Het CIO-K behartigt de belangen van 22 kerkgenootschappen in Nederland inzake de (monumentale) kerkelijke gebouwen die bij deze kerkgenootschappen in gebruik zijn. Hiertoe worden contacten onderhouden met verschillende (overheids)instanties.

Adres:

Postbus 8370, 3503 RJ Utrecht
telefoon 030 – 880 16 93/14 26, fax 030 – 880 14 46

Cuypersgenootschap

contactpersoon: mr. R.H.Vosseveld

Doel:

Het behoud van 19e en 20e eeuwse cultuurogied in Nederland.

Adres:

Clement van Maasdijklaan 1-3, 6816 TW Arnhem
telefoon 026 – 445 09 26
e-mail voss@euronet.nl

Federatie Industrieel Erfgoed Nederland

contactpersoon: C.H.R.T. Weevers

Doel:

Het bevorderen van de kennis over en het constructief meewerken tot mogelijk behoud en beheer van het industrieel erfgoed in Nederland.

Adres:

Zomervaart 206F, 2033 DN Haarlem
telefoon 023 – 535 36 24, fax 023 – 535 33 63

Federatie Monumentenwacht Nederland

contactpersoon: ir. G.J. Luijendijk.

Doel:

Voorkomen van het verval van cultuur-historisch belangrijke gebouwen door het regelmatig uitvoeren van bouwkundige inspecties.

Adres:

Postbus 1130, 3800 BC Amersfoort
telefoon 033 – 479 07 70, fax 033 – 479 07 69
website www.monumentenwacht.nl

Federatie Oud-Nederlandse Vaartuigen

contactpersoon: C. Dekker

Doel:

De Federatie is de landelijke overkoepelende organisatie van verenigingen en stichtingen die het behoud van historische schepen bewaken en bevorderen.

Adres:

Snijdershof 39, 1713 WC Obdam

telefoon 0226 – 45 26 93

e-mail cees.dekker@tip.nl, website www.fonv.nl

Koninklijke Nederlandse Oudheidkundige Bond, KNOB

contactpersoon: mw. J.A. van den Berg

Doel:

Het verzamelen en verspreiden van de kennis over musea, monumenten, architectuur, archeologie en archieven en het bevorderen van de belangstelling en de zorg hiervoor.

Adres:

Mariaplaats 51, 3511 LM Utrecht

telefoon 030 – 232 17 56, fax 030 – 231 29 51

e-mail KNOB@wxs.nl

Landelijke Federatie Het Behouden Huis

contactpersoon: J. Hulscher

Doel:

Bevorderen van het behoud van woonhuismonumenten in het belang van de leefbaarheid van de historische stads- en dorpskernen.

Adres:

Amstelveld 10, 1017 JD Amsterdam

telefoon 020 – 520 00 75, fax 020 – 638 20 40

Nationaal Restauratie Centrum

contactpersoon: mw. I. Kneppers

Doel:

Het NRC heeft als doelstelling het bevorderen van kennis van restauratietechnieken, ambachten en monumentenzorg. Het NRC verzorgt hiertoe intensieve cursussen, studiedagen en lezingenseries. Een grote hoeveelheid inhoudelijke kennis wordt in relatief korte tijd aan de deelnemers overgedragen, waarbij praktijkvoorbeelden centraal staan.

Adres:

Postbus 16500, 1001 RA Amsterdam

telefoon 020 – 623 77 91, fax 020 – 620 83 44

Nederlandse Jeugdbond voor Geschiedenis

Doel:

Bevordering van de belangstelling onder jongeren in Nederland voor, en het onderzoek naar de geschiedenis, door de vorming van afdelingen en commissies.

Adres:

Prins W.Alexanderhof 5, 2595 BE 's-Gravenhage
telefoon 070 – 347 65 98, fax 070 – 335 25 36
website www.njbg.nl

Nederlandse Kastelenstichting

contactpersoon: mw. drs. J.M.M. Kylstra-Wielinga

Doel:

Behoud van de in Nederland gelegen kastelen en historische landhuizen, alsmede de overblijfselen van kastelen en landhuizen (boven en onder de grond) welke van belang zijn uit het oogpunt van de monumentenzorg, natuurbescherming of landschapsschoon.

Adres:

Markt 24, 3961 BC Wijk bij Duurstede
telefoon 0343 – 57 89 95, fax 0343 – 59 14 03
e-mail info@kastelen.nl, website www.kastelen.nl

Nederlandse Tuinenstichting

contactpersoon: mw. drs. E.M.A. van Lynden

Doel:

Het behouden van waardevolle tuinen en parken. Het inventariseren, selecteren en voor bescherming als monument voordragen van tuinen en parken. Het onderzoeken van en publiceren over aspecten van tuincultuur en tuinarchitectuur. Het voeren van acties tot behoud van tuinen en het tegengaan van bedreigende handelingen.

Adres:

Lindegracht 94, 1015 KK Amsterdam,
telefoon 020 – 623 50 58, fax 020 – 638 58 51
e-mail nederl.tuinenst@hetnet.nl

Nederlandse Vereniging van Monumentenzorgers

contactpersoon: mw. drs. M.A. Prins-Schimmel

Doel:

Het bevorderen van de contacten tussen de leden. Het vergroten van de kennis van het gehele terrein van de monumentenzorg en de daarmee samenhangende gebieden. Behartigen van belangen van de leden, voor zover die gelegen zijn op het terrein van de monumentenzorg.

Adres:

Pieter Kiesstraat 76, 2013 BK Haarlem
telefoon/fax 023 – 542 21 33

Stichting tot Behoud van Particuliere Historische Buitenplaatsen (Stichting PHB)

contactpersoon: mr. K.W. Sluiterman van Loo

Doel:

Het behoud van de cultuurhistorische waarden van particuliere historische buitenplaatsen, op de lijst van rijksmonumenten geplaatste kastelen en landhuizen met hun tuinen en parken.

Adres:

Postbus 217, 8180 AE Heerde
Bezoekadres Vosbergerweg 38, 8181 JJ Heerde,
telefoon 0578 – 69 17 35, fax 0578 – 69 55 49

Stichting Bouwhistorie Nederland

contactpersoon: drs. G. van Tussenbroek

Doel:

Het geven van een grotere bekendheid aan de bouwhistorie. Het bevorderen van bouwhistorisch onderzoek en het bewaken van de kwaliteit hiervan. In de Stichting Bouwhistorie hebben zich vele bouwhistorisch onderzoekers verenigd. Tevens werkt de Stichting aan de erkenning van de bouwhistorie als universitaire wetenschap.

Adres:

Zwaansteeg 11, 3511 VG Utrecht
telefoon 015 – 212 00 51

Stichting Historisch Boerderij-Onderzoek

contactpersoon: mw. dr. ir. E.L. van Olst

Doel:

Het bevorderen en verrichten van onderzoek naar de geschiedenis van de Nederlandse boerderijen. De belangrijkste taken van de stichting zijn onderzoek, documentatie en kennisoverdracht

Adres:

Postbus 649, 6800 AP Arnhem
telefoon 026 – 357 62 22, fax 026 – 357 62 31

Stichting Menno van Coehoorn

contactpersoon: C.J. Limonard

Doel:

Het bevorderen van de instandhouding van oude, buiten militair gebruik gestelde vestingwerken in ons land of elders (mits met een Nederlands verleden) als gedenktekenen van geschiedenis en kunst en als natuurmonumenten.

Adres:

Mariaplaats 51, 3511 LM Utrecht
telefoon 030 – 231 22 30, fax 030 – 231 20 30
e-mail info@coehoorn.nl, website www.coehoorn.nl

Stichting Open Monumentendag

contactpersoon: mw. drs. E. den Hartigh

Doel:

Het organiseren van de Open Monumentendag teneinde de belangstelling bij het publiek voor monumenten en voor monumentenzorg te vergroten.

Adres:

Herengracht 474, 1017 CA Amsterdam
telefoon 020 – 422 21 18, fax 020 – 422 28 69
e-mail omd@erfgoedhuis.nl
website www.openmonumentendag.nl

Stichting Vakgroep Restauratie

contactpersoon: mw. C.G. Nijhove

Doel:

Het organiseren van activiteiten t.b.v. het restaureren van gebouwen en kunsthistorische werken en het opleiden van leerling-bouwwerkers.

Adres:

Postbus 12089, 3501 AB Utrecht
telefoon 030 – 231 60 63, fax 030 – 232 17 04

Vereniging Hendrick de Keyser

contactpersoon: dr. ir. C.S.T.J. Huijts

Doel:

Behoud van historisch of architectonisch waardevolle huizen in Nederland. De panden blijven in het bezit van de vereniging die zorgt voor beheer en onderhoud.

Adres:

Huis van Brienen, Herengracht 284, 1016 BX Amsterdam
telefoon 020 – 624 97 55, fax 020 – 625 70 59

Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland

contactpersoon: mr. J. de Boer

Doel:

De Vereniging Natuurmonumenten stelt natuur, landschap en daarmee samenhangende cultuurhistorie daadwerkelijk veilig door gebieden aan te kopen en op professionele wijze te beheren. In constructieve samenwerking met vele anderen werkt zij voortdurend aan uitbreiding van het beschermde areaal.

Adres:

Noordereinde 60, 1243 JJ 's-Graveland
telefoon 035 – 655 98 30, fax 035 – 655 98 80

Vereniging De Hollandsche Molen

contactpersoon: L.M. Endedijk.

Doel:

Het bevorderen van de belangstelling voor en kennis van molens, het instandhouden en doen functioneren ervan en de zorg voor hun omgeving.

Adres:

Sarphatistraat 634, 1018 AV Amsterdam
telefoon 020 – 623 87 03, fax 020 – 638 33 19
e-mail dhm@molens.nl, website www.molens.nl

Vereniging van Beheerders van Monumentale Kerkgebouwen in Nederland

contactpersoon: mw. P.E.R. Redder-Bogaard

Doel:

Bevorderen van een goed beheer en gebruik van monumentale kerkgebouwen en het creëren van een breed maatschappelijk draagvlak daarvoor.

Adres:

Herengracht 474, 1017 CA Amsterdam
telefoon 020 – 422 26 17, fax 020 – 624 25 36
e-mail vbmkk@erfgoedhuis.nl, website www.tjp.nl/users/vbmkk

Vereniging De Terebinth

contactpersoon: mw. R. Hulsman

Doel:

Behoud en verbetering van de zorg rond dood en rustplaats. Advies en voorlichting over begraafplaatsen, urnenvelden e.d. Bevorderen van inspraak van belanghebbenden en het aanbieden van excursies naar begraafplaatsen. Aandachtsvelden zijn: groenvoorziening en inrichting van begraafplaatsen, democratisering en zingeving, voorlichting en consultatie

Adres:

Postbus 85177, 3009 MD Rotterdam
telefoon 010 – 421 27 62, fax 010 – 421 27 62
website www.uitvaart.org

Federatie Welstand

contactpersoon: drs. B.H. Verfürden

Doel:

De Federatie Welstand is het landelijk samenwerkingsverband van de provinciale, regionale en gemeentelijke welstandsorganisaties, met als doel de ruimtelijke kwaliteit in de steden, dorpen en buitengebieden te bevorderen.

Adres:

Koetshuis Kasteel Zypendaal, Postbus 68, 6800 AB Arnhem
telefoon 026 – 442 17 42, fax 026 – 442 94 04

Aangesloten organisaties (per 1-3-2000)

Landelijk

ALPHEN A/D RIJN	Cuypergenootschap	Dhr. mr. R.H. Vossebeld	026-4450926
AMERSFOORT	Federatie Monumentenwacht Nederland	Dhr. ir. G.J. Luijendijk	033-4790770
AMSTELVEEN	Stichting Behoud Historische Motorjachten	G.B. Jongejan	020-6474015
AMSTERDAM	Vereniging De Hollandsche Molen	Dhr. L.M. Endedijk	020-6238703
AMSTERDAM	Stichting Open Monumentendag	Mw. drs. E. den Hartigh	020-4222118
AMSTERDAM	Belangen Vereniging Restauratoren Nederland (VeRes)	Mw. K. Scheper	020-6703328
AMSTERDAM	Landelijke Federatie Het Behouden Huis	Dhr. J.A. Hulscher	020-5200060
AMSTERDAM	Vereniging van Beheerders van Monumentale Kerkgebouwen in Nederland	Mw. P.E.R. Redder-Boogaard	020-4222617
AMSTERDAM	Landelijke Vereniging tot Behoud van het Zeilend Historische Bedrijfsvaartuig	E. Pentenga	023-5370730
AMSTERDAM	Nationaal Restauratie Centrum	I. Kneppers	020-6237791
AMSTERDAM	Bond Heemschut, Vereniging tot bescherming van cultuurmonumenten in Nederland	Dhr. B.J.M. Duimel	020-6225292
AMSTERDAM	Vereniging Hendrick de Keyser	Dhr. dr. ir. C.S.T.J. Huyts	020-6249755
AMSTERDAM	St RAAP	Dhr. drs. M. Verbruggen	020-4634848
AMSTERDAM	Nederlandse Tuinenstichting	Dhr. mr.drs. J.W. Edinga	020-6235058
AMSTERDAM	Bond van Nederlandse Architecten BNA		020-5553666
ARNHEM	Stichting Historisch Boerderij-Onderzoek	Mw. E.L. van Olst	026-3576222
ARNHEM	Federatie Welstand	Dhr. drs. B.H. Verfürden	026-4421742
BEILEN	Vereniging Botterbehoud	Dr. D.S. Fokkema	0593-525915
BLARICUM	Vereniging Stoom op het Spoor	K. Wielemaker	035-5264646
DEN HAAG	Stichting Recreatie, Kennis- en Innovatiecentrum	Mr. L.J. Meiresonne	070-4275454
DEN HAAG	M.A.O.C. Gravin van Bylandtstichting	Mw. Mr. E.N. Beelaerts van Blokland-Van Schayk	070-3246936
DEN HAAG	Stichting Docomomo Nederland	R. Docter	079-3234462
DEN HAAG	NIROV	Drs. J.J. Modder	070-3028484
DEN HAAG	Nederlandse Jeugdbond voor Geschiedenis	Mw. M. Buis	070-3476598
DEN HAAG	Org. van Ned. Raadgevende Ingenieursbureaus	Donckers	070-3630756
DEN HAAG	ANWB	Dhr. drs. ing. W.L.F. Rietbergen	070-3146194

DEN HAAG	Stichting Promotie Nationaal Erfgoed	Dhr. J.H.C. Voorhoeve	070-3451825
DEN HAAG	Vereniging van Orgelbouwers in Nederland	Dhr. mr. C.J.W. Steenberg	070-3286645
DORDRECHT	Vereniging van Kerkvoogdijen NH-Kerk	R.M. Belder	078-6393666
EINDHOVEN	Zonnewijzerkring	F.J. de Vries	040-2817818
'S-GRAVELAND	Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland	Dhr. mr. C.N. de Boer	035-6559933
HAARLEM	Federatie Industrieel Erfgoed Nederland	Dhr. C.H.R.T. Weevers	023-5353624
HEERDE	Stichting tot Behoud van Particuliere Historische Buitenplaatsen	Dhr. mr. K.W. Sluyterman van Loo	0578-691735
HOEVELAKEN	Nationaal Restauratiefonds	Mw. 8.W. Roeterdink	033-2539439
HUIZEN	Gilde van Vrijwillige Molenaars	8.A. van Weel	035-5251695
LEIDERDORP	De Nederlandse Gemalensstichting	Dhr. drs. R. van Gaalen	071-5894997
LEIDSCHENDAM	Bouw- en Restauratiecommissie der Nederlandse Hervormde Kerk	Dhr. mr. J. Broekhuizen	030-8801880
LEIDSCHENDAM	Commissie Kerkelijke Gebouwen van het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken	Dhr. mr. J. Broekhuizen	030-8801880
MAASTRICHT	Stichting Bonnefantenmuseum	Dhr. H. Driessens	043-3290190
NIEUWERKERK A/D IJSSEL	Nederlandse Watertorenstichting	Dhr. H. Rienks	0180-312671
O8DAM	Federatie Oud-Nederlandse Vaartuigen	C. Dekker	0226-452693
OUD ZUILEN	Stichting Slot Zuylen	Baron F.A. van Tuyll van Serooskerke	030-2440255
HAARLEM	Nederlandse Vereniging van Monumentenzorgers	Ir. M.A. van Bleek	023-5422133
ROTTERDAM	Nederlands Architectuur Instituut (NAi)	Mw. drs. M.J.H. Willinge	010-4401221
ROTTERDAM	Vereniging De Terebinth	Dhr. mr. dr. J.W. Eggink	010-4212762
SCHOORL	Vereniging van handelaren oude bouwmaterialen	Dhr. M. Mol	072-5091707
TWELLO	Acheologische Werkgemeenschap voor Nederland	Sj.S. Elzinga	035-5771446
UTRECHT	Stichting Bouwhistorie Nederland	Dhr. drs. G. van Tussenbroek	015-2120051
UTRECHT	Stichting Menno van Coehoorn	Dhr. C.J. Limonard	030-2312230
UTRECHT	Stichting Vakgroep Restauratie	Dhr. mr. M.W. Thies	035-5427262
UTRECHT	Stichting Kerkelijk Kunstbezit in Nederland	Mw. drs. C.M. Westerink	030-2340742
UTRECHT	Koninklijke Nederlandse Oudheidkundige Bond	Mw. J.A. van den Berg	030-2321756
VELDHOVEN	Vereniging Nederlandse Particuliere Moleneigenaren	J.A.A. de Jongh	040-2532768
WAGENINGEN	Dr. A.A. Beekmanstichting	J. Renes	0317-421988
WIJK 8IJ DUURSTEDEN	Nederlandse Kastelenstichting	Mw. drs. J.M.M. Kylstra-Wielinga	0343-578995

WORMERVEER	Stichting tot Behoud van Authentieke Stoomvaartuigen en Motorsleepboten	Dhr. M. de Boer	06-22516238
ZAANDAM	Vereniging Behoud Monumenten van Bedrijf en Techniek		075-6166131
ZEIST	Economencollege van het R.K. Kerkgenootschap in Nederland	Dhr. J. Klok	030-6931391
ZOETERMEER	Nederlandse Bruggenstichting	Dhr. Prof. ir. Ch. Vos	015-2784886

Groningen

GRONINGEN	Stichting Monument & Materiaal	Mw. L.A. Verschoor	050-3146246
GRONINGEN	Regionale Stichting Monumentenwacht Groningen	Dhr. ing. D.J. van der Zee	050-3121694
GRONINGEN	Stichting Stadsherstel Groningen	Dhr. ir. J.R. Renzenbrink	050-3693691
GRONINGEN	Vereniging Vrienden van de Groninger Molens	G.J. de Vries	0596-654222
GRONINGEN	Stichting Libau, welstands- en monumentenzorg Groningen	Dhr. ir. P.W. Havik	050-3126545
GRONINGEN	Groninger Borgen Stichting	J. Wijnsma	050-3134493
GRONINGEN	Stichting De Groninger Molen	Mw. G. Geertsema-ten Broek	050-3121694
GRONINGEN	Stichting Oude Groninger Kerken	Dhr. P.G.J. Breukink	050-3123569
GRONINGEN	Stichting tot Behoud van Aduarder Monumenten	Dhr. IJzerman	050-3119707
GRONINGEN	Bisdom Groningen		050-3184225
KROPSWOLDE	Stichting Lemferdinge	Mw. T. Domenie-Verdenius	0598-322066
LOPPERSUM	Vereniging Stad en Lande		0596-572667
NIEUWESCHANS	Stichting Vrienden van de Nieuwe Schans	H.G. Meyer	0597-521313
NIEZIJL	Stichting Kluften en Waarden	Mw. H.J. Kloppenburg-Hoiting	0594-212252
VEENDAM	Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen Groningen en Drenthe		0598-626216
VEENDAM	Veenkoloniaal Museum	Dhr. D. Huizing	0598-616393
WARFUM	Het Woonhuismonument	M.C. Scheers	0595-422363

Friesland

DRACHTEN	Stichting Smelne's Erfskip	Mw. H. van Rees-Ultzen	0512-516408
HARLINGEN	Hein Buisman Stichting	Ing. H. van der Meulen	0517-414720
HARLINGEN	Vereniging Oud Harlingen	J. van Giffen	
HARLINGEN	Stichting Stuurgroep Bonte Knaagkever	Dhr. W.D. van Gelder	058-2169349

HINDELOOPEN	Stichting Stadsherstel Hindeloopen	D. Talhout	0514-521631
KOLLUM	Stichting Oud Kollumerland	M.J. de Jong	0511-452661
LEEWARDEN	Stichting Moderne Architectuur Friesland	R. Terpstra	058-2925546
LEEWARDEN	Stichting Alde Fryske Tsjerken	K. Sytsma	058-2139666
LEEWARDEN	Kultuer & Toerisme yn Fryslân	Dhr. H. Bouwhuis	058-2122451
LEEWARDEN	Stichting Aed Lewerd	J.J. Wassenaar	058-2161379
LEEWARDEN	Vereniging Industriële Archeologie Friesland	Ing. P. van der Broek	0516-432122
LEEWARDEN	Hûs en Hiem	Dhr. M.J. Pothof	058-2153990
LEEWARDEN	Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen Friesland	Dhr. H. Bron	058-2123592
LEEWARDEN	Stichting Monumentenwacht Fryslân	Dhr. K. Wiersma	058-2157365
LEEWARDEN	Stadsherstel Leeuwarden	G. Yntema	058-2883300
LEEWARDEN	Stichting Stadsvernieuwingscorporatie	Dhr. A.W. de Boer	058-2139959
MARSSUM	Stichting Molens in Menaldumadeel	Dhr. L. Steenaart	058-2541409
MARSUM	Stichting Dr. H. Popta-Gasthuis	Mr. B. van Haersma Buma	058-2128982
SNEEK	Stichting Oud-Sneek	Dhr. S. Koopmans	0515-418251
WITMARSUM	Stichting PIAEM	D.L. Visser	0517-533310
WORKUM	Stadsherstel Workum	J. van der Schaaf	0515-548867

Drenthe

ASSEN	Stichting Het Drentse Welstandstoezicht	Ir. R. Ritz	0592-314055
ASSEN	Stichting Drents Monument	Dhr. W.F.R. Feenstra	0592-365555
EELDE	Stichting Ol Eel	C. Schaafsma	050-3635025
EMMEN	Stichting Wooncom	Dhr. W. van der Schaaf	0591-697777
ORVELTE	Stichting Orvelte	Mw. A. Stroetinga	0592-313552

Overijssel

ALMELO	Stichting Stadsherstel Almelo	K. Witsenburg	0546-871487
DALFSEN	Stichting De Overijsselse Molen	Dhr. A.J.H. Hulshof	0529-433464
DALFSEN	Stichting Het Overijssels Landschap	G.W. Pastink	0529-401731

DELLEN	Stichting Twickel	A.H. Schimmelpenninck	074-3761309
DELLEN	Stichting Drents-Overijsselse Kerken	P. Kooij	074-3763868
DEVENTER	N.V. Bergkwartier-Mij. tot Stadsherstel Deventer	Dhr. E.J.M. Eggink	0570-688680
DIEPENVEEN	Stichting Arsenaal-Mariakerk	Dhr. P.A.M. Dirks, BNA	0570-613291
ENSCHDEDE	Stichting Edwina van Heek	J.A. van Heek	053-4282751
GRAMSBERGEN	Historische en Culturele Kring Gramsbergen en De Krim	Dhr. J. Horsman	0524-562151
HAAKSBERGEN	Historische Kring Haaksbergen	Dhr. L.P.F.M.C. Leeters	053-5725757
HENGELO	Stichting Tuindorp 't Lansink	H. Martinus	074-2437304
HENGELO	Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen Overijssel, Flevoland en Gelderland	Dhr. B.M. de Bruin	074-2917665
KAMPEN	Stadsherstel Kampen	Mw. C.M. Elhorst	03B-3319321
LOSSER	Stichting Historische Kring Losser	H. Bourgonje	053-53B1615
OLDENZAAL	Stichting Historisch Museum Het Palthe-Huis	Dhr. R. Olde Diebelink	0541-513482
SCHALKHAAR	ARES	Dhr. ing. J. Andréa	0570-629731
ZWOLLE	Stichting Monumentenwacht Overijssel en Flevoland	Dhr. drs. D.H. Baalman	038-4213257
ZWOLLE	Vereniging Vrienden van de Stadskern Zwolle	Mw. A.M. Hamminga-Brühl	038-4228046
ZWOLLE	Het Oversticht	Dhr. D.H. Baalman	03B-4213257
ZWOLLE	Overijsselse Kastelenstichting	H. Meindersma	03B-4213257
ZWOLLE	Kunst & Cultuur Overijssel	G. Buist	03B-4225030

Gelderland

'S-HEERENBERG	Stichting Huis Bergh	D. Visser Angenent	0314-6612B1
AALTEN	Oudheidkundige Werkgemeenschap Aalten-Dinxperlo	Mw. A.J.M. Hogen Esch-Havinga	
ARNHEM	Gelders Genootschap	Ir. C.E. van Esch	026-4421742
ARNHEM	Stichting Het Geldersch Landschap	Mw. B.H. Pijl	026-3552555
ARNHEM	Vereniging Stadsschoon Arnhem	Dhr. J.H.E. Altena	026-445002B
ARNHEM	Stichting Vrienden van de Gelderse Molen	Dhr. L.A. den Hartog	0345-481560
ARNHEM	Stichting Vrienden der Gelderse Kasteelen	Dhr. dr. J.C. Bierens de Haan	026-3552555
BEEK UBBERGEN	Stichting Behoud van Monument en Landschap	Mw. R.M. Neve-Sprenger	024-684315B
BEMMEL	Historische Kring Bemmel	J. Verburg	04B1-461603

BENNEKOM	Vereniging Edese Monumenten	Dhr. H.J. van den Oever	0318-413700
BOVEN LEEUWEN	Monumentenstichting 8aet en Borgh	J. Reynen	0487-513421
CULEMBORG	Genootschap A.W.K. Voet van Oud-Heusden	Dhr. C. v.d. Meer	0345-517200
CULEMBORG	Stichting Culemborgs Stadsgezicht	Dhr. H.P. Siegers	0345-534770
DIEREN	Stichting De Dierense Toren	Mw. M. Cobussen-Semmeling	0313-415508
DOORNENBURG	Stichting Fort Pannerden	H.E. Wanting	
DUIVEN	Historische Kring Duiven Groessen Loo	Dhr. Th.M.J. Jonker	0316-262095
ELBURG	Stichting tot Behoud van het Nederlands Orgel	Dhr. M. Seijbel	0525-684220
EPE	Stichting tot Behoud van Objecten met Historische of Kunstzinnige Waarde	J.P.G. Loogman	0578-616404
GEESTEREN	Kerkvoogdij Nederlands Hervormde Gemeente	Dhr. J. Wessels	0545-481560
GENDRINGEN	Oudheidkundige Vereniging Gem. Gendingen		0575-555275
HARDERWIJK	N.V. Stadsherstel Harderwijk	A. Arends	0341-411287
HATTEM	Stichting Stadskern Hattem	Mw. C.H.D. Even-8ooij	038-4442109
HATTEM	Stichting Hattem Binnen en Buiten de Veste	A. de Waal	038-4442096
NIJKERK	Stichting Stoomgemaal & Bezoekerscentrum Arkemheen	J.A. Provoost	033-2452268
NIJMEGEN	Stichting Thomas van Aquino	Mw. dr. V.L.M. van de Zand	
NIJMEGEN	Stichting In Paradisum	Dhr. Chr. Doorakkers	024-3229933
TIEL	Vereniging Oudheidkamer Tiel	Dr. M.J.A.M. Hoes	
TIEL	Stichting Oude Gelderse Kerken	C.A. Plomp	0344-630233
WAGENINGEN	Vereniging voor Stadsschoon Wageningen	J.8. den Ouden	0317-426040
WIJCHEN	Historische Vereniging Tweestromenland		024-6413012
WINTERSWIJK	Vereniging Monumentenbelangen Winterswijk	P.E.W. van der Laan	0543-513055
WINTERSWIJK	Stichting Vrienden van de Winterwijkse Molens	Dhr. W. Elting	0543-519025
ZALTBOMMEL	Stichting Iucundi Acti Labores	M.H. 8eetsstra	0418-515879
ZETTEN	Stichting Monumentenwacht Gelderland	Dhr. E.J.E. van der Grijp	0488-420222
ZUTPHEN	Stichting Gelders Oudheidkundig Contact	J. Trijsburg	0575-511826
ZUTPHEN	Stichting Wijnhuisfonds	J.P. Markhorst	0575-513829

Utrecht

AMERSFOORT	Bewoond Bewaard	Dhr. G.J. Luijendijk	033-4790770
BAARN	Historische Kring Baerne	Dhr. J.G. van de Kraats	035-5421000
BREUKELEN	Historische Kring Breukelen	Dhr. H.J. van Es	0346-261988
BUNNIK	Stichting "Werk aan de Linie"	Dhr. ir. M.P. Vastenhout	030-6565285
BUNNIK	PUWC, Adviescommissie voor Ruimtelijke Kwaliteit	A. Tom	030-6567024
DE BILT	Stichting Het Utrechts Landschap	Dhr. Lugtmeijer	030-2205555
DE BILT	Historische Stichting Oostbroek en de Bilt	R. Wisman	030-2210088
EEMNES	Historische Kring Eemnes	Dhr. R.T. van der Schaaf	035-5386094
IJSSELSTEIN	Stichting Historische Kring IJsselstein	Mw. C.J.H. van Dijk	030-6883699
IJSSELSTEIN	Stadsmuseum IJsselstein	L.C.M. Adriaanse	030-6886800
KAMERIK	Stichting Hugo Kotestein	Dhr. H. Borkent	0348-401752
LEUSDEN	Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen Utrecht	J.W.J. de Jong	033-4941902
LOOSDRECHT	Kasteel-Museum Sypesteyn	Mw. drs. A.W. Oosthoek-Bogaard	035-5823208
MAARSSSEN	Historische Kring Maarssen	J.H. Sagel	0346-561457
RENSWOUDE	Historische Vereniging "Oud-Renswoude"	Mw. E.J. Waaijer	0318-571964
RHENEN	Historische Vereniging Oudheidkamer Rheden e.o.	H.E. Dekhuijzen	0317-612653
UTRECHT	Utrechtse Maatschappij tot Stadsherstel NV	H.W. Hubers	030-2312692
UTRECHT	Stichting Het Utrechts Monumentenfonds		030-2311761
UTRECHT	Stichting Utrechtse Kastelen	Mw. B. Kortenhoff-Neppérus	030-2319398
UTRECHT	Federatie Stichts Cultureel Erfgoed	Dhr. A.L. Jordens	030-2343880
UTRECHT	Boerderijstichting Utrecht	Dhr. drs. T.W.B. Blekkenhorst	030-2343880
VEENENDAAL	Historische Vereniging Oud Veenendaal	D.J. Bouwhuis	
WOERDEN	Stichting Het Kasteel van Woerden	Dhr. mr. G.H.A. Warning	
WOERDEN	Stichts Hollandse Historische Vereniging	Mw. drs. G. Zeegers	0348-414126
WOUDEBERG	Stichting Oud Woudeberg	H.G. Moesbergen	033-2861610
ZEIST	Van de Poll Stichting		
ZEIST	Aartsbisdom Utrecht		030-6931104

Noord-Holland

AALSMEER	Stichting Oud Aalsmeer	Mw. A.E.C. Leighton-van Leeuwen	0297-323553
ALKMAAR	Stichting tot Behoud van Monumentale Kerken in Alkmaar	Mw. A.M. van Steenberg-Spanjer	072-5120335
ALKMAAR	Historische Vereniging Oud Alkmaar	J. Beijer	072-5116155
ALKMAAR	Alkmaarse Molenvereniging	Dhr. Th.J. de Munnik	072-5119209
AMSTERDAM	Stichting Diogenes Amsterdam	Dhr. S.J. Blijleven	020-6172735
AMSTERDAM	Stichting De Oude Kerk	Mw. G. Calkoen	020-6258284
AMSTERDAM	Nationale Stichting De Nieuwe Kerk	Mw. M.A. de Molenaar	020-6268168
AMSTERDAM	Genootschap Amstelodanum	Prof.mr. P.H.M. Gerver	020-6796340
AMSTERDAM	Vereniging Vrienden Amsterdamse Gevelstenen	Dhr. O.W. Boers	020-6791805
AMSTERDAM	Vereniging voor Heemkennis "ons Amsterdam"	Mw. A. de Braal	020-7703659
AMSTERDAM	Stichting Krijtmolen d'Admiraal	J.J. van Bakel	020-6317423
AMSTERDAM	Amsterdamse Raad v/d Monumentenzorg	Dhr. drs. M.L. Stokroos	020-5523523
AMSTERDAM	Stichting Archivisie	C.L. van Raamsdonk	020-6258908
AMSTERDAM	Vereniging Vastgoed Belang		020-3463123
AMSTERDAM	Stichting De Pinto	Dhr. S.J. Blijleven	020-6172735
AMSTERDAM	Stichting Welstandsorg Noord-Holland	Dhr. D.G. Gortzak	020-6224702
AMSTERDAM	Stichting Behoud Petruskerk e.o.		
AMSTERDAM	Stichting "Het Begijnhof"	Dhr. W. Ceelie	020-6233565
AMSTERDAM	Amsterdamse Mij. tot Stadsherstel	Dhr. mr. W.M.N. Eggenkamp	020-5200060
AMSTERDAM	Stichting Claes Claes hofje	Dhr. S.J. Blijleven	020-6172735
AMSTERDAM	Dienst Historisch Musea		
BARSINGERHORN	Stichting Oud Kolhorn	R. Jansen	0224-531312
BLOEMENDAAL	Stichting Ons Bloemendaal	Mw. J.A. Patijn-Bijl de Vroe	023-5270190
BLOKKER	Westfries Genootschap / Commissie voor Landelijk Schoon	Drs. P.L. van den Berge	0229-232719
BOVENKARPEL	Vereniging Oud Enkhuizen	Dhr. W.M. Rood	0228-511945
BROEK IN WATERLAND	Vereniging Oud Broek in Waterland	M.L. Mooijweer	020-4033578
CASTRICUM	Het Noordhollands Landschap	Dhr. ing. H.C. Witte	0251-659750
CRUQUIUS	Museum De Cruquius	Mw. N.F. Wittenberg	023-5285704

DE RIJP EDAM	Rijper Museum In 't Houten Huis Vereniging Oud Edam	J. Mulder	0299-6712B6
EGMOND AAN ZEE ENKHUIZEN 'S-GRAVELAND	Stichting Hart voor Egmond Stadsherstel Enkhuizen Curtevenne Stichting	Dhr. F. Chattellon	022B-313B05
HAARLEM	Kastelenstichting Holland & Zeeland	Dhr. ir. W.B.J. Polman	023-53B0295
HAARLEM	Stichting Stelling van Amsterdam	Dhr. R. Bogaards	023-5340363
HAARLEM	Stichting Hofje In den Groenen Tuin	Dhr. ing. J.H. Willemink	023-5254461
HAARLEM	Stadsherstel Haarlem BV	Dhr. M. Rumpff	023-533569B
HAARLEM	Stichting Museaal en Historisch Perspectief Noord-Holland	Mw. dr. K.W.J.M. Bossaers	023-531B436
HAARLEM	Bisdóm Haarlem		0297-565264
HEEMSTEDE	Stichting Monumentenwacht Noord-Holland	Dhr. B.P. Hoogendorp a.i.	023-5294012
HEERHUGOWAARD	Werkgroep Monumenten Heerhugowaard	H. Grol	072-5715517
HILVERSUM	Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen Noord-Holland	Dhr. W.J. Brombacher	035-6213037
HILVERSUM	Stichting Hilversum Pas Op!	Mw. F.M.G. Wisse Smit	035-6241908
HILVERSUM	Hilversumse Historische Kring Albertus Perk	H.W. Lammers	035-6242661
HIPPOLYTHUSHOEF	Stichting Oud Wieringen	Dhr. E.C. Volkers	0227-5128B5
HOORN	Vereniging Oud Hoorn	Dhr. P.M. Huisman	0229-23455B
HOORN	Stadsherstel Hoorn	J. van der Heijden	0229-252392
HOORN	Museumstoomtram Hoorn-Medemblik	Dhr. J. Nieweg	0229-270002
HUIZEN	Stichting Behoud Het Oude Dorp Huizen	Mw. H. Dol-Bax	035-5254618
KOEDIJK	Stichting De Westfrieze Molens	B. Slooten	072-5621856
KOOG A/D ZAAN	Vereniging De Zaausche Molen	A.F. Neuhaus	075-6215148
KOOG A/D ZAAN	Stichting Frans Mars	J. van Leeuwen	075-6214565
MIDDENBEEEMSTER	Historisch Genootschap J.A. Leeghwater	Mw. A. Vis-Best	0299-681968
MUIDEN	Stichting Pampus	Mw. A. de Bruin-Boon	0294-262326
MUIDERBERG	Stichting Comité Oud-Muiderberg	Dhr. W.J.F. Korstjens	
NAARDEN	Stichting Het Nederlands Vestingmuseum	Mw. H.A.J. Rys	035-6945459
OOSTZAAN	Stichting Bescherming Oostzaans Erfgoed	Dhr. J. Brinkhuijsen	075-6841879

PURMEREND	Vereniging Historisch Purmerend	J. Korver	0299-648818
SCHAGERBRUG	Stichting De Zijper Molens	D. van der Mye	0224-571451
UITGEEST	Stichting Uitgeester & Akersloter Molens	A.J. Stuijt	0251-310599
UITHOORN	Stichting Oud Uithoorn - De Kwakel	Dhr. Chr.M.M. Woerden	0297-566499
VELSEN ZUID	Stichting Het Dorp Velsen	Dhr. M. Wille	0255-516078
VIJFHUIZEN	Stichting Meer-Historie	Dhr. R. Hartman	023-5581006
VOGELENZANG	Stichting "Huis te Manpad"	P. Dorhout Mees	023-5847754
WEESP	Historische Kring Weesp	Mw. H.E. Eringaard	0294-412437
WESTZAAN	Stichting Zaan Schoon	D. van Leeuwen	075-6401439
WORMER	Steunpunt Cultureel Erfgoed Noord-Holland	Dhr. J.M. van der Veen	075-6474513
ZAANDAM	Vereniging Vrienden van de Oostzijderkerk	J. Broekhuizen	
ZAANDAM	Vereniging Vrienden van het Zaanse Huis	Mw. H. van Zaane	075-6357425
ZANDVOORT	Genootschap Oud Zandvoort	Dhr. A. Koper	023-5718441

Zuid-Holland

8ODEGRAVEN	Stichting Kaasmuseum 8odegraven	Dhr. E.R. van Brederode	0172-614413
CUJK	Stichting Monumenten	J.A.G. Hijl	0485-312677
DELFT	Stichting Altena	Dhr. W.F. Weve	015-2602182
DEN HAAG	Stadsherstel Den Haag e.o. NV	Ing. S. Boendermaker	070-3248535
DEN HAAG	Stichting Monumentenfonds Den Haag e.o.	L. Vis	070-3615722
DEN HAAG	Stichting Oud Loosduinen	A. Molenkamp	070-3973342
DEN HAAG	Fundatie Voorhoeve	Mr. M.R.A. Voorhoeve	
DEN HAAG	Geschiedkundige Vereniging Die Haghe	8. Kluft	070-3459264
DORDRECHT	Stichting Stadsherstel Dordrecht	Dhr. W.S. van Leeuwen	078-6396549
DORDRECHT	Vereniging Oud Dordrecht	J. Verhey	078-6137493
GORINCHEM	Stadsherstel Gorinchem	M.8. van Zantvoort	
GOUDA	Kerkvoogdij Ned. Hervormde Gemeente Gouda	Dhr. G.J.H. Verbeek	0182-583359
GOUDA	Stichting Fonds Goudse Glazen	G.A. Hakstege	0182-514119
GOUDA	Stichting Bedrijfsmonumenten Midden Holland	Dhr. T. Reedijk	0182-513549

GOUDA	Stichting Monumentenwacht Zuid-Holland	Dhr. ir. M.T.A. Barendregt	0182-513435
HAASTRECHT	Stichting Gemaal Hooge Boezem achter Haastrecht	Drs. J. Elias	0182-501920
HARDINXVELD-GIESSENDAM	Historische Vereniging Hardinxveld-Giessendam	Mw. W.F. van de Bree-Ooms	0184-614563
HOORNAAR	Stichting Instandhouding Molens in de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden	Dhr. W. van der Werken	0183-5B3B3B
KINDERDIJK	Stichting Boerderij & Erf Alblasserwaard - Vijfheerenlanden	Dhr. ir. J.A. Stam	078-6912535
LEERDAM	Kerkvoogdij Ned. Hervormde Gemeente Leerdam	Dhr. H.W.V. Blijderveen	
LEERDAM	Historische Vereniging Vrienden van Oud-Leerdam	J.J. Braam	0375-6136B3
LEIDEN	Stichting Diogenes Leiden	Dhr. P. Kouwenhoven	071-5122238
LEIDEN	Stichting Oude Hollandse Kerken	Mw. B.W. Linskens- van de Poel	071-5161506
LEIDEN	Vereniging Cultureel Erfgoed Zuid-Holland	Dhr. mr.dr.s. A.H.J. Ponsteen	071-5133739
LEIDEN	Stichting Pieterskerk Leiden	Dhr. A.L. Boon	071-5124319
LEIDEN	Rijnlandse Molenstichting	L. Dijkman	071-3050853
MIDDELHARNIS	Stichting Monumentenbehoud Middelharnis	Dhr. S.L. Visser	0187-489143
NOORDWIJK	Genootschap Oud Noordwijk	Mw. B. Verhulst-Janssens	071-3617BB4
NOORDWIJK	Vereniging De Oude Dorpskern	Dhr. Bonnieke	071-3618037
OEGSTGEEST	Stichting Leidse Hofjes	Dhr. O.J. Tromp	071-515518B
OUD-BEIJERLAND	Hoeksche Waards Landschap	Dhr. B. Doolgaard	0186-649933
OUDDORP	Stichting Stad Goedereede	J. van Oosterom	0187-6B2099
PAPENDRECHT	Stichting Dorpsbehoud Papendrecht	Mw. H.M. van Wijngaarden	078-6155377
PUTTERSHOEK	Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen Zuid-Holland	Dhr. ing. A.B.J. de Koning	07B-6761820
RHOON	Stichting Het Kasteel van Rhoon	L.J. den Otten	010-5067150
ROTTERDAM	Vereniging Dorp- Stad en Land	Dhr. F.B. van den Meiracker	010-2B09445
ROTTERDAM	Vereniging Stedebouwkundig Wijkbehoud	Mw. I. Heetman-Van Riel	010-4225789
ROTTERDAM	Bisdom Rotterdam		010-4362888
SASSENHEIM	Stichting Vrienden Slot Teylingen	F.E. van Mansum	0252-230488
SASSENHEIM	Stichting Oud Sassenheim	Drs. J.E. van Teylingen	0252-212011
SCHIEDAM	Stichting Beschermd Stadsgezicht Schiedam	Mw. drs. H.J. de Groot-Teunissen	010-4270640
SCHIEDAM	Stichting De Schiedamse Molens	Mw. drs. M.A. de Bruyn	010-4261291
SCHOONHOVEN	Historische Vereniging Schoonhoven	J. van den Ende	01B2-383002

VIANEN	BV Vrijstad Vianen, Maatschappij tot Stadsherstel	M.C. van Etten	0347-369411
VLAARDINGEN	Stichting Archeologie en Bouwhistorie Vlaardingen	Dhr. drs. E.I. Blaauw	010-435616
VOORBURG	Huygensmuseum Hofwijck	B. Bregman	070-3872311
VOORSCHOTEN	Stichting Diogenes Voorschoten	D. van der Burgh	079-3234420
VOORSCHOTEN	Stichting Leefbaar Voorschoten	J.H. Smits	071-5613796
ZOETERMEER	Stichting Molen de Hoop	Dhr. A. Olthof	079-3445678
ZOETERWOUDE	Oudheidkundige Kring Die Goude	Ing. A.J.M. Houdijk	0182-517054

Zeeland

DREISCHOR	Stichting Goemanszorg Beheer	H. Doeleman	0111-401801
GOES	Stichting Behoud en Ondersteuning van Monumenten te Goes	Dhr. R.Th. Scheepe	0113-215659
HULST	Oudheidkundige Kring De Vier Ambachten	L. Lebbinck	0114-313470
MIDDELBURG	Prov. Kerkvoogdij Cie. NH Kerk Zeeland	Dhr. J.A. Noordeman	
MIDDELBURG	Stichting Scoop		0118-682500
NIEUWVLIET	St. Werkgroep Amateur Archeologen W.Z.-Vlaanderen	H.J. Kennis	0117-371740
SCHARENDIJKE	Stichting Monumentenbehoud Groede	Dhr. G.H. Middendorp	0111-671345
THOLEN	Heemschut Tholen	Dhr. W. Heijbroek	0166-602882
VEERE	Stichting Veere	J.W. Oosterhoff	0118-501627
ZIERIKZEE	Vereniging Stad en Lande Schouwen-Duiveland	H.J. van 't Haaff	0111-417941

Noord-Brabant

BERGEN OP ZOOM	Stadsherstel Bergen Op Zoom	A. Henning	0164-241900
BREDA	NV Stadsherstel Breda	Dhr. dr. ir. W.V.J. Freling	
BREDA	Woningbouw Vereniging St. Laurentius	Dhr. M.W. Jansen	076-5644644
BREDA	Bisdom Breda	Dhr. F.A.G.A.M. van der Linden	
CHAAM	Heemkundekring Ledevaert		076-5293849
DEN BOSCH	Kring Vrienden van 's-Hertogenbosch		073-6124918
DEN BOSCH	Bisdom Den Bosch	Dhr. H.W.C. Boudewijns	073-6125488
DEN BOSCH	Stichting Brabants Heem	H.N.G.M. Boot	0486-461982

DEN BOSCH	Stichting Pandenbank Noord-Brabant	B. Vis	073-6812074
DEURNE	Heemkundekring H.N. Ouwering	Dhr. L. Schoutens	0493-313402
EINDHOVEN	Stichting Bouwcultuurfonds Zuid-Nederland	Mw. C.I.M. Rovers	040-2931127
GELDROP	Heemkundekring Heeze-Leende-Zesgehuchten	G.K. Stad	
GEMERT	Heemkundekring De Kommanderij Gemert	M. Breeuwer	0492-364033
HAAREN	Stichting Het Noordbrabants Landschap	J. Schilders	0411-622775
HEEZE	Stichting Het te Behouden Erfgoed		0416-332630
HELMOND	St. Hollandhuis in St. Petersburg	Dhr. ir. P.C. van Traa	0492-516225
HELMOND	Stichting Monumenten, werkgroep Helmond	Dhr. M. Rieter	0492-541143
HILVARENBEEK	Brabantse Kastelenstichting	Drs. M.E. Becx	013-5051310
LAGE MIERDEN	Boerderijstichting Noord-Brabant	Mw. M.W. Mascini-Krom	013-5096192
NIEUWKUIJK	Heemkundekring Onsenoort	A.N. van der Lee	073-6211199
NUENEN	Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen Noord-Brabant-Oost en Limburg	J.J. de Jong	040-2832858
RIJEN	Heemkundekring Molenheide	J. Theunissen	0161-226979
SINT OEDENRODE	Heemkundekring De Oude Vrijheid	B. van Genugten	0413-474189
TERHEIJDEN	Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen Noord-Brabant-West	Dhr. J. Buijs	076-5934451
TILBURG	Ver. Vrienden van Brabantse Kastelen	Dhr. drs. P.H.M. Smulders	013-5423676
VUGHT	Stichting Monumentenwacht Noord-Brabant	Dhr. J.C.A. Akerboom	0411-643366
VUGHT	Stichting 's-Hertogenbosch Monumentenzorg	Dhr. W.A.M.C. van Oostveen	073-6563415
VUGHT	Federatie Noordbrabants Monumentenoverleg	J.L.M. Groothuis	0411-643366

Limburg

AMSTENRADE	Stichting Beschermd Dorpsgezicht Amstenrade	Mw. Smyth-Hamers	046-4421949
ECHT	Heemkundekring Echter Landj	L. Theelen	0475-484590
GEIJSTEREN	Geschied en Oudheidkundige Kring Venray e.o.	Dhr. G. Lucassen	0478-532679
HUNSEL	Heemkunde Vereniging Hunsel	Dhr. J.E.H. Manders	0475-565496
KERKRADE	Limburgse Monumenten Stichting	A.H.M. Willems	045-5455390
MAASTRICHT	Limburg Gesch.kundig en Oudheidkundig Genootschap	Dhr. G.H.A. Colleye	043-3212586
OHE EN LAAK	Ad Rem Monumentorum	Dr. B.C.M. van Hellenberg Hubar	0475-551794

ROERMOND	Stichting Monumentenwacht Limburg	Dhr. G.J.H. van der Varst	0475-357807
ROERMOND	Stadsherstel Roermond	H.A.J. de Witte	0475-317319
ROERMOND	Bisdom Roermond/afd. Economie en Bouwzaken	Dhr. ing. J.A.L. Meuwissen	0475-386702
ROERMOND	Stichting Monumentenhuis Limburg	J.Th. van Holstein	0475-357800
ROERMOND	Stichting Instandhouding Landschapselementen Limburg	Dhr. G.Q.P. van Elk	0475-352000
ROERMOND	Stichting Ruimte	Dhr. W. Cartigny	030-2731744
ROERMOND	Stichting RURA	Dhr. G.W.G. van Bree	0475-359668
ROERMOND	Monumentenkontakt Midden-Limburg	Dhr. P.J.A. Bongaerts	0475-336553
ROERMOND	Bond Heemschut Limburg	Dhr. P.J.A. Bongaerts	0475-336553
SINT ODILIENBERG	Heemkundevereniging Roerstreek	Dhr. A.A.H. Wolswijk	0475-532895
SITTARD	Stichting Kasteel Limbricht	M. Korsten	046-4519758
SITTARD	Stichting Jacob Kritzraedt	Mr. J.N.M. Laudy	046-4528484
STEVENSWEERT	Streekmuseum Stevensweert	H.G.M. Rutten	0475-551693
SWALMEN	Milieu- en HeemkundeVereniging Swalmen	Mw. M. van Avesaath	0475-502496
URMOND	Urmondse Monumentenstichting	Dhr. W.H.L.M. Bousardt	046-4333349
VLODROP	Stichting Joep Nicolaas	C. Mesterom	0475-401216

Flevoland

LELYSTAD	Sociaal Historisch Centrum voor Flevoland	Dhr. G.L.H. Tiesinga	0320-223113
LELYSTAD	Stichting Flevolandschap	Dhr. D.H. van Putten	

Publicaties NCM

Brochures

- “Scholen Adopteren Monumenten”, 1997 *f* 10,00
- “Monumenten in de prijzen”, 1998 *f* 7,50

Verslagen

Nationale Monumentenstudiedagen

- “Monumentenzorg in een ruimtelijk kader”, 1999 *f* 10,00
- “Monumenten Onderhouden”, 1998 *f* 10,00
- “Geen monumentenzorg zonder particulier initiatief”, 1997 *f* 10,00
- “Grootschalige ontwikkelingen in historische omgeving / Herbestemming, een uitdaging voor verenigingen”, 1996 *f* 10,00
- “Internationale samenwerking op het gebied van de Monumentenzorg”, 1995 *f* 10,00

Jaarboek

- Monumentenjaarboek 2000 *f* 20,00

Video

- Restauratie-ambacht (op aanvraag)

Cursusmap

- Monumentenzorg in de praktijk (vijfde geheel herziene druk van NCM/NRF/RDMZ). Volledig overzicht van alle aspecten van het gemeentelijk monumentenbeleid (ca. 400 pagina's losbladig), te bestellen bij het Nationaal Restauratiefonds, inclusief verzendkosten. *f* 150,00

Publicaties OMD

- Bouwstijlen herkennen *f* 6,00
 - Interieurstijlen *f* 6,00
 - Bouwgeschiedenis van monumenten *f* 6,00
 - Variatie in monumenten *f* 6,00
 - Monument in beeld *f* 6,00
 - Archeologische monumenten *f* 6,00
 - Historische verdedigingswerken *f* 6,00
 - Industrieel erfgoed *f* 6,00
 - Monumentale kerken *f* 6,00
 - Monumentale schoolgebouwen *f* 6,00
 - Historische boerderijen *f* 6,00
 - Historische bouwmaterialen *f* 6,00
 - Hollandse molens *f* 6,00
 - Kastelen en Buitenplaatsen *f* 6,00
 - Monumentaal Groen *f* 6,00
-
- Vanaf 23 augustus “Nederland Waterstaat” *f* 22,00

Publicaties ICOMOS

- Diskette internationale organisaties (1996) *f* 10,00

Alle prijzen exclusief verzendkosten.

Rijk

Beschermde Monumenten

Op de monumentenlijst geplaatste objecten naar categorie per provincie, 1 januari 2000

	G	F	D	O	FL	GL	U	NH	ZH	Z	NB	L	Totaal
Agrarische gebouwen	290	379	430	734	0	775	512	444	679	147	522	948	5860
Gebouwen, woonhuizen	908	2188	319	1624	21	1597	2174	9936	5203	2544	1628	2311	30453
Delen van gebouwen en woonhuizen	9	26	2	16	0	15	18	75	90	26	5	21	303
Horeca-instellingen	11	15	5	9	0	5	20	23	5	1	4	14	112
Kastelen, landhuizen	18	24	17	76	0	158	145	52	57	25	53	111	736
Kerkelijke gebouwen	223	369	109	181	3	404	153	373	345	177	319	373	3029
Kerk-onderdelen, objecten	16	53	4	11	0	27	9	11	8	7	17	31	194
Liefdadige instellingen	26	31	12	9	0	25	26	108	91	15	32	7	382
Losse objecten ed.	72	74	22	160	1	118	136	302	189	102	76	143	1395
Molens	84	126	35	53	0	138	33	128	224	80	124	109	1134
Openbare gebouwen	57	73	84	76	0	58	34	178	144	60	69	77	910
Verdedigingswerken	15	23	5	140	0	118	39	57	104	92	58	68	719
Weg- en waterwerken	41	68	16	33	2	17	65	90	144	35	10	28	549
Totaal	1770	3449	1060	3122	27	3455	3364	11777	7283	3311	2917	4241	45776

Bron: RDMZ, Zeist.

Werkgelegenheid

Ontwikkeling van de productie en de werkgelegenheid in de restauratiesector, 1990-1999

	restauratie- en onderhoudsproductie x f l miljoen	productie per arbeidsplaats x f l.000,-	werkgelegenheid in mensjaren
1990	439	153	2870
1991	480	157	3060
1992	468	161	2900
1993	450	166	2710
1994	446	172	2600
1995	384	175	2190
1996	420	180	2330
1997	495	183	2700
1998	500	185	2700
1999*	515	189	2720

*voorlopige cijfers

De cijfers over de restauratie- en onderhoudsproductie van monumenten hebben betrekking op zowel gesubsidieerde als ongesubsidieerde projecten en zijn inclusief de niet-subsidiabele kosten. De productie per direct werkende is inclusief BTW en berekend op basis van de totale loon-, materiaal- en algemene kosten en gemiddelde opslagen voor winst en risico. De werkgelegenheid in mensjaren is een benadering van de totale arbeidscapaciteit die in de restauratie en het onderhoud van monumenten wordt aangewend. Het aantal vaklieden dat in werkelijkheid actief is ligt hoger, omdat veel werknemers maar voor een deel van hun tijd in de sector werkzaam zijn. Daarnaast zorgt de restauratieproductie voor werkgelegenheid bij de toelevering, het ontwerp en de advisering.

Bron: Economisch Instituut voor de Bouwnijverheid,
drs. J. Schellevis, De Cuserstraat 89, 1081 CN Amsterdam
telefoon 020 – 642 93 42, e-mail hschellevis@eib.nl

Financiering

Voor de instandhouding van onze historische omgeving heeft de rijksoverheid financiële voorzieningen getroffen in de vorm van een aantal subsidieregelingen. Het NCM heeft getracht deze subsidieregelingen enigszins samen te vatten, zodat daarmee een overzicht mogelijk is. Het NCM maakt daarmee géén aanspraak op volledigheid.

Naast het rijk kennen provincies en een aantal gemeenten subsidieregelingen voor de restauratie en/of het onderhoud van monumenten. Voor de van gemeentewege beschermde monumenten en beeldbepalende panden bestaan vrijwel uitsluitend mogelijkheden voor subsidie in het kader van het Stadsvernieuwingsfonds dat verderop behandeld wordt. De regelingen van de provincies staan per provincie vermeld in het desbetreffende hoofdstuk (pag. 47 en volgend).

Begrippen

De subsidieregelingen die hierna genoemd worden, bevatten een aantal begrippen:

De minister: de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.

Monumenten: in het monumentenregister, zoals bedoeld in artikel 6 van de Monumentenwet 1988, opgenomen onroerende zaken dan wel onroerende zaken, omtrent welke de minister het voornemen tot inschrijving in het monumentenregister heeft kenbaar gemaakt, alles voorzover het geen archeologische monumenten betreft.

Kerkelijke monumenten: onroerende monumenten welke eigendom zijn van een kerkgenootschap, kerkelijke gemeente of parochie of van een kerkelijke instelling en welke uitsluitend of voor een over-

wegend deel wordt gebruikt voor de uitoefening van de eredienst.

Beeldbepalende panden: panden die niet als monument zijn beschermd maar die naar het oordeel van het gemeentebestuur een kenmerkend onderdeel vormen van een stads- of dorpsgezicht dat is aangewezen.

Restauratiewerkzaamheden: die werkzaamheden aan het monument, het normale onderhoud te boven gaand, die voor de instandhouding ervan noodzakelijk zijn.

Subsidiabele restauratiekosten: die kosten die burgemeester en wethouders, onder voorbehoud van goedkeuring door de minister, dan wel de minister zelf op een ingediende en gespecificeerde begroting als subsidiabel heeft aangemerkt.

Eigenaar: hij die krachtens zakelijk recht het recht van eigendom heeft, dan wel hij die krachtens een duurzaam persoonlijk recht het gebruik heeft over het monument.

Monumentenzorg op de rijksbegroting

Financiële meerjarenplanning 1997 t/m 2003 OCW/RdMz volgens het oude regime (x f1 miljoen). (Bron: Opgave RDMZ, Zeist)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Restauraties	77,4	68,3	76,5	78,2	77,9	77,4	
Brrm 1997		50,0	50,0	50,0			75,4
Onderhoud (subsidie)	7,8	12,3	12,3	12,3	12,3	7,8	7,8
BROM art. II	8,2	14,7	14,7	14,7	14,7	14,7	14,7
Overige uitgaven	0,4	2,1	2,1	1,0	0,7	1,1	3,0
MSP/MRP	1,5	1,5	2,0	2,0	2,0	1,4	
TRIBK	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Verzuringsmiddelen	2,7	2,7	2,7	2,7	3,0	3,0	
Totaal	99,0	151,6	159,8	160,4	110,1	105,4	100,9

Besluit rijkssubsidiëring restauratie monumenten (Brrm) 1997

Het nieuwe Brrm is op 27 maart 1997 gepubliceerd op voordracht van de staatssecretaris van OCW, A. Nuis van 6 november 1996 en gezien de adviezen van de Raad voor Cultuur, het Interprovinciaal Overleg, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, de Raad voor de gemeentefinanciën, de Stichting Nationaal Contact Monumenten en de Stichting Nationaal Restauratiefonds; de Raad van State gehoord en als algemene maatregel van bestuur aan de beide Kamers der Staten-Generaal ter kennis gebracht. Het nieuwe Brrm is medio juni 1997 van kracht gegaan. In het Brrm 1997 zijn enkele zaken fundamenteel veranderd ten opzichte van de Brrm 1990. Belangrijkste wijzigingen ten opzichte van de oude regeling zijn de subsidieverlaging voor alle categorieën monumenten met 10% en een andere verdeling van bevoegdheden tussen rijk en gemeente waarbij de provincies weer nadrukkelijk een rol spelen.

85 budgethoudende gemeenten

In het nieuwe Brrm wordt onderscheid gemaakt tussen budgethoudende gemeenten en niet budgethoudende gemeenten. Budgethoudende gemeenten zijn gemeenten die per 1 januari 1997 beschikten over een in werking getreden monumentenverordening en waarin tenminste 100 beschermde monumenten gelegen zijn. Voor alle overige gemeenten treedt de provincie op als budgethouder. Gemeenten die geen 100 monumenten tellen maar deze limiet na 1 januari 1997 overschrijden worden pas per 1 januari 2001 als budgethoudend beschouwd. Dit is een gevolg van de vaststelling van budgetten over een periode van vier jaar.

Drie categorieën monumenten

Er worden drie categorieën monumenten onderscheiden, te weten:

- Woonhuizen en boerderijen;
- Religieuze gebouwen (in oorsprong vervaardigd ten behoeve van de eredienst);
- Overige (o.a. kastelen, historische buitenhuizen en buitenplaatsen en hofjes van liefdadigheid).

De budgetten voor elk van deze categorieën worden voor vier jaren vastgesteld.

Verdeling van de budgetten

De budgetten voor de jaren 1999 tot en met 2004 zijn als volgt verdeeld:

- 50% voor woonhuizen en boerderijen;
- 30% voor religieuze gebouwen;
- 20% voor de overige categorieën monumenten.

Deze verdeling geldt slechts voor het totaal van de beschikkingen, dus op landelijk niveau.

Subsidiabele restauratiekosten

Naast de kosten voor herstel en conservering van dragende onderdelen, vloeren en het omhulsel wordt ook subsidie verleend voor restauratie van onderdelen of objecten die in het register of naar het oordeel van de minister van belang zijn alsmede voorzieningen ten behoeve van regelmatige inspectie, installaties ter voorkoming van brand of blikseminslag, schilderwerk van gesubsidieerde onderdelen, leges, verzekering, directiekosten en bouwhistorisch onderzoek.

Subsidiepercentages

De subsidie bedraagt 20% van de subsidiabele restauratiekosten. Wanneer de eigenaar niet belastingplichtig of tevens bewoner is van het pand dat geheel behoort tot zijn privé-vermogen en de restauratiekosten niet aftrekbaar zijn bedraagt de subsidie 50%. Voor kerkelijke monumenten geldt een subsidie van 40%, doch wanneer de eigenaar niet belastingplichtig of tevens bewoner is van het pand dat geheel behoort tot zijn privé-vermogen en de restauratiekosten niet aftrekbaar zijn bedraagt de subsidie 70%. Voor monumenten, in eigendom van een rechtspersoon die zonder winst oogmerk instandhouding nastreeft geldt een subsidie van 40%. Voor molens en gemalen die uit een oogpunt van monumentenzorg bedrijfsvaardig zijn of worden gemaakt en waarvan de eigenaar een rechtspersoon is die zonder winst oogmerk instandhouding nastreeft geldt een subsidie van 40%, overige molens en gemalen 30%. Voor orgels, carillons, klokken en uurwerken die deel uitmaken van een monument geldt een subsidie van 40%.

Stichting Nationaal Restauratiefonds

De Stichting Nationaal Restauratiefonds werd in 1985 met medewerking van de minister van WVC opgericht. Tot de opdrachten van de stichting behoort het verzorgen van een deel van de financiële zaken die voortvloeien uit de subsidieregelingen voor rijksmonumenten zoals het Brmm en het Brom. Die financiële aangelegenheden omvatten:

- het uitbetalen van subsidies;
- het voorfinancieren van subsidies en Restauratiehypotheken;
- het verstrekken van Restauratiehypotheken;

- het beheren van een rekening courant ten behoeve van het onderhoud van kerken;
- het verstrekken van Totaalfinancieringen voor restauraties en renovaties.

De Restauratiehypotheken worden verstrekt op grond van een subsidietoelage van het Rijk aan monumenteigenaren met fiscale aftrekmogelijkheden. De voornaamste voorwaarden zijn:

- de rente ligt 5% beneden de geldende marktrente, maar bedraagt minimaal 0,5%;
- de rente is gedurende de gehele looptijd van de lening vast, er zijn dus geen tussentijdse rente-aanpassingen;
- de looptijd is 30 jaar (maximaal);
- de betaling van rente en aflossing verloopt volgens het annuïteitensysteem, dus gedurende de gehele looptijd van de lening gelijke maandelijks lasten;
- extra en algehele aflossing is altijd onbeperkt boetevrij mogelijk;
- de lening geschiedt onder hypothecair verband, met dien verstande, dat met een 2e of 3e hypotheek genoeg kan worden genomen;
- het minimaal te betalen bedrag voor rente en aflossing is f 50,- per maand;
- de eenmalige afsluitkosten bedragen 1,5% van het leningsbedrag;
- de Restauratiehypotheek is in principe overdraagbaar; bij verkoop kan de nieuwe eigenaar de goedkope lening “overnemen”;
- bij kleine leningen (bedragen onder de f 10.000,-) wordt volstaan met een onderhandse schuldbekentenis.

De Rijksdienst voor de Monumentenzorg zendt een kopie van de subsidietoezegging naar het Nationaal Restauratiefonds. Zodra die kopie daar is ontvangen, krijgt de eigenaar van het Nationaal Restauratiefonds alle benodigde informatie. Hij hoeft hiervoor zelf dus geen actie te ondernemen.

Voorfinanciering via de Bouwrekening

In de subsidiebeschikking wordt door de RDMZ vermeld per welke datum het bedrag van de subsidie (en indien van toepassing ook dat van de Restauratiehypotheek) zal worden uitbetaald. Die betaling kan soms wel zo'n zes jaar op zich laten wachten. Wanneer de eigenaar de restauratie uit zou stellen tot hij over dat geld kan beschikken, kan dit in de praktijk betekenen dat:

- door het uitstel het verval en de gebreken ernstiger worden, waardoor de restauratiekosten toenemen;
- door stijging van lonen en materiaalprijzen verhoging van kosten ontstaat;
- het betreffende pand nog niet kan worden gebruikt, wat extra kosten of gemis aan inkomsten kan veroorzaken;
- onzekerheden ontstaan m.b.t. financiering in de toekomst.

Om een restauratie toch direct uit te kunnen voeren, biedt het Restauratiefonds de mogelijkheid om deze subsidies voor te financieren via een Bouwrekening. Het rentepercentage van de Bouwrekening ligt iets onder de gemiddelde marktrente voor de hypotheek. Heeft een eigenaar een subsidiebeschikking van het Brrm '97, dan kan voorgefinancierd worden tegen het lage rentepercentage van de restauratiehypotheek. Daarmee kunnen tijdens de restauratie alle betalingen verricht worden. Een Bouwrekening is eenvoudig uit te breiden tot een Totaal financiering.

Totaal financiering voor restauraties

Bij de financiering van een restauratie of renovatie kunnen verschillende 'potjes' aanbeoord worden, zoals subsidies van rijk of gemeente en het eigen spaargeld. Meestal is er ook een aanvullende financiering nodig. Het Restauratiefonds biedt met de Totaal financiering een oplossing om het uitbetalen van subsidies, de aanvullende financiering en alle betalingen tijdens de bouw in één keer te regelen. Zo'n Totaal financiering is in verhouding tot de gebruikelijke financieringen voor restauraties en woningverbetering goedkoop en neemt veel administratieve rompslomp uit handen. De eigenaar weet bovendien vooraf waar hij aan toe is.

Revolving Fund

Een belangrijk kenmerk van het Brrm-systeem is dat een monumenteigenaar in geval van fiscale aftrekmogelijkheden van restauratiekosten een deel van de beschikbare subsidie in de vorm van een laag-rentende lening ontvangt. Sedert 1990 vloeien de rente en aflossing van deze leningen terug in het zogenaamd Revolving Fund, waaruit het geld opnieuw wordt aangewend in de vorm van Restauratiehypotheek ter grootte van de subsidiabele kosten. Niet alleen rijksmonumenten komen in aanmerking voor deze financiering, ook jonge monumenten die nog niet op de rijkslijst geplaatst zijn. Jonge monumenten zijn hierbij te definiëren als door de gemeenteraad geselecteerde monumenten uit het Monumenten Selectie Project (MSP). Voorwaarde is dat er een raadsbesluit genomen is. Jaarlijks kan een gemeente voor 1 januari een aanvraag indienen bij het Restauratiefonds voor een financiering uit het Revolving Fund.

Aanvragen moeten onder meer voldoen aan de volgende uitgangspunten:

- de restauratie moet voorkomen in de gemeentelijke behoefte-raming (in geval van een rijksmonument);
- de subsidiabele kosten zijn vooraf vastgesteld door de RDMZ en bedragen meer dan f 100.000,-;
- de financiering wordt alleen verstrekt met gemeentegarantie.

Omdat met het Revolving Fund beoogd wordt extra restauraties te financieren, worden reeds toegekende en nog toe te kennen restauratiesubsidies in mindering gebracht.

Alvorens te selecteren, vraagt het Restauratiefonds een inhoudelijk advies aan de RDMZ. Hierbij wordt gelet op de monumentale waarde en urgentie van de restauratie. Omstreeks 1 maart worden gemeente en eigenaar geïnformeerd over mogelijke honorering. Voor monumentengemeenten die een integrale garantieregeling hebben voor financiering van monumentenrestauraties, geldt een afwijkende procedure.

Rekening-courant Brom

In het Brom is een bijzonder subsidieregime geschapen voor onderhoud aan kerkgebouwen. Indien een onderhoudsplan de goedkeuring van de minister draagt, kan de minister een subsidie verlenen van 50% van de totale kosten van de onderhoudswerkzaamheden die gedurende 10 jaar verricht zullen worden. Het Nationaal Restauratiefonds biedt aan de gesubsidieerden een rekening-courant aan. Met deze faciliteit, waarin de door de minister toegezegde 50% subsidie en de 'eigen' 50% zijn opgenomen, kan in het uitgavenpatroon worden afgeweken van de tijdstippen waarop subsidiebedragen beschikbaar komen. Op deze wijze kunnen de noodzakelijke

werkzaamheden volgens het schema van het onderhoudsplan, dus zonder vertraging, worden uitgevoerd. Bij een eventueel lager uitvoeringstempo kan gespaard worden en ontstaan rente-opbrengsten. Onderhoud aan kerkgebouwen kan hierdoor voor een lange periode zeker worden gesteld.

Brochures

De Stichting Nationaal Restauratiefonds heeft enkele brochures gepubliceerd. De brochure "Een nieuw leven voor uw monument" biedt een handleiding voor de voorbereiding van een restauratie. De eigenaar vindt hierin uitgebreide informatie over vergunningen, subsidies, fiscale faciliteiten en (totaal-)financiering. Ook worden de voorfinanciering en de Restauratiehypotheek in deze brochure nader toegelicht. De brochure "Uw Monument en de Belastingdienst" geeft specifieke informatie over de belastingfaciliteiten waarvan een eigenaar van een rijksmonument gebruik kan maken. Naast deze twee brochures is ook een aantal informatiebladen beschikbaar met beknopte informatie over verschillende onderwerpen.

Adres:

Nationaal Restauratiefonds
Westerdorpsstraat 68
Postbus 15, 3870 DA Hoevelaken
telefoon 033 – 253 94 39, fax 033 – 253 95 95

Belastingdienst/Particulieren Amersfoort/Bureau Monumentenpanden

Sinds 1-1-1985 kan de beoordeling van de fiscale gevolgen van monumentenrestauraties worden gedaan door het Bureau Monumentenpanden dat verbonden is aan de eenheid Belastingdienst/Particulieren Amersfoort. Deze faciliteit geldt niet alleen voor privé-eigenaren van (woonhuis-)monumenten maar ook voor monumentenpanden die tot het ondernemingsvermogen behoren. Hierdoor wordt een uniforme gedragslijn gehanteerd. Bovendien kan vooraf uitsluitel verkregen worden over de fiscale gevolgen van een voorgenomen restauratie. Fiscale aftrekmogelijkheden spelen bij monumentenrestauraties een belangrijke rol, omdat in deze gevallen in feite een deel van de kosten via het fiscale voordeel wordt terugontvangen. Bovendien hangt de hoogte van de door het Rijk toe te kennen subsidie af van het feit of de eigenaar wel of niet van de fiscale aftrekmogelijkheden gebruik kan maken.

Vaak zal met name de particulier het mede van de fiscale aftrekmogelijkheden laten afhangen of een restauratie wel of niet wordt uitgevoerd. De eigenaren van monumentenwoningen die inkomsten- of vennootschapsbelastingplichtig zijn en hun huis willen gaan restaureren, kunnen een speciaal aanvraagformulier invullen en opsturen naar de Belastingdienst/Particulieren Amersfoort/Bureau Monumentenpanden te Amersfoort, eventueel via de gemeente. Het Bureau Monumentenpanden streeft er naar om binnen tien weken nadat het aanvraagformulier met de nodige bijlagen is binnengekomen, een beslissing te nemen over de fiscale gevolgen. Deze beslissing wordt schriftelijk aan de betrokkene medegedeeld. Als de inspecteur niet binnen tien weken tot een besluit kan komen, zal hij

de betrokkene daarvan schriftelijk in kennis stellen onder vermelding van de datum waarop de beslissing kan worden verwacht. De beslissing van het BBM is bindend (tenzij de situatie tussentijds wijzigt) voor de eigen belastinginspecteur. De regeling geldt alleen voor monumenten die een bescherming op grond van de Monumentenwet genieten. Eigenaren van gemeentelijke- en provinciale monumenten komen niet voor deze regeling in aanmerking.

Informatie

Over de fiscale aftrek van restauratiekosten is door het Nationaal Restauratiefonds in samenwerking met het Bureau Monumentenpanden van de Belastingdienst de brochure "Uw Monument en de Belastingdienst" uitgegeven.

Adres:

Belastingdienst Particulieren Amersfoort,
Bureau Monumentenpanden
Postbus 4050, 3800 EB Amersfoort
telefoon 033 – 450 52 22, fax 033 – 456 08 70

Besluit rijkssubsidiëring onderhoud monumenten (Brom)

Op 5 juli 1997 is een tussentijdse aanpassing van het Besluit rijkssubsidiëring onderhoud rijksmonumenten (Brom) van 1 februari 1990 van kracht geworden.

Nadere aanduiding

Besluit van 28 november 1989, nr. 89.010225, Staatsblad van 5 december 1989, nr. 529.

Wijziging van 5 juli 1997 gepubliceerd in Staatsblad 1997, nr. 314.

Categorieën

De minister kan aan de eigenaar van een monument subsidie verlenen in de kosten van de naar het oordeel van de minister sober en doelmatig uitgevoerde onderhoudswerkzaamheden en betrekking hebben op het mechaniek van een monument of op het wind- en waterdicht houden van de buitenkant van een monument, voor zover het behoort tot één van de volgende categorieën:

- a kerkgebouwen;
- b kastelen, historische buitenhuizen en buitenplaatsen;
- c hofjes van liefdadigheid die als zodanig zijn gesticht en waarvan de bestemming sinds de stichting niet is gewijzigd;
- d gemalen;
- e opstallen op begraafplaatsen;
- f rieten daken van boerderijen en van buiten het erf gelegen schaapskooien, die in gebruik zijn ten behoeve van een agrarisch bedrijf;
- g wind- en watermolens die als zodanig in bedrijf zijn;
- h wind- en watermolens die niet als zodanig in bedrijf zijn, maar waarvan het gaande werk volledig dan wel in overwegende mate in tact is;
- i orgels met uitzondering van orgelkasten;
- j forten;
- k fabrieksschoorstenen;
- l gashouders;

m waterkrachtcentrales;

n watertorens;

o kranen;

p weegbruggen;

q locomotief- en rijtuigloodsen;

r luidklokken, beiaarden, uurwerken en op bouwwerken
aangebrachte zonnewijzers;

s ruïnes.

Bijdrage

De subsidie bedraagt 50% van de totale kosten van de onderhoudswerkzaamheden die verricht zijn in het jaar waarvoor de subsidie wordt aangevraagd, tot een subsidiebedrag van ten hoogste f 12.500,- per jaar, met een minimum van f 750,- per jaar; Voor de hierboven genoemde categorieën g en p, bedraagt de subsidie ten hoogste f 3.750,- per jaar met een minimum van f 300,-. Voor de categorie h bedraagt de subsidie ten hoogste f 2.250,- met een minimum van f 300,-. Voor de categorieën i en r bedraagt de subsidie ten hoogste f 1.500,- per jaar met een minimum van f 200,-. In afwijking van het hierboven bepaalde, bedraagt de subsidie voor een kastelen, historische buitenhuizen en buitenplaatsen ten hoogste f 40.000,-, indien de onderhoudswerkzaamheden zijn uitgevoerd overeenkomstig een door de eigenaar, huurder of pachter ingediend onderhoudsplan waarmee de minister heeft ingestemd.

Aanvraag

Op een vast formulier bij de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, in te leveren vóór 1 april van het jaar volgend op het jaar waarin de onderhoudswerkzaamheden zijn uitgevoerd. De aanvraag dient ver-

gezeld te gaan van de rekeningen van de uitgevoerde onderhoudswerkzaamheden en de daarop betrekking hebbende bewijzen van betaling. Een aanvraag ten behoeve van kerkgebouwen, kastelen, historische landhuizen en buitenplaatsen moet vergezeld zijn van een bouwkundig inspectierapport, opgesteld in het jaar waarop de aanvraag betrekking heeft.

Onderhoudssubsidie beschermde kerkgebouwen

Hoofdstuk III van het Besluit rijkssubsidiëring onderhoud monumenten bevat een aparte regeling ten behoeve van het onderhoud van beschermde kerkgebouwen. De minister kan aan de eigenaar of huurder van een beschermd kerkgebouw voor perioden van 10 jaren subsidie verlenen in de kosten van de naar het oordeel van de minister sober en doelmatig uitgevoerde onderhoudswerkzaamheden aan de buitenkant daarvan ten behoeve van het wind- en waterdicht houden.

Bijdrage

Voor deze categorie monumenten bedraagt de subsidie 50% van de totale kosten van de onderhoudswerkzaamheden die gedurende 10 jaren verricht zijn volgens een door de minister goedgekeurd onderhoudsplan. Subsidie wordt slechts verleend indien de financiële dekking van het gedeelte van 50% van de kosten van de voorgenomen onderhoudswerkzaamheden, dat niet door subsidie gedekt kan worden, naar genoegen van de minister zeker gesteld is.

Aanvraag

De subsidie wordt voor een periode van 10 jaren door de eigenaar bij de minister aangevraagd voor 1 oktober van het jaar dat vooraf gaat aan het eerste jaar waarop het onderhoudsplan betrekking heeft; de aanvraag gaat vergezeld van het onderhoudsplan.

Procedure

Nadat subsidie is verleend, worden jaarlijks bij wijze van voorschot de door de eigenaar ingediende rekeningen voor 50% vergoed tot ten hoogste één tiende deel van de toegezegde subsidie. Indien aan een eigenaar in enig jaar minder dan het voor dat jaar voor hem beschikbare voorschot is betaald, wordt het verschil toegevoegd aan het bedrag dat in het volgende jaar bij wijze van voorschot aan hem kan worden betaald. De eigenaar of huurder dient jaarlijks binnen drie maanden na afloop van het kalenderjaar een overzicht bij de minister in van:

- de verrichte onderhoudswerkzaamheden;
- de daarmee gemoeide kosten;
- schriftelijke bewijsstukken waaruit blijkt dat de in rekening gebrachte kosten betaald zijn.

De eigenaar dient in het derde, zesde en negende jaar van de periode waarvoor een subsidie is toegezegd, een bouwkundig inspectierapport bij de minister in dat is opgesteld in het jaar waarin het wordt ingediend. Na ontvangst van het tiende overzicht als hierboven bedoeld, wordt de definitieve subsidie vastgesteld en schriftelijk aan de eigenaar meegedeeld.

Besluit rijkssubsidiëring historische buitenplaatsen (Brhb)

Op 5 juli 1997 is een tussentijdse aanpassing van het Besluit rijkssubsidiëring historische buitenplaatsen (Brhb) van 2 juli 1993 van kracht geworden.

Nadere aanduiding

Besluit van 2 juli 1993, Staatsblad 1993, nr. 391. Het Brhb is ingegaan op 1 januari 1994 en vervangt de Beschikking bijdragen achterstallig onderhoud parken, tuinen en buitenplaatsen (Btptb) van 11 oktober 1983. Wijziging van 5 juli 1997 gepubliceerd in Staatsblad 1997, nr. 314.

Categorie

Beschermde historische buitenplaats: een in het register, bedoeld in artikel 6 van de Monumentenwet 1988, als zodanig vermeld complex, waarin van oorsprong één of meer gebouwen een compositorische geheel vormen met een tuin of met een park van tenminste 1 hectare, waarvan de aanleg dateert van vóór 1850 en herkenbaar aanwezig is. Het gaat in beginsel om een heel beperkte groep: om die gebouwen, bouwwerken en bouwwerken en objecten, die vervaardigd zijn ten behoeve van de inrichting, aankleding en gebruik van de parken en tuinen.

Bijdrage

De subsidie bedraagt 70% van de totale kosten van de restauratie, die is verricht overeenkomstig een restauratieplan en begroting van de bijbehorende kosten, waarmee de minister van OCW heeft ingestemd, met dien verstande dat per jaar ten hoogste f 80.000,- als

subsidie voor een bepaalde beschermde buitenplaats wordt verleend.

Verlening van de subsidie

- Een aanvraag wordt vóór 1 februari van het jaar, dat voorafgaat aan het jaar waarin de restauratie wordt uitgevoerd, ingediend bij de minister. De aanvraag gaat vergezeld van een globale beschrijving en begroting;
- De minister deelt vóór 1 mei van het jaar dat voorafgaat aan het jaar waarin de restauratie wordt uitgevoerd mee of de aanvraag voor een toezegging in aanmerking komt;
- Aanvullende stukken worden door de aanvragen vóór 1 augustus van het jaar dat voorafgaat aan het jaar waarin de restauratie wordt uitgevoerd bij de minister ingediend;
- De minister stuurt vóór 1 november van het jaar dat voorafgaat aan het jaar waarin de restauratie wordt uitgevoerd de beschikking op de subsidieaanvraag aan de aanvrager;
- De minister verleent geen subsidie dan na overleg met de minister van de Landbouw, Natuurbeheer en Visserij; het bestuur van de gemeente, waarin het object zich bevindt en het provinciaal bestuur;
- Indien het bedrag dat de wetgever voor enig jaar heeft toegestaan, niet toereikend is om alle aanvragen die voor een subsidie ten behoeve van de restauratie, waarvan de uitvoering naar zijn oordeel het meest dringend is, gelet op in ieder geval de technische staat van de te restaureren zaken.

Provincies

Monumentenzorg op provinciale begrotingen⁽¹⁾

Overzicht uitgaven monumentenzorg op provinciale begrotingen (1998)

	Totaal	Groningen	Friesland	Drenthe	Overijssel
Aantal inwoners per januari 2000 ⁽²⁾ in % van totaal	15.555.846 100%	558.040 3,59%	617.421 3,97%	460.817 2,96%	1.052.963 6,77%
Aantal rijksmonumenten per januari 2000 ⁽³⁾ in % van totaal	47.764 100%	1.783 3,73%	3.493 7,31%	1.196 2,5%	3.282 6,87%
Aantal provinciale monumenten per januari 2000 ⁽¹⁾	2.869			607	54
Totaal bestedingen monumentenzorg in 2000 in % van totaal	36.381.749 100%	2.200.000 6,05%	2.303.937 6,33%	781.597 2,15%	2.000.000 5,5%
Totaal bestedingen monumentenzorg in 1999	31.142.648	2.615.000	1.903.679	778.062	5.090.000

Specificatie 2000:

Subsidies voor restauratie en onderhoud	19.072.063	300.000	654.820	513.300	750.000
Monumentenwacht	6.529.985	400.000	352.113	263.297	540.000
Provinciale organisaties	4.664.820	1.500.000	727.004	5.000	550.000
Landelijke organisaties	21.154	–	–	–	–
Archeologie	4.960.478	–	570.000	–	160.000
Diversen	1.133.249	–	–	–	–

Gelderland	Utrecht	N-Holland	Z-Holland	Zeeland	N-Brabant	Limburg	Flevoland
1.858.345 11,95%	1.088.082 6,99%	2.485.047 15,98%	3.356.053 21,57%	329.797 2,12%	2.319.423 14,91%	1.136.851 7,31%	293.007 1,88%
3.732 7,81%	3.603 7,54%	12.184 25,51%	7.606 15,92	3.387 7,09%	3.095 6,48%	4.370 9,15%	33 0,07%
		706	7			1.495	
6.439.139 17,7%	2.812.200 7,73%	5.710.861 15,7%	5.500.000 21,33%	885.000 2,43%	2.957.551 8,13%	4.634.014 12,74%	157.450 0,43%
5.014.788	2.497.200	500.000	6.979.587	1.329.513	2.190.625	3.667.281	156.500
3.710.000	1.445.900	1.660.000	5.500.000	75.000	1.434.293	3.000.000	28.750
1.064.400	721.900	842.000	–	450.000	1.276.275	585.000	35.000
1.357.485	41.050	–	–	6.000	–	478.281	–
7.254	–	–	–	4.000	–	9.900	–
150.000	521.900	2.902.000	–	350.000	112.878	100.000	93.700
150.000	81.450	306.861	–	–	134.105	460.833	–

Uitgaven voor monumentenzorg volgens de provinciale begrotingen 2000 (in guldens)

Per monument		Per inwoner	
Flevoland	4771	Limburg	4,08
Gelderland	1725	Groningen	3,94
Groningen	1234	Friesland	3,73
Limburg	1060	Gelderland	3,46
N-Brabant	956	Zeeland	2,68
Utrecht	781	Utrecht	2,58
Z-Holland	723	N-Holland	2,30
Friesland	660	Overijssel	1,90
Drenthe	654	Drenthe	1,70
Overijssel	609	Z-Holland	1,64
N-Holland	469	N-Brabant	1,28
Zeeland	261	Flevoland	0,54
Het landelijke cijfer	762	Het landelijke cijfer	2,34

Noten (tabel pagina 56/57)

(1) Bron: NCM-enquête provinciale monumentenzorg, tenzij anders vermeld.

(2) Bron: CBS

(3) Bron: NCM-enquête gemeentelijke monumentenzorg.

Cijfers kunnen afwijken van RDMZ-tabel op pag. 44.

Monumentenzorg in de provincies

Groningen

- Contactpersoon: A. Spakman / mw. M. de Jong
Telefoon: 050-3164627, fax: 050-3164787
Provincie Groningen, Infrastructuur,
afd. Welzijn Zorg en Cultuur.
Postbus 855, 9700 AW Groningen
e-mail: aspakman@prvgron.nl
- **Steunpunt Monumentenzorg Groningen**
Hoge der A 5, 9712 AC Groningen, telefoon 050-312 ~~65-45~~ ⁸⁶⁸

- Monumentenverordening: nee
- Monumentencommissie: nee
- Monumentenlijst: nee
- Beleidsnota: De kunst van het Evenwicht, 1996 en Provinciale Cultuurnota 1997-2000
- Restauratie/onderhoudssubsidie: rijksmonumenten

Friesland

- Contactpersoon: drs. D. Bloemhof
Telefoon: 058-2925545, fax: 058-2925123
Provincie Friesland,
Afdeling Ruimtelijke Plannen, Hoofdgroep Maatschappij en
Omgeving, Postbus 20120, 8900 HM Leeuwarden
- **Steunpunt Monumentenzorg Friesland**
J.W. Frisostraat, 8933 BN Leeuwarden
telefoon ~~058-215-39-90~~ ^{233 7930}

- Monumentenverordening: nee
- Monumentencommissie: nee
- Monumentenlijst: nee
- Beleidsnota: nee
- Restauratie- onderhoudssubsidie: Bijdrageregeling monumentenfonds 1995: rijksmonumenten, provinciale- en gemeentelijke monumenten, objecten van bovenlokaal belang;

Drenthe

- Contactpersoon: J.A. Langeland
Telefoon: 0592-365707, fax: 0592-365688
Provincie Drenthe, Produktgroep Cultuur en Welzijn
Postbus 122, 9400 AC Assen
- **Steunpunt Drents Cultureel Erfgoed**
Postbus 122, 9400 AC Assen, telefoon 0592-36 56 22

- Monumentenverordening: 1984
- Monumentencommissie: 1984
- Monumentenlijst: sinds 1988, bevat 607 objecten
- Beleidsnota: Monumentenzorg in Drenthe, 1991
- Restauratie/onderhoudssubsidie: rijks- en provinciale monumenten, speciale aandacht voor karakteristieke boerderijen met rieten daken

Overijssel

- Contactpersoon: F.M. de Vree
Telefoon: 038-4251248, fax: 038-4252680
Provincie Overijssel, Afd. Cultuur en Educatie
Postbus 10078, 8000 GB Zwolle
email FM.d.Vre@prv-overijssel.nl
- **Steunpunt Cultureel Erfgoed Overijssel**
Postbus 531, 8000 AM Zwolle, telefoon 038-421 32 57

- Monumentenverordening: nee
- Monumentencommissie: 1961
- Monumentenlijst: sinds 1994, bevat 54 objecten
- Beleidsnota: Op de stijgers, 1997
- Restauratie/onderhoudssubsidie: alle categorieën monumenten; nadruk ligt bij provinciale monumenten en molens

Gelderland

- Contactpersoon: J.A. van de Zande
Telefoon: 026-3599295, fax: 026-3599480
Provincie Gelderland, Dienst REW/SG/afd.Monumenten,
en Archeologie
Postbus 9090, 6800 GX Arnhem
email c.jong@prv.gelderland.nl

- Monumentenverordening: nee
- Monumentencommissie: nee
- Monumentenlijst: nee
- Beleidsnota: Nota Hoofdlijnen Provinciaal, Monumentenbeleid 1996
- Restauratie/onderhoudssubsidie: rijks- en gemeentelijke monumenten en speciale aandacht voor molens

Utrecht

- Contactpersoon: G. van Baaren
Telefoon: 030-2583239, fax: 030-2583496
Provincie Utrecht, afdeling Ruimtelijke Ordening,
dienst Ruimte en Groen
Postbus 80300, 3508 TH Utrecht

- Monumentenverordening: nee
- Monumentencommissie: nee
- Monumentenlijst: nee
- Beleidsnota: Monumenten en Archeologie, 1995, en Cultuurnota deel 3, 1995-1998
- Restauratie/onderhoudssubsidie: Besluit monumentenzorg en archeologie van de Provincie Utrecht, 1996: rijks- en gemeentelijke monumenten en Hollandse Waterlinie

Noord-Holland

- Contactpersoon: mw. E. Metselaar
Telefoon: 023-5341451, fax: 023-5143030
Provincie Noord-Holland, Afd. ZWC,
bureau Monumenten en Archeologie
Postbus 3007, 2001 DA Haarlem
- **Steunpunt Cultureel Erfgoed Noord-Holland**
Geb. Mercurius, Veerdijk 32, 1531 MS Wormer
telefoon 075-647 45 13

Zuid-Holland

- Contactpersoon: V.M.J.A.N. Colette
Telefoon: 070-441 73 49, fax: 070-4417832
Provincie Zuid-Holland
Bureau Cultuur, Dienst Strategie, Zorg en Cultuur
Postbus 90602, 2509 LP Den Haag, email collette@pzh.nl
- **Erfgoedhuis Zuid-Holland**
Postbus 11187, 2301 ED Leiden
telefoon 070-513 37 39

Zeeland

- Contactpersoon: mw. C.J. Boersma
Telefoon: 0118-631479, fax: 0118-627839
Provincie Zeeland, WEB, Afdeling Welzijn
Postbus 153, 4330 AD Middelburg
- **Erfgoedhuis Zeeland**
Postbus 153, 4330 AD Middelburg
telefoon 0118-67 08 70

- Monumentenverordening: 1981
- Monumentencommissie: 1997
- Monumentenlijst: sinds 1981, bevat 760 objecten
- Beleidsnota: Monumentenzorg en Archeologie, 1995-1996 en Cultuurnota 1997-2000
- Restauratie/onderhoudssubsidie: provinciale monumenten, beschermde molens, maal- en draaipremie.

- Monumentenverordening: 1995
- Monumentencommissie: ja, ook aparte werkgroepen: monumenten, molens en archeologie
- Monumentenlijst: sinds 1989, bevat 7 objecten
- Beleidsnota: Plan Cultuurbehoud 1997-2000 (april 1997)
- Restauratie/onderhoudssubsidie: rijks- (alleen molen's) en provinciale monumenten.

- Monumentenverordening: 1998
- Monumentencommissie: nee
- Monumentenlijst: nee
- Beleidsnota: "Boven het maaiveld", 1998
- Restauratie/onderhoudssubsidie: rijksmonumenten.

Noord-Brabant

- Contactpersoon: Dhr. dr. A.J. C. van Leeuwen
Telefoon: 073-6812812, fax: 073-6123610
Provincie Noord-Brabant, Dienst WEC/REW
Postbus 90151, 5200 MC 's-Hertogenbosch
- **Monumentenhuis Brabant**
Markt 32-34, 4931 BT Geertruidenberg
telefoon 0162-511833

Limburg

- Contactpersoon: drs. L.J. Benders
Telefoon: 043-3897231, fax: 043-3897013
Provincie Limburg, Welzijn, Cultuur en Sociale
Ontwikkeling, Postbus 5700, 6202 MA Maastricht
email lj.benders@prvlimburg.nl, website www.limburg.nl
- **Monumentenhuis Limburg**
Postbus 131, 6040 AC Roermond
telefoon 0475-357800

Flevoland

- Contactpersoon: mw. drs. H.E.J. Geluk
Telefoon: 0320-265526, fax: 0320-265260
Provinciehuis Flevoland, Afdeling SPV
Postbus 55, 8200 AB Lelystad

- Monumentenverordening: nee
- Monumentencommissie: nee
- Monumentenlijst: nee
- Beleidsnota: Een nieuwe inzet voor monumenten in Brabant, 1996
- Restauratie/onderhoudssubsidie: provinciale monumenten

- Monumentenverordening: nee
- Monumentencommissie: nee
- Monumentenlijst: sinds 1993, bevat 1495 objecten
- Beleidsnota: Bijstelling Provinciaal monumentenbeleid, 1998
- Restauratie/onderhoudssubsidie: rijks- en provinciale monumenten die voldoen aan criteria prov. mon. beleid.

- Monumentenverordening: nee
- Monumentencommissie: nee
- Monumentenlijst: nee
- Beleidsnota: Monumentenbeleid, 1995
- Restauratie/onderhoudssubsidie: rijks- en gemeentelijke monumenten

Gemeenten

Toelichting op de tabellen

85 budgethoudende gemeenten

Uitgangspunt van het Brrm is de Monumentenwet van 1988. Er wordt echter thans onderscheid gemaakt tussen budgethoudende gemeenten en niet-budgethoudende gemeenten. Budgethoudende gemeenten zijn gemeenten die per 1 januari 1997 beschikten over een in werking getreden monumentenverordening en waarin tenminste 100 beschermde monumenten gelegen zijn. Gemeenten die geen 100 monumenten tellen, maar deze limiet na 1 januari 1997 overschrijden worden pas per 1 januari 2001 als budgethoudend beschouwd. Dit is een gevolg van de vaststelling van budgetten over een periode van vier jaar.

Restauratieuitvoeringsprogramma

Subsidie kan slechts verstrekt worden in de subsidiabele restauratiekosten van een beschermd monument dat voorkomt op een gemeentelijk of provinciaal restauratie-uitvoeringsprogramma. Er wordt geen subsidie verstrekt indien reeds een andere rijkssubsidie verstrekt is, indien geen vergunning is verleend, indien reeds met de restauratie begonnen is voordat de subsidiabele restauratiekosten zijn vastgesteld of ten behoeve van archeologische monumenten.

Restauratiebehoefteraming

B&W kunnen eenmaal per vier jaar een restauratiebehoefteraming indienen voor 1 juli van enig jaar. Een niet budgethoudende gemeente zendt hiervan een afschrift naar gedeputeerde staten van de betreffende provincie. Een restauratie-behoefteraming bestaat uit een inventarisatie van alle restauraties die uitvoering behoeven, onder-

verdeeld in de drie hierboven genoemde categorieën. De inventarisatie wordt opgesteld volgens een voorgeschreven methode waarbij soorten restauratie worden onderscheiden, zo nodig per categorie van monumenten. Wanneer een restauratiebehoefteraming na 30 juni wordt ingediend, of wanneer de behoeferaming niet volgens de voorgeschreven methode is vastgesteld, dan wel onjuiste of onvolledige gegevens zijn verstrekt dan worden in dat jaar geen budgetten toegekend.

De raad van een budgethoudende gemeente kan jaarlijks een gemeentelijk restauratieuitvoeringsprogramma vaststellen voor een periode van zes jaar waarin staat aangegeven welke beschermde monumenten voor subsidie in aanmerking komen en in welke volgorde. Vaststelling en wijzigingen worden aan de minister bekend gemaakt. De raad van een niet-budgethoudende gemeente kan jaarlijks voor 1 oktober kenbaar maken welke beschermde monumenten in het restauratie-uitvoeringsprogramma opgenomen zouden moeten worden en in welke volgorde. Provinciale staten kunnen jaarlijks voor de binnen de provincie gelegen niet-budgethoudende gemeenten een provinciaal restauratie-uitvoeringsprogramma vaststellen waarin staat welke beschermde monumenten uit die gemeenten en in welke volgorde voor subsidie in aanmerking komen. Bij de vaststelling van een provinciaal restauratie-uitvoeringsprogramma wijken provinciale staten niet af van de door de gemeenten aangegeven volgorde. Budgethoudende gemeenten kunnen provinciale staten verzoeken betrokken te worden bij het provinciaal restauratie-uitvoeringsprogramma.

Budget per categorie

Jaarlijks wordt voor 1 oktober ten behoeve van de budgethoudende

gemeenten op basis van hun restauratiebehoefteraming voor elke categorie van monumenten een budget vastgesteld en ten behoeve van de provincies op basis van de restauratiebehoefteramingen van de niet-budgethoudende gemeenten. De budgetten worden berekend door per categorie monumenten de verhouding van het aantal restauratie-eenheden tot het landelijk gemeten aantal restauratie-eenheden binnen de desbetreffende categorie te vermenigvuldigen met het bedrag dat beschikbaar is voor de desbetreffende categorie. Een restauratie-eenheid is een getal per monument voor elke onderscheiden werkzaamheid vermenigvuldigt met de voor deze werkzaamheden vastgestelde normgetallen. Budgetten hebben betrekking op het zesde jaar na vaststelling en op voorwaarde dat voldoende begrotingsgeld beschikbaar is. Eenmaal in de vier jaar wordt, voor 1 september, de verhouding van de begrotingsgelden voor de volgende periode van vier jaar vastgesteld.

Subsidieaanvraag

Aanvragen om subsidie kunnen ingediend worden tot 1 oktober van het jaar waarop het budget betrekking heeft. De aanvraag om subsidie wordt ingediend door de eigenaar van het monument bij B&W van de betreffende gemeente. B&W van een budgethoudende gemeente zenden de aanvraag en de hoogte van de subsidiabele restauratiekosten binnen acht weken aan de minister, waarbij aangegeven wordt of de aanvraag past in het gemeentelijk restauratie-uitvoeringsprogramma en ten laste van welk budget. B&W van een niet-budgethoudende gemeente zenden de aanvraag en de hoogte van de subsidiabele restauratiekosten binnen acht weken aan gedeputeerde staten. Gedeputeerde staten zenden de aanvraag binnen twee weken door aan de minister, waarbij aangegeven wordt of de aanvraag past

in het provinciaal restauratie-uitvoeringsprogramma en ten laste van welk budget.

Inlichtingen/aanvraag

Bij de gemeente waarin het monument of beeldbepalende pand staat. Alle gemeenten zijn verplicht een subsidieverordening en een inspraakverordening op te stellen. In de subsidieverordening moeten regels staan op grond waarvan de gemeente aan particulieren en andere (bedrijven, instellingen en dergelijke) subsidie verleent binnen het kader van de stadsvernieuwing. Ieder jaar moet bekend gemaakt worden welk bedrag voor subsidie beschikbaar is en hoe dit over de diverse sectoren wordt verdeeld. De gemeenteraad kan bij de jaarlijkse begrotingsbehandeling over deze bijdragen een oordeel geven. De inspraakverordening regelt de inspraak bij alle zaken van de stadsvernieuwing, waardoor de belanghebbenden mee kunnen praten over de gang van zaken. De gemeente is ten aanzien van monumenten en beeldbepalende panden niet verplicht subsidieregelingen te maken. De provincie heeft ook een stadsvernieuwingsfonds die gelden bevat van die gemeenten die geen eigen fonds hebben. Ook de provincie is verplicht een verdeelverordening op te stellen. De aanvraag en toekenning van de subsidie blijft in alle gevallen in handen van de gemeente. In de tabel met totaalcijfers per provincie op pagina 81/82 zijn ook de bedragen van de provinciale stadsvernieuwingsfondsen opgenomen.

Monumentenverordening

Eén van de manieren waarop gemeenten extra reliëf kunnen geven aan hun monumentenbeleid is het in het leven roepen van een monumentenverordening. Provincies en gemeenten hebben op basis

van respectievelijk de Provinciewet en de Gemeentewet de bevoegdheid tot het maken van provinciale en gemeentelijke monumentenverordeningen, voorzover die niet in strijd zijn met de Monumentenwet. Van deze mogelijkheid wordt door een groeiend aantal gemeenten gebruik gemaakt. Bij het maken van deze gemeentelijke monumentenverordening hebben ze zich vaak laten inspireren door de model-monumentenverordening van de VNG. Deze regelt zowel de bescherming van gemeentelijke monumenten als het vergunningensysteem voor rijksmonumenten. Per 1 januari 1994 moeten de verordeningen aangepast zijn aan de Algemene Wet Bestuursrecht.

Toelichting op de kolommen

In kolom 1 staat de naam van de gemeente, als er een asterix (*) achter staat is de gemeente budgethoudend. Deze gemeenten staan ook in het overzicht van de budgethoudende gemeenten en provincies op pagina 89. In kolom 2 staat het telefoonnummer vermeld van de ambtenaar monumentenzorg. In kolom 3 staat het aantal rijksmonumenten vermeld. Kolom 4 geeft aan of de nieuwe rijksmonumenten (1850-1940) die in het kader van het Monumenten Selectie Project zijn aangewezen, in de vorige kolom wel, niet of gedeeltelijk zijn meegeteld. In kolom 5 staat het aantal van Rijkswegen beschermde stads- en dorpsgezichten dat in de betreffende gemeente is aangewezen. Deze aantallen in deze drie kolommen zijn gebaseerd op de enquête die het NCM jaarlijks naar alle gemeenten uit doet gaan. In de tabel (kolom 6) worden de jaartallen genoemd waarop de gemeentelijke verordeningen van kracht geworden danwel herzien zijn. Gemeenten kunnen alleen *dán* zelf beslissen omtrent vergunningaanvragen inzake rijksmonumenten als zij dit in een monumenten-

verordening regelen (artikel 15, Monumentenwet 1988). Een dergelijke verordening moet tenminste voorzien in de instelling van een monumentencommissie, die B&W adviseert. In kolom 7 wordt zichtbaar in welke gemeenten een monumentencommissie actief is. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen op gemeentelijk niveau georganiseerde monumentencommissies, op regionaal niveau georganiseerde monumentencommissies en monumentencommissies die onderdeel zijn van een provinciale welstandsorganisatie. In kolom 8 staan het aantal objecten op de gemeentelijke monumentenlijst. Ook deze gegevens zijn gebaseerd op de door het NCM uitgevoerde gemeente-enquête. De budgetten in de kolommen 9 en 10 zijn gebaseerd op het Brm 1990.

Groningen

Gemeente	telefoonnummer	aantal rijksmonumenten	MSP meegeteld	aantal stads- en dorps- gezichten	laatst vastgestelde gemeentelijke monumenten- verordening	prov. gem. of reg. monumenten- commissie	aantal gemeentelijke monumenten	budget 2000	budget 2001
Appingedam	0596-691100	65	Ja	3	1994	prov.		120.614	119.959
Bedum	050-3018911	66	Ja	1	1994	prov.			
Bellingwedde	0597-537100	38	Nee	1	1994	prov.		99.807	99.076
De Marne	0595-575500	127	Ja	1	1991	prov.		169.790	171.839
Delfzijl	0596-639952	82	Nee	3	1994	prov.		184.073	182.809
Eemsmond	0595-437555	88	Nee	1	1991	prov.		192.787	191.297
Groningen*	050-3678228	636	Ja	1	1989	gem.	139	59.636	593.578
Groote gast	0594-695795	19	Ja		1991	prov.		43.913	43.367
Haren	050-5339911	82	Ja		1994	prov.		58.614	59.406
Hoogezand-Sappemeer	0598-373737	16	Nee		1994	gem.	102	63.196	59.159
Leek	0594-551515	14	Ja		1991	gem.		33.277	32.490
Loppersum	0595-551444	67	Nee	5	1991	prov.		154.196	153.943
Marum	0594-641333	13	Nee		1991	prov.		36.976	38.284
Menterwolde	0598-658888	29	Nee		1993	prov.		61.356	60.756
Pekela	0597-617555	7	Nee		1996			31.101	31.636
Reiderland	0597-331255	52	Nee	1	1993	prov.		97.317	95.551
Scheemda	0597-595200	33	Nee	1	1994	prov.		67.843	101.992
Slochteren	0598-425555	52	Nee	1	1993	gem.		113.839	111.231
Stadskanaal	0599-631528	13	Nee	1	1994	prov.	4	27.642	27.143
Ten Boer	050-3028888	31	Ja	1	1991	prov.		70.071	69.548
Veendam	0598-652222	10	Nee		1994	gem.	125	28.999	28.256
Vlagtwedde	0599-320220	33	Nee	1	1994	prov.		81.902	80.832
Winschoten	0597-481111	15			1991	prov.		57.280	54.213
Winsum*	0595-447777	132		4	1994	prov.		176.870	175.458
Zuidhorn	0594-508886	63		2	1992	prov.		153.007	148.216
Totaal		1783		28			370	2.184.106	2.730.039

Friesland

Gemeente	telefoonnummer	aantal rijksmonumenten	MSP meegeteld	aantal stads- en dorps- gezichten	laatst vastgestelde gemeentelijke monumenten- verordening	prov. gem. of reg. monumenten- commissie	aantal gemeentelijke monumenten	budget 2000	budget 2001
Achtkarspelen	0511-548173	63	Ja		1991	prov.		75.829	74.345
Ameland*	0519-555555	114	Ja	3	1992	prov.		164.186	162.805
Boarnsterhim*	0566-629393	125	Nee	4	1997	prov.		270.200	267.937
Bolsward	0515-578700	75	Ja	1		prov.		121.679	120.853
Dantumadeel	0511-421944	25	Nee		1991	prov.		76.925	75.869
Dongeradeel*	0519-298888	220	Ja	5	1994	prov.		445.878	515.270
Ferwerderadiel	0518-418836	71	Nee	5	1994	prov.		141.776	141.000
Franekeradeel*	0517-380412	284	Ja	2	1991	prov.		473.232	470.049
Gaasterlân-Sleat*	0514-608111	107	Ja	2	1997	prov.	52	173.077	167.194
Harlingen*	0517-492272	503	Ja	2	1991	reg.		678.625	673.848
Heerenveen	0513-617614	0	Ja		1998	prov.	274	105.014	126.152
Het Bildt	0518-409234	45	Nee	1	1991			82.221	81.602
Kollumerland c.a.	0511-458879	78	Ja	2	1993	prov.		139.886	138.673
Leeuwarden*	058-2338512	440	Nee	1	1991	prov.		673.335	668.703
Leeuwarderadeel	058-2576666	23		1		prov.		58.622	57.564
Lemsterland	0514-567575	40	Nee		1993	prov.		89.165	88.327
Littenseradeel*	0515-334444	111		6	1993	prov.		246.078	243.431
Menaldumadeel	0518-452973	82	Ja	2	1991	prov.		190.057	187.887
Nijefurd*	0515-548888	142	Ja	2	1994	prov.		266.699	269.949
Ooststellingwerf	0516-566305	26	Nee	1	1991			51.305	50.708
Opsterland	0512-386222	75	Ja		1991	prov.		171.110	169.989
Schiermonnikoog	0519-531558	32	Ja	1	1991	prov.		32.901	39.660
Skarsterlân	0513-481234	86	Ja	1	1994	prov.		156.467	156.057
Smallingerland	0512-581466	63			1991			69.615	68.960
Sneek	0515-485555	97	Ja	1			20		153.057

Gemeente	telefoonnummer	aantal rijksmonumenten	MSP meegeteld	aantal stads- en dorps- gezichten	laatst vastgestelde gemeentelijke monumenten- verordening	prov. gem. of reg. monumenten- commissie	aantal gemeentelijke monumenten	budget 2000	budget 2001
Terschelling	0562-446244	102	Ja		1991	reg.		128.918	128.037
Tytsjerksteradiel	0511-460860	136	Ja		1991	gem.		177.088	176.283
Vlieland	0562-452717	43	Ja	1	1991	prov.	43	67.419	66.928
Weststellingwerf	0561-691234	37	Ja		1991	reg.		88.961	91.533
Wûnseradiel*	0517-533333	119	Nee	6	1994	gem./prov.		248.937	247.454
Wymbritseradiel*	0515-534444	129	Nee	4	1991	prov.	3	271.423	269.431
Totaal		3493		54			392	5.936.628	6.149.555

Drenthe

Aa en Hunze	0592-245222	111	Ja	1	1999				
Assen*	0592-366911	119	Ja	3	1994	prov.		97.007	96.377
Borger-Odoorn	0591-535353	34	Ja						
Coevorden	0524-594222	156	Ja	3	1999	prov.			
De Wolden	0528-378319	83	Ja	3	1998	prov.			
Emmen	0591-685213	72	Ja	2	1999	prov.			
Hoogeveen	0528-291461	24	Ja			prov.	17		
Meppel	0522-850500	83	Ja		1994	prov.	72		
Midden-Drenthe	0593-539297	39		1					
Noordenveld*	050-5027222	238	Ja	2		prov.			
Tynaarlo	050-4099500	65	Ja	3	1999	prov.			
Westerveld	0521-349349	172	Ja	6	1998	prov.			
Totaal		1196		24			89	97.007	96.377

Overijssel

Gemeente	telefoonnummer	aantal rijksmonumenten	MSP meegeltd	aantal stads- en dorps- gezichten	laatst vastgestelde gemeentelijke monumenten- verordening	prov. gem. of reg. monumenten- commissie	aantal gemeentelijke monumenten	budget 2000	budget 2001
Almelo	0546-541111	58			1997	prov.	96	48.340	47.706
Ambt Delden	0547-292000	31			1996			34.505	45.255
Avereest	0523-625569	16	Nee	1					
Bathmen	0570-543111	4			1991				12.651
Borne	074-2658658	21	Nee	1	1989	gem.		49.301	48.525
Brederwiede	0527-249222	160	Ja	4				267.783	266.559
Dalfsen	0529-433636	38	Nee		1990	gem.	59	98.757	98.187
Den Ham	0546-671665	11							
Denekamp	0541-358890	54	Ja		1997	gem.	14	63.720	63.184
Deventer*	0570-693461	563	Ja	1	1992	gem.	530	674.795	669.376
Diepenheim	0547-351565	14	Ja	1	1991	prov.		45.776	45.073
Enschede	053-4815421	121	Ja		1989	gem.	31	97.134	96.076
Genemuiden	038-3851374	2							
Goor	0547-287720	11	Ja		1994	prov.	47	23.207	
Gramsbergen	0524-568800	15	Nee	1	1999	gem.			
Haaksbergen	053-5734671	51			1991	gem.	46	65.979	65.444
Hardenberg	0523-289111	28	Nee	1	1993	prov.	1	73.842	74.260
Hasselt	038-4778300	71		1	1989	gem.		121.045	120.803
Heino	0572-398100	21	Nee		1989		20	40.097	40.484
Hellendoorn	0548-630520	27	Ja		1981	gem.		31.166	30.392
Hengelo	074-2459647	52	Ja		1992	gem.	54	31.112	29.496
Holten	0548-373824	7			1991	prov.		31.798	29.743
IJsselham	0561-451844	25	Ja		1996	prov.	45	47.772	48.747
Ijsselmuiden	038-3393700	19	Gedeeltelijk		1988	gem.	35	47.334	46.153
Kampen*	038-3392999	527	Ja	1	1992			1.028.763	1.021.559
Losser	053-5377526	44	Nee		1993	gem.	1	61.058	61.422

Gemeente	telefoonnummer	aantal rijksmonumenten	MSP meegesteld	aantal stads- en dorps- gezichten	laatst vastgestelde gemeentelijke monumenten- verordening	prov. gem. of reg. monumenten- commissie	aantal gemeentelijke monumenten	budget 2000	budget 2001
Markelo	0547-368153	32	Ja	1	1991			39.019	92.259
Nieuwleusen	0529-489911	2	Ja			prov.			
Oldenzaal	0541-588111	17	Ja		1997	gem.	25	35.967	34.559
Olst	0570-562828	42			1989	prov.	89	89.667	90.146
Ommen	0529-459120	87	Ja	2	1991	gem.		94.283	93.163
Ootmarsum	0541-288888	26	Nee	1	1991	prov.		44.632	44.575
Raalte	0572-347799	34	Ja		1991	gem.	29	75.286	76.946
Rijssen	0548-538222	17	Ja		1994	prov.	32	24.063	23.484
Stad Delden	074-3762200	43	Ja		1994	gem.	29	48.127	46.291
Staphorst*	0522-467462	311	Nee	1	1990	gem.	310	380.526	348.795
Sreenwijk	0521-527720	72	Nee		1991	gem.	82	93.149	90.847
Tubbergen	0546-628187	50	Ja		1988	gem.	24	67.065	66.574
Vriezenveen	0546-557604	14	Ja		1994	gem.	28	10.433	11.517
Weerselo	0541-669658	17		1	1989	gem.	2	39.590	27.137
Wierden	0546-580847	26	Ja		1994	gem.	51	32.051	33.069
Wijhe	0570-528500	38	Nee		1991	gem.		30.484	31.058
Zwartsluis	038-3866677	13			1997	gem.	21	10.099	10.469
Zwolle*	038-4982465	450	Ja	1	1992		260	712.137	708.176
Totaal		3282		19			1961	4.809.862	4.790.160

Gelderland

Aalten	0543-493317	32	Nee	2	1989	gem.	129	68.048	68.584
Angerlo	0313-483333	28			1991	gem./prov.	22	43.391	42.851
Apeldoorn	055-5802155	127	Ja		1997	gem.	251	113.812	114.097
Arnhem*	026-3773515	107	Nee		1994	gem.	746	231.843	231.963
Barneveld	0342-495911	17			1993	gem.	80	47.936	48.667

Gemeente	telefoonnummer	aantal rijksmonumenten	MSP meegeteld	aantal stads- en dorps- gezichten	laatst vastgestelde gemeentelijke monumenten- verordening	prov. gem. of reg. monumenten- commissie	aantal gemeentelijke monumenten	budget 2000	budget 2001
Bemmel	0481-479111	19	Ja		1999	prov.	86	61.312	60.456
Bergh	0314-678901	39	Ja		1999	gem.	3		119.560
Beuningen	024-680782	29	Ja		1997	gem.	103	74.429	73.229
Borculo	0545-255555	39			1995	gem.	6	64.566	65.236
Brummen	0575-568254	35	Nee		1994	gem.	74	75.767	78.940
Buren*	0344-609748	226	Nee	3	1999	gem.	251	283.112	321.494
Culemborg	0345-477873	95		1	1990	gem.	40	114.813	231.279
Didam	0316-291111	4	Nee		1990	gem.	10	14.861	13.829
Dinxperlo	0315-659500	9	Nee						
Dodewaard	0488-418118	8			1990	gem.	30	24.000	21.969
Doesburg*	0313-481370	146	Nee	1	1992	gem.	7	231.700	232.294
Doetinchem	0314-377377	20	Ja		1994	gem.	60	35.473	36.541
Druten	0487-512044	42	Ja		1998	gem.	120	61.063	59.986
Duiven	0316-279111	12	Ja		1994	gem.	14	43.148	46.545
Echteld	0344-641644	11	Nee		1997	gem.	50	47.365	46.702
Ede	0318-680615	65			1998	gem.	170	77.240	
Eibergen	0545-468000	30	Ja	1	1991	gem.	47	42.842	44.258
Elburg*	0525-684033	310	Nee	1	1997	gem.	255	500.605	497.221
Elst	0481-362300	5	Nee		1991	gem.	44		34.981
Epe	0578-678787	71	Nee	1	1996	gem.	79	60.603	59.882
Ermelo	0341-567205	8	Nee		1995	gem.	86		24.855
Geldermalsen	0345-586611	79	Nee	2	1992	gem.	175	193.391	193.427
Gendringen	0315-688111	14	Nee		1994	gem.	80	51.892	54.406
Gendt	0481-427411	7	Ja					17.630	
Gorssel	0575-493500	33			1994	gem.	81	58.098	69.473
Groenlo	0544-477477	13	Ja		1994	gem.	53	32.585	33.397
Groesbeek	024-3996159	3	Nee		1993		80		
Harderwijk*	0341-411911	107		1	1995	gem.	345	177.482	177.300

Gemeente	telefoonnummer	aantal rijksmonumenten	MSP meegeteld	aantal stads- en dorps- gezichten	laatst vastgestelde gemeentelijke monumenten- verordening	prov. gem. of reg. monumenten- commissie	aantal gemeentelijke monumenten	budget 2000	budget 2001
Hattem	038-4431648	90	Nee	1	1993	gem.	93	180.152	179.334
Heerde	0578-699494	36	Nee		1991		3	80.751	80.372
Hengelo	0575-461541	12	Nee		1991	gem.	17	29.000	28.490
Heteren	026-4799111	9			1994	gem.	28	30.270	30.268
Heumen	024-3588346	31			1991	gem.	26	44.445	44.761
Hoevelaken	033-2544444	4							
Huissen	026-3264138	5	Nee		1989	gem.	33	14.650	19.364
Hummelo en Keppel	0314-389154	51	Ja	2	1989	gem.	147	81.086	80.556
Kesteren	0488-441541	11			1998	gem.	59	6.167	44.647
Lichtenvoorde	0544-393535	11	Nee		1991	gem.	72	43.699	47.367
Lingewaal	0345-614944	34			1995	gem.	0	90.982	90.570
Lochem	0573-289222	36	Nee		1991	gem.	176	85.336	85.155
Maasdriel	0418-632294	6			1999	gem.	45	12.662	12.269
Millingen aan de Rijn	0481-431988	2							
Neede	0545-288888	5	Nee		1996	gem.	38	12.405	12.008
Neerijnen	0418-656551	47	Nee	2	1995	gem.	159	139.178	135.721
Nijkerk	033-2472222	61	Nee		1999	gem.	100	99.904	98.953
Nijmegen*	024-3299425	101	Nee	1	1995	gem.	550	278.638	277.864
Nunspeet	0341-259911	21	Nee		1994	gem.	77	42.307	42.106
Oldebroek	0525-638200	26	Ja		1999	gem.			
Putten	0341-359645	30	Nee		1991	gem./reg.	100	55.237	54.170
Renkum	026-3348374	16	Nee		1998	gem.	70	31.328	30.928
Rheden	026-4976911	39			1994	gem.	390	114.313	110.674
Rijnwaarden	0316-565600	6	Nee		1991		5		28.324
Rozendaal	026-3843666	19	Nee		1997	gem.	26	41.723	40.016
Ruurlo	0573-458200	13	Ja		1990	gem.	50	22.438	21.967
Scherpenzeel	033-2772324	10	Nee		1999	gem.	35	20.162	19.506
Steenderen	0575-458400	58		1	1994	gem.	110	90.981	89.095

Gemeente	telefoonnummer	aantal rijksmonumenten	MSP meegeteld	aantal stads- en dorps- gezichten	laatst vastgestelde gemeentelijke monumenten- verordening	prov. gem. of reg. monumenten- commissie	aantal gemeentelijke monumenten	budget 2000	budget 2001
Tiel	0344-637465	89	Ja		1984	gem.	111	169.765	168.864
Ubbergen	024-6849123	50	Nee	1	1995	gem.	85	106.582	104.535
Valburg	0488-469400	39			1994	gem.	120	132.718	129.998
Voorst	0571-279319	89	Nee		1998	gem.	205	198.612	197.954
Vorden	0575-557474	44	Nee		1993	gem.	104	107.506	105.796
Wageningen	0317-492826	37	Nee		1997	gem.	335	85.058	84.359
Warnsveld	0575-539563	13	Nee		1998	gem.	42	29.171	27.582
Wehl	0314-691700	6	Nee		1989	gem.	34	19.107	18.556
West Maas en Waal	0487-599500	34			1994	gem.	107	100.069	99.162
Westervoort	026-3179911	5	Ja		1990			8.231	25.276
Wijchen	024-6492391	74	Nee	1	1994	gem.	101	173.005	171.003
Winterswijk	0543-545555	36	Nee		1997	gem.	140	69.596	67.232
Wisch	0315-256732	16	Ja		1989	gem.	66	36.060	35.332
Zaltbommel*	0418-681681	219	Nee	2	1999	gem.	203	296.376	294.042
Zelhem	0314-623141	2			1991	gem.	23		12.478
Zevenaar	0316-595111	22	Nee		1991	prov.		63.857	64.884
Zurphen*	0575-587326	377	Nee	1	1990	gem.	403	607.668	603.042
Totaal		3732		25			8065	6.700.202	7.018.002

Utrecht

Abcoude	0294-280280	98	Nee	2	1995	gem.		140.647	139.575
Amerongen*	0343-469628	132		1	1997	gem.	89	178.821	179.059
Amersfoort*	033-4694791	322	Nee	1	1994	gem.	350		476.659
Baarn	035-5481666	90	Ja	1	1994	prov.	82	87.002	85.841
Breukelen	0346-260912	93		2	1996	gem.		160.422	160.039
Bunnik	030-6594848	27		1	1991	prov.	48	83.597	80.662

Gemeente	telefoonnummer	aantal rijksmonumenten	MSP meegesteld	aantal stads- en dorps- gezichten	laatst vastgestelde gemeentelijke monumenten- verordening	prov. gem. of reg. monumenten- commissie	aantal gemeentelijke monumenten	budget 2000	budget 2001
Bunschoten	033-2991411	4	Nee		1993	prov.		12.899	14.221
De Bilt	030-2289533	16	Nee		1993	prov.	91	41.617	43.978
De Ronde Venen	0297-291616	34	Ja		1998	prov.	38	34.381	35.050
Doorn	0343-413941	52	Ja		1994	prov.	55	33.352	32.547
Driebergen-Rijsenburg	0343-525229	42	Nee	1	1991	gem.	213	71.087	77.911
Eemnes	035-5390611	41	Ja	1	1994	prov.	30	67.881	67.175
Harmelen	0348-449163	23	Nee		1997	gem.	1		
Houten	030-6392840	74	Ja		1997	gem.	156	152.388	146.051
IJsselstein	030-6861611	67	Ja	1	1993		150	106.265	105.738
Leersum	0343-459200	34			1994	prov.	10	61.457	62.747
Leusden	033-4961611	18	Nee		1991	reg.		40.413	39.853
Loenen*	0294-236262	209	Nee	4	1989	gem.		374.678	375.764
Loosdrecht	035-5889711	62			1991	gem.		87.277	85.295
Lopik	0348-559955	96	Nee	1	1998	gem.		156.138	156.010
Maarn	0343-449200	18	Ja		1991	prov.		9.467	9.000
Maarssen*	0346-594411	156	Nee	2	1994	gem.	18	267.737	
Maartensdijk	0346-217211	31	Nee	1	1991	gem.	92	101.948	100.921
Montfoort	0348-476400	72	Nee	1	1994	gem.		135.361	134.705
Nieuwegein	030-6071911	48	Ja	2	1990	gem.	1		81.451
Oudewater*	0348-566999	141	Nee	1	1996	prov.	130	230.262	229.086
Renswoude	0318-571151	10	Ja	1	1994	gem.	31	26.308	27.676
Rhenen	0317-682111	18	Ja		1997		19	41.677	41.770
Soest	035-6093620	18	Nee	1	1997	gem.	85	48.727	49.306
Utrecht*	030-2864426	1181	Nee	2	1998	gem.	1363	2.013.295	2.026.499
Veenendaal	0318-538911	8	Ja		1994	gem.	60		
Vleuten-De Meern	030-6779453	29			1995		179	57.623	76.576
Wijk bij Duurstede*	0343-595595	132	Nee	3	1994	gem.		240.478	239.517
Woerden	0348-428911	54	Nee	1	1997	gem.	110	126.998	124.760

Gemeente	telefoonnummer	aantal rijksmonumenten	MSP meegeteld	aantal stads- en dorps- gezichten	laatst vastgestelde gemeentelijke monumenten- verordening	prov. gem. of reg. monumenten- commissie	aantal gemeentelijke monumenten	budget 2000	budget 2001
Woudenberg	033-2869178	7	Nee		1994	prov.		23.327	22.220
Zeist	030-6987398	146	Ja	1	1991	gem.	1650	111.283	109.724
Totaal		3603		32			5051	5.324.813	5.637.386

Noord-Holland

's-Graveland	035-6559595	89	Nee	1	1995	gem.	32	152.017	151.036
Aalsmeer	0297-387678	20	Nee		1999	gem./prov.	23	32.703	32.588
Akersloot	0251-312044	5			1997	gem.			
Alkmaar*	072-5142501	322	Nee	1	1989	gem.	250	494.316	491.510
Amstelveen	020-5404321	29	Nee	1	1993	gem.	7		
Amsterdam*	020-5524888	6933	Gedeeltelijk	6	1995	gem.	364		
Andijk	0228-595060	3							
Anna Paulowna	0223-536114	9	Ja						
Beemster	0299-682121	79	Gedeeltelijk	1	1994	reg.		99.746	100.077
Bennebroek	023-5847771	3							
Bergen	072-5890333	27	Nee	1	1991	gem./prov.		92.472	91.592
Beverwijk	0251-256256	26	Nee		1991	gem.		71.756	70.803
Blaricum	035-5399500	65	Ja	1	1995	gem.	33	68.956	68.976
Bloemendaal*	023-5225731	179	Ja		1994	gem.	11	170.093	212.741
Bussum	035-6928665	35	Ja		1994	gem.	52		58.350
Castricum	0251-661354	1			1993	gem.		9.425	8.655
Den Helder	0223-671221	25	Ja		1991	gem.	91		96.110
Diemen	020-3144644	9	Ja			reg.			
Drechterland	0228-566100	24			1991	prov.		44.845	44.495
Edam-Volendam*	0299-398398	168	Nee	1		gem.	66	290.849	288.494
Egmond	072-5068200	16	Nee	1	1994	gem.	29	44.738	43.091
Enkhuizen*	0228-360244	364	Ja	1	1994	reg.	207	622.556	617.894

Gemeente	telefoonnummer	aantal rijksmonumenten	MSP meegeteld	aantal stads- en dorps- gezichten	laatst vastgestelde gemeentelijke monumenten- verordening	prov. gem. of reg. monumenten- commissie	aantal gemeentelijke monumenten	budget 2000	budget 2001
Graft-De Rijp*	0299-671651	130	Ja	1	1991	reg.	125	194.315	192.306
Haarlem*	023-5115230	1184	Ja	2	1994	gem.	77	1.547.740	1.537.090
Haarlemmerliede c.a.	020-4978101	19	Ja		1990	gem.	21	31.918	45.350
Haarlemmermeer	023-5676790	16	Ja		2000	gem.	39	19.883	20.136
Harenkarspel	0226-396673	33	Ja		1994	gem.	17	60.830	61.328
Heemskerk	0251-256861	7	Nee		1991			31.782	31.417
Heemstede	023-5485868	79	Ja		1993			116.146	115.409
Heerhugowaard	072-5761329	5			1996			9.892	
Heiloo	072-5356753	6	Nee		1994	gem.	48		
Hilversum	035-6292055	61	Nee		1982	gem.	75		
Hoorn*	0229-252393	345	Nee	2	1994	gem.	200	573.976	572.264
Huizen	035-5281911	18	Gedeeltelijk		1994		94	28.330	30.011
Landsmeer	020-4877111	7	Ja		1993	gem.	1	9.335	10.169
Langedijk	0226-334433	10	Ja		1991	gem.		41.902	38.634
Laren	035-5399687	83	Ja		1997	gem.	50	64.965	64.022
Limmen	072-5051456	1	Nee		1991	gem.	15	13.984	18.556
Medemblik	0227-546111	82	Ja	2				135.197	135.304
Muiden	0294-210210	57	Ja	1	1994	prov.		90.124	104.802
Naarden*	035-6957811	105		1	1994	gem.	150	185.400	204.592
Nederhorst den Berg	0294-256046	28	Nee		1994	prov.		48.435	48.089
Niedorp	0226-412412	45	Ja	1	1995	gem.		74.204	73.230
Noorder-Koggenland	0229-206161	93	Ja	2	1999	gem.		165.072	161.702
Obdam	0226-456200	0			1997	gem.	21	19.064	19.297
Oostzaan	075-6847736	5	Nee					20.345	19.514
Opmeer	0226-363306	40			1990	gem.		86.653	85.089
Ouder-Amstel	020-4962190	28	Nee		1991	gem.		50.090	46.164
Purmerend	0299-452295	30	Ja		1991	gem.	88	60.068	57.190
Schagen	0224-210457	25	Ja		1996	gem.	43		

Gemeente	telefoonnummer	aantal rijksmonumenten	MSP meegeteld	aantal stads- en dorps- gezichten	laatst vastgestelde gemeentelijke monumenten- verordening	prov. gem. of reg. monumenten- commissie	aantal gemeentelijke monumenten	budget 2000	budget 2001
Schermer	072-5037328	36	Nee		1991	reg.		86.666	78.978
Schoorl	072-5096130	14	Nee		1991	gem./prov.		45.353	44.831
Stede Broec	0228-510111	8	Ja		1993	gem.		49.632	47.878
Texel*	0222-362121	186	Ja	2	1997	gem.	93	269.576	267.598
Uitgeest	0251-361111	12			1991	gem.	68	29.880	28.346
Uithoorn	0297-543153	6	Ja		1997	gem.	27	11.334	10.274
Velsen	0255-567422	64	Nee	1	1995	gem.	222		107.977
Venhuizen	0228-545100	37	Ja		1991	prov.		75.447	74.614
Waterland*	0299-658515	303		4	1991	gem.		455.558	452.159
Weesp*	0294-491391	189	Ja	1	1995	gem.	103	269.474	267.932
Wervershoof	0228-587140	6	Gedeeltelijk		1991	prov.		9.139	12.605
Wester-Koggenland	0229-547300	23	Ja		1999	gem.		36.136	35.687
Wieringen	0227-594300	32			1991	gem.	1	55.205	56.084
Wieringermeer	0227-602344	8	Ja						
Wognum	0229-571020	9	Ja		1991	gem.		17.963	17.412
Wormerland	075-6429105	13	Nee		1991			33.530	33.255
Zaanstad*	075-6816607	211	Nee	3	1996	gem.	14	372.614	370.603
Zandvoort	023-5740194	2	Nee		1999	gem.	67	26.153	28.081
Zeevang	0299-401651	22	Ja		1996	reg.		66.769	66.004
Zijpe	0224-574100	30	Ja		1999	gem.		40.646	66.004
Totaal		12184		38			2824	7.825.197	8.134.399

Zuid-Holland

Gemeente	telefoonnummer	aantal rijksmonumenten	MSP meegeteld	aantal stads- en dorps- gezichten	laatst vastgestelde gemeentelijke monumenten- verordening	prov. gem. of reg. monumenten- commissie	aantal gemeentelijke monumenten	budget 2000	budget 2001
's-Gravendeel	078-6731666	5			1991			9.842	8.997
's-Gravenzande	0174-430123	8	Nee		1994	prov.		28.971	27.637
Alblasserdam	078-6921200	25	Ja	1					
Albrandswaard	010-5061706	16	Nee		1997	gem.		49.328	48.840
Alkemade	071-3327220	33	Gedeeltelijk		1992	gem.		68.193	66.245
Alphen aan den Rijn	0172-481321	42	Nee		1993	gem.		82.500	80.214
Barendrecht	0180-698343	14	Nee		1992	gem.	47	23.589	22.904
Bergambacht	0182-353512	32			1990	gem.		57.865	56.827
Bergschenhoek	010-5291300	1							
Berkel en Rodenrijs	010-5140703	6			1991			23.491	22.241
Bernisse	0181-667202	67	Nee	2	1991	gem.	142	125.873	128.213
Binnenmaas	078-6764433	47	Nee		1991	gem.		99.192	
Bleiswijk	010-5244180	4							
Bodegraven	0172-619300	24	Nee		1991	reg.		88.220	47.679
Boskoop	0172-219518	7	Ja				7		
Brielle*	0181-471174	366	Nee	1	1988	gem.		503.756	501.410
Capelle aan den IJssel	010-2848623	16	Nee						
Cromstrijen	0186-656100	13							
De Lier	0174-531300	6	Ja		1990		7	21.161	22.181
Delft*	015-2602161	651	Nee	1	1997	gem.	563	1.099.990	192.005
Den Haag*	070-3534792	1151	Ja	13	1993	gem.	1100	1.151.512	
Dirksland	0187-608080	25	Nee					53.734	53.073
Dordrecht*	078-6396850	762	Nee	1	1995	gem.	177	1.064.218	1.057.157
Giessenlanden	0183-583883	57		1	1994	gem.	112	114.312	113.149
Goedereede*	0187-491500	133	Nee	1	1996	gem.	12	225.947	224.669
Gorinchem*	0183-659595	198	Nee	1	1997			449.481	116.301

Gemeente	telefoonnummer	aantal rijksmonumenten	MSP meegeteld	aantal stads- en dorps- gezichten	laatst vastgestelde gemeentelijke monumenten- verordening	prov. gem. of reg. monumenten- commissie	aantal gemeentelijke monumenten	budget 2000	budget 2001
Gouda*	0182-588259	305	Nee	1	1998	gem.	726	490.068	487.594
Graafstroom	0184-697200	78	Nee		1993	gem.		121.004	119.760
Hardinxveld-Giessendam	0184-612244	11	Ja		1997	gem.	34	24.527	22.955
Heerjansdam	078-6772777	7	Ja		1991	gem.		19.053	17.617
Hellevoetsluis	0181-330319	36	Nee	1	1991	gem.	44	130.470	139.486
Hendrik-Ido-Ambacht	078-6843184	8	Ja		1998	gem.	43	15.450	14.256
Hillegom	0252-537222	7	Ja		1992	gem.		15.237	18.497
Jacobswoude	0172-503100	23	Nee		1994	gem.		65.277	62.839
Katwijk	071-4062114	42			1993	gem.	53	70.661	68.584
Korendijk	0186-697777	32	Nee			reg./prov.		65.076	64.470
Krimpen aan den IJssel	0180-540645	9	Nee						
Leerdam	0345-636198	46			1989	prov.		109.820	108.847
Leiden*	071-5165785	1124	Nee	1	2000	gem.	1358	1.812.432	1.799.967
Leiderdorp	071-5458533	25	Ja						
Leidschendam	070-3378300	36	Ja		1990	reg.		49.522	48.218
Liemeer	0172-536536	0	Ja		1994	gem.		5.188	3.924
Liesveld	0184-662400	71	Ja	1	1991	gem.	78	136.047	132.674
Lisse	0252-433222	24	Nee		1991	gem.	26	43.858	42.952
Maasland	010-5991400	44	Nee	1	1994	gem.		57.898	56.564
Maassluis	010-5931931	33	Nee	1	1999	gem.		62.466	61.644
Middelharnis*	0187-475584	149	Nee	1	1990	gem.		216.419	215.668
Monster	0174-285858	4	Nee		1995	gem.		31.723	29.489
Moordrecht	0182-372844	21	Nee		1991	gem.		57.153	50.475
Naaldwijk	0174-637456	14	Nee		1992	gem.		41.475	40.693
Nederlek	0180-667715	12	Ja		1988			24.563	21.990
Nieuw-Lekkerland	0184-688586	22	Nee		1994			34.330	33.550
Nieuwerkerk a/d IJssel	0180-330300	13	Ja		1997	gem.		41.223	39.066
Nieuwkoop	0172-579201	13	Nee		1991	prov.		44.171	43.729

Gemeente	telefoonnummer	aantal rijksmonumenten	MSP meegeteld	aantal stads- en dorps- gezichten	laatst vastgestelde gemeentelijke monumenten- verordening	prov. gem. of reg. monumenten- commissie	aantal gemeentelijke monumenten	budget 2000	budget 2001
Noordwijk	071-3660272	42	Nee	1	1994			80.219	79.123
Noordwijkerhout	0252-343866	10	Ja						
Nootdorp	015-3104246	4	Nee		1994	gem.		13.951	
Oegstgeest	071-5191755	21	Nee		1989	gem.	29	67.993	65.955
Oostflakkee	0187-642200	26	Nee					72.077	71.735
Oud-Beijerland	0186-646626	24	Nee						
Ouderkerk	0180-681055	28	Nee		1994			49.480	48.415
Papendrecht	078-6418845	2							
Pijnacker	015-3615788	10			1994	gem.	49	35.643	35.412
Reeuwijk	0182-390207	20	Ja		1996	gem.	7	33.464	34.073
Ridderkerk	0180-451219	42	Nee		1991	gem.	85		78.075
Rijnsburg	071-4057255	6						26.109	24.366
Rijnwoude	071-3428158	41	Nee		1993	gem.		82.057	80.765
Rijswijk	070-3959565	47	Nee		1989	gem.	55	69.245	76.789
Rotterdam*	010-4895032	323	Gedeeltelijk	3	1993	gem.	114	424.689	427.146
Rozenburg	0181-212300	2	Nee						
Sassenheim	0252-242242	16			1996	gem.	19		
Schiedam*	010-2465502	175		1	1991	gem.	165	303.287	301.481
5chipluiden	015-3804111	20	Nee	1	1999	gem.		34.955	34.109
5choonhoven*	0182-389200	138	Nee	1	1994	gem.		263.023	260.645
Sliedrecht	0184-412000	3	Nee		1994	gem.			13.115
Spijkensisse	0181-696529	4			1991			9.736	11.603
Strijen	078-6748227	7	Nee		1995	gem.	64	35.892	33.773
Ter Aar	0172-606666	3				gem.	14	26.058	25.171
Valkenburg	071-4053810	1							
Vianen*	0347-369411	168	Nee	1	1993	prov.		455.269	452.078
Vlaardingen	010-2484663	28	Nee		1996	gem.	48		
Vlist	0182-341241	65	Nee	2				106.876	105.997

Gemeente	telefoonnummer	aantal rijksmonumenten	MSP meegeteld	aantal stads- en dorps- gezichten	laatst vastgestelde gemeentelijke monumenten- verordening	prov. gem. of reg. monumenten- commissie	aantal gemeentelijke monumenten	budget 2000	budget 2001
Voorburg	070-3008411	39	Nee	1	1991	gem.	157	86.401	86.676
Voorhout	0252-265752	9	Ja					22.935	22.411
Voorschoten	071-5600725	85	Nee	1	1993		106	134.043	130.824
Waddinxveen	0182-624725	5	Ja		1991			12.471	12.088
Warmond	071-3061111	32	Nee		1991	gem.		76.942	74.409
Wassenaar	070-5122222	58	Nee	1	1991	gem.	17	96.445	95.881
Wateringen	0174-291300	7	Nee		1994	gem.	9	28.146	32.552
Westvoorne	0181-408039	17	Nee		1997	gem.	23	52.321	53.314
Zederik	0183-356500	90		1	1992	gem.	105	153.274	152.055
Zevenhuizen-Moerkapelle	0180-637727	16	Ja		1995	gem.		27.673	29.026
Zoetermeer	079-3469262	13	Nee		1991	gem.	78	21.608	21.217
Zoeterwoude	071-5806344	34			1990	gem.	24	60.014	59.677
Zwijndrecht	078-6206666	7	Ja		1998			18.758	18.421
Totaal		7606		43			5697	12.107.340	9.583.627

Zeeland

Axel	0115-568300	15	Ja			gem.		15.099	13.572
Borsele	0113-238432	98	Ja	2	1992	gem.	33	221.990	219.764
Goes*	0113-249690	210	Ja	2	1991	gem.		315.951	313.333
Hontenisse	0114-687600	21	Ja		1992	gem.		31.539	31.050
Hulst	0114-389200	64	Ja	1		prov.		139.492	141.427
Kapelle	0113-333110	42		1	1990	gem.	16	58.872	58.258
Middelburg*	0118-675200	1138	Ja	1	1990	gem.	93	1.447.130	1.437.014
Noord-Beveland	0113-377377	40	Ja	1	1990			76.862	69.173
Oostburg	0117-457000	47	Ja		1992	gem.		94.448	93.530
Reimerswaal	0113-395235	25	Ja			gem.			45.574

Gemeente	telefoonnummer	aantal rijksmonumenten	MSP meegeteld	aantal stads- en dorps- gezichten	laatst vastgestelde gemeentelijke monumenten- verordening	prov. gem. of reg. monumenten- commissie	aantal gemeentelijke monumenten	budget 2000	budget 2001
Sas van Gent	0115-452020	13	Ja		1991	prov.		32.116	29.273
Schouwen-Duiveland*	0111-452000	807		4	1997		400	1.134.186	933.671
Sluis-Aardenburg*	0117-475511	164	Ja	1	1995	gem.		127.985	355.051
Terneuzen	0115-642241	29			1991	gem.			37.177
Tholen*	0166-668200	114	Nee	2	1992			207.022	212.931
Veere*	0118-555444	290	Ja	1	1999	gem.		441.851	441.059
Vlissingen*	0118-487000	270	Ja	1	1999	gem.		419.798	415.733
Totaal		3387		17			542	4.764.341	4.847.590

Noord-Brabant

's-Hertogenbosch*	073-6155646	388	Nee	2	1990	gem.	100	674.862	669.947
Aalburg	0416-698750	28	Nee						
Alphen-Chaam	013-5086666	17	Nee		1997	gem.	26	18.992	18.069
Asten	0493-671434	11	Nee		1991	gem.		30.574	25.078
Baarle-Nassau	013-5078031	0	Gedeeltelijk		1996	gem.	56	9.054	5.546
Bergeijk	0497-551317	29	Ja		1998	gem.	17	39.280	46.947
Bergen op Zoom*	0164-277529	207	Nee	1	1993	gem.	550	359.315	359.550
Bernheze	0412-458905	41	Ja		1995	gem.	33	53.916	56.013
Best	0499-360911	9	Nee		1991	gem.		17.327	15.779
Bladel	0497-382424	5			1991			36.116	35.516
Boekel	0492-326820	2	Nee			gem.			
Boxmeer	0485-585911	37	Nee		1995			79.089	79.859
Boxtel	0411-655911	44	Nee	1	1997	gem.	129	44.300	42.194
Breda*	076-5293820	400	Nee	2	1994	gem.	200	651.002	651.794
Cranendonck	0495-431222	14			1997		53		
Cuijk	0485-396600	23	Nee		1994	gem.		72.128	63.938

Gemeente	telefoonnummer	aantal rijksmonumenten	MSP meegeteld	aantal stads- en dorps- gezichten	laatst vastgestelde gemeentelijke monumenten- verordening	prov. gem. of reg. monumenten- commissie	aantal gemeentelijke monumenten	budget 2000	budget 2001
Deurne	0493-387425	13	Nee	1	1994	gem.	47	38.219	36.788
Dongen	0162-383200	25	Nee		1997	gem.	12	69.070	60.669
Drimmelen	0162-690215	41	Nee	1	1997	gem.	290	104.082	100.613
Eersel	0497-531300	31	Nee	1	1999	gem.	25	72.337	72.109
Eindhoven*	040-2382604	29	Nee	2	1991	gem.	1500		
Etten-Leur	076-5024000	55	Nee		1991	gem.	58	101.273	102.260
Geertruidenberg	0162-579592	100	Nee	1	1997	gem.		138.299	135.995
Geldrop	040-2893891	7		1	1994	gem.	52		
Gemert-Bakel	0492-378500	19	Nee		1997	gem.	77	70.501	70.950
Gilze en Rijen	0161-290238	4	Nee		1994			9.107	9.203
Goirle	013-5349101	6	Nee		1995	gem.	42	13.339	12.854
Grave*	0486-477277	127	Nee	1	1989	gem.		209.473	20.800
Haaren	0411-627282	40	Ja		1997	gem.	105	25.625	24.565
Halderberge	0165-390500	19	Nee		1997	gem.		18.893	44.319
Heeze-Leende	040-2241400	18	Nee		1997	gem.	32	31.154	29.504
Helmond	0492-587127	58	Gedeeltelijk		1997	gem.	150	57.084	56.020
Heusden*	073-5131762	170		1	1997	gem.	200	215.740	180.821
Hilvarenbeek	013-5058300	70	Ja	1	1997	gem.	78	61.818	58.676
Laarbeek	0492-451451	25	Nee					37.323	
Landerd	0486-458111	14	Nee						
Lith	0412-485948	8			1994	gem.		25.067	25.025
Loon op Zand	0416-289111	3			1998	gem.		18.413	17.377
Maasdonk	073-5322955	5	Nee		1991	gem.		15.331	9.477
Mierlo	0492-661341	0	Nee	1					
Mill en Sint Hubert	0485-460300	12			1998	gem.		28.054	30.564
Moerdijk	0168-373496	95		1	1997				
Nuenen c.a.	040-2631644	14	Nee		1989	gem.	63	36.963	38.598
Oirschot*	0499-583333	123	Nee	2	1994	gem.		193.210	191.323

Gemeente	telefoonnummer	aantal rijksmonumenten	MSP meegemeld	aantal stads- en dorps- gezichten	laatst vastgestelde gemeentelijke monumenten- verordening	prov. gem. of reg. monumenten- commissie	aantal gemeentelijke monumenten	budget 2000	budget 2001
Oisterwijk	013-5291311	21		2	1997	gem.	233	47.520	48.430
Oosterhout	0162-489911	38	Nee	1	1999	gem.	62	79.630	78.017
Oss	0412-629911	51	Nee	1	1996	gem.	111	118.021	116.681
Ravenstein	0486-418600	82	Nee	1	1996	gem.		197.279	195.985
Reusel-De Mierden	0497-650650	14	Nee						
Roosendaal	0165-579432	35	Nee		1990	gem.	189	73.626	71.890
Rucphen	0165-349500	3	Nee		1991	prov.			
Schijndel	073-5440999	20			1995	gem.	42	30.845	30.098
Sint Anthonis	0485-388888	10	Nee		1994	gem.		25.978	25.722
Sint Michielsgestel	073-5531111	54	Nee		1996	gem.		41.508	39.082
Sint Oedenrode	0413-481911	15	Nee		1990	gem.	33	48.203	47.514
Someren	0493-494888	14	Ja	1	1991	prov.	48	24.340	22.266
Son en Breugel	0499-491431	4	Nee		1991	prov.		19.824	
Steenbergen	0167-543417	14	Nee		1998	gem.		76.002	68.874
Tilburg	013-5428711	79	Nee		1997	gem.	199	153.570	108.963
Uden	0413-281911	5	Nee		1994	gem.		49.852	57.638
Valkenswaard	040-2083653	9	Nee		1990	gem.	14	13.908	13.038
Veghel	0413-386644	11	Nee		1998	gem.	41	31.740	31.893
Veldhoven	040-2584311	27	Ja		1991	gem.		36.421	35.616
Vught	073-6580680	19	Nee		1994	gem.	137	52.588	52.224
Waalre	040-2282500	11	Nee	1	1998	gem.	35	17.500	15.134
Waalwijk	0416-683711	37			1997	gem.	150	102.189	100.556
Werkendam	0183-507200	21							
Woensdrecht	0164-611164	10	Nee		1997	gem.		17.953	16.052
Woudrichem	0183-308173	83		1	1992	gem.	20	173.751	172.448
Zundert	076-5995600	22	Nee		1996		38	31.865	30.599
Totaal		3095		28			5247	5.140.443	4.777.460

Limburg

Gemeente	telefoonnummer	aantal rijksmonumenten	MSP meegeteld	aantal stads- en dorps- gezichten	laatst vastgestelde gemeentelijke monumenten- verordening	prov. gem. of reg. monumenten- commissie	aantal gemeentelijke monumenten	budget 2000	budget 2001
Ambt Montfort	0475-538888	12	Nee		1994	gem.		58.620	
Arcen en Velden	077-4737765	16	Nee		1988			42.660	42.980
Beek	046-4389222	52	Ja		1991	gem.		98.525	97.654
Beesel	077-4749292	12		1	1994	gem.	60	44.566	43.379
Belfeld	077-4756063	2	Nee						
Bergen (L)	0485-348361	17	Nee		1990	gem.		82.875	84.071
Born	046-4818946	23	Nee		1994	gem.			66.282
Broekhuizen	077-4632744	10	Nee		1995	reg.		45.226	42.913
Brunssum	045-5278555	12	Nee		1991	gem.		33.403	
Echt	0475-478717	18	Nee		1991	gem.		51.809	52.801
Eijsden*	043-4095252	130	Ja	2	1997	reg.		221.982	221.312
Geleen	046-4784761	12	Nee						
Gennep	0485-494141	19			1990	gem.	7	57.011	57.296
Grubbenvorst	077-3278121	12	Nee		1995	gem.	41	29.790	26.732
Gulpen-Wittem*	043-8800756	256	Ja	4	1999	reg.		385.774	389.476
Haelen	0475-591888	22	Nee		1991	gem.		59.755	59.943
Heel	0475-579500	34		1	1994	gem.	62	58.477	58.080
Heerlen	045-5604566	11	Ja					131.302	131.218
Helden	077-3089666	6			1992	prov.		11.830	10.480
Heythuysen	0475-499367	20	Nee		1991			49.293	51.242
Horst	077-3999555	11	Nee	1	1995	gem.	43	22.176	22.364
Hunsel	0475-565100	35	Ja		1994	gem.		68.066	67.274
Kerkrade	045-5676767	49	Nee		1991	gem.	1	76.486	78.275
Kessel	077-4622000	15	Ja						35.527
Landgraaf*	045-5328412	146	Nee	1	1995	gem.		222.132	221.122
Maasbracht	0475-469292	32	Nee	1	1993	gem.		77.055	76.787

Gemeente	telefoonnummer	aantal rijksmonumenten	MSP meegeteld	aantal stads- en dorps- gezichten	laatst vastgestelde gemeentelijke monumenten- verordening	prov. gem. of reg. monumenten- commissie	aantal gemeentelijke monumenten	budget 2000	budget 2001
Maasbree	077-4656154	17	Nee		1994			62.307	62.067
Maastricht*	043-3504549	1661	Nee	2	1994	gem.		2.173.674	2.158.994
Margraten*	043-4588488	217	Ja	5	1999	reg.	60	328.467	325.977
Meerlo-Wanssum	0478-699222	17	Nee		1994			52.282	51.885
Meerssen	043-3661661	107	Ja		1993	gem.		118.882	143.527
Meijel	077-4668181	4	Nee		1991		11	12.834	9.797
Mook en Middelaar	024-6969175	7	Nee		1994	gem.	31	26.006	25.191
Nederweert	0495-677111	11	Nee		1991	gem.		33.318	31.227
Nuth*	045-5659100	136	Ja	1	1994	gem.		141.468	140.433
Onderbanken	045-5278750	63	Ja					63.158	62.339
Roerdalen	0475-539494	9			1987	gem.	80	25.177	36.366
Roermond*	0475-389281	151	Nee	1	1990	gem.	100	278.503	276.718
Roggel en Neer	0475-499516	10	Nee		1991			31.684	30.427
Schinnen	046-4439292	80		2	1989	gem.	166	128.485	126.219
Sevenum	077-4672333	7	Nee		1997	gem.	11		
Simpelveld	045-5448383	36	Nee		1991	reg.		55.966	57.200
Sittard*	046-4596736	114	Nee	1	1995	gem.		207.147	205.247
Stein	046-4339239	60	Nee	2	1993	gem.		120.236	118.294
Susteren	046-4498765	13	Nee		1991	gem.	140	39.587	38.977
Swalmen	0475-509222	38	Nee		1994	gem.	35	92.687	91.630
Tegelen	077-3762222	9	Nee		1994	gem.	51	21.240	50.829
Thorn*	0475-562555	106	Nee	1	1989	gem.		162.567	160.297
Vaals*	043-3068555	137	Ja	6	1997	reg.		222.605	215.889
Valkenburg a/d Geul*	043-6099263	168	Ja	3	1997				248.310
Venlo	077-3596573	56	Nee		1998		144	190.158	188.794
Venray	0478-523366	29			1983	gem.	64	107.779	106.955
Voerendaal	045-5753399	78		1	1991	gem.		107.153	105.683
Weert	0495-575000	45	Nee		1993	gem.	137	96.830	94.925
Totaal		4370		36			1244	6.829.013	7.101.405

Flevoland

Gemeente	telefoonnummer	aantal rijksmonumenten	MSP meegeteld	aantal stads- en dorps- gezichten	laatst vastgestelde gemeentelijke monumenten- verordening	prov. gem. of reg. monumenten- commissie	aantal gemeentelijke monumenten	budget 2000	budget 2001
Almere	036-5399720	0							
Dronten	0321-388911	0							
Lelystad	0320-278911	0							
Noordoostpolder	0527-633911	9	Nee		1996	reg.	40		18.168
Urk	0527-681951	24	Nee		1994	gem.		42.202	41.863
Zeewolde	036-5229400	0							
Totaal		33			0		40	42.202	60.031

Overzicht budgethoudende gemeenten en provincies

In dit overzicht staan de budgethoudende gemeenten en alle provincies vermeld. Volgens het Brm zijn alleen gemeenten met meer dan 100 rijksmonumenten en een monumentenverordening budgethoudend. Voor de overige gemeenten is de provincie budgethouder. Achter de naam van de gemeente of provincie staan de budgetten naar categorie en jaar uitgesplitst. De categorieën zijn: Woonhuis/Boerderij, Religieuze Gebouwen/Kerken en Overige. De betreffende jaren zijn 1998 t/m 2000, 2003 en 2004.

Gemeente	WB-98/00	WB-2003	WB-2004	RG-98/00	RG-2003	RG-2004	OV-98/00	OV-2003	OV-2004
	<i>in f</i>	<i>in f</i>	<i>in f</i>	<i>in f</i>	<i>in f</i>	<i>in f</i>	<i>in f</i>	<i>in f</i>	<i>in f</i>
Alkmaar	3.797	56.823	56.491	10.564	184.517	183.667	4.196	70.677	70.242
Ameland		24.748	24.603		2.210	2.200		286	284
Amerongen	82.808	118.835	118.140	969	1.623	1.615	49.540	80.018	79.526
Amersfoort	329.412	228.235	226.900	79.369	64.192	63.896	78.228	61.005	60.630
Amsterdam	4.427.306	6.102.118	6.066.438	1.278.479	2.056.950	2.047.473	1.327.700	2.059.704	2.047.034
Arnhem	17.336	47.527	47.249	4.159	13.310	13.249	22.252	68.662	68.239
Assen	120.573	116.163	118.089	6.437	7.239	7.206	75.833	82.323	81.726
Bergen op Zoom		68.286	67.886		17.334	17.254		8.688	8.634
Bloemendaal	46.915	74.450	74.015	19.030	35.253	35.090	59.704	106.639	105.983
Boarnsterhim		112.433	111.776		15.151	15.081		13.172	13.090
Breda	176.855	318.194	316.333	129.896	272.808	271.551	18.288	37.035	36.807
Brielle		76.918	76.468		50.097	49.866		17.941	17.831
Buren	9.621	127.122	126.378	803	12.387	12.330	2.500	37.186	36.957
Delft		165.362	164.395		116.733	116.195		49.145	48.843
Den Haag	111.379	152.955	152.061	430.059	689.411	686.235	339.943	525.450	522.218
Deventer	254.176	348.534	346.496	152.598	244.257	243.132	139.591	215.442	214.117
Doesburg		13.028	12.951		8.778	8.738		15.979	15.881
Dongeradeel	73.623	158.319	157.394	51.604	129.538	128.941	42.201	102.144	101.516
Dordrecht		298.966	297.218		700	697		64.737	64.339
Edam-Volendam		55.558	55.233		76.747	76.393		10.332	10.268

Gemeente	WB-98/00 in <i>f</i>	WB-2003 in <i>f</i>	WB-2004 in <i>f</i>	RG-98/00 in <i>f</i>	RG-2003 in <i>f</i>	RG-2004 in <i>f</i>	OV-98/00 in <i>f</i>	OV-2003 in <i>f</i>	OV-2004 in <i>f</i>
Eijsden	67.676	153.802	152.902	1.571	4.168	4.149	9.041	23.127	22.985
Eindhoven	18.577	12.871	12.796	147.038	118.921	118.373	1.309	1.021	1.014
Elburg		152.861	151.967		25.978	25.859		106.262	105.608
Enkhuizen	18.245	162.281	161.332	12.650	131.352	130.747	7.887	78.959	78.473
Franekeradeel	611.456	597.492	593.999	267.693	305.347	303.940	56.480	62.119	61.737
Gaasterlân-Sleat		49.272	48.984		16.468	16.392		3.548	3.527
Goedereede		14.343	14.259		6.224	6.196		9.656	9.597
Goes	171.830	179.011	177.964	262.942	319.764	318.291	21.802	25.565	25.408
Gorinchem		123.096	122.377		16.976	16.898		7.599	7.552
Gouda	252.678	382.166	379.931	36.121	63.774	63.480	54.816	93.316	92.742
Graft-De Rijk		13.631	13.551		6.919	6.887		723	718
Grave	99.778	108.703	108.068	165.803	210.858	209.886	16.767	20.560	20.434
Groningen	346.881	342.589	340.586	405.567	467.569	465.415	337.446	375.113	372.806
Gulpen-Wittem	63.988	155.072	154.165	10.837	30.657	30.515	15.656	42.706	42.444
Haarlem	117.761	422.650	420.179	143.407	600.812	598.044	26.662	107.708	107.046
Harderwijk		45.648	45.382		14.844	14.776		21.164	21.034
Harlingen		115.910	115.232		45.986	45.775		20.649	20.522
's-Hertogenbosch	97.442	87.784	87.271	1.538.179	1.617.581	1.610.128	109.058	110.583	109.903
Heusden	61.377	100.622	100.034	20.467	39.167	38.987	44.774	82.618	82.109
Hoorn		57.416	57.080		98.160	97.708		21.248	21.117
Kampen		196.059	168.070		2.878	2.864		74.801	74.341
Landgraaf	332.147	361.418	359.304	336	427	425	541	663	658
Leeuwarden		53.018	52.708		33.867	33.711		11.910	11.837
Leiden	102.383	789.054	784.441	31.193	280.631	279.338	12.837	111.359	110.674
Littenseradeel	190.382	230.556	229.208	64.172	90.717	90.299	9.955	13.569	13.486
Loenen	219.099	202.564	201.379	43.384	46.821	46.605	614.181	639.118	635.187
Maarssen		35.203	34.997		43.072	42.874		39.219	38.977

Gemeente	WB-98/00	WB-2003	WB-2004	RG-98/00	RG-2003	RG-2004	OV-98/00	OV-2003	OV-2004
	<i>in f</i>	<i>in f</i>	<i>in f</i>	<i>in f</i>	<i>in f</i>	<i>in f</i>	<i>in f</i>	<i>in f</i>	<i>in f</i>
Maastricht	447.936	1.212.523	1.205.433	138.912	438.937	436.915	26.204	79.837	79.346
Margraten	111.747	233.393	232.028	17.212	41.965	41.771	6.486	15.249	15.155
Middelburg	95.788	405.446	403.075	41.831	206.685	205.732	12.475	59.433	59.068
Middelharnis		30.312	30.135		22.149	22.047		7.016	6.973
Naarden		28.423	28.257		37	37		8.603	8.550
Nijefurd		44.544	44.284		75.317	74.970		15.489	15.394
Nijmegen	3.440	23.267	23.131	13.744	108.501	108.001	6.765	51.496	68.077
Noordenveld	231.072	188.263	355.114	30.418	28.929	37.095	55.795	51.165	111.261
Nuth	244.021	239.341	237.927	7.766	8.891	8.850	44.686	49.332	49.028
Oirschot	38.925	83.349	82.862	28.929	72.311	71.978	2.664	6.421	6.382
Oudewater	194.827	252.452	250.976	24.197	36.601	36.432	3.005	4.384	4.357
Roermond		66.179	65.792		19.564	19.474		32.738	32.537
Rotterdam	48.177	110.968	118.311	15.452	41.548	41.356	37.721	97.793	101.052
Schiedam	19.751	66.475	66.086	26.113	102.595	102.122	17.937	67.949	67.531
Schoonhoven		52.908	52.599		1.280	1.274		13.020	12.940
Schouwen-Duiveland		220.345	219.057		66.662	66.355		66.802	66.391
Sittard	64.530	69.002	68.599	182.126	227.334	226.286	40.226	48.414	48.116
Sluis-Aardenburg		39.370	39.140		41.209	41.020		25.790	25.632
Staphorst	711.531	718.977	714.793	2.604	3.071	3.057	1.469	1.670	1.660
Texel		54.440	54.122		20.339	20.245		1.721	1.710
Tholen		94.632	94.079		15.649	15.577		13.068	12.987
Thorn		35.576	35.368		2.209	2.199			
Utrecht	241.353	1.074.688	1.068.404	292.831	155.060	154.345	25.826	129.434	128.638
Vaals	142.460	194.898	193.759	22.724	36.291	36.123	18.794	28.940	28.763
Valkenburg a/d Geul	242.978	168.348	167.364	97.284	78.681	78.319	245.680	191.591	190.413
Veere	7.581	171.400	170.398	1.064	28.106	27.977	2.785	70.871	70.435
Vianen		29.354	29.183		95.971	95.529		2.229	2.216

Gemeente	WB-98/00	WB-2003	WB-2004	RG-98/00	RG-2003	RG-2004	OV-98/00	OV-2003	OV-2004
	<i>in f</i>	<i>in f</i>	<i>in f</i>	<i>in f</i>	<i>in f</i>	<i>in f</i>	<i>in f</i>	<i>in f</i>	<i>in f</i>
Vlissingen	72.574	176.161	175.131	41.809	118.466	117.920	19.076	52.118	51.797
Waterland		170.421	169.425		33.556	33.401		10.229	10.166
Weesp	8.783	82.213	81.732	4.619	50.472	50.239	3.804	40.075	39.829
Wijk bij Duurstede	12.281	44.663	44.402	14.050	59.643	59.368	10.835	44.352	44.079
Winsum	89.659	140.512	139.690	16.906	30.929	30.786	10.004	17.648	17.539
Wünseradiel		30.781	30.601		94.132	93.699		13.063	12.982
Wymbritseradiel		40.618	40.380		31.043	30.900		445	442
Zaanstad	197.464	193.767	192.634	414.821	475.161	472.972	84.121	92.909	92.338
Zaltbommel	70.151	86.802	86.294	41.333	59.701	59.426	181.023	252.112	250.561
Zutphen	56.300	250.945	249.478	21.670	112.754	112.235	12.182	61.116	60.740
Zwolle			409.449			235.317			172.557

Provincies

Groningen	1.678.637	1.834.052	1.823.340	695.629	882.882	878.824	128.441	220.992	219.640
Friesland	763.198	1.057.283	1.051.111	404.818	632.906	629.998	179.163	314.600	312.674
Drente	1.733.406	1.641.888	1.461.744	227.829	255.624	245.819	315.361	341.719	277.363
Overijssel	1.158.790	1.409.712	1.400.348	692.044	824.072	814.782	634.118	734.516	731.204
Gelderland	1.777.281	2.383.053	2.385.720	1.344.814	1.825.265	1.821.709	1.606.328	1.896.835	1.895.710
Utrecht	739.601	1.088.862	1.104.394	524.356	612.615	609.979	440.013	650.506	631.290
Noord-Holland	667.418	997.370	991.556	1.069.940	1.338.340	1.332.199	714.008	851.710	868.409
Zuid-Holland	1.571.358	2.447.886	2.433.610	464.952	703.629	700.419	320.749	678.908	674.759
Zeeland	557.797	644.585	640.823	163.016	250.554	249.405	81.011	125.132	124.368
Noord-Brabant	1.190.357	1.451.335	1.442.877	2.146.187	2.515.730	2.504.167	720.980	831.809	826.715
Limburg	1.093.381	1.389.993	1.381.886	573.017	841.415	837.557	482.366	782.785	777.986
Flevoland		8.420	8.371		4.393	4.373		10.752	10.686

Totalen

Provincie	Rijksmonumenten 2000	budget 2000	budget 2001	Provinciale monumenten 2000	Provinciaal monumentenfonds 2000	Provinciaal stadsvernieuwingsfonds voor de jaren 2000 t/m 2005
Groningen	1.783	2.184.106	2.730.039			2000 21.700.000
Friesland	3.493	5.936.628	6.149.555		654.820	2000 t/m 2005 46.500.000
Drenthe	1.196	97.007	96.377	607	443.300	2000 24.800.000
Overijssel	3.282	4.809.862	4.790.160	54		
Gelderland	3.732	6.700.202	7.018.002		8.675.346	(2000 t/m 2005 89.600.000
Utrecht	3.603	5.324.813	5.637.386		3.000.000	2000 1.800.000
Noord-Holland	12.184	7.825.197	8.034.399	706	1.281.783	2000 3.000.000
Zuid-Holland	7.606	12.107.340	9.583.627	7	3.000.000	2000 t/m 2004 161.799.995
Zeeland	3.387	4.764.341	4.847.590		904.083	
Noord-Brabant	3.095	5.140.443	4.777.460			2000 21.895.648
Limburg	4.370	6.829.013	7.101.405	1.495		2000 t/m 2004 57.200.000
Flevoland	33	42.202	60.031		415.000	2000 515.000
Totaal	47.764	61.761.154	60.926.031	2.871	18.374.332	

Totalen

Provincie	Gemeenten totaal	Monumenten verordening	Monumenten commissies	Gemeentelijke monumentenlijst	Gemeentelijke monumenten
Groningen	25	25	24	6	370
Friesland	31	30	28	5	392
Drenthe	12	10	10	3	89
Overijssel	44	40	38	28	1.961
Gelderland	78	74	71	71	8.065
Utrecht	36	36	35	26	5.051
Noord-Holland	70	64	64	40	2.824
Zuid-Holland	95	77	68	44	5.679
Zeeland	17	17	17	5	542
Noord-Brabant	70	64	60	43	5.247
Limburg	54	49	44	23	1.244
Flevoland	6	2	2	1	40
Totaal	538	488	465	295	31.522

Stads- en dorpsgezichten

Hierna volgt per provincie een volledige lijst van stads- en dorpsgezichten met de stand van zaken. In de derde kolom wordt het jaar waarin een procedure tot aanwijzing is gestart en in de vierde kolom staat het jaar waarin het gezicht is aangewezen.

Groningen

Appingedam	Appingedam	1971	1972
	Appingedam uitbreiding	1988	1991
	Marsum	1987	1991
Bedum	Onderendam	1988	1991
Bellingwedde	Oudeschans	1988	1991
De Marne	Eenrum	1988	1991
Delfzijl	Uitwierden	1989	1991
	Spijk	1988	1991
	Termunterzeil	1988	1991
Eemsmond	Warffum	1987	1991
Groningen	Groningen	1988	1991
Loppersum	Stedum	1988	1991
	Westeremden	1988	1991
	Middelstum	1988	1991
	Loppersum	1988	1991
	Huizinge	1988	1991
Reiderland	Nieuweschans	1972	1974
Scheemda	Oostwold	1988	1991
Slochteren	Slochteren	1987	1990
Stadskanaal	Smeerling	1970	1972
Ten Boer	Lellens	1988	1991

Vlagtwedde	Bourtage	1965	1967
Winsum	Winsum-Obergum	1979	1982
	Oostrum	1988	1991
	Garnwerd	1988	1991
	Ezinge	1988	1991
Zuidhorn	Niehove	1989	1991
	Saaksum	1989	1991

Friesland

Ameland	Nes	1966	1969
	Ballum	1966	1969
	Hollum	1966	1969
Boarnsterhim	Poppingawier	1988	1991
	Warga	1988	1991
	Grouw	1986	1990
	Oldeboorn	1988	1991
	Bolsward	1989	1991
Dongeradeel	Merslawier	1986	1990
	Moddergat	1976	1977
	Holwerd	1988	1991
	Ee	1986	1990
	Dokkum	1970	1971
Ferwerderadiel	Wanswerd/Birdaard	1987	1991
	Janum	1989	1991
	Hogebeintum	1987	1991
	Ferwerd	1987	1991
	Hallum	1987	1991

Franekeradeel	Achlum	1988	1991
	Franeker	1977	1979
Gaasterlân-Sleat	Balk	1989	1991
	Sloten	1971	1972
Harlingen	Harlingen	1966	1969
	Harlingen uitbreiding		1991
Het Bildt	Oudebildtzijl	1987	1991
Kollumerland c.a.	Veenklooster	1988	1991
	Kollum	1979	1980
Leeuwarden	Leeuwarden	1979	1982
Leeuwarderadeel	Jelsum	1987	1991
Littenseradeel	Lutkewierum	1988	1991
	Mantgum	1988	1991
	Huins	1988	1991
	Oosterend	1988	1991
	Weidum	1988	1991
Menaldumadeel	Rien	1988	1991
	Dronrijp	1979	1986
Nijefurd	Marssum	1987	1991
	Workum	1979	1986
Ooststellingwerf	Hindeloopen	1971	1972
	Oldeberkoop	1987	1991
Schiermonnikoog	Oosterburen	1966	1969
Skarsterlân	Langweer	1988	1991
Sneek	Sneek	1988	1991
Vlieland	Oost-Vlieland	1969	1972

Wûnseradiel	Piaam	1974	1977
	Makkum	1984	1987
	Kimswerd	1989	1991
	Kornwerd	1988	1991
	Pingjum	1989	1991
Wymbritseradiel	Schraard	1988	1991
	Heeg	1988	1991
	IJlst	1979	1986
	Woudsend	1978	1980
	Nijland	1988	1991

Drenthe

Aa en Hunze	Anloo	1964	1967
Assen	Assen-Brink/Markt	1988	1991
	Assen uitbreiding	1965	1969
	Assen verdere uitbreiding	1994	1997
Coevorden	Gees	1964	1967
	Aalden	1964	1969
	Benneveld	1989	1991
De Wolden	Ten Arloo	1988	1991
	Kraloo	1988	1991
	Echten	1964	1967
Emmen	Westenesch	1988	1991
	Oud S. Oosterse- Westersebos		1969
Midden-Drenthe	Orvelte	1964	1967
Noordenveld	Zuidvelde	1987	1991
	Westervelde	1987	1991

Tynaarlo	Zuidlaren	1964	1967
	Eelde-Paterswolde	1995	1997
	Vries	1965	1967
Westerveld	Westeinde	1987	1990
	Eursinge	1966	1969
	Helomaweg	1966	1969
	Dorp	1966	1969
	Kerksituatie	1966	1969
	Dwingeloo	1964	1967

Overijssel

Avereest	Oud-A./Den Huizen	1988	1992
Borne	Borne	1988	1991
Brederwiede	Vollenhove	1981	1984
	Dwarsgracht	1981	1984
	Giethoorn c.a.	1981	1985
	Blokzijl	1971	1973
Deventer	Deventer	1985	1988
Diepenheim	Den Haller	1988	1991
Gramsbergen	Gramsbergen	1988	1992
Hardenberg	Rheeze	1988	1992
Hasselt	Hasselt	1979	1982
Kampen	Kampen	1973	1975
Markelo	Stokkum	1988	1992
Ommen	Beerze	1988	1992
	Vilsteren	1988	1992
Ootmarsum	Ootmarsum	1990	1996
Staphorst	Staphorst	1988	1993
Weerselo	Het Stift	1971	1973

Zwolle	Zwolle	1989	1993
--------	--------	------	------

Gelderland

Aalten	Bredevoort	1983	1985
	Aalten	1964	1966
Buren	Buren	1965	1968
	Beusichem	1965	1967
	Zoelen	1976	1980
Culemborg	Culemborg	1975	1977
Doesburg	Doesburg	1971	1974
Eibergen	Mallemsse Molen	1969	1972
Elburg	Elburg	1965	1967
Epe	Gortel	1965	1993
Geldermalsen	Beesd	1965	1967
	Acquoy	1965	1967
Harderwijk	Harderwijk	1968	1970
Hatterem	Hatterem	1970	1972
Hummelo en Keppel	Hummelo	1987	1993
	Laag-Keppel	1987	1993
Neerijnen	Waardenburg	1987	1993
	Neerijnen	1987	1993
Nijmegen	Nijmegen	1967	1980
Steenderen	Bronkhorst	1969	1971
Ubbergen	Ubbergen	1988	1993
Wijchen	Batenburg	1965	1967
Zaltbommel	Zaltbommel	1981	1984
	Nederhemert-Zuid	1987	1993
Zutphen	Zutphen	1980	1986

Utrecht

Abcoude	Baambrugge	1984	1990
	Abcoude	1987	1991
Amerongen	Amerongen	1964	1966
Amersfoort	Amersfoort	1981	1984
Baarn	Lage Vuursche	1964	1966
Breukelen	Nieuwer Ter Aa	1964	1966
	Kockengen	1964	1966
Bunnik	Werkhoven	1964	1966
Driebergen-Rijsenburg	Rijsenburg	1963	1967
Eemnes	Eemnes (buiten)	1964	1966
IJsselstein	IJsselstein	1964	1966
Loenen	Vreeland	1964	1967
	Loenersloot	1964	1967
	Loenen	1963	1966
	Nigtevecht	1984	1987
Lopik	Jaarsveld	1964	1966
Maarssen	Maarssen	1962	1966
	Oud-Zuilen		1966
Maartensdijk	Westbroek	1964	1966
Montfoort	Linschoten	1964	1966
Nieuwegein	Vreeswijk	1962	1966
	Vreeswijk uitbreiding	1967	1984
Oudewater	Oudewater	1973	1977
Renswoude	Renswoude	1964	1966
Soest	Soest	1964	1966
Utrecht	Blauwkapel	1964	1966
	Utrecht	1972	1975

Wijk bij Duurstede	Nederlangbroek	1964	1966
	Wijk bij Duurstede	1978	1982
	Cothen	1964	1967
Woerden	Kamerik	1964	1966
Zeist	Zeist	1964	1970

Noord-Holland

's-Graveland	's-Graveland	1983	1986
Alkmaar	Alkmaar	1984	1988
Amstelveen	Ouderkerk a/d Amstel	1986	1990
Amsterdam	Binnen de Singels	1989	1999
	Durgerdam	1971	1976
	Holysloot	1987	1991
	Jordaan	1986	1999
	Nieuwmarktbuurt	1979	1983
	Ransdorp	1971	1976
Beemster	Middenbeemster	1982	1985
Bergen	Bergen	1984	1990
Blaricum	Blaricum	1965	1967
Edam-Volendam	Edam	1973	1977
Egmond	Egmond a/d Hoef	1969	1970
Enkhuizen	Enkhuizen	1982	1984
Graft-De Rijk	De Rijk	1968	1969
Haarlem	Spaarndam	1969	1971
	Haarlem	1982	1990
Hoorn	Hoorn	1967	1970
	Hoorn uitbreiding	1995	1998
Medemblik	Haven	1967	1968
	Kerksituatie	1967	1968

Muiden	Muiden	1983	1986
Naarden	Naarden	1980	1985
Niedorp	Kolhorn	1984	1986
Noorder-Koggenland	Twisk	1966	1970
	Twisk uitbreiding	1973	1974
Texel	Den Hoorn	1966	1968
	Oosterend	1966	1968
Velsen	Velsen	1969	1970
Waterland	Monnickendam	1968	1970
	Marken	1969	1971
	Zuiderwoude	1989	1991
	Broek in Waterland	1968	1971
Weesp	Weesp	1979	1982
Zaanstad	Westzaan	1988	1991
	Zaandijk	1979	1982
	Haaldersbroek	1984	1990

Zuid-Holland

Alblasserdam	Kinderdijk-Elshout	1988	1993
Bernisse	Geervliet	1974	1975
	Heenvliet	1962	1965
Brielle	Brielle	1974	1975
Delft	Delft	1970	1978

Den Haag	Duinoord	1994	1996
	Westbroekpark/Belgisch Park	1994	1996
	Binnenhof	1965	1971
	St. Jacobskerk	1965	1971
	Malieveld	1965	1972
	Malieveld uitbreiding	1988	1994
	Willemspark	1965	1971
	Statenkwartier	1994	1996
	Marlot/Reigersbergen	1994	1996
	Achipelbuurt/Willemspark II	1994	1996
	Van Stolpark/Schev. Bosjes	1994	1996
Dordrecht	Benoordenhout	1994	1996
	Zorgvliet	1994	1996
Dordrecht	Dordrecht	1982	1988
Giessenlanden	Noordeloos	1987	
Goedereede	Goedereede	1970	1972
Gorinchem	Gorinchem	1985	1988
Gouda	Gouda	1976	1978
Hellevoetsluis	Hellevoetsluis	1981	1985
Leiden	Leiden	1977	1981
Liesveld	Nieuwpoort	1971	1972
Maasland	Maasland	1969	1970
Maassluis	Maassluis	1974	1976
Middelharnis	Middelharnis/Sommelsdijk	1987	
Noordwijk	Noordwijk-binnen	1987	1992
Rotterdam	Delfshaven	1966	1969
	Scheepvaartkwartier	1976	1977
	Delfshaven uitbreiding	1986	1991

Schiedam	Schiedam	1986	
Schipluiden	't Woudt	1969	1970
Schoonhoven	Schoonhoven		1974
Vianen	Vianen	1972	1975
Vlist	Vlist	1964	1969
	Bonrepas	1987	1992
Voorburg	Voorburg	1969	1971
Voorschoten	Voorschoten	1966	1968
Wassenaar	Wassenaar	1964	1967
Zederik	Ameide	1987	1992

Zeeland

Borsele	Nisse	1984	1986
	Borssele	1983	1985
Goes	Kloetinge	1969	1971
	Goes	1979	1982
Hulst	Hulst	1970	1973
Kapelle	Wemeldinge	1965	1967
Middelburg	Middelburg	1982	1985
Noord-Beveland	Colijnsplaat	1987	1996
Schouwen-Duiveland	Brouwershaven	1970	1972
	Dreischor	1970	1972
	Noordgouwe	1987	1996
	Zierikzee	1969	1971
Sluis-Aardenburg	St. Anna ter muiden	1965	1967
Tholen	St. Maartensdijk	1987	1991
	Tholen	1988	1991
Veere	Veere	1967	1970
Vlissingen	Vlissingen	1973	1975

Noord-Brabant

's-Hertogenbosch	's-Hertogenbosch	1968	1972
	's-Hertogenbosch uitbreiding	1985	1991
Bergen op Zoom	Bergen op Zoom	1982	1986
Boxtel	Liempde	1988	1991
Breda	Ginneken	1988	1991
	Breda	1965	1967
Deurne	Helenaveen		1997
Drimmelen	Drimmelen	1986	1990
Eersel	Eersel	1965	1967
Eindhoven	Philipsdorp		1996
	Villapark Tongerle		1997
Geertruidenberg	Geertruidenberg	1968	1970
Geldrop	Riel	1988	1991
Grave	Grave	1987	1991
Heusden	Heusden	1969	1972
Hilvarenbeek	Hilvarenbeek	1965	1967
Mierlo	Het Broek	1969	1972
Moerdijk	Willemstad	1968	1970
Oirschot	De Bollen	1988	1991
	Oirschot	1965	1967
Oisterwijk	Oisterwijk	1968	1970
	Oisterwijk uitbreiding		1996
Oosterhout	Oosterhout	1965	1967
Oss	Megen	1987	1991
Ravenstein	Ravenstein	1975	1977
Someren	Bomen	1989	1993
Waalre	Loon	1968	1971
Woudrichem	Woudrichem	1971	1972

Limburg

Beesel	Ronkenstein	1983	1997
Eijsden	Eijsden	1969	1971
	Eijsden uitbreiding		
Gulpen-Wittem	Höjke Schweiberg	1967	1969
	Terziet en Kuttingen	1987	1993
	Plaat-Diependal	1967	1968
	Helle	1967	1968
Heel	Wessem	1987	1993
Horst	Griendtsveen	1989	1996
Landgraaf	Rimburg	1987	1993
Maasbracht	Stevensweert	1987	1993
Maastricht	Maastricht	1975	1982
	Maastricht uitbreiding	1989	1996
Margraten	Gasthuis	1966	1970
	Noorbeek en De Wesch	1987	1993
	St. Geertruid	1987	1993
	Bruisterbosch	1987	1993
	Moerslag	1987	1993
Nuth	Terstraten	1966	1969
Roermond	Roermond	1982	1986
Schinnen	Amstenrade	1966	1969
	Amstenrade uitbreiding	1984	1997
Sittard	Sittard	1969	1972
Stein	Urmond	1968	1970
	Elsloo	1969	1971
Thorn	Thorn	1971	1973

Vaals	Lemiers	1967	1969
	Mamelis	1967	1969
	Raren	1967	1969
	Vaals	1967	1969
	Vaals uitbreiding	1987	1993
	Camerig-Cottessen	1967	1969
Valkenburg a/d Geul	Valkenburg	1966	1970
	St. Gerlach	1966	1970
	Oud-Valkenburg	1966	1970
Voerendaal	Winthagen	1967	1969

bron: RDMZ

Gemeenten met meer dan 100 monumenten

(Volgens de opgave van de gemeenten, aantal inw. volgens Staatsalmanak)

gemeente	aantal monumenten	aantal inwoners	gemeente	aantal monumenten	aantal inwoners	gemeente	aantal monumenten	aantal inwoners	gemeente	aantal monumenten	aantal inwoners
Amsterdam	6933	718175	Amersfoort	322	120499	Heusden	170	41774	Eijsden	130	11886
Maastricht	1661	118933	Staphorst	311	15122	Vianen	168	19236	Wymbritseradiel	129	15572
Haarlem	1184	147604	Elburg	310	21628	Edam-Volendam	168	26505	De Marne	127	10937
Utrecht	1181	233951	Gouda	305	70900	Valkenburg a/d Geul	168	18042	Apeldoorn	127	152385
Den Haag	1151	441500	Waterland	303	17639	Sluis-Aardenburg	164	6510	Grave	127	12491
Middelburg	1138	4430	Veere	290	22175	Brederwiede	160	12239	Boarnsterhim	125	18034
Leiden	1124	117035	Franekeradeel	284	20147	Coevorden	156	34200	Oirschot	123	17486
Schouwen-Duiveland	807	32955	Viissingen	270	44749	Maarsssen	156	41300	Enschede	121	148197
Dordrecht	762	118118	Gulpen-Wittem	256	15719	Roermond	151	44143	Assen	119	56249
Delft	651	94755	Noordenveld	238	30842	Middelharnis	149	16418	Wûnseradiel	119	11745
Groningen	636	168853	Buren	226	10124	Landgraaf	146	41646	Tholen	114	23434
Deventer	563	70695	Dongeradeel	220	24382	Doesburg	146	11100	Ameland	114	3423
Kampen	527	32154	Zaltbommel	219	11056	Zeist	146	59259	Sittard	114	49283
Harlingen	503	15253	Margraten	217	13806	Nijefurd	142	10600	Littenseradeel	111	10569
Zwolle	450	102635	Zaanstad	211	134500	Oudewater	141	9852	Aa en Hunze	111	24600
Leeuwarden	440	88525	Goes	210	34957	Schoonhoven	138	11807	Arnhem	107	136000
Breda	400	157050	Loenen	209	8442	Vaals	137	10820	Meerssen	107	20485
's-Hertogenbosch	388	127346	Bergen op Zoom	207	64010	Nuth	136	16681	Harderwijk	107	38500
Zutphen	377	33300	Gorinchem	198	32700	Tytsjerksteradiel	136	31127	Gaasterlân-Sleat	107	9635
Brielle	366	15748	Weesp	189	17975	Goedereede	133	11114	Thorn	106	2651
Enkhuizen	364	16561	Texel	186	13379	Amerongen	132	7307	Naarden	105	16796
Hoorn	345	62940	Bloemendaal	179	16798	Winsum	132	13974	Terschelling	102	4776
Rotterdam	323	589965	Schiedam	175	74950	Wijk bij Duurstede	132	22501	Nijmegen	101	147172
Alkmaar	322	92934	Westerveld	172	18300	Graft-De Rijp	130	6188			

Categorieën monumenten

Archeologie

Begripsomschrijving

Archeologie in enge zin is de wetenschap die zich toelegt op bestudering van het verleden aan de hand van het bodemarchief. Dit bodemarchief omvat het geheel van materiële resten en bewoningsporen in de bodem die informatie verschaffen over de (bewonings) geschiedenis. Archeologie is ook een verzamelnaam voor onderzoek, beheer, behoud, interpretatie en presentatie van het verleden aan de hand van het bodemarchief. Als wetenschap onderscheidt de archeologie zich van andere historische wetenschappen zowel door de kennisbron, het bodemarchief, als door de methode waarmee deze bron wordt geraadpleegd: het opgraven. Archeologische monumentenzorg is het beheer van het archeologische deel van het culturele erfgoed als bron van kennis en van cultuurbeleving. Uitgangspunt voor dat beheer is het streven naar behoud van de bron 'in situ', dat wil zeggen in het bodemarchief. Waar dat niet mogelijk is, is het streven gericht op behoud van de informatie door die aan het bodemarchief te onttrekken. Archeologische monumentenzorg is geen statisch beschermingsbeleid, maar een dynamisch proces van archiefbeheer. Dit loopt van het registreren van vondsten en vindplaatsen via het inventariseren, waarderen en selecteren tot het beschermen van de bron en zonodig opgraven (veilig stellen van informatie) en vandaar naar rapporteren, deponeren en archiveren (behoud van informatie). De locaties waarvan is aangetoond dat er zich (delen van) het bodemarchief van een bepaalde kwaliteit bevinden, worden archeologische monumenten genoemd. In de Monumentenwet 1988 worden enkele begripsomschrijvingen gegeven:

- archeologische monumenten: terreinen welke van algemeen belang zijn wegens daar aanwezige zaken, ouder dan 50 jaar en van algemeen belang wegens hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde;
- het doen van opgravingen: het verrichten van werkzaamheden met als doel het opsporen of onderzoeken van archeologische monumenten waardoor verstoring van de bodem optreedt.

Bescherming van archeologische monumenten

De aanwijzing van onroerende archeologische monumenten geschiedt door de minister van OCW, die daartoe eerst advies vraagt bij de Gemeenteraad en bij het College van Gedeputeerde Staten.

	terreinen van zeer hoge archeologische waarde	terreinen van hoge archeologische waarde	terreinen van archeologische betekenis
Groningen	423	1097	4
Friesland	518	1121	66
Drenthe	372	171	189
Overijssel	157	381	274
Gelderland	573	712	290
Utrecht	269	258	397
Noord-Holland	193	638	646
Zuid-Holland	132	737	170
Zeeland	76	69	113
Noord-Brabant	140	438	126
Limburg	245	186	163
Flevoland	35	69	155
Totaal	3.133	5.877	2.593

(gegevens ROB, stand per 1 januari 2000)

Op 1 januari 1999 waren 3122 terreinen van zeer hoge archeologische waarde geregistreerd. Overigens kan één terrein meerdere objecten (complexen) bevatten. Van deze 3122 terreinen zijn er 1692 wettelijk beschermd. Deze vormen nog slechts een klein gedeelte van het totale bestand, dat inmiddels 11.342 terreinen (monumenten) omvat. Daarvan zijn er 5813 van hoge archeologische waarde (meldingsgebieden) en 2407 van archeologische betekenis (attentieggebieden). Zie gegevens van ROB in de tabel hiervoor.

Volgens bepalingen in de Monumentenwet 1988 genieten archeologische monumenten reeds bescherming vóór de inschrijving in het monumentenregister en wel gedurende een periode van 10 maanden vanaf de datum van adviesaanvraag bij de gemeente en eventueel Gedeputeerde Staten. Wettelijk geregeld zijn verder kwesties als het doen van opgravingen, de eigendom van bij opgravingen gevonden roerende monumenten en de inrichting van depots voor bodemvondsten.

Behoud van archeologische monumenten

Archeologische monumenten kunnen het best in de grond behouden blijven, met andere woorden het beste archief voor archeologische monumenten is het bodemarchief. Daar is alle informatie in zijn context opgesloten (preservation on site). Elke aantasting van het bodemarchief, ook als dit door een professionele archeoloog gebeurt, is per definitie destructief. In de archeologische monumentenzorg worden strategieën en technieken ontwikkeld om de aantasting van het bodemarchief te voorkomen (preventie) en om de schade te beperken. Dit is een op de toekomst gerichte strategie, gericht op het behoud van een aanwezig en tastbaar verleden in ons landschap. In

culturele zin is het van belang om de culturele, historische lijnen uit ons verleden door te kunnen trekken naar de toekomst. In wetenschappelijke zin is behoud van belang, omdat ervan uitgegaan wordt dat toekomstige generaties over betere technieken zullen beschikken om het bodemarchief te 'raadplegen'.

Het onttrekken van de cultuurhistorische informatie aan het bodemarchief noemen we archeologisch noodonderzoek. Alleen daar waar het bodemarchief door grondwerk definitief wordt vernietigd, wordt tegenwoordig nog opgegraven. Het is wettelijk verplicht vondsten en (dreigende) verstoringen van archeologisch belangrijke plaatsen aan een van de verantwoordelijke archeologische instanties te melden.

Grote problemen kent ook de onderwaterarcheologie. De onderzoeksplaats onder water is dikwijls moeilijk te bereiken, de vondsten vaak moeilijk te bergen, terwijl de eigendoms kwesties juist hier zeer ingewikkeld kunnen zijn.

Particulier initiatief

Landelijk

Er zijn nogal wat landelijk werkzame particuliere organisaties op het gebied van archeologie, met vaak uiteenlopende doelgroepen; deze, in totaal ca. 250, zijn alle te vinden in de Archeologische Almanak (uitgave AIC/Uniepers Abcoude) en bij www.sna.nl

- Stichting voor de Nederlandse Archeologie (SNA), koepelorganisatie landelijke archeologische instellingen en organisaties:
Herengracht 474, 1017 CA Amsterdam
telefoon 020 – 422 79 79

- Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland (AWN), landelijke vereniging met 24 afdelingen van amateur archeologen: Herengracht 474, 1017 CA Amsterdam
telefoon 020 – 427 62 40
- Archeologisch Informatie Centrum (AIC), voorlichtings- en PR-bureau
voor archeologie in het algemeen, onderdeel van RMO:
Postbus 11114, 2301 EC Leiden
telefoon 071 – 516 31 97
- RAAP Archeologisch Adviescentrum
Zeeburgerdijk 54, 1094 AE, Amsterdam
telefoon: 020-4634848
- Nederlandse Vereniging van Archeologen
secretariaat p/a Poststraat 6, 9712 ER Groningen
telefoon 050 – 363 67 12
- Nederlandse Jeugdbond voor Geschiedenis (NJBG)
Prins Willem Alexanderhof 5, 2959 BE 's-Gravenhage
telefoon 070 – 347 65 98
- Stichting Archeologische Monumentenwacht Nederland (AMW), praktijkgerichte organisatie ter instandhouding van archeologische monumenten d.m.v. inspectie en onderhoud:
Vanadiumweg 16, 3812 PZ Amersfoort
telefoon 033 – 465 05 74
- Stichting Maritiem Onderzoek Nederland (STIMON), belangenbehartiging van archeologische amateur-duikers:
secretariaat R. A. Kleefstra, Westereind 4, 9014 AC Terzool,
telefoon 0515 – 52 12 46

Provinciaal/locaal

Er zijn meerdere provinciale en lokale particuliere organisaties op het gebied van de archeologie. Voor informatie daarover kunt u zich wenden tot de archeologen van rijk of provincie en het bureau van de SNA.

Overheid

Rijk

- Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB)
Kerkstraat 1, 3811 CV Amersfoort, telefoon 033 – 422 77 77
De ROB houdt zich bezig met archeologische monumentenzorg op landelijk niveau en fungeert als kennis-, documentatie- en expertisecentrum.
- ROB-NISA (Nederlands Instituut voor Scheepsarcheologie)
Oostvaardersdijk 01-04, 8242 PA Lelystad,
telefoon 0320 – 26 97 00
ROB-NISA is een onderdeel van de ROB (Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek), gericht op het archeologisch erfgoed onder water en op scheepsarcheologisch onderzoek en museaal beheer
- Stichting Rijksmuseum van Oudheden
Postbus 11114, 2301 EC Leiden, telefoon 071 – 516 31 63
Het nationale museum voor de archeologie, dat in binnen- en buitenland opgravingen doet op wetenschappelijke basis en het archeologisch depot voor Zuid-Holland beheert.

Provincies

In elke provincie zijn archeologen werkzaam die aan de provincie verbonden zijn.

Groningen:	H.A. Groenendijk
Friesland:	G. de Lange
Drenthe:	W.A.B. van der Sanden
Flevoland:	A.A. Kerkhoven
Overijssel:	mw. S. Wentink
Gelderland:	mw F.M. de Roode
Utrecht:	mw. K. van der Graaf
Noord-Holland:	M. van Poecke, mw.A. van Duinen, G. Alders
Zuid-Holland:	W. van der Kraan
Zeeland:	R.M. van Dierendonck
Noord-Brabant:	M. Meffert
Limburg:	mw. G. Jansen

Gemeenten

De gemeentelijke archeologen zijn georganiseerd in het Convent van Gemeentelijke Archeologen (CGA), secretariaat: Herengracht 474, 1017 CA Amsterdam, telefoon 020 – 427 67 12, website www.erfgoedhuis.nl/cga/

Alkmaar	drs. P. Bitter, Dienst SOB, Postbus 73, 1800 AB Alkmaar, telefoon 072-5142630.
Amersfoort	mevr. drs. F.M.E. Snieder, Sector SOB, Lange Gracht 11, 3811 BT Amersfoort, telefoon 033-4637797.
Amsterdam	drs. J.M. Baart, Dienst Amsterdam Beheer, afdeling

Arnhem	Archeologie, Noordermarkt 45, 1015 NA Amsterdam, telefoon 020-6225967. mevr. drs. M. Smit, Afdeling Bouwkwaliteit, Postbus 99, 6800 AB Arnhem, telefoon 026-3773753.
Bergen op Zoom	drs. M.J.A. Vermunt, Sector Ruimtelijke Ontwikkeling en Beheer, afdeling ROV, Postbus 35, 4600 AA Bergen op Zoom, telefoon 0164-277520.
Breda	drs. G.R.M. van den Eynde, Afdeling Archeologie, Postbus 2194, 4800 CD Breda, telefoon 076-5293662.
Delft	drs. E.J. Bult, Dienst Stadsontwikkeling, Postbus 53, 2600 AB Delft, telefoon 015-2120118.
Den Bosch	prof. drs. H.L. Janssen, Stadskantoor, sector Stadsontwikkeling, Bethaniëstraat 4, 5211 LJ Den Bosch, telefoon 073-6155741.
Den Haag	mevr. drs. C. Bakker, Dienst Stadsbeheer, Postbus 12651, 2500 DP Den Haag, telefoon 070-3536640.
Deventer	drs. M.H. Bartels, Dienst Stedelijke Ontwikkeling, Postbus 5000, 7400 GC Deventer, telefoon 0570-693495.
Dordrecht	drs. J.P.C.A. Hendriks, Dienst Stadsontwikkeling, Postbus 360, 3300 AJ Dordrecht, telefoon 078-6396402.
Eindhoven	drs. N. Arts, Dienst Maatschappelijke en Culturele Zaken, Postbus 2358, 5600 CJ Eindhoven, telefoon 040-2446517.

Gouda	C.J.W. Akkerman, Afdeling SVM, Postbus 1086, 2800 BB Gouda.	Rijswijk	drs. H. Koot, Dienst Openbare Werken, Postbus 5305, 2280 HH Rijswijk, telefoon 070-3959565.
Groningen	drs. G.L.G.A. Kortekaas, Vakdirectie Bouwen en Wonen, Postbus 7081, 9701 JB Groningen, telefoon 050-3678230.	Rotterdam	drs. M.C. van Trierum, Bureau Oudheidkundig Onderzoek Rotterdam, St. Jobsweg 7, 3024 EH Rotterdam, telefoon 010-4777053.
Haarlem	drs. J.M. Poldermans, Sector Gemeentewerken, Postbus 741, 2003 RS Haarlem, telefoon 023-5313135.	Velsen Sittard	W. Bosman, Wüstelaan 77, 2082 AB Santpoort Z. mevr. drs. M. Aarts, Historisch Museum, Postbus 18, 6130 AA Sittard, telefoon 046-4513460.
Heerlen	mevr. drs. J. Hoevenberg, Thermenmuseum, Postbus 1, 6400 AA Heerlen, telefoon 045-5604581.	Utrecht	drs. H.L. de Groot, Dienst Stadsontwikkeling, Zwaansteeg 11, 3511 VG Utrecht, telefoon 030-2863990.
Hoorn	drs. T.Y. van der Walle-van der Woude, Archeologische Dienst, Nieuwsteeg 42, 1621 EE Hoorn, telefoon 0229-210978.	Venlo	mevr. N. Vossen, Dr. Blumenkampstraat 1, 5914 PV Venlo.
Kampen	M. Barwasser, Sector Stadsontwikkeling, Postbus 5009, 8260 GA Kampen, telefoon 038-3392795.	Vlaardingen	drs. T. de Ridder, VLAK, Postbus 1006, 3130 EG Vlaardingen, telefoon 010-2484668.
Hattem Leiden	E.J. v/d Steen, Morsweg 226a, 2332 ET Leiden. drs. M.Th.R.M. Dolmans, Dienst Bouwen en Wonen, Postbus 9100, 2300 PC Leiden, telefoon 071-5165783.	Zutphen	drs. M. Groothedde, Dienst Stadswerk, Jan Vermeerstraat 79, 7204 CL Zutphen, telefoon 0575-510229.
Maastricht	drs. T.A.S.M. Panhuijsen, Dienst Stadsontwikkeling en Grondzaken, Postbus 1115, 6201 BC Maastricht, telefoon 043-3504574.	Zwolle	drs. H.J. Janssen, Sectie Ruimtelijke Inrichting en Monumenten, Postbus 538, 8000 AM Zwolle, telefoon 038-4982465.
Nijmegen	drs. J.R.A.M. Thijssen, Dienst Grondgebied, afdeling Stadsontwikkeling, Postbus 9105, 6500 HG Nijmegen, telefoon 024-3292124.		
Oosterhout	drs. N. Dijk, Gemeentehuis, buro Archeologie, Postbus 10150, 4900 GB Oosterhout, telefoon 0162-489282.		

Instellingen, bevoegd tot het verrichten van opgravingen

Rijksdiensten en -instellingen

- Rijksdienst voor het Oudheidkundige Bodemonderzoek te Amersfoort;
- Provincie Noord Holland te Haarlem.

Universiteiten

- Groninger Instituut voor Archeologie, RU Groningen;
- Instituut voor Pre- en Protohistorische Archeologie, UvA;
- Archeologisch Instituut, VU Amsterdam;
- Instituut voor Oude Geschiedenis en Archeologie, KU Nijmegen;
- Faculteit der Archeologie, RU Leiden.

Gemeenten

- Alkmaar, Dienst Stadsontwikkeling en Beheer, bureau Monumentenzorg en Archeologie;
- Amersfoort, Dienst Gemeentewerken, afd. Bouwkunde, Monumentenzorg en Archeologie;
- Amsterdam, Dienst Publieke werken / Amsterdam Historisch Museum, Onderafdeling Archeologie;
- Groningen, Dienst Ruimtelijke Ordening en Economische Zaken, afdeling Particulier Bezit en Monumenten;
- Den Bosch, Dienst Gemeentewerken / Hoofdafdeling Stadsontwikkeling, afdeling Binnenstad / de stadsarcheoloog;
- Kampen, Sector Stadsontwikkeling, afd. Bouw en Economie;
- Maastricht, Dienst Openbare Werken / Gemeentelijk Oudheidkundig Bodemonderzoek;
- Nijmegen, Dienst Volkshuisvesting en Milieu, afd. Bouwkunde;
- Rotterdam, Bureau Oudheidkundig Onderzoek van Gemeentewerken Rotterdam (BOOR);
- Utrecht, Dienst Stadsont., Archeologie en Bouwhist. Centrum;
- 's-Gravenhage, Dienst Stadsbeheer, Afdeling Archeologie;
- Haarlem, Sector Gemeentewerken, Bureau Archeologie;
- Heerlen, Gem. Oudheidkundige Dienst / Thermenmuseum;
- Vlaardingingen, Dienst Stadswerk, Bureau Arch. en Monumentenzorg;
- Zwolle, sector Stadsontwikkeling, Afdeling Bouwen en Wonen.

Boerderijen

Begripsomschrijving

Een boerderij is een al dan niet met een wooneenheid gecombineerd bedrijfsgebouw dat is opgericht om van daaruit veeteelt en akkerbouw, in de meest ruime zin, te bedrijven.

Bouwbestand

Het aantal boerderijen dat nog een agrarische functie heeft neemt snel af. Waren er in 1930 naar schatting nog 234.000 landbouwbedrijven, nu zijn dat er minder dan 100.000. Veel oude boerderijen hebben inmiddels hun agrarische functie verloren als gevolg van landbouwkundige of stedenbouwkundige ontwikkelingen. Er zijn circa 5731 boerderijen op grond van de Monumentenwet beschermd. Het aantal boerderijen dat door hun verschijningsvorm een waardevolle bijdrage levert aan de herkenbaarheid van het landschap en nederzettingen is echter veel groter.

	G	F	D	O	FL	GL	U	NH	ZH	Z	NB	L	Totaal
Agrarische gebouwen	290	379	430	734	0	775	512	444	679	147	522	948	5860

Typen

Friese huisgroep:

- Kop-hals-romp - Friesland, Groningen;
- Stolp - Noord-Holland;
- Stelp - Groningen, Friesland;
- Oldamstertype - Oost-Groningen.

Hallehuisgroep:

- Middenlangsdeel - Drenthe, Overijssel, Gelderland, Utrecht;
- Dwarsdeel - Drenthe, 't Gooi, N.W. Overijssel, Z.O. Friesland, Brabant, Alblasserwaard;
- Voerdeel - West Utrecht, Oost Zuid Holland;
- Voergang - Zuid-Holland;
- Kruk- of T-huisvormen (rivierengebied).

Dwarshuisgroep:

- langgeveltype - Noord-Brabant, Noord-Limburg;
- gesloten hoeve - Zuid-Limburg;
- vakwerkboerderij - Zuid-Limburg.

Zeeuwse en Vlaamse huisgroep (Zuid-West Nederland):

- Zeeuwse Schuur - Zeeuwse eilanden / Zeeuws-Vlaanderen;
- Vlaamse Schuur - westelijk deel van Noord-Brabant.

Particulier initiatief

Landelijk

- Stichting Historisch Boerderij - Onderzoek (SHBO)
Postbus 649, 6800 AP Arnhem,
telefoon 026 – 357 62 22, fax 026 – 357 62 31
Deze Stichting richt zich op onderzoek, documentatie en inventarisatie van historische boerderijen en op kennisoverdracht door middel van het uitgeven van boeken over dit onderwerp, het houden van lezingen en advisering. Het archief is op afspraak te raadplegen. Het NCM en SHBO hebben samen de brochure Boerderijen Inventariseren, handleiding voor het inventariseren en

typeren van boerderijen naar uiterlijk, samengesteld.

- Stichting Landelijk Beraad Boerderijen
Postbus 649, 6800 AP Arnhem
tel 026 – 357 62 22, fax 026 – 357 62 31
Deze stichting is een overlegorgaan van de provinciale boerderij-
enstichtingen.
- Stichting Werkgroep Boerenerven
p/a Nederlands Openluchtmuseum, Schelmseweg 89, 6816 SJ
Arnhem
telefoon 026 – 357 61 11, fax 026 – 357 61 47
Doel is het bevorderen van onderzoek van boerenerven en het
stimuleren van de belangstelling hiervoor.

Provinciaal/regionaal

- Boerderijenstichting Groningen
Hoge der A 5, 9712 AC Groningen
telefoon 050 – 312 65 45
- Boerderijenstichting Gelderland
p/a Gelders Genootschap, Zypendaalseweg 46, 6814 CL Arnhem
telefoon 026 – 442 17 42
- Boerderijenstichting Utrecht
Mariaplaats 23, 3511 LK Utrecht
telefoon 030 – 234 38 80
- Boerderijenstichting Noord-Holland, "Vrienden van de stolp"
Schapenlaan 20, 1862 PW Bergen (NH)
telefoon 072 – 581 68 88
- Boerderijenstichting Zuid-Holland
Groothandelsgebouw, Postbus 29129,
3001 GC Rotterdam

telefoon 010 – 280 94 45

- Boerderijenstichting Noord-Brabant
Vloeiend 8, 5094 CK Lage Mierde
telefoon 013 – 509 61 92
- Boerderijenstichting Zeeland (niet actief)
Postbus 46, 4460 BA Goes
telefoon 0113 – 24 77 00

Financieel instrumentarium

Rijk

Besluit Rijkssubsidiëring Restauratie Monumenten (Brrm) art. 17 lid 2: voor restauratie van boerderijen in particulier bezit geldt een subsidiepercentage van 20% van de subsidiabel geachte kosten.

Daarnaast kunnen particuliere eigenaren gebruik maken van de faciliteiten van het Nationaal Restauratiefonds. Voor particuliere organisaties zonder winstoogmerk, die uitsluitend de instandhouding van monumenten ten doel hebben, geldt een percentage van 40% van de subsidiabel geachte kosten. Indien de eigenaar niet belastingplichtig is kan het subsidiepercentage met 30% verhoogd worden.

Voor boerderijen waarvan de eigenaar een lager publiekrechtelijk lichaam is (bijv. gemeenten, polderbestuur) bedraagt het percentage 20%. Dit percentage kan eveneens met 30% verhoogd worden, als de eigenaar niet belastingplichtig is. Besluit rijkssubsidiëring onderhoud monumenten (Brom): Ten behoeve van het onderhoud van door het Rijk beschermde boerderijen is een jaarlijkse subsidie mogelijk van 50% van het totaal der kosten die met de onderhoudswerkzaamheden gemoeid zijn geweest gedurende het jaar waarvoor de subsidie wordt aangevraagd tot een bedrag van ten hoogste f 12.500,- per

jaar, met een minimum van f 750,- per jaar.

NB: wat betreft boerderijen geldt het Brom alléén voor zover het werkzaamheden aan rieten daken betreft. Om hiervan gebruik te kunnen maken, moet de boerderij een agrarische functie hebben.

Provincies

Een aantal provincies zoals Drenthe, Overijssel en Gelderland bieden mogelijkheden tot het verlenen van bijdragen in de kosten van restauratie en onderhoud van boerderijen, mits die geplaatst zijn op een provinciale of gemeentelijke monumentenlijst.

Gemeenten

Ten behoeve van restauratie en onderhoud van boerderijen, ook wanneer niet als monument geregistreerd, kan een bijdrage verkregen worden uit het gemeentelijke of provinciaal stadsvernieuwingsfonds. Dit hangt evenwel af van het beleid van de betreffende gemeente.

Documentatie / literatuur

- Bibliografie Historisch Boerderij-onderzoek, 3 delen (1971, 1984, 1991) uitgegeven door SHBO, Arnhem
- Wijk, P.A.M. van, e.a., “Boerderijen bekijken”, uitgegeven door SHBO, Arnhem 1985
- Nieuwsbrieven van de verschillende provinciale boerderijenstichtingen
- Olst, E.L. van en Uilkema, “Een historisch boerderijonderzoek. Boerderij-onderzoek in Nederland 1914-1934”, Arnhem 1991

- Hekker, R.C. en Poel, J.M.G. van der, "De Nederlandse boerderij in het begin der 19e eeuw", Arnhem 1989
- Serie documentatiemappen Landelijke Bouwkunst van E.L. van Olst, uitgegeven door SHBO. In deze serie verschenen reeds mappen over boerderijen in de provincies Noord Brabant (1988), Noord-Holland (1989), Utrecht (1993), Zuid-Holland (1994), Gelderland (1996) en Friesland (1998). Overijssel is de volgende map.
- Voskuil, J.J., "Van vlechtwerk tot baksteen", Arnhem 1979
- Hekker, R.C., "Historische Boerderijtypen", Arnhem 1991
- Hekker, R.C., "De ontwikkeling van de boerderijvormen in Nederland", in, "Duizend Jaar Bouwen", deel 2, Amsterdam 1957
- Hekker, R. C., "Atlas van Nederland, Historische boerderijen", uitg. SHBO
- "Boerenerven", uitgave van de Boerderijenstichting Noord-Brabant
- Berends, G., "Historische Houtconstructies in Nederland", Arnhem 1996
- "Handleiding voor het inventariseren en typeren van boerderijen naar uiterlijk", uitgave NCM/SHBO 1983
- Pubben, Th. en Olst, E.L. van, "Historische Boerderijen", uitgave St. Open Monumentendag, Amsterdam 1997
- Brandts Buys, L., "De landelijke bouwkunst in Hollands Noorderkwartier", Arnhem 1998
- Van Prooije, L.A., "De vakleu en et vak. Boerderijbouw in Oost-Gelderland vanaf de eeuwwisseling tot ca. 1940. Vaktermen en werkwijze", Arnhem 1999

Historische buitenplaatsen

Begripsomschrijving en ontwikkelingsgeschiedenis

Het begrip "historische buitenplaats" laat zich het beste samenvatten als het ensemble van een historisch buitenhuis met zijn door cultuur en natuur vormgegeven omgeving. Wat wij tegenwoordig een buitenplaats noemen, kan in oorsprong dikwijls een heel verschillende achtergrond hebben. Vele buitenplaatsen zijn in de loop van de zestiende en vooral zeventiende eeuw ontstaan uit middeleeuwse kastelen of versterkte huizen. In sommige delen van ons land dragen zij specifieke benamingen zoals havezaten (Gelderland, Overijssel, Drenthe), staten (Friesland), borgen (Groningen) of ridderhofsteden (Utrecht), meestal om aan te geven dat aan het bezit van deze huizen met hun grond bepaalde rechten verbonden waren.

In het westen van het land viel deze ontwikkeling samen met de aanleg van buitenplaatsen in de buurt van de steden door de aanzienlijke burgerij. Langs de belangrijkste wegen en waterlopen verzezen tot ver in de achttiende eeuw talloze buitenverblijven, dikwijls geïnspireerd door Italiaanse en Franse voorbeelden. Soms werden de huizen op de plaats van of bij een boerderij gesticht. De eenvoudigste vorm van een buitenplaats was de toevoeging van een herenkamer of heerschapskamer. Soms ook was de aanleg geheel nieuw en vond deze plaats in pas ontgonnen gebieden of droogmakerijen (s-Graveland, langs de duinrand, de Beemster). Steeds was het echter zaak om het nuttige met het aangename te verenigen: in de tuinarchitectuur van de buitenplaatsen neemt ook het utilitaire gedeelte (moestuin, boomgaard, hakhout) een belangrijke plaats in.

In het oosten van het land treedt dat economische aspect nog veel meer naar voren: daar vormden de buitenplaatsen vanouds het centrum van grootgrondbezit. Een middeleeuwse oorsprong is daarbij dikwijls aanwijsbaar, maar niet noodzakelijk. Ook in dit deel van het land werden door de burgerij van de oude Hanzesteden buitenplaatsen aangelegd, maar het zwaartepunt ligt toch bij de uitgestrekte landgoederen die als kern een buitenplaats bevatten. Een kenmerkend aspect van de Nederlandse buitenplaatsen vormt de tuin- en parkarchitectuur, die met de huizen een onverbreekelijke eenheid vormt. In grote lijnen kan men daarin twee stijlen onderscheiden, waarvan op vele buitenplaatsen nog belangrijke elementen te herkennen zijn of die wat hun aanleg betreft daar geheel door bepaald worden. Vanaf de zestiende eeuw werden de buitenplaatsen in geometrische stijl aangelegd; ook hier speelden klassieke, Italiaanse en Franse voorbeelden een grote rol. Symmetrie was een van de leidende principes: laanpatronen, vijvers en parterres werden volgens geometrische schema's als op een tekenbord met passer en meetlat uitgezet. Architecten die in ons land volgens die uitgangspunten werkten, waren Van Campen, Post, Daniel en Jacob Marot, Simon Schijnoet, Van Beinum en vele anderen. In de loop van de achttiende eeuw vond op deze wijze van aanleg, die als te stijf en onnatuurlijk werd ervaren, een reactie plaats. Vanuit Engeland ontstond de behoefte aan vrijere vormen om de natuur in park en tuin na te volgen: de Engelse landschapsstijl was geboren. Arcadische landschappen met schilderachtige tafereelen, zoals men die kende van de schilderijen van Nicolas Poussin of Claude Lorrain of uit eigen aanschouwing tijdens een Grand Tour door Italië, werden als voorbeeld genomen voor het beeld van de natuur dat men wilde verwezenlijken. In ons land beïnvloedt deze mode de tuinarchitectuur vanaf de jaren zestig

van de achttiende eeuw; die invloed zal de gehele negentiende eeuw voortduren. Belangrijke architecten waren J. G. Michael, zijn schoonzoon J. D. Zocher en diens zoon J. D. Zocher jr., Ph. W. Schonck, Hendrik van Lunteren, L. P. Roodbaard, C. E. A. Petzold en Leonard Springer. In de tweede helft van de negentiende eeuw grijpt men vooral voor de tuinaanleg dicht bij het huis graag terug op de geometrische stijl. Zo ontstonden onder leiding van Hugo Poortman decoratieve tuinen bij kastelen als Weldam, Middachten en Amerongen, maar ook tal van andere buitenplaatsen hebben tuinen in geometrische of "formele" stijl dicht bij het huis in de vorm van een rosarium of bloementuin gekregen. Een groot aantal buitenplaatsen wordt nog steeds permanent bewoond.

Bestand

Er zijn ca. 500 beschermingswaardige historische buitenplaatsen bekend. Veruit de meeste particuliere eigenaren (300) zijn aangesloten bij de Stichting tot Behoud van Particuliere Historische Buitenplaatsen. Aan de hand van het in 1995 door de Raad voor Cultuurbeheer uitgebracht advies wordt door de RDMZ gewerkt aan de aanwijzing van historische buitenplaatsen (d.w.z. gebouwen met tuin- en parkaanleg als Rijksmonument).

Behoud van historische buitenplaatsen

Historische buitenplaatsen zijn, behalve om hun schoonheid en hun geschiedkundige waarde, met name zo waardevol vanwege de vaak unieke combinatie van hoofdhuis (met historisch interieur) en bijgebouwen met de omringende park- of tuinaanleg.

Particulier initiatief

Landelijk

Stichting tot Behoud van Particuliere Historische Buitenplaatsen (Stichting PHB)

algemeen secretaris: mr. H.M.A. Kamerlingh Onnes

directie: mr. K.W. Sluyterman van Loo, W.F.J. van Notten

secretariaat: Postbus 217, 8180 AE Heerde

Bezoekadres: Kasteel Vosbergen, Vosbergerweg 38, 8181 JJ Heerde
telefoon 0578 – 69 17 35, fax 0578 – 69 55 49.

Hoveniers-organisatie en administratie: Postbus 217, 8180 AE Heerde
telefoon: 0578-696369, fax: 0578-694764.

Afdeling Onderzoek en Planvorming: Kade 15, 4731 KR Oudenbosch
telefoon 0165 - 33 01 38, fax 0165 – 33 01 39

De in 1973 opgerichte stichting is een samenwerkingsverband van circa 300 particuliere eigenaren van historische buitenplaatsen. Zij bundelt hun activiteiten voor zover deze gericht zijn op de instandhouding van de buitenplaatsen. Daarnaast fungeert zij als intermediair tussen particuliere eigenaren en rijksoverheid. Zij ontvangt onder meer belangrijke subsidies voor de instandhouding van historische parken en tuinen van aangesloten buitenplaatsen. Voorts pleegt de stichting overleg met de ministeries van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en van Financiën omtrent het verbeteren van de randvoorwaarden, die noodzakelijk zijn voor de voortzetting van het particulier beheer der aangesloten buitenplaatsen. De Stichting PHB is aangesloten bij de Union of European Historic Houses Associations en voert tevens het secretariaat hiervan.

Financieel instrumentarium

Natuurschoonwet 1928

Deze wet biedt particuliere eigenaren van landgoederen (waaronder mede begrepen historische buitenplaatsen) een verlichting van onder meer vermogensbelasting en successierechten, voor NSW-landgoederen is geen vermogensbelasting verschuldigd en de successierechten worden in principe slechts geheven over 50% van de waarde; voor het geval dat het landgoed is opengesteld wordt de waarde op nihil gesteld. Daar staat voor de eigenaar de plicht tegenover het onder de natuurschoonwet gerangschikte landgoed 25 jaar in stand te houden en volgens zekere richtlijnen te beheren.

- Besluit rijkssubsidiëring restauratie monumenten (Brrm)
Op grond van artikel 17 van het Brrm is voor particuliere eigenaren van historische buitenplaatsen die op de rijksmonumentenlijst staan, een bijdrage mogelijk in de kosten van restauratie van 20% van de subsidiabel geachte restauratiekosten. Daarnaast kunnen zij gebruik maken van de faciliteiten van het NRF (te weten: voorfinanciering en een hypotheek van 30% van de subsidiabele restauratiekosten tegen een zeer lage rente). Voor particuliere organisaties die de instandhouding van monumenten beogen zonder winst oogmerk, is een restauratiesubsidie mogelijk van 40%. Wanneer zo'n organisatie niet belastingplichtig is, kan dit percentage verhoogd worden tot 70%.
- Besluit rijkssubsidiëring onderhoud monumenten (Brom)
Ten behoeve van het onderhoud van hoofdhuis en bijgebouwen, alsmede beschermde bouwwerken die deel uitmaken van tuin en park van een historische buitenplaats, zoals orangerieën, kassen, tuinmuren, bruggen, theekoepels enz., kan een subsidie worden

aangevraagd, tot een bedrag van ten hoogste f 12.500,- per jaar, met een minimum van f 750,- per jaar. De subsidiebijdrage bedraagt 50% van de kosten voor het wind- en waterdicht houden. Indien deze onderhoudskosten gedurende een langere periode jaarlijks meer dan f 25.000,- bedragen, kan het maximale subsidiebedrag worden verhoogd tot f 40.000,- per jaar, mits er een onderhoudsplan is waarmee de minister heeft ingestemd.

- Beschikking bijdragen achterstallig onderhoud historische parken, tuinen en buitenplaatsen (A.O.-regeling, ministerie van LNV). Deze regeling is bedoeld voor het opheffen van achterstallig onderhoud in particuliere parken en tuinen van buitenplaatsen welke met name van belang zijn uit oogpunt van natuurschoon, cultuur-historie en recreatie. Hiervan moet de oppervlakte minimaal 1 ha groot zijn en een eerste aanleg, die dateert van vóór 1850, dient herkenbaar aanwezig te zijn. De bijdrage bedraagt maximaal 80% van de gemaakte netto-kosten van de verrichte werkzaamheden. Deze regeling richt zich met name op het herstel van de infrastructuur (lanen, paden).
- Besluit rijkssubsidiëring historische buitenplaatsen (Brhb) Dit besluit, dat in grote lijnen overeenkomt met de hiervoor genoemde beschikking, voorziet in subsidiëring van de restauratie van in de tuinen en parken aanwezige vervaardigde zaken, zoals bruggen, prieeltjes, tuinbeelden, vazen en kassen. De subsidie bedraagt 70 % van de restauratiekosten, met dien verstande dat per jaar ten hoogste f 80.000,- als subsidie voor een bepaalde beschermde buitenplaats wordt verleend.

Hoveniersorganisatie

De Stichting PHB beschikt over een landelijk opererende Hoveniersorganisatie. Deze door het Ministerie van Landbouw,

Natuurbeheer en Visserij gesubsidieerde organisatie staat de particuliere eigenaren van historische buitenplaatsen terzijde bij het onderhoud van tuin en park, welke aan dezelfde criteria moeten voldoen als hiervoor genoemd bij de achterstallig onderhoudssubsidie.

Onderzoek en Planvorming

De afdeling Onderzoek en Planvorming van de Stichting PHB doet cultuurhistorisch onderzoek met betrekking tot de historische buitenplaatsen, en stelt voor tuin en park beheersplannen samen. De afdeling werkt nauw samen met het IKC (Informatie- en Kenniscentrum) van het Ministerie van LNV in Wageningen en de Rijksdienst voor de Monumentenzorg. Zij heeft zich gaandeweg ontwikkeld tot een specialistisch, landelijk informatie- en kenniscentrum met betrekking tot buitenplaatsen.

Documentatie / literatuur

- "Bijdragen tot het Bronnenonderzoek naar de historische ontwikkeling van Nederlandse historische tuinen, parken en buitenplaatsen", Rijksdienst voor de Monumentenzorg. In deze zogenaamde "Groene Reeks" zijn sinds 1980 25 delen verschenen.
- Wijck, H.W.M. van der, "De Nederlandse buitenplaats", Alphen a/d Rijn, 1982
- Schellart, A.I.J.M. en Kalkwiek, K.A., "Atlas van de Nederlandse kastelen", uitgeverij Sijthoff, 1980.
- Schellart, A.I.J.M., "Historische landhuizen", Deventer 1974
- Schellart, A.I.J.M., "Kastelen", Deventer 1974
- Albers, drs. L.H., "Landgoederen van Zuid-Kennemerland", NCM, Amsterdam 1984

- Kastelen en buitenplaatsen in Gelderland. Brochure, Provinciale V.V.V. Gelderland 1985
- De Woonstede door de eeuwen heen, kwartaalblad, uitgave van de Stichting tot Behoud van Particuliere Historische Buitenplaatsen, de Nederlandse Kastelenstichting en de Koninklijke Vereniging van Historische Woonsteden van België.
- drs. Heimerick Tromp en drs. Toita Henry-Buitenhuis, red., "Historische buitenplaatsen in particulier bezit" (een beschrijving van nagenoeg alle bij de stichting PHB aangesloten buitenplaatsen), Utrecht 1991
- Tromp, drs. H.M.J., "Private Country Houses in the Netherlands", Zwolle 1997, (een verbeterde geactualiseerde engelse versie van bovengenoemde publicatie).
- Immerseel, drs. R.H.M. van en drs. H.M.J. tromp "Wonen in Arcadië". Het interieur van Nederlandse kastelen en buitenplaatsen, Zwolle 1998

Kastelen

Definiering en ontwikkeling

Kastelen zijn middeleeuwse bouwwerken die de functies bewoonbaarheid en verdedigbaarheid combineren. De mate van verhouding tussen beide elementen was afhankelijk van de periode, de eigenaar en/of bewoner, de functie. Wat wel altijd een rol speelde en nog speelt is het statusverhogend effect die kastelen hebben. Voor kastelen gebruikt het Nederlands verschillende termen, zoals huys, borg, veste, stins en burcht. Het woord kasteel is niet middeleeuws. Eerst in de 19de eeuw kwam deze term in zwang en wordt ook gebruikt voor het landhuis. Deze verschillende benamingen zeggen echter niets over de vorm en de bewoonbaarheid en verdedigbaarheid. Sommige termen zijn gebonden aan een streek van het land: borg voor Groningen en Drenthe, havezate voor Gelderland en Overijssel, stins en state voor Friesland. Kastelen in Nederland werden gebouwd tussen ongeveer 1000 en 1500 na Chr., met het zwaartepunt in de 12de tot en met de 14de eeuw. Na ongeveer het midden van de 16de eeuw neemt het belang van de kastelen als militair object af. Deze ontwikkeling is onder meer toe te schrijven aan het gebruik en de toenemende kracht van het vuurgeschut, de toenemende centralisatie van de macht van de vorst en de opkomst van de burgerij. Tegelijkertijd neemt het verlangen naar meer comfort toe. Kasteelheren lieten hun kasteel verbouwen tot landhuizen en nieuwbouw leidde vrijwel altijd tot een landhuis, zoals dat bij kasteel Amerongen het geval is. Kasteelachtige elementen zoals torens, (schijnbaar) sterke muren, grachten en ophaalbruggen blijven daarentegen tot in onze tijd bouwkundige elementen die steeds weer

terugkomen vanwege de ridderlijke, adellijke en sterke uitstraling.

	G	F	D	O	FL	GL	U	NH	ZH	Z	NB	L	Totaal
Kastelen, landhuizen	18	24	17	76	0	158	145	52	57	25	53	111	736

Typen kastelen

Middeleeuwse kastelen zijn in te delen volgens diverse criteria, waaronder:

Typologie

Typologisch komen onder meer de ronde en veelhoekige burchten (bijvoorbeeld kasteel Huis Bergh en kasteel Egmond), vierkante burchten (zoals het Muiderslot), woontorens (zoals de Lunenburg) en mottenkastelen (kasteel Kessel bijvoorbeeld) voor.

Oorspronkelijke functie

Een aantal kastelen had heel duidelijk één bepaalde functie. Met name in de 11de tot en met de 13de eeuw komen de residenties voor. Dit zijn kastelen met de grote nadruk op bewoonbaarheid en status en nauwelijks of geen verdedigbaarheid. Hieronder vallen het Valkhof te Nijmegen en het Binnenhof. Andere kastelen hadden oorspronkelijk uitsluitend een militaire functie, zoals kasteel Radboud in Medemblik.

Huidig gebruik

Veel van de middeleeuwse kastelen, maar ook de kastelen c.q. landhuizen van na de 16de eeuw worden tegenwoordig niet als woning gebruikt, maar als hotel, restaurant, raadhuis, museum of congrescen-

trum. Voorbeelden zijn, kasteel Moermond (congrescentrum), kasteel Hoensbroek (museum), Vorden (raadhuis).

Hoewel een aantal van de Nederlandse kastelen een middeleeuws uiterlijk heeft, moet men zich realiseren dat dit beeld veelal tot stand gekomen is in latere tijd. Verbouwingen, restauraties en het verlangen het voorvaderlijk huis een zo riddermatig mogelijk uiterlijk te geven liggen hieraan ten grondslag. Het Muiderslot, kasteel Ammersoyen en de Doornenburg zijn daar voorbeelden van. Sypestein is een voorbeeld van 20ste-eeuwse bouwkunst, uitmondend in een ogenschijnlijk middeleeuws kasteel. Veel landhuizen die een duidelijk 17de- en 18de eeuws uiterlijk vertonen herbergen echter, onzichtbaar, nog middeleeuwse resten, zoals het geval is bij slot Zuylem.

De noodzaak tot behoud

Kastelen zijn belangrijke (bouw)historische documenten, die ons in staat stellen een deel van het verleden te begrijpen en te reconstrueren. Zij deden dienst als de woning van een heer, van waaruit hij het omringende land beheerste en bestuurde, en waar hij recht sprak. Met name de kleinere kastelen hadden ook een sterk agrarische functie. Het kasteel was en is bepalend voor zijn omgeving. Het belang van kastelen voor wetenschap en educatie is daarom groot. Vanuit het oogpunt van het cultuurhistorisch toerisme gezien, is het eveneens noodzakelijk kastelen en landhuizen te behouden.

Particulier initiatief

Vele verenigingen, stichtingen en andere organisaties houden zich

bezig met de zorg voor de kastelen in Nederland. Het gaat hierbij om lokale en regionale organisaties die zich inzetten voor het behoud van één of meerdere kastelen, maar ook om nationale en internationale organisaties. De belangrijkste zijn:

Internationaal

- Europa Nostra
Lange Voorhout 35, 2514 EC Den Haag
telefoon: 070-3560333

Landelijk

- Nederlandse Kastelenstichting (NKS), beschikt over de Schellartbibliotheek.
Markt 24, 3961 BC Wijk bij Duurstede
telefoon: 0343-578995, fax: 0343-591403
e-mail: info@kastelen.nl
Deze stichting, opgericht in 1945, heeft ten doel het bevorderen van het instandhouden van in Nederland gelegen kastelen, historische landhuizen / buitenplaatsen inclusief de overblijfselen daarvan (boven- en ondergronds), met hun onroerende aanhorigheden. Ter ondersteuning van de doelstelling beheert de stichting een bibliotheek / documentatiecentrum / studiecentrum en financiert de stichting de bijzondere leerstoel “Kastelenkunde” aan de Rijksuniversiteit Utrecht. De stichting bevordert en stimuleert onderzoek en publicaties op het gebied van de bouwkundige en bouwhistorische aspecten van het kasteel en streeft naar verbreding van kennis, opwekken van interesse en verspreiding van de bekendheid van het fenomeen “kasteel”. In de bibliotheek is er tevens een verzameling kaarten, prenten, plattegronden en foto’s.

De bibliotheek en verzameling zijn op afspraak te raadplegen. Boeken en ander materiaal worden niet uitgeleend.

- Stichting tot Behoud van Particuliere Historische Buitenplaatsen
Secretariaat: Postbus 7, 8180 AE Heerde,
telefoon 0578 – 69 17 35, fax 0578 – 69 55 49
Praktisch alle particuliere kasteel-eigenaren zijn bij deze stichting aangesloten
- Stichting Kastelen Lexicon Nederland – SKLN
Markt 24, 3961 BC Wijk bij Duurstede
telefoon 0343 – 57 89 95, fax 0343 – 59 14 03

Provinciaal/regionaal

Groningen:	Groninger Borgenstichting, Groningen
Friesland:	Friesche State en Sate Stichting, Mantgum
Overijssel:	Overijsselse Kastelenstichting, Zwolle
	Stichting Buitengoed Overijssel, Raalte
Gelderland:	Stichting Vrienden der Geldersche Kasteelen, Arnhem
Utrecht:	Stichting Utrechtse Kastelen, Utrecht
NH, ZH, Zeeland:	Kastelenstichting Holland en Zeeland, Den Haag
Noord-Brabant:	Brabantse Kastelenstichting, Hilvarenbeek
	Vereniging Vrienden van de Brabantse Kastelen, Tilburg
Limburg:	Stichting Limburgse Kastelen, Roermond.

Voor een overzicht van lokale organisaties kunt U de lijst van bij het NCM aangesloten organisaties in dit boekje raadplegen of informeren bij de NKS.

Financieel instrumentarium

Volgens het Besluit Rijkssubsidiëring Restauratie Monumenten kan aan eigenaren van monumenten, ook kastelen, een restauratiesubsidie verstrekt worden van 20% van de subsidiale restauratie kosten en wanneer het een stichting of vereniging zonder winstoogmerk betreft, een restauratiesubsidie van 70%. De kastelen in Nederland zijn evenwel voor het grootste deel inmiddels gerestaureerd. Veel belangrijker is de financiering van het noodzakelijke, dure onderhoud. In het jaarlijkse onderhoud is een bijdrage mogelijk van maximaal 50% van het totaal der kosten tot maximaal f 12.500,— met een minimum van f 750,— per jaar, volgens het Besluit Rijkssubsidiëring Onderhoud Monumenten. Voor zeer onderhoudsgevoelige kastelen (jaarlijks meer dan f 25.000,— onderhoud) is een subsidie mogelijk van maximaal f 40.000,— per jaar, mits onderhoud wordt uitgevoerd volgens een meerjaren-onderhoudsplan, waarmee de minister heeft ingestemd. Verder wordt ten aanzien van particuliere eigenaren van kastelen enige versoepeling betracht op fiscaal gebied, gezien de hoge exploitatielasten. In bepaalde gevallen kan bij restauratie en reconstructie van kasteelgebouwen een bijdrage verstrekt worden door provincies, gemeenten en particuliere fondsen zoals het Prins Bernhard Fonds.

Documentatie/literatuur

- Kransberg, D. en Mils, H., "Kastelengids van Nederland Middeleeuwen", Haarlem 1969;
- Kalkwiek, K. en Schellart, A.I.J.M., "Atlas van de Nederlandse Kastelen", Alphen aan de Rijn 1980;

- "Kastelen in Nederland; een rondreis langs burchten en kastelen in ons land", Sijthoff/ANWB 1984;
- Serie Nederlandse Kastelen (kasteel-monografieën), uitgave van de NKS (inmiddels 77 delen);
- Provinciale kastelenboeken (inventarisaties per provincie);
- "Castellogica", ringband met periodieke aanvullingen, uitgave van de NKS (met wetenschappelijke artikelen);
- Periodiek verschijnende kastelengidsen, uitgave van NKS;
- "De woonstede door de eeuwen heen/Maisons d'hier et d'aujourd'hui", kwartaalblad, uitgave van de NKS, de Stichting PHB en de Koninklijke Vereniging der Historische Woonsteden in België;
- Bulletins van de provinciale kastelenstichtingen;
- Tromp, drs. H.M.J., "Kijk op kastelen", Amsterdam 1979;
- Tromp, drs. H.M.J., drs. Toita Henry-Buitenhuis, e.a., "Historische Buitenplaatsen in particulier bezit", Utrecht 1991;
- Tromp, drs. H.M.J., "Private Country Houses in the Netherlands", Zwolle 1997 (aangevulde versie van het gelijknamige (nederlands talige) boek uit 1991);
- Janssen, H.L., Kylstra-Wielinga, J.M.M., Olde Meierink, B., "1000 Jaar kastelen in Nederland. Functie en vorm door de eeuwen heen", Utrecht 1995;
- Herwaarden, G.W., Buitenplaatsen, Jaarboek Monumentenzorg 1998, Zwolle/Zeist 1998.

Kerken

Begripsomschrijving

Onder monumentale kerkgebouwen worden kerken en de daarbij behorende gebouwen (zoals pastorie of kosterswoning) verstaan, die het behouden waard zijn. Een monumentaal kerkgebouw hoeft niet op een rijks-, provinciale of gemeentelijke monumentenlijst te staan. Is dat wel het geval, dan kan men spreken van een 'kerkelijk monument'. Een kerkelijk complex kan als geheel beschermd zijn, maar ook kan alleen de kerk of slechts één of meer onderdelen daarvan beschermd worden. Per 1 januari 1999 stonden 2930 kerkelijke gebouwen en 192 objecten in en onderdelen van kerkelijke gebouwen (bijvoorbeeld orgels) officieel ingeschreven in het register van door het rijk beschermde monumenten, die als volgt over de verschillende provincies verdeeld zijn:

	G	F	D	O	FL	GL	U	NH	ZH	Z	N8	L	Totaal
Kerkelijke gebouwen	223	369	109	181	3	404	153	373	345	177	319	373	3029
Kerk-onderd., objec.	16	53	4	11	0	27	9	11	8	7	17	31	194

Typen

Kerken kunnen in categorieën verdeeld worden op basis van verschillende criteria, zoals kerkelijke gezindte, verzorgingsgebied, bouwstijl (bijvoorbeeld romantisch, gotisch, renaissancistisch, barok, neoclassicistisch, neogotisch, modern) of grootte. Het laatste criterium (grote / kleine kerken) is goed bruikbaar omdat de grootte voor een groot deel bepalend is voor de gebruiksmogelijkheden, de exploitatiekosten en de kosten van restauratie en onderhoud.

Behoud van kerkelijke gebouwen

Kerkelijke gebouwen zijn meestal uiterst waardevolle gebouwen, immers:

- ze bepalen in belangrijke mate de identiteit van een stad, dorp, wijk of straat door hun sterk beeldbepalend karakter;
- ze bevinden zich meestal op een centrale locatie in stad of dorp;
- ze bieden een vrij grote overdekte ruimte;
- door die ligging en ruimte zijn ze enigszins exploitabel te maken, ook als hun kerkelijke functie geheel of gedeeltelijk wegvalt;
- het zijn prachtige voorbeelden van architectuur en constructie, bijvoorbeeld door de techniek van overwelfing en overkoepeling;
- ze bevatten vaak kunstschaten van grote waarde, en;
- veel kerken hebben uiteraard nog een functie voor godsdienstoefening.

Het behoud van kerken is niet eenvoudig. Inmiddels is weliswaar het grootste deel der monumentale kerken gerestaureerd, doch vaak ontstaan pas ná restauratie de grote problemen, omdat:

- de gebruiksmogelijkheden, ook na restauratie veelal beperkt zijn doordat er te weinig voorzieningen zijn (wanneer tenminste geen functie meer bestaat ten behoeve van de godsdienstoefening);
- lokale overheden nog vaak terughoudend reageren ten aanzien van exploitatie van kerkgebouwen, omdat ze vrezen voor concurrentie voor andere sociaal-culturele centra;
- de kosten van onderhoud en exploitatie zeer hoog zijn (denk aan energie- en personeelskosten) en de subsidiemogelijkheden nog te beperkt zijn.

Ook het behoud van jongere kerken (van na 1850) moet nagestreefd worden, zoals de vele neogotische kerken, waarvan bijvoorbeeld de architect P. J. H. Cuypers was.

Particulier initiatief

De particuliere bemoeienis met het behoud van kerken is nog niet zo oud. Vroeger was dit immers een zaak voor de kerkelijke instanties zelf. De secularisatie heeft echter geleid en leidt nog steeds tot leegstand van kerkgebouwen. Door bovengenoemde exploitatie moeilijkheden dreigt verwaarlozing. Daarom is bemoeienis van de kant van particuliere organisaties geboden. Op lokaal niveau zijn vele verenigingen en stichtingen tot behoud van een bepaalde kerk opgericht, terwijl in bepaalde provincies organisaties in het leven geroepen werden met als doel de bescherming van waardevolle kerken in de betreffende provincies. Sinds 1981 is er ook een landelijke vereniging die zich speciaal richt op het beheer van kerken.

Landelijk

- Vereniging van Beheerders van Monumentale Kerkgebouwen in Nederland (VBMK)
Herengracht 474, 1017 CA Amsterdam
telefoon 020 – 422 26 17, fax 020 – 624 25 36
e-mail: vbmkn@erfgoedhuis.nl, website: www.tip.nl/users/vbmkn
Deze vereniging, opgericht in 1981, stelt zich ten doel de bevordering van een goed beheer en gebruik van monumentale kerkgebouwen en daarnaast ervoor te zorgen dat hiervoor een breed maatschappelijk draagvlak bestaat. Organisatie van studiebijeenkomsten en ondersteuning bij planmatig onderhoud. Ook behartigt

zij de gemeenschappelijke belangen van 124 aangesloten kerkbeheerders, met in beheer 312 kerken. Lidmaatschap is onder meer mogelijk voor kerkelijke gemeenten, stichtingen, parochies en burgerlijke gemeenten.

- Commissie kerkelijke gebouwen van het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken (CIO-K)
mr. J. Broekhuizen secretaris
Postbus 8370, 3503 RJ Utrecht
telefoon 030 – 880 16 93/14 26, fax 030 – 880 14 46
De Commissie kerkelijke gebouwen van het interkerkelijk contact in overheidszaken (CIO-K) behartigt de belangen van 22 kerkgenootschappen in Nederland inzake de (monumentale) kerkelijke gebouwen die bij deze kerkgenootschappen in gebruik zijn. Hiertoe onderhoudt CIO-K contacten met de verschillende (overheids)instanties, zoals de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Ministerie van OCW, provincies, NCM, NRF, Vereniging van Beheerders etc. Belangen van individuele kerkbeheerders worden aangekaart via de verschillende bouwadviesinstanties van de kerkgenootschappen.
- Economencollege van het R.K. Kerkgenootschap in Nederland
Amersfoortseweg 10, 3705 GJ, Zeist
telefoon 030 – 6931391, fax 030 – 6932003
- Interkerkelijk Werkverband voor Monumentale Kerkgebouwen
p/a drs. O. Sondorp, Postbus 8506, 3503 RM Utrecht
telefoon 0343 – 51 60 99
- Vereniging van Kerkvoogdijen in de Nederlandse Hervormde Kerk
Singel 119, Postbus 176, 3300 AD Dordrecht
telefoon 078 – 639 36 66, fax 078 – 631 59 49
- Bouw- en restauratiecommissie Nederlandse Hervormde Kerk

Postbus 8368, 3503 RJ Utrecht

telefoon: 030 – 880 12 26, fax 030 – 880 14 46

De bouw- en restauratiecommissie is een landelijke adviescommissie ten dienste van hervormde gemeenten die adviseert inzake (ver)bouw, restauratie en herinrichting van al dan niet monumentale kerkgebouwen. Tevens verzorgt zij voorlichting over subsidiemogelijkheden en behartigt zij de belangen van hervormde gemeenten met betrekking tot kerk(elijke) gebouwen bij overheden en andere instanties.

- Orgelcommissie Nederlandse HervormdeKerk
Postbus 8368, 3503 RJ Utrecht
telefoon 030 – 880 14 26
Deze landelijke adviescommissie adviseert over nieuwbouw en restauratie van orgels
- Stichting Kerkelijk Kunstbezit Nederland
Mariahoek 16-17, 3511 LG Utrecht
telefoon 030 – 234 07 42
- Vereniging van Orgelbouwers in Nederland (V.O.N.)
Postbus 82344, 2508 EH Den Haag
- Cuypers Genootschap
Utrechtstraat 122, 2408 GK Alphen a/d/ Rijn
telefoon 0172 – 47 59 08

Bouwbureaus van de R.K. Bisdommen

- Aartsbisdom Utrecht
t.a.v. Directeur financiën en bouwzaken
Amersfoortseweg 10, 3705 GJ Zeist

- Bisdom Rotterdam
Algemeen econoom
Kon. Emmaplein 3, 3016 AA Rotterdam
- Bisdom Haarlem
t.a.v. Econoom
Kruisweg 65, 2011 LB Haarlem
- Bisdom Roermond
t.a.v. algemeen econoom
Postbus 470, 6040 AL Roermond
- Bisdom Groningen
t.a.v. econoom
Marktstraat 19, 9712 PB Groningen
- Bisdom 's-Hertogenbosch
t.a.v. directeur econoom
Postbus 1070, 5200 BC 's-Hertogenbosch
- Bisdom Breda
t.a.v. econoom
Postbus 90189, 4800 RN Breda

Provinciaal/regionaal

Groningen:

- Stichting Oude Groninger Kerken
A-weg 5c, 9718 CS Groningen,
telefoon 050 – 312 35 69, fax 050 – 314 25 84
- Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen in Groningen en Drenthe
Postbus 45, 9640 AA Veendam
telefoon 0598 – 62 61 26

Friesland:

- Stichting Alde Fryske Tsjerken,
Zuidergrachtswal 25, 8993 AE Leeuwarden
telefoon 058 – 213 96 66
- Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen in Friesland
Vredeman de Vriesstraat 19, 8921 BP Leeuwarden
telefoon 058 – 212 35 92

Overijssel:

- Stichting Drents-Overijsselse Kerken
Postbus 22, 7490 AA Delden
telefoon 074 – 376 38 68
- Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen in Overijssel en Flevoland
Lupinestraat 24, 7555 HK Hengelo

Gelderland:

- Stichting Oude Gelderse Kerken
Postbus 481, 4000 AL Tiel
telefoon 0344 – 63 02 33
- Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen in Gelderland
Meidijk 2, 5305 VJ Zuilichem

N-Holland:

- Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen in Noord-Holland
Eikebosserweg 183a 1213 RX Hilversum
telefoon 035 – 621 30 37

Z/N-Holland:

- Stichting Oude Hollandse Kerken
Postbus 489, 2300 ED Leiden
telefoon 071 – 516 15 06
- Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen in Zuid-Holland
Bovenkruier 10, 3797 TE Puttershoek
telefoon 078 – 676 18 20

Noord-Brabant:

- Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen in Noord-Brabant-West
Bredaseweg 21, 4844 CK Terheijden
telefoon 076 – 593 44 51

Noord-Brabant/Limburg:

- Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen in
Noord-Brabant-Oost en Limburg
Wilgenstraat 10, 5671 AD Nuenen

Zeeland:

- Stichting Oude Zeeuwse Kerken
Badhuisstraat 43, 4381 LNVlissingen
telefoon 0118 – 41 36 93

Locaal

Er zijn tientallen lokale beheersstichtingen waarvan een groot aantal aangesloten is bij de Vereniging van Beheerders van Monumentale Kerkgebouwen in Nederland. Verder zijn er in verschillende plaatsen 'verenigingen van vrienden' van bepaalde kerken.

Overheid

Rijk

Het belangrijkste instrument van de rijksoverheid is de Monumentenwet. Voor kerkelijke monumenten worden ten aanzien van verschillende aspecten uitzonderingen gemaakt:

Art. 1:

Kerkelijke monumenten worden hier gedefinieerd als "onroerende monumenten welke eigendom zijn van een kerkgenootschap, kerkelijke gemeente of parochie of van een kerkelijke instelling en welke uitsluitend of voor een overwegend deel worden gebruikt voor de uitoefening van de eredienst";

Art. 2:

Hier wordt gesteld dat "met betrekking tot een kerkelijk monument geen beslissing genomen wordt ingevolge de Monumentenwet dan na overleg met de eigenaar";

Art. 18:

Wat betreft het verlenen van een bouw- of sloopvergunning "neemt Burgemeester en Wethouders dan wel Onze minister geen beslissing dan in overeenstemming met de eigenaar, voor zover het betreft een beslissing waarbij wezenlijke belangen van de godsdienstoefening in dat monument in het geding zijn".

Provincies

Provinciale besturen kunnen kerkelijke objecten, die niet door het Rijk beschermd worden, plaatsen op een provinciale monumentenlijst.

Gemeenten

Gemeentebesturen kunnen ook kerkgebouwen beschermen door ze op een gemeentelijke lijst te plaatsen, zoals onder andere door de gemeenten Groningen en Den Haag gedaan is.

Financieel instrumentarium

Rijk

Het Rijk biedt mogelijkheden tot het subsidiëren van kosten van restauratie en onderhoud van kerken die op de rijksmonumentenlijst staan. Allereerst is het vanaf juni 1997 geldende Besluit Rijkssubsidieëring Restauratie Monumenten (Brrm) van belang. Volgens artikel 17 van deze regeling kan een restauratiesubsidie verstrekt worden van 70% van de subsidiabele restauratiekosten. Dit geldt echter alleen wanneer het monument in eigendom is van een kerkgenootschap, kerkelijke gemeente of kerkelijke instelling, en bovendien uitsluitend of voor een overwegend deel gebruikt wordt voor de eredienst.

Hetzelfde subsidiepercentage geldt voor kerken die eigendom zijn van een binnen het rijk gevestigde privaatrechtelijke rechtspersoon, die zonder winstoogmerk uitsluitend de instandhouding van één of meer monumenten ten doel heeft. Is de eigenaar een publiekrechtelijke rechtspersoon, dan kan slechts een subsidie van 60% van de subsidiabele kosten verstrekt worden.

Deze percentages worden met 30% verlaagd indien de eigenaar belastingplichtig is en dus gebruik kan maken van fiscale aftrekmogelijkheden. Voor monumentwaardige orgels, carillons, uurwerken en klokken is een restauratiesubsidie mogelijk van 70%. De objecten moeten zich dan wel in, aan, bij of op een monument bevinden, en vermeld worden in het register waarin dat monument is ingeschreven.

Voor het onderhoud van monumentale kerkgebouwen is een financiële rijksbijdrage mogelijk op grond van het Besluit Rijkssubsidiëring Onderhoud Monumenten. Op grond van artikel 4, lid 1 is ten behoeve van het jaarlijks onderhoud een subsidie mogelijk van 50% van de totale kosten van de onderhoudswerkzaamheden tot een bedrag van ten hoogste f 12.500,- per jaar. Artikel 11 biedt de mogelijkheid om voor perioden van 10 jaar subsidie te verkrijgen in de kosten van de naar het oordeel van de minister sober en doelmatig uitgevoerde onderhoudswerkzaamheden aan de buitenkant daarvan ten behoeve van het wind- en waterdicht houden. De subsidie bedraagt 50% van de totale kosten van de onderhoudswerkzaamheden die gedurende 10 jaren zijn verricht volgens onderhoudsplan, waarmee de minister heeft ingestemd (nadere bijzonderheden zie pagina 43).

Voor orgels is een jaarlijkse onderhoudssubsidie mogelijk van 50% van de totale kosten tot een bedrag van ten hoogste f 1.500,- per jaar, met een minimum van f 200,-. Zie ook pagina 45.

Provincies

Kunnen gelden ter beschikking stellen voor subsidiëring van restauratie en/of onderhoud van kerkelijke monumenten op een rijks-, provinciale of gemeentelijke lijst.

Gemeenten

Kunnen individueel bijdragen verstrekken bijvoorbeeld uit het Stadsvernieuwingfonds.

Particuliere fondsen

In bepaalde gevallen kan een beroep gedaan worden op particuliere fondsen als het Prins Bernhard Fonds ter verkrijging van een bijdrage in de kosten van restauratie of onderhoud van een kerk. Vaak is er een vereniging van vrienden die aan fondswerving doet. Heel interessant zou een samenwerkingsverband kunnen zijn tussen verschillende kerken ten behoeve van het onderhoud. Men kan dan een 'totaalplan' maken, om een reservering vragen bij de RDMZ van een budget voor onderhoud van de diverse kerken, zodat men daarin kan schuiven. Ook is het dan beter mogelijk arbeidsplaatsen te creëren.

Documentatie / literatuur

Documentatie van de Vereniging van Beheerders van Monumentale Kerkgebouwen in Nederland:

- Jaarverslagen vanaf 1985;
- Folder over multifunctioneel gebruik van kerken;
- Informatiebulletin (3 à 4 maal per jaar);
- Publicaties van de VBMK naar aanleiding van onderzoek door de Vakgroep Bedrijfseconomie (Faculteit der Economische Wetenschappen, Universiteit van Amsterdam, drs. N.J.P. Ferwerda en prof. P. Verburg);
- "Beheer en gebruik van monumentale kerkgebouwen", 1983;
- "Beheer en onderhoud van grote monumenten", 1985;
- Monumentenaccomodatiegids Kerken, 1989;

- Video: "Midden in de week en 's zondags ook";
- Uniform rekeningschema;
- Cursusmap "Openstelling kerken", 1994;
- "Onderhoud onderschat!"; 1999.
- Cursusmap Kerkbeheer, 2000;

Brochures RDMZ:

- Pollmann, T., Herbestemming van kerkgebouwen", SDU Uitgeverij, Den Haag 1995
- Swigchem, G.A. van, Brouwer, T. en Os, W. van, "Een huis voor het woord / Het Protestantse Kerkinterieur in Nederland tot 1900", uitgave van de RDMZ, Den Haag, 1984
- Steensma, dr. R., "Opdat de ruimten meevieren", uitgave van Bosch en Keuning n.v., Baarn 1982
- Steensma, dr. R., "Kerken, wat doe je ermee?", uitgave van Bosch en Keuning n.v., Baarn 1981

Uitgaven van de Bouwadviesinstanties van de Samen-op-Weg:

- Reader Kerkbouw en kerkinrichting, uitgave van Bouw & Restauratiecommissie NH Kerk, 1996
- Haeringen-'t Hart, M.N. van, "De gemeente als gastvrouw; openstelling van kerkgebouwen", uitgave van Bouw & Restauratiecommissie NH Kerk, 1993
- "Gastvrij kerkgebouw", Dienstencentrum GKN, Leusden 1995
- "Onze kerkruimte. wat doen we er mee?", Dienstencentrum GKN, Leusden, 1997
- "Naar een passende jas", Dienstencentrum GKN, Leusden 1997

Overige uitgaven:

- Dullemond, C., "Niet onder stoelen of banken", Boekencentrum, Zoetermeer 1997

Molens

Begripsomschrijving

Molens zijn het best te omschrijven als werktuigen, aangedreven door wind- of waterkracht en gebouwd ten behoeve van het malen en vaak ook verwerken van allerlei grondstoffen zoals graan, cacao, gort, hout (we spreken dan van 'industriële molens') of ten behoeve van het droogmalen van polders en het op peil houden van het polderwater (de 'poldermolens').

Ontwikkelingsgeschiedenis

Molens kennen in Nederland een lange geschiedenis. Reeds voor het jaar 1000 waren er watermolens, terwijl industriële windmolens al aan het eind van de 13e eeuw bekend waren. De oudste gegevens over poldermolens dateren uit de 15e eeuw. Door de uitvinding en ontwikkeling van andere energiebronnen als de stoommachine, de dieselmotor en de elektriciteit hebben de molens voor een groot deel hun functie verloren en zijn in onbruik geraakt. Het bestand is gedaald van circa 11.000 rond het jaar 1880 tot zo'n 2.500 rond de eeuwwisseling, en heeft inmiddels het schrikbarende kleine aantal van circa 1.130 exemplaren bereikt.

Typen

We kunnen allerlei typen molens onderscheiden. De verschillende typen zijn ongelijkmatig verdeeld over de provincies, wat voort vloeit uit hun functie en de regionale bouw- en constructiewijzen.

Een en ander is af te lezen uit de volgende tabel van: Wind- en watermolens in Nederland, verdeeld naar type, per provincie, in absolute aantallen, gebaseerd op gegevens van de Vereniging "De Hollandsche Molen", 1997.

Windmolens	GR	FR	DR.	OV	GLD	U	NH	ZH	Z	NB	L	TOTAAL
Tjasker	1	10	3	6	1		2	1				24
Standaard	2			1	10			2	4	21	7	47
Wip					3	8	7	53		3		74
Wip met stelling							1	2				3
Spinnekop		23		1	2							26
Spinnekopstelling	1	2										3
Paltrok				1			4					5
6-kantige st. grond. belt	1			1	2		1		1	1		7
8-k. stelling	46	28	23	30	26	5	27	14		5	1	205
8-k. grondzeiler	28	63	5	2	10	8	28	51	6	3		204
8-k. belt			4	5	6				2	4	2	23
8-k. binnenkruier							64	1				65
16-k. belt											1	1
Rond. steen, stelling	5		2	2	22	10	1	44	38	22	1	147
Rond. steen, grondz.				2	11	1	3	50	17	4		88
Rond steen, belt				1	22				5	52	25	105
8-k. steen, belt, stelling					1					1		2
12-k. steen, grondz.								2				2
Toren					3						1	4
Totaal	84	126	37	51	120	32	138	220	73	116	38	1035
Watermolens												
Onderslag				10	6					13	13	42
Middenslag											23	23
Bovenslag				3	15						7	25
Turbine					1						15	16
Totaal				13	22					13	58	106

Behoud van molens

Molens worden weer ambachtelijk in bedrijf genomen, maar het aantal dagelijks in bedrijf zijnde molens is nog steeds relatief laag. De voornaamste betekenis van molens ligt dan ook op een heel ander vlak: zij weerspiegelen een uniek stuk waterbouwkundige historie van Nederland, tonen een zeer vroege vorm van mechanisering van landbouw en industrie en getuigen van een zeer specifieke bouw- en constructiewijze. Verder zijn molens zeer karakteristieke elementen in ons landschap en vormen ze nog steeds ons toeristisch visite kaartje in het buitenland. Sinds 1970 worden molens in toenemende mate bemalen door vrijwillige molenaars. Zo zijn op de Nationale Molendag ruim 600 draaiende en/of malende molens te zien. Het is niet eenvoudig om het molenbestand op een historisch verantwoorde wijze te onderhouden en ze ook weer bedrijfsvaardig te maken en te behouden. Allereerst zijn daar de hoge kosten van restauratie en onderhoud debet aan, gezien de onderhoudsgevoelige constructie. Vervolgens speelt verstoring van de windtoetreding een rol als gevolg van dorps- en stadsuitbreiding, vooral in de hoogte, alsmede t.g.v. beplanting. Daarnaast vormt de behoefte aan zowel deskundige molenaars, die over voldoende vakmanschap beschikken, als aan molenmakers een factor van betekenis.

Particulier initiatief

Een groot aantal particuliere organisaties zet zich in voor het behoud van molens. Dat gebeurt op lokaal niveau, waar enthousiaste mensen zich inzetten voor het behoud van één bepaalde molen, maar ook op regionaal, provinciaal, nationaal en internationaal niveau.

Internationaal

- The International Molinological Society (TIMS), Londen
- TIMS-Nederland, Wjitteringswei 116, 8495 JT Aldeboarn

Landelijk

- De Hollandsche Molen, Vereniging tot Behoud van Molens in Nederland
Sarphatistraat 634, 1018 AV Amsterdam
telefoon 020 – 623 87 03, fax 020 – 638 33 19
- Het Gilde van Vrijwillige Molenaars
Nieuwe Bussummerweg 92, 1272 CK Huizen
- Stichting Ambachtelijk Korenmolenaarsgilde
Sweelinckstraat 2, 3131 SP Vlaardingen
telefoon 010 – 434 36 91, fax 010 – 434 36 91
- Nederlandse Vereniging van Molenmakers
Korte Schenkeldijk 4, 3207 LA Spijkenisse
- Vereniging van Nederlandse Particuliere Moleneigenaren
De Witstraat 19, 5503 XS Veldhoven
- Stichting Molendocumentatie
Sarphatistraat 634, 1018 AV Amsterdam

Provinciaal/regionaal

- Groningen:
- Vereniging Vrienden van de Groninger Molens, Groningen
 - Stichting De Groninger Molen, Groningen
- Friesland:
- Stichting De Fryske Mole, Leeuwarden
 - Gild Fryske Mounders, Leeuwarden
- Drenthe:
- Molenstichting Drenthe, Assen
- Overijssel:
- Stichting De Overijsselse Molen, Dalfsen

- Gelderland:
- Stichting Vrienden van de Gelderse Molen, Arnhem
- Utrecht:
- Stichting De Utrechtse Molens, Utrecht
- Zeeland:
- Vereniging De Zeeuwse Molen, Tholen
- N-Brabant:
- Molenstichting Noord-Brabant, Vught
- Limburg:
- Molenstichting Limburg, Roermond

Voor informatie over regionale en lokale molenorganisaties kunt u zich wenden tot "De Hollandsche Molen", telefoon 020 – 623 87 03

Overheid

Provincies

- Overijssel:
- Molencommissie uit de Overijsselse Monumentencommissie "Het Oversticht"
Postbus 531, 8000 AM Zwolle
- N-Holland:
- Provinciale Molencommissie voor Noord-Holland
Postbus 6090, 2001 HB Haarlem
- Z-Holland:
- Sectie Molens, provincie Zuid-Holland
Provinciehuis Koningskade 1, 2596 AA Den Haag
- N-Brabant:
- Halfjaarlijks ambtelijk molenoverleg
- Zeeland:
- Halfjaarlijks ambtelijk molenoverleg

Een aantal provincies heeft eigen molen- c.q. monumentenverordeningen in het leven geroepen, waarin ook ten aanzien van molens voorschriften vastgelegd kunnen zijn.

Financieel instrumentarium

Rijk

- Besluit Rijkssubsidiëring Restauratie Monumenten (Brrm 1997) art. 17 lid c en d: Voor molens die uit een oogpunt van monumentenzorg bedrijfsvaardig zijn of weer bedrijfsvaardig zijn te maken en waarvan eigenaar is een binnen het rijk gevestigde privaatrechtelijke rechtspersoon zonder winstoogmerk is een restauratiesubsidie mogelijk van 40% van de subsidiabele restauratiekosten. Voor andere molens geldt een percentage van 30%. Indien de eigenaar ten tijde van de indiening van het subsidieverzoek bij de gemeente niet belastingplichtig is, kunnen genoemde percentages verhoogd worden met 30%.
- Besluit Rijkssubsidiëring Onderhoud Monumenten, art. 3, lid 1, sub g. en h., alsmede lid 4, en art. 4, lid 3 en 4. Hierin wordt onderscheid gemaakt tussen wind- en watermolens die als zodanig in bedrijf zijn, en molens die maalvaardig zijn en niet als zodanig in bedrijf zijn. De subsidiepercentages zijn voor deze categorieën respectievelijk 50% met een maximum van f 3.750,- per jaar en 50% met een maximum van f 2.250,- per jaar. Een Rijkssubsidie in het onderhoud wordt niet verleend aan de Staat, de provincies, de waterschappen, de veenschappen en de veenpolders. Provincies en gemeenten bepalen zelf of zij aan deze rijks onderhoudssubsidie een provinciale of gemeentelijke subsidie toevoegen.

Provincies

De meeste provincies stellen eveneens bijdragen ter beschikking ten behoeve van restauratie en onderhoud van molens. Wat betreft restauraties hanteert men een percentage dat varieert van 10% tot

20%. Verschillen bestaan er ook in de subsidiepercentages en -voorwaarden die gelden voor onderhoud van molens, zoals bepaald is in de diverse provinciale regelingen. In verschillende provincies bestaan zogenaamde draaipremieregelingen.

Gemeenten

Voor zover bekend geven gemeenten slechts incidenteel een extra bijdrage in de kosten van restauratie van molens.

Particuliere fondsen

Een aantal particuliere fondsen biedt mogelijkheden tot geldelijke steun ten behoeve van de instandhouding van molens, waarvan de belangrijkste (informatie over deze fondsen is te verkrijgen bij De Hollandsche Molen):

- Prins Bernhard Fonds,
- Koninklijke Nederlandse Toeristenbond ANWB.

Documentatie / literatuur

Vereniging De Hollandsche Molen bezit een groot aantal boeken en tijdschriften, een omvangrijk archief en collecties molendocumentatie (foto's, krantenknipsels, e.d.). Voor het beheer van deze collecties is de Stichting Molendocumentatie in het leven geroepen. Bibliotheek en archief zijn op afspraak te raadplegen.

Literatuur

- Nijhof, drs. P., "Molenbibliografie", 1982
- "Het Nederlands Molenbestand", lijst van alle nog bestaande wind- en watermolens in Nederland, Alkmaar 1997

- Tijdschrift “Molens”, uitgave van De Hollandsche Molen met ingang van 1986
- “Molenstudies, bijdragen tot de kennis van de Nederlandse molens”, uitgave van de Walburg Pers, Zutphen 1989
- Rapport Adviesburo De Nie, “De toekomst van het onderhoud van molens”, Woltersum 1981
- Nederlandse Vereniging van Molenmakers / Katholieke Hogeschool Tilburg, “Structuurschets van de Nederlandse ambachtelijke molenmakerij en een prognose van haar toekomstige ontwikkeling”, Tilburg 1983
- “Provinciale molenboeken”. Inmiddels beschikbaar van alle provincies. De boeken omvatten een volledige inventarisatie van molens in de betreffende provincie.
- Rapport van de werkgroep molenbiotoop, “De inrichting van de omgeving van molens”, uitgave van De Hollandsche Molen, Amsterdam 1982
- “Veiligheid op wind- en watermolens”, Amsterdam 1990
- Handleiding, “Molenbiotoop”, Amsterdam 1996
- Balk, J.Th., “Molens”, 1996
- Endedijk, L.M., Hollandse molens, Amsterdam 1998

Monumenten van bedrijf en techniek

Begripsomschrijving

Oude fabrieksgebouwen, pakhuizen en silo's; kanalen, sluisen en bruggen; tram- en treinstations en remises; vuurtorens, watertorens en gemalen. Al deze en nog vele andere soorten gebouwen en objecten behoren tot de monumenten van bedrijf en techniek, ook wel aangeduid als 'gedenktekens voor de werkende mens' of 'tastbare herinneringen aan afgesloten fasen in de ontwikkeling van bedrijf en techniek'. De laatste jaren raakt de internationaal reeds erkende term 'industrieel erfgoed' ook in Nederland meer en meer in zwang om dit ongekend brede en diverse terrein aan te duiden.

Ontwikkelingsgeschiedenis

De meeste monumenten van bedrijf en techniek zijn in de periode 1850-1950 gebouwd en zijn dus relatief niet zo oud: ze worden tot "de jongere architectuur" gerekend. Toch verdwijnen ze in veel sneller tempo dan enige andere categorie van monumenten. De belangrijkste oorzaak is, dat het hier gaat om gebouwen en objecten, die zijn neergezet om specifieke functies te dienen, die veranderen of zelfs geheel vervallen. Sommige traditionele bedrijfstakken (textiel-, schoenen-, sigarenindustrie, steenbakkerij) krimpen snel in of zijn nagenoeg verdwenen, met leegstaande fabrieksgebouwen als resultaat. Andere objecten verliezen door technische ontwikkelingen hun functie (watertorens), raken verouderd of versleten (bruggen, stations) of worden door schaalvergroting overbodig (gemalen) enzo-

voort. Alleen voor enkele in aantal kleinere categorieën als vuurtorens, stoomgemalen en watertorens zijn gedegen inventarisaties voorhanden én van de spoorwegmonumenten. Hierdoor is een verantwoorde raming van het aantal objecten niet te geven. Een ruwe schatting op basis van natte-vinger-werk leidt tot een aantal van enige duizenden tot mogelijk zo'n tienduizend objecten.

Typen

De monumenten van bedrijf en techniek zijn in te delen naar hun oorspronkelijke functie:

Winning van grondstoffen

- mijncomplexen met hun schachten, entreegebouwen, koeltorens, mijnwerkerskolonies;
- mergelgroeven, zandafgravingen, grindgraverijen;
- veenderijen.

Productie

- agrarische bedrijven met hun machinerieën en gereedschappen;
- ambachtelijke en industriële bedrijven met hun machinerieën en krachtbronnen: molens, stoommachines, verbrandingsmotoren, etc. én producten;
- huisvesting van ondernemers en arbeiders, ondernemersvilla's, arbeiderswijken en kolonies.

Opslag en overslag

- pakhuizen, vemen, loodsen, silo's, elevators.

Transport: infrastructuur en transportmiddelen

- kanalen: jaagpaden, sluizen, sluiswachterswoningen;
- spoor- en tramwegen: stations, remises, overweg- en

wachtershuisjes, seinhuizen, seinen;

- straten en wegen met hun toebehoren, zoals tolhuizen en verkeersborden;
- bruggen, veren, viaducten;
- havens: scheepswerven, vuurtorens, kranen, dokken;
- post, telefoon, telegrafie.

Distributie

- galerijen, passages;
- winkels, warenhuizen;
- markthallen, veilinggebouwen, beursgebouwen.

Openbare voorzieningen

- gasfabrieken, pompstations, elektriciteitscentrales, waterleiding-complexen.

Ontginning en inpoldering

- polders: poldermolens, gemalen, de ontstane samenhangende ruimtelijke gehelen van verkavelingspatroon, kanalen, bebouwingswijzen, etc.

Behoud van monumenten van bedrijf en techniek of Industrieel erfgoed

Monumenten van bedrijf en techniek verdwijnen door de geschetste structurele oorzaken in een verbijsterend snel tempo. Op de langere duur zal slechts een zeer klein deel met hun oorspronkelijke functie kunnen worden behouden. Een nog kleiner aantal objecten wordt als museum gebruikt. Afhankelijk van de te hanteren criteria en de wijze van gebruik op plaatselijk en regionaal niveau kan van de circa 10.000 in eerste instantie te beschermen objecten slechts van een kwart tot een derde deel worden verwacht dat zij voor behoud in

aanmerking komen. De toekomst van de overgrote meerderheid hangt af van de mate, waarin plannen voor hergebruik door andere functies gerealiseerd kunnen worden. Het slagen ervan wordt doorgaans bepaald door de financiële (on)mogelijkheden. In het kader van de grotere aandacht voor de jongere bouwkunst, het Monumenten Selectie Project (MSP), uitgevoerd door de Rijksdienst voor de Monumentenzorg worden ook deze groep monumenten meegenomen in het selectie traject.

Overheid

De overheid heeft voor het behoud van het industrieel erfgoed een belangrijke verantwoordelijkheid. Enkele provincies en gemeenten dragen bij aan het museaal behoud of hergebruik van monumenten van bedrijf en techniek, maar ze worden zelden door de lagere overheden als monument beschermd. De Rijksoverheid, het ministerie van OCenW en de RDMZ, onderkennen het belang van dit industrieel erfgoed. Sinds het begin van de jaren negentig wordt industrieel erfgoed van nationaal belang beschermd in het kader van het Monumenten Selectie Project (MSP) en het Monumenten Registratie Project (MRP). Per 1 januari 1997 nam de RDMZ de verantwoordelijkheid voor het gebouwde industrieel erfgoed op zich met de instelling van het Coördinatiepunt Industrieel Erfgoed, coördinator: drs. P. Nijhof.

Het Coördinatiepunt is dagelijks bereikbaar en staat klaar voor iedereen die zich bezig houdt met industrieel erfgoed.

Adres

Rijksdienst voor de Monumentenzorg
Coördinatiepunt Industrieel Erfgoed
Postbus 1001, 3700 BA Zeist
telefoon 030-698 32 11, fax 030-691 61 89

Roerend industrieel erfgoed

Wat betreft het roerend industrieel erfgoed bestaat sinds medio 1997 STABIEN. Dit staat voor Stichting Service- en Adviesbureau Industrieel Erfgoed Nederland. STABIEN maakt zich sterk voor het behoud van roerend industrieel erfgoed, door middel van onderzoek, inventarisatie, documentatie, registratie en waardstelling. Tevens beheert STABIEN het register Varende Monumenten, tot stand gekomen i.s.m. de Federatie Oud-Nederlandse Vaartuigen (FONV).

Adres

STABIEN, projectleider: M. Popma
p/a I.I.S.G., Cruquiusweg 31, 1019 AT Amsterdam
telefoon 020 – 668 58 66, fax 020 – 661 41 81

Particulier initiatief

De belangrijkste aandacht voor het industrieel erfgoed komt van de enige tientallen particuliere organisaties, die zich inzetten voor inventarisatie, documentatie, bescherming, behoud en hergebruik van monumenten van bedrijf en techniek. Sommige organisaties houden zich landelijk met één bedrijfstak bezig (textiel, steen- en pannebak-

kerijen), andere richten zich landelijk op technische of historische objecten. Het talrijkst zijn de organisaties die werkzaam zijn in één bepaalde stad en streek. Een andere categorie wordt gevormd door organisaties die zich op het behoud/beheer van één object richten, waaronder zich opvallend veel gemalen bevinden. Tenslotte is er een groeiend aantal wetenschappelijk georiënteerde werkgroepen, verbonden aan universiteiten en hogescholen. Nu hebben meer dan 60 particuliere organisaties zich vanaf 1984 verenigd in de huidige Stichting Federatie Industrieel Erfgoed Nederland, afgekort: FIEN. Secretaris is de heer C.H.R.T. Weevers, Zomervaart 206 F, 2033 DN Haarlem, telefoon 023 – 535 36 24 (na 19.00 uur), fax 023 – 535 33 63

Financieel instrumentarium

Er bestaan voor de monumenten van bedrijf en techniek noch gerichte subsidieregelingen van de overheid, noch particuliere fondsen. Elk restauratieproject moet weer op strikt individuele wijze financieel worden rondgebreed. Een uitzondering hierop vormen de door het Rijk beschermde monumenten genoemd in het gewijzigde Besluit Rijkssubsidiëring Onderhoud Monumenten (Brom 1997) van 5 juli 1997. Naast gemalen onderscheidt men de volgende categorieën: fabrieksschoorstenen, gashouders, waterkrachtcentrales, watertorens, kranen, weegbruggen en locomotief- en rijktuigloodsen. Voor deze categorie is een jaarlijkse onderhoudssubsidie mogelijk van 50% van de totale onderhoudskosten tot een subsidiebedrag van ten hoogste f 12.500,- per jaar en met een minimum van f 750,- per jaar.

Documentatie / literatuur

Sinds eind 1991 is dit actuele nieuws opgenomen in de nieuwsbrief "Industria". Deze nieuwsbrief verschijnt 5 x per jaar. Abonnementsprijs f 27,50 per jaar. Te storten op giro 132802 ten name van FIEN / Industria, Hardenberg. Verdere informatie/ proefnummer kan men krijgen bij het secretariaat van FIEN. Tijdschrift Erfgoed van Industrie en Techniek 4x per jaar. Administratie: ir. C. H. van Eldik, Brilduikerhof 12, 2623 NT te Delft. Abonnementsprijs f 36,50.

In de voorgaande jaarboeken in er de nodige aandacht besteed aan literatuur over dit onderwerp, zodat in deze editie alleen de recent verschenen titels genoemd worden.

Algemeen

- Nijhof, E. (red.) en Beernink, G. (fotografie), "Industrieel erfgoed: Nederlandse monumenten van industrie en techniek", Wormerveer 1996 (boek bij Teleac-cursus Industrieel Erfgoed)
- Nijhof, E. en Scholliers, P., e.a., "Het tijdperk van de machine: industrieel erfgoed in België en Nederland", Brussel 1996
- Nijhof, P., "101 Industriële monumenten", Zwolle 1996

Regionaal

- Brenkelen, R. van, "Getuigen van een wereld die verdween: monumenten van bedrijf en techniek in Amsterdam", Amsterdam 1996
- Buiten, H., "Fabriekswerk, industrieel erfgoed in de provincie Utrecht", Utrecht 1997

- Corten, J.P.A.M., e.a., "Lijnen door het Brabantse land: 200 jaar verkeersverbindingen in Noord-Brabant.", Zwolle 1997
- Enthoven, P.H. en Havelaar, J.J., " De metaalpletterij en ijzergieterij L.I. Enthoven & Co.: sporen van een negentiende eeuws Haags grootindustriële bedrijf.", Den Haag 1996
- Franken, A.F., "Scheepswerven in Zeeland: een onderzoek naar de geschiedenis en relictten van Zeeuwse scheepswerven.", Goes 1996
- Hermans, F., "Een up-to-date modern gebouw: het Nedinsco-complex te Venlo 1921-1945", Venlo 1996
- Het Zuiderzeeproject, "Flevolands industrieel erfgoed", Lelystad 1996
- Monumenten Inventarisatie Project: Architectuur en Stedebouw, 1850-1940, Zwolle, 1990-1996: 16 delen (12 provincies, 4 grote steden).

Varende monumenten

Begripsomschrijving

Onder varende monumenten verstaan we diverse typen historische schepen, die gebruikt werden voor zowel de beroeps- als de pleziervaart.

Ontwikkelingsgeschiedenis

Beroepsvaart

In de beroepsvaart is onderscheid te maken tussen vissersschepen en vracht- en tractieschepen. De oorspronkelijke vissersschepen kwamen vooral voor op de Zuiderzee, op de Zuid-Hollandse- en Zeeuwse Wateren en op de grote rivieren. Rond de eeuwwisseling voeren er nog zo'n 2000, maar hun aantal daalde toen de plannen voor de Zuiderzeewerken definitief werden. De vissers zagen in dat de Zuiderzeevervisserij hierdoor sterk in het nauw zou komen en investeerden niet meer in nieuwe schepen. Na de afsluiting van de Zuiderzee in 1932 verminderde het aantal vissers zeer snel. Momenteel zijn er nog ongeveer 90 oorspronkelijke vissersschepen in de vaart, geen van alle wordt echter voor de visserij gebruikt. Gevist wordt er alleen nog met moderne kotters, waarbij de vissers nieuwe visgebieden hebben opgezocht: Waddenzee en Noordzee. Voor het vervoer van onder meer turf en mest werden wat wij nu noemen "zeilende bedrijfsvaartuigen" gebruikt. Hun grootte was niet alleen afhankelijk van hun vracht, maar ook van het vaarwater. Zo waren schepen die naar de Oostzee voeren aanzienlijk groter dan die op de Nederlandse binnenwateren bleven. Vlak voor de Tweede

Wereldoorlog zijn er bij een telling nog 20.000 van deze schepen geregistreerd. Na de oorlog werd hun werk overgenomen door grotere schepen met motoren. De oude zeilschepen werden voorzien van een motor, omgebouwd tot woonboot of gesloopt. Er zijn nu ongeveer 800 (zeilende en gemotoriseerde) historische bedrijfsvaartuigen opnieuw in de vaart gebracht. Maar evenals bij de vissersschepen niet meer in hun oorspronkelijke functie. Nieuwe functies zijn, naast beroepscharter/passagiersvaart, wonen en recreëren geworden. In museumhavens (1999 - 11 in totaal) w.o. Woudrichem, Gorinchem, Rotterdam, Gouda, Leiden en aan historische loswallen en kaden in hun oude context, o.a. de Gemeente Wymbritseradiel worden, na een intensieve schouw en restauratieplan historische vaartuigen bij voorrang afgemeerd. Wel is er een nieuw beroepsgebruik ontstaan, namelijk de verhuur. Ook de eerste als motorschip gebouwde bedrijfsvaartuigen zijn gered van de sloop en worden nu recreatief gevaren. Niet vergeten mogen worden de (stoom)sleepboten. In de categorie stoomsleepvaart kent ons land c.a. 20 vaartuigen, die daadwerkelijk nog als stoomschip actief zijn. Vele van de vroegere stoomboten zijn omgebouwd tot motorsleepboten, waarvan er momenteel zo'n 600 van rondvaren, vrijwel uitsluitend als recreatief vaartuig.

Pleziervaart

Behalve de hiervoor genoemde vissers- en vrachtschepen die nu voor de pleziervaart worden gebruikt, zijn er vanaf de 16e eeuw ook "jachten" gebouwd, speciaal voor de pleziervaart. Hierin zijn nu drie categorieën te onderscheiden:

- ronde- en platbodemjachten;
- scherpe jachten;

- motorjachten.

Typen

Beroepsvaart

- zeilende bedrijfsvaartuigen: o.a. tjalken, klippers, aken, steilstevens westlanders;
- vissersschepen: o.a. botters, lemsteraken, schokkers, hoogaarsen, schouwen, zalmschouwen, loggers, bommen;
- sleepboten: o.a. opduwers, maasboten, rijnslepers, stoomboten.

Pleziervaart

- ronde- en platbodemjachten: o.a. boeiers, Friese jachten, tjotters, lemsteraken, schouwen, tjalken;
- klassieke scherpe jachten;
- motorjachten: o.a. salonboten, bakdekkruisers.

Behoud van varende monumenten

Varende monumenten worden door het Rijk niet als monument erkend. Wel kunnen gemeenten en provincies roerende zaken als schepen op hun monumentenlijst plaatsen. De honderden historische schepen vormen een wezenlijk onderdeel van ons cultureel erfgoed, evenals haven- en stadsgezichten die als geheel beschermd en behouden kunnen worden.

Particulier initiatief

Het behoud van varende monumenten reilt en zeilt volledig dankzij het particulier initiatief. Eigenaren, al of niet binnen een stichting of

vereniging, steken veel tijd, energie en geld in onderhoud en restauratie van hun schepen. Gericht op het behoud van de verschillende typen schepen zijn elf landelijke behoudsorganisaties actief. Alle behoudsorganisaties werken samen in de Federatie Oud-Nederlandse Vaartuigen (FONV), waarin de gemeenschappelijke belangen van deze organisaties worden behartigd. Het Restauratiefonds kent onder bepaalde voorwaarden subsidies toe bij scheepsrestauraties. De Sectie Varende Monumenten van de Federatie inventariseert het historisch schepenbestand en beheert het Nationaal Register Varende Monumenten die daadwerkelijk een Varend Monument kunnen worden genoemd. Tijdens het in 1992 in het Nederlands Scheepvaartmuseum gehouden Common European Maritime Heritage Congress is een Europese Werkgroep opgericht. Deze werkgroep heeft onder meer als taak het opzetten van een netwerk waarbinnen Europese behoudsorganisaties informatie kunnen uitwisselen. De FONV is binnen deze werkgroep het aanspreekpunt voor Nederland.

Belangrijke particuliere organisaties

- Stichting Federatie Oud-Nederlandse Vaartuigen (FONV)
Snijdershof 39, 1713 WC Obdam
telefoon 0226 – 45 26 93, e-mail www.fonv.nl
De federatie is een overkoepelend orgaan van behoudsorganisaties die zich richten op het behoud van authentieke Nederlandse schepen. De Sectie Varende Monumenten van de FONV beheert en bevordert het gebruik van een landelijke registratie van varen- de oud-Nederlandse vaartuigen.
- Landelijke Vereniging tot Behoud van het Historisch Bedrijfsvaartuig (LVBHB)

Postbus 2004, 1000 CA Amsterdam.

Het doel van deze vereniging is het behoud van bedrijfsvaartuigen waarmee oorspronkelijk op de Nederlandse wateren enig bedrijf is uitgeoefend en waarvan het karakter overwegend bewaard is gebleven, en het in stand houden van ambachten die bij de vrach- vaart betrokken zijn geweest.

- Vereniging Botterbehoud, (VBB)
Terhorst 10, 9411 TR Beilen
telefoon 0593 – 52 59 15
De doelstelling is het behouden en in originele staat terugbrengen van zeilende houten bidders en andere zeilende vissersschepen.
- Stichting Stamboek Ronde- en Platbodemjachten (SSRP)
Rietschar 16, 8607 KH Sneek
telefoon 0515 – 43 01 96
De doelstelling is de bevordering van de belangstelling voor het ronde- en platbodemjacht.
- Vereniging Klassieke Scherpe Jachten, (VK5J)
Wagengouw 128, 1151 EK Broek in Waterland
telefoon 020 – 403 32 51
Het doel van deze vereniging is het instandhouden en in authen- tieke staat terugbrengen van klassieke scherpe jachten.
- Stichting tot Behoud van Authentieke Stoomvaartuigen en Motorsleepboten (BA5M)
Postbus 190, 1520 AD Wormerveer
telefoon/fax 075 – 642 59 57 bij geen gehoor 06 – 528 047 12
De Stichting is een samenwerkingsverband tussen vereniging Stoomvaart en eigenaren van motorsleepboten.
- Vereniging van Booteigenaren "Oude Glorie"
2e Ebbingestraat 37, 8261 VW Kampen

telefoon 038 – 332 12 64

Doelstelling is het bevorderen van de watersport door en het behouden van motorplezier vaartuigen die voor 1940 gebouwd zijn.

- Stichting tot Behoud van Historische Motorjachten
Betje Wolflaan 53, 1187 CH Amstelveen
telefoon 020 – 647 40 15
Doelstelling is het bevorderen van het behoud en de belangstelling voor authentieke historische motorjachten.
- Vereniging De Motorsleepboot (VDMS)
Veerstraat 1a, 2377 AK Oude Wetering
telefoon 071 – 331 58 84, e-mail mrensens@wx.nl
Doelstelling is het organiseren van nautisch / maritieme evenementen die verband houden met sleep en duwbootactiviteiten en het aanzetten tot verantwoorde restauratie.
- Stichting Kotterzeilen
Scheepmakersdijk 2 a, 2011 AT Haarlem
telefoon 023 – 540 17 04
De stichting heeft ten doel het weer in de vaart brengen en bevorderen van behoud en de belangstelling voor historische kotters.
- Nederlandse Vereniging tot Behoud van Zeilwheerries (NVBZ) “Het Zeilend Scheehout”
Weesperzijde 37, 1091 ED Amsterdam
telefoon 020 – 665 32 02
De vereniging heeft zich ten doel gesteld de in Nederland aanwezige zeilende, scheehouten wheerries te behouden.
- Vereniging tot Behoud van de Zalmschouw (VBZ)
Venestraat 7, 4931 BM Geertruidenberg

telefoon 0162 – 51 61 71

- Stichting Langedijk Waterrijk (SLW)
Dorpstraat 116, 1721 BN Broek op Langedijk
telefoon 0226 – 31 89 82
De stichting heeft tot doel het in een zo origineel mogelijke staat behouden van Langedijker historische schepen en het presenteren van deze schepen op evenementen. Het bevorderen van de doorvoerbaarheid van Langedijk e.o. onder meer door herstel van oude vaarwegen.

Financieel instrumentarium

Er zijn maar weinig financiële bronnen aan te boren voor eigenaren van varende monumenten. Enkele van de genoemde organisaties kennen een eigen materialen-onderhoudsfonds, waaruit de leden steun voor restauratie of vervanging van onderdelen kunnen krijgen. Het Prins Bernard Fonds stelt via het Restauratiefonds van de Federatie Oud-Nederlandse vaartuigen in sommige gevallen gelden beschikbaar, onder meer voor het in oorspronkelijke staat brengen van een bijzonder scheepstype.

Documentatie/literatuur

- Dorleijn, P., “Van gaand en staand want, de zeilvisserij voor en na de afsluiting van de Zuiderzee”, 5 delen, uitgeverij Van Wijnen, Franeker;
- Huitema, mr. dr. T., “Ronde- en platbodemjachten”, uitgeverij Van Kampen;
- Looemeyer, F.R., “Met zeil en treil, de tjalk in binnen- en buiten-

- vaart”, uitgeverij De Alk B.V. Alkmaar;
- ”Scheepstypologieën”, LVBHB-rapport van de werkgroep Tuigage en Documentatie;
 - “Schepen die blijven”, uitgave van de LVBHB (1999), ISBN 90-805008-1-X;
 - Dorleyn, P., “De bouwgeschiedenis van de Botter”, ISBN 90-51941722.
 - Dijk, W.J., Honderden schepen in beeld en scheepstypologieën in een uitgave “De schoonheid onzer binnenschepen”, Amsterdam 1963;
 - Dessens, H., Geschiedenis en restauratie van de Haringlogger VL Balder; Walburgpers Zutphen 1993;
 - Speerstra, H., “De laatste der echte schippers”, uitgave Unieboek BV Bussum;
 - Schouwen en aken, uitgeverij St. publicaties, Gorinchem 1996;
 - Rivieren, boten en vissers; “Omzien naar vervagende spiegelbeelden”, uitgave Stroombaan Papendrecht 1998.

Verdedigingswerken

Begripsomschrijving

Onder verdedigingswerken worden begrepen alle werken, die tot stand kwamen ten behoeve van de gemeenschappelijke verdediging. Zij dienden ter bescherming van steden of streken en later voor landsverdediging. In technische zin bestaan verdedigingswerken uit: aardwerken, waterwerken (ook voor onderwaterzettingen), gemetselde gebouwen en muren, betonnen kazematten en schuilplaatsen. Verder verscheidene hindernissen uitgevoerd in beton, steen, hout of metaal. De verdedigingswerken kunnen worden verdeeld in stedelijke objecten en overige objecten. De restanten van verdedigingswerken in steden zijn vrijwel allemaal beschermd op grond van de Monumentenwet. De objecten buiten de bebouwde kom zijn slechts zeer gedeeltelijk beschermd, afhankelijk van het provinciale monumentenbeleid. De provincie Noord-Holland bijvoorbeeld heeft de Stelling van Amsterdam integraal op de provinciale monumentenlijst geplaatst. De stelling werd in 1997 opgenomen op de Werelderfgoedlijst van de UNESCO.

	G	F	D	O	FL	GL	U	NH	ZH	Z	NB	L	Totaal
Verdedigingswerken	15	23	5	140	0	118	39	57	104	92	58	68	719

Typen

De volgende categorieën verdedigingswerken kunnen worden onderscheiden:

- Vestingsteden: er is nog een honderdtal voormalige vestingsteden waar restanten van poorten, muren, aarden wallen, grachten enzo-

voort uit uiteenlopende perioden te vinden zijn, zoals Naarden, Heusden, Willemstad, Bourtange, Brielle, Hellevoetsluis, Maastricht.

- Voormalige linies en stellingen, zoals de Grebbelinie, de Oude en de Nieuwe Hollandse Waterlinie, de Stelling van Amsterdam, de Stelling Kornwerderzand, de Stelling Den Helder en de Peel-Raamstelling;
- Afzonderlijke werken, die doorgaans deel uitmaakten van een linie of stelling. Dat zijn er nog honderden. Er zijn gave grote forten, zoals de forten bij Rijnauwen en Vechten en kleine zoals de Zwartendijksterschans. Verder een groot aantal inundatiemiddelen, inundatiesluizen, keerkaden, enz.

Behoud van verdedigingswerken

Argumenten voor behoud

Verdedigingswerken behoren heel duidelijk tot ons nationale gebouwde culturele erfgoed. We kunnen er aan aflezen welke strijd onze voorouders hebben moeten voeren tegen externe bedreigingen. Veel van dit cultuurhistorische erfgoed heeft in de loop der jaren tevens een grote landschappelijke en natuurwetenschappelijke waarde gekregen. De verdedigingswerken vormden een nieuw element in het landschap en kennen een eigen gebruik en beheer. Inmiddels is het begrip “vestinglandschap” ingevoerd. Deze waarden spelen een grote rol bij het verkrijgen van wettelijke bescherming.

Knelpunten bij behoud

Verdedigingswerken in steden genieten over het algemeen wettelijke bescherming en verkeren veelal in een redelijke staat van onderhoud. Anders is het met veel objecten in het buitengebied. Lang niet

iedereen is overtuigd van de monumentwaarde van de restanten van forten, betonnen bunkers, schuilplaatsen en o.a. inundatie sluisen. Gelukkig begint het inzicht te veranderen. De historische, landschappelijke en biologische betekenis wordt steeds meer gewaardeerd. Het beheer van objecten vormt dikwijls een berucht knelpunt. Een grote bedreiging vormen infrastructurele en waterstaatkundige werken. Nieuwe wegen kunnen linies en stellingen doorsnijden, verbreding en regulering van rivieren of kanalen kan sloop van objecten betekenen, evenals dijkverzwaring. De wettelijke bescherming laat nog te wensen over, de financiële mogelijkheden zijn ontoereikend.

Particulier initiatief

Landelijk

Stichting Menno van Coehoorn

Mariaplaats 51, 3511 LM Utrecht

telefoon 030 – 231 22 30, fax 030 – 231 20 30

e-mail info@coehoorn.nl, website www.coehoorn.nl

Deze stichting werd in 1932 opgericht naar aanleiding van de dreigende ontmanteling van vestingen in Nederland. De stichting heeft ten doel de instandhouding te bevorderen van oude, buiten militair gebruik gestelde vestingwerken en andere militaire objecten, gelegen in Nederland of daarbuiten, in het laatste geval mits met een Nederlands verleden, als gedenkteken van geschiedenis en kunst en als natuurmonumenten. Een en ander tracht zij te verwezenlijken door middel van documentatie, voorlichting en publicaties, het organiseren van tentoonstellingen en excursies. Lokaal zijn circa 25 vestingbouwkundige stichtingen werkzaam waarmee de Stichting Menno van Coehoorn samenwerkt. Het contact met buitenlandse zusterver-

enigingen wordt onderhouden in de International Fortress Council, opgericht in 1989.

Documentatie / literatuur

De bibliotheek / documentatiecentrum van de Stichting Menno van Coehoorn is in de regel te bezoeken maandag t/m vrijdag, alléén na afspraak.

Adres: Mariaplaats 51, 3511 LM Utrecht, telefoon: 030-2312230.

Boekwerken die bij de stichting kunnen worden besteld zijn onder andere:

- Atlassen van historische vestingwerken in Nederland;
- “Verschanste schoonheid” (1977)
- Vesting, vier eeuwen vestingbouw in Nederland (1982);
- Vouwblad en brochure over de stichting;
- Jaarboeken en Verslagen 1932-1991, alsmede register;
- Kunstversterkingen 1900-1940 (1989);
- “Water ter verdediging”, in, *ibid.* no.2 (1993);
- “Fort Rhijnauwen”, in, *ibid.* no.3 (1995);
- “Drijvende stuwen voor de landsverdediging” (1998);
- “Terminologie verdedigingswerken” (1999).

Woonhuismonumenten

Begripsomschrijving

De categorie woonhuismonumenten is de grootste categorie monumenten in Nederland. Het is ook de meest veelzijdige; elke streek kent een of meer specifieke bouwstijlen, vaak is zelfs een speciaal type woonhuis karakteristiek voor een bepaalde stad of dorp. De oudste woonhuizen die ons resten dateren uit de 15e eeuw. Huizen van hout zijn vrijwel niet te behouden. Veel panden hebben nog wel een oude kern, fundering, of interieur.

	G	F	D	O	FL	GL	U	NH	ZH	Z	NB	L	Totaal
Geb., woonhuizen	908	2188	319	1624	21	1597	2174	9936	5203	2544	1628	2311	30453
Delen	9	26	2	16	0	15	18	75	90	26	5	21	303

Typen

Het zou te ver voeren om in dit verband alle typen woonhuizen te vermelden. Een indeling is mogelijk naar bouwperiode, naar bouwstijl (de oudste beschermde huizen zijn de gotische, de nieuwste zijn voorbeelden van het Nieuwe Bouwen, zoals het Schröderhuis in Utrecht) naar regionale typering, naar materiaalgebruik (hout, baksteen, natuursteen, beton etc.). Woonhuizen kunnen op velerlei wijze gekenmerkt worden, bijvoorbeeld door het daktype (bv. zadeldak, worfsdak), het geveltype (tuitgevel, klokgevel, trapgevel, enz.), de hoogte en breedte, de parcellering, de vensterindeling en -verdeling.

Behoud van woonhuismonumenten

Woonhuizen worden nog niet zo lang in grote getale beschermd. Lange tijd was er alleen maar aandacht voor grote objecten als kastelen en kerken. De grote uitbreiding van de rijksmonumentenlijst is voornamelijk terug te voeren op de woonhuizen. Veel woonhuizen worden ook op grond van een gemeentelijke monumentenlijst beschermd, omdat ze van lokaal belang zijn en beeldbepalend voor het stads- of dorpsgezicht.

Het behoud van woonhuismonumenten is om meerdere redenen van groot belang:

- ze getuigen van de sociale structuur en de cultuur van het dagelijks leven in vroeger tijden en van het gebruik van oude materialen en technieken in de huizenbouw;
- woonhuizen bepalen voor een groot deel het aanzien en de sfeer van dorpen en steden; wat is Amsterdam zonder zijn grachtenpanden, Volendam zonder zijn houten huizen, Deventer zonder zijn gotische woonhuizen?
- woonhuismonumenten bieden een vorm van huisvesting, waar veel vraag naar is;
- restauratie en onderhoud van deze grote groep monumenten bieden een flink stuk specifieke werkgelegenheid.

De restauratie van woonhuismonumenten verloopt niet altijd even eenvoudig. Een groot probleem is de financiële haalbaarheid voor een particuliere eigenaar of restaurerende instelling. Het gaat immers niet altijd om financieel draagkrachtige lieden. Niet altijd kan de restauratie in het gemeentelijk programma worden ingepast, waardoor onzekerheid voor de eigenaar en de bewoner ontstaat en bovendien verder verval van het pand dreigt.

Soms kunnen problemen ontstaan door bepalingen in een op het betreffende gebied rustend bestemmingsplan, voorschriften in de bouwverordening, of bepalingen voortvloeiende uit de monumentenwet.

Particulier initiatief

Landelijk

- Landelijke Federatie Het Behouden Huis
Amstelveeld 10, 1017 JD Amsterdam
telefoon 020 – 622 07 74

Doel van deze federatie is het bevorderen van het behoud van woonhuismonumenten in het belang van het leefbaar houden van de historische stads- en dorpsgezichten. Zij tracht dit te bereiken door een 40-tal aangesloten restaurerende instellingen te ondersteunen, door algemene en individuele voorlichting te geven, door te fungeren als gesprekspartner voor haar leden bij de overheid en door studiebijeenkomsten te organiseren voor aangesloten instellingen.

- Vereniging Hendrick de Keyser, Huis van Brienem
Herengracht 284, 1016 BX Amsterdam
telefoon 020 – 624 97 55

Deze vereniging spant zich in voor het behoud van historisch of architectonisch waardevolle huizen in Nederland. Om dit doel te bereiken verwerft zij monumentale huizen, restaureert deze op architectuurhistorisch verantwoorde wijze, waarbij speciale aandacht uitgaat naar de vaak kwetsbare interieurs. De vereniging blijft zorg dragen voor beheer, onderhoud en verhuur. De huizen worden nooit meer verkocht.

- Vereniging van eigenaren-bewoners van rijksmonumenten, “Bewoond Bewaard”
Postbus 791, 3800 AT Amersfoort
Op 6 mei 1997 is de Vereniging van eigenaren-bewoners van rijksmonumenten Bewoond Bewaard opgericht. Algemene doelstelling luidt: het behoud van rijksmonumenten op cultuurhistorisch verantwoorde wijze. De vereniging behartigt de belangen van eigenaren-bewoners van rijksmonumenten en fungeert als vraagbaak en wegwijzer naar instanties met specifieke deskundigheid, met name op juridisch, financieel, bouwtechnisch en cultuurhistorisch gebied. De vereniging geniet voorlopig onderdak bij de Federatie Monumentenwacht Nederland

Lokaal

Er bestaan vele tientallen instellingen die op lokaal niveau woonhuismonumenten restaureren en/of beheren, dan wel zich op andere wijze inzetten voor het behoud van deze categorie monumenten. In veel plaatsen bestaat een stichting, maatschappij, N.V. of B.V. Stadsherstel: Informatie hierover is verkrijgbaar bij de Federatie Het Behouden Huis of de Stichting NCM. Daarnaast zijn er meerdere andersoortige restaurerende instellingen en woningbouwverenigingen die zich (mede) bezighouden met het restaureren en beheren van woonhuismonumenten.

Overheid

Als eigenaar of anderszins belanghebbende van een op de monumentenlijst geplaatst woonhuis kan men, bijvoorbeeld bij restauratie, direct of indirect te maken krijgen met vele instanties. Dit kunnen instanties op het gebied van stadsvernieuwing, volkshuisvesting en

dergelijke zijn. In de meeste gevallen zal men in eerste instantie echter contact hebben met de gemeente. Op lokaal niveau kan men te maken krijgen met:

- gemeentelijk bureau/afdeling Monumentenzorg;
- gemeentelijk bureau/afdeling Stadsvernieuwing en/of Volkshuisvesting (vaak bij de afdeling Gemeentewerken, Ruimtelijke Ordening etc.);
- dienst Bouw- en Woningtoezicht;
- welstandscommissie;
- gemeentelijke monumentencommissie;
- gemeentelijke stadsvernieuwingscommissie.

Financieel instrumentarium

Rijk

- Besluit Rijkssubsidiëring Restauratie Monumenten (Brrm). Op grond van artikel 17 van het Brrm kunnen eigenaren van door het Rijk beschermde monumenten een restauratiesubsidie krijgen van 20% van de subsidiabele restauratiekosten. Daarnaast kunnen zij bij het Nationaal Restauratiefonds een restauratiehypotheek krijgen van maximaal een zelfde bedrag als de toegezegde rijkssubsidie, tegen een lage rente. Verder kunnen zij gebruik maken van de mogelijkheid om zowel het op termijn toegezegde subsidie als de laagrentende lening door het Nationaal Restauratiefonds te laten voorfinancieren (zie de algemene informatie over het Nationaal Restauratiefonds). Restaurerende instellingen, die zonder winstoogmerk de instandhouding van monumenten ten doel hebben, kunnen een subsidie krijgen van 40% van de subsidiabele restauratiekosten.

Voor een eigenaar die niet belastingplichtig is, of een eigenaar die wél Inkomsten-(IB) of Vennootschapsbelasting (VB) plichtig is maar die door middel van een verklaring van de Belastingdienst/Bureau Monumentenpanden (BBM, zie blz. 39), aantoot dat voor hem geen fiscale aftrek wordt toegestaan, geldt een verhoging van genoemde subsidiepercentages met 30%. Behalve subsidies uit hoofde van de monumentale waarde van een woonhuismonument is eventueel ook een bijdrage mogelijk van het ministerie van VROM in het kader van woonhuisverbetering.

- Besluit rijkssubsiëring onderhoud monumenten. Voor een aantal categorieën monumenten kan subsidie worden verkregen in kosten van onderhoudswerkzaamheden. Binnen de categorie woonhuizen komen alleen hofjes van liefdadigheid in aanmerking; de subsidie bedraagt 50% van de kosten van de onderhoudswerkzaamheden met een minimum van f 750,- en een maximum van f 12.500,-.

Provincies

Provincies kunnen subsidies verlenen ten behoeve van restauratie en/of onderhoud van rijks- of gemeentelijke monumenten. Zie onder het hoofdstuk Provincies.

Gemeenten

Gemeenten kunnen uit het stadsvernieuwingsfonds eveneens een financiële bijdrage leveren aan restauratie en onderhoud van woonhuismonumenten. Een gemeente moet dit regelen in de gemeentelijke subsidieverordening, maar is geheel vrij in de invulling daarvan. In de verordening moet duidelijk gemaakt worden of subsidie slechts mogelijk is voor rijksmonumenten of ook voor gemeentelijke monu-

menten en beeldbepalende panden.

Verder kunnen gemeenten financiële ondersteuning bieden aan lokale restaurerende instellingen en andere organisaties op het gebied van bescherming van woonhuismonumenten.

Particuliere fondsen

In individuele gevallen kunnen particuliere fondsen een bijdrage leveren. Zie ook Fondsenboek, een jaarlijkse uitgave van de Walburgpers te Zutphen, samengesteld door de Vereniging van Fondsen in Nederland, telefoon: 070-3262753

Documentatie/literatuur

- Zantkuyl, H.J., "Bouwen in Amsterdam", uitgave van de Vereniging Vrienden van de Amsterdamse binnenstad, Sloterkade 21, 1058 HE Amsterdam;
- Meischke, ir. R., "Het Nederlandse Woonhuis van 1300-1800", Haarlem, 1969;
- Ver. Hendrick de Keyser, "Huizen in Nederland", 1993/1998;
- Jaarverslagen Vereniging Hendrick de Keyser;
- Jaarverslagen van organisaties voor stadsherstel;
- "De Binnenstad", uitgave van de Vereniging van Vrienden van de Amsterdamse Binnenstad, verschijnt 6 keer per jaar;
- "Amsterdamse Monumenten", uitgave van het Gemeentelijk Bureau Monumentenzorg Amsterdam, verschijnt 3 keer per jaar;
- "Nieuwsbrief", uitgave van de Ver. Vrienden van de Amsterdamse Maatschappij tot Stadsherstel, verschijnt 4 keer per jaar
- Brochures van het Nationaal Restauratiefonds: "Een nieuw leven voor oude monumenten" en "Monumenten en de fiscus"
- Odding, A., "Stadsherstel op weg naar professionaliteit", 1987.

Werelderfgoedlijst

Nederland is er betrekkelijk laat toe overgegaan om uitvoering te geven aan de zogeheten Overeenkomst inzake de bescherming van het cultureel en natuurlijk erfgoed van de wereld uit 1972. Deze overeenkomst, die vaart onder de vlag van de UNESCO wordt gewoonlijk aangeduid met World Heritage. Midden jaren '90 heeft de toenmalige Staatssecretaris van Cultuur een tweetal Voorlopige Lijsten ingediend bij de Commissie voor het Werelderfgoed. Hierop staat vermeld wat ons land aan archeologische en niet-archeologische monumenten en sites zal voordragen voor de Lijst van het Werelderfgoed. De beslissing omtrent opname op deze Lijst ligt in de handen van de Commissie. Deze Commissie bestaat uit 21 regelmatig roulerende landen, die lid zijn bij de overeenkomst.

Inmiddels zijn over de wereld verspreid ongeveer 600 objecten en gebieden uit het cultureel en natuurlijk erfgoed door de commissie van uitzonderlijke en universele betekenis verklaard, waarvan het doel is ze als uniek en onvervangbaar te behouden voor de toekomst. Plaatsing op de Lijst van het Werelderfgoed is niet gericht op het openstellen van extra financiële middelen.

Voor Nederland zijn inmiddels op de Lijst van het Werelderfgoed geplaatst:

- Schokland, als archeologisch monument in de Noordoostpolder (geplaatst in 1995);
- Stelling van Amsterdam, een 19de-eeuwse militaire stelling met een lengte van 137km met onder meer forten en inundatievelden ter verdediging van Amsterdam (geplaatst 1996);

- Kinderdijk-Elshout, een 18de-eeuws complex poldermolens en late-re bemalingswerktuigen (geplaatst 1997);
- Ir. D.F.Woudagemaal bij Lemmer, in 1920 als hulpgemaal in gebruik gesteld en nog steeds in werkende staat (geplaatst 1998);
- De Beemster, een 17de-eeuwse droogmakerij als voorbeeld van inventieve architectonische landschapsplanning waarin ideeën uit de Oudheid en Renaissance werden toegepast (geplaatst 1999).

en op de Nederlandse Antillen:

- Willemstad (Curacao), historische binnenstad (geplaatst 1997).

Buiten Nederland is als voorbeeld van Nederlands erfgoed overzee op de Lijst van het Werelderfgoed geplaatst:

- Galle op Sri Lanka (het vroegere Ceylon), voormalige VOC-vestingstad.

In procedure voor plaatsing is:

- Rietveld Schröderhuis, Utrecht

Vorbereid wordt door de Rijksdienst voor de Monumentenzorg de plaatsing van:

- Nieuwe Hollandse Waterlinie;
- Historische binnenstad van Amsterdam.

Verder is in voorbereiding de nominatie, in de context van een internationale samenwerking, van:

- Middag-Humsterland;
- Waddenzee;
- de Gouw.

Monumentenwet 1988

Aanpassing Monumentenwet 1988

Met ingang van 1 januari 1994 is de Algemene wet bestuursrecht (Awb) van kracht geworden. Met de Awb wordt beoogd orde en samenhang in het bestuursrecht te brengen. De vele los van elkaar staande regelingen worden door deze wet op elkaar afgestemd. De Awb gaat o.a. over de totstandkoming van besluiten en over de rechtsgevolgen daarvan en de regels ten aanzien van bezwaar en beroep. Door de Awb worden enerzijds wettelijke regels uniform gemaakt en anderzijds wordt een deel van de bestaande rechtspraak in een wet vervat. Verder bevat de Awb nieuwe regels. De Wet Arob is door de invoering van de Awb komen te vervallen.

De Awb heeft voor o.a. de Monumentenwet gevolgen. Allereerst is de terminologie gedeeltelijk veranderd. In artikel 12:8 van de oude wet (van vóór 1 januari 1994) wordt de mogelijkheid geboden om tegen een vergunningaanvraag bezwaar te maken. De term 'bezwaar' komt in de nieuwe wet niet meer voor. Nu is er sprake van het kenbaar maken van een 'zienswijze'. Gemeenten zullen bij publicatie van vergunningaanvragen naar alle waarschijnlijkheid de term 'zienswijze' gaan hanteren.

Bij elkaar hebben 16 artikelen, in het algemeen, kleine wijzigingen ondergaan. De belangrijkste verandering betreft artikel 16. In artikel 16 wordt o.a. de beroepsmogelijkheid tegen een beschikking (verlenen dan wel weigeren van een vergunning) geregeld. Voorheen bleef een vergunning 30 dagen buiten werking in verband met mogelijk beroep op basis van de Wet Arob. Deze termijn is in de nieuwe Monumentenwet verlengd tot 6 weken. Wanneer men in beroep wil

gaan tegen een vergunningverlening, dan moet dit bij de Rechtbank geschieden. Tegen de uitspraak van de rechtbank bestaat de mogelijkheid tot hoger beroep bij de Raad van State, afdeling bestuursrecht-spraak. De werking van de beschikking, bedoeld in artikel 16, zesde lid, van de Monumentenwet 1988 wordt opgeschort totdat de beroepstermijn is verstreken of, indien beroep is ingesteld, op het beroep is beslist, tenzij met toepassing van artikel 8:81 van de Awb op een desbetreffend verzoek wordt beslist, de schorsing op te heffen. In geval van vergunningweigering kan een bezwaarschrift worden ingediend bij het bestuursorgaan dat het besluit heeft genomen.

Artikel 38 is in zijn geheel komen te vervallen. In de Monumentenwet van voor 1 januari 1994 bestond de mogelijkheid van Kroonberoep tegen een besluit om een gebied aan te wijzen als beschermd dorps- of stadsgezicht. Het Kroonberoep is nu ingetrokken. Artikel 38 is daarmee komen te vervallen. Op grond van de Awb is nu bezwaar en beroep mogelijk.

Het verdient aanbeveling om, wanneer men een zienswijze kenbaar maakt en/of in een later stadium bezwaar of beroep aantekent, de Awb bij de hand te nemen.

Rijksdienst voor de Monumentenzorg (RDMZ)

Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur (W.V.C.)

Koninkrijk der Nederlanden

WET HOUDENDE NIEUWE BEPALINGEN VOOR
HET BEHOUD VAN MONUMENTEN VAN BOUWKUNST EN
ARCHEOLOGIE

(Monumentenwet 1988)

Tekst van de wet zoals deze van kracht is met ingang van:

1 januari 1994

Adressen

- Postadres Minister voor zaken op het terrein van de monumen-
tenzorg en niet betreffende archeologische monumenten:
De Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur
p/a Rijksdienst voor de Monumentenzorg
(Broederplein 41)
Postbus 1001, 3700 BA ZEIST
telefoon: 030-6983211, fax: 030-6916189
- Idem, maar dan betreffende archeologische monumenten:
De Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur
p/a Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
(Kerkstraat 1)
Postbus 1600, 3800 BP AMERSFOORT
telefoon: 033-4227777, fax: 033-4227799

Inhoudsopgave

Parlementaire behandeling	blz. 148
Tekst van de wet:	
Hoofdstuk I	
Algemene bepalingen	151
Hoofdstuk II	
Beschermde monumenten	152
§ 1. De aanwijzing	152
§ 2. Vergunningen tot wijziging, afbraak of verwijdering	154
§ 3. Schadevergoeding in verband met de beslissing op de vergunning	156
§ 4. Dwangmiddelen	158
Hoofdstuk III	
Subsidie	158
Hoofdstuk IV	
Beschermde stads- en dorpsgezichten	159
Hoofdstuk V	
Opgraven en vondsten	159
Hoofdstuk VI	
Vervallen	
Hoofdstuk VII	
Strafbepalingen	161
Hoofdstuk VIII	
Overgangs- en slotbepalingen	162

PARLEMENTAIRE BEHANDELING

Zie voor de behandeling van de wet (de Monumentenwet 1988) in de Staten-Generaal:

Kamerstukken II 1986/87, 1987/88 nr. 1988 I
Handelingen II 1987/88, blz. 3524-3568, 3824, 3859
Kamerstukken I 1987/88, 1988 I (nr. 209); 1988/89, 1988 I (nr. 29, 29a, 29b, 29c, 29d, 29e)
Handelingen I 1988/89, blz. I 1383-I 1398, I 3521-I 3540.

1e Wijziging

Zie voor de behandeling van de wijzigingswet (de Wet Raad voor het cultuurbeheer) van 3 juli 1989, Staatsblad 348, in de Staten-Generaal:

Kamerstukken II 1987/88, 1988/89 nr. 20406
Handelingen II 1988/89, blz. 5616
Kamerstukken I 1988/89, 20406 (nr. 215, 215a)
Handelingen I 1988/89, blz. I 246.

De wijziging betreft de voormalige Monumentenraad, die is opgegaan in de nieuwe Raad voor het cultuurbeheer. De regeling in de artikelen 50 tot en met 55 van de wet is vervallen, omdat de nieuwe Raad een eigen wettelijke regeling (de Wet Raad voor het cultuurbeheer) heeft gekregen. De nieuwe naam van de Raad is in de wet doorgevoerd en bovendien zijn enige correcties in de wettekst aangebracht.

De wijzigingswet heeft gevolgen voor de (oude) tekst van de artikelen: 1, 3, 7, 17, 35, 40, 45, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55 en 61.

2e Wijziging

Zie voor de behandeling van de wijzigingswet (de Invoeringswet Boeken 3, 5 en 6 nieuw Burgerlijk Wetboek, achtste gedeelte) van 25 oktober 1989, Staatsblad 490, in de Staten-Generaal:

Kamerstukken II 1984/85, 1987/88, 1988/89 nr. 19077
Handelingen II 1988/89, blz. 6144
Kamerstukken I 1988/89, 19077 (nr. 232, 232a)
Handelingen I 1989/90, blz. 28

De wijziging is een gevolg van de algehele vernieuwing van het Burgerlijk Wetboek en van de inwerkingtreding van de Kadasterwet.

De wijzigingswet heeft gevolgen voor de (oude) tekst van de artikelen: 3, 4, 6, 7, 9, 10, 33, 42 en 45.

3e Wijziging

Zie voor de behandeling van de wijzigingswet (de Wet houdende aanpassing van een aantal wetten aan de eerste tranche van de Algemene wet bestuursrecht) van 4 juni 1992, Staatsblad 422, in de Staten-Generaal:

Kamerstukken II 1990/91, 1991/92, nr. 22061
Handelingen II 1991/92, UCV 17 (1-56); blz. 2692

Kamerstukken I 1991/92, 22061 (nr. 173, 173a, 174a, 174b, 174c, 174d)

Handelingen I 1991/92, blz. 1293-1295

De wijziging is een gevolg van de algehele vernieuwing van het bestuursrecht en van de inwerkingtreding van de eerste tranche van de Algemene wet bestuursrecht.

De wijzigingswet heeft gevolgen voor de (oude) tekst van de artikelen: 3, 4, 7, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 21, 29, 31, 35, 40.

4e Wijziging

Zie voor de behandeling van de wijzigingswet (de Wet voltooiing eerste fase herziening rechterlijke organisatie) van 16 december 1993, Staatsblad 650, in de Staten-Generaal:

Kamerstukken II 1991/92, 1992/93, 22495

Handelingen II 1991/92, blz. 4105-4159; 4170; 1992/93, blz. 5482-5519; UCV 32; 5765-5770; 5875-5876

Kamerstukken I 1992/93, 22495 (310); 1993/94, 22495 (53, 53a, 53b, 53c, 53d)

Handelingen I 1993/94, zie vergadering d.d. 14 december 1993

De wijziging is het gevolg van de voltooiing van de eerste fase van de herziening van de rechterlijke organisatie bij de arrondissementrechtbanken enkelvoudige en meervoudige kamers en dat met het oog op de invoering van de eerste tranche van de Algemene wet bestuursrecht een aantal wetten daaraan moet worden aangepast.

De wijzigingswet heeft gevolgen voor de (oude) tekst van de artikelen: 16, 22, 29, 38.

5e Wijziging

Zie voor behandeling van de wijzigingswet (Organisatiewet kadaster) van 14 feb. 1994, Staatsblad 125 in de Staten-Generaal:

De Wijziging is het gevolg van de reorganisatie van het kadaster.

De wijzigingswet heeft gevolgen voor de (oude) tekst van de artikelen: 6, 7, 9

6e Wijziging

Zie voor behandeling van de wijzigingswet (wijziging binnentredingsbepalingen) van 22 juni 1994, Staatsblad 573 in de Staten-Generaal:

De wijziging is het gevolg van de wijziging van de binnentredingsbepalingen in het Wetboek van Strafvordering.

De wijzigingswet heeft gevolgen voor de (oude) tekst van het artikelen: 58

7e Wijziging

Zie voor behandeling van de wijzigingswet (Invoeringswet Wegenverkeers-wet 1994) van 17 november 1994, Staatsblad 858 in de Staten-Generaal:

De wijziging is het gevolg van de wijziging van de Wegenverkeerswet

De wijzigingswet heeft gevolgen voor de (oude) tekst van de artikelen: 3, 16, 17

8e Wijziging

Zie voor behandeling van de wijzigingswet (Leemtetwet Algemene wet bestuursrecht) van 26 april 1995, Staatsblad 250 in de Staten-Generaal:

De wijziging is het gevolg van de algehele verbetering van bijzondere wetten na de invoering van de Algemene wet bestuursrecht.

De wijzigingswet heeft gevolgen voor de (oude) tekst van het artikel: 16.

9e Wijziging

Zie voor behandeling van de wijzigingswet (wijziging Archiefwet) van 28 april 1995, Staatsblad 277 in de Staten-Generaal:

De wijziging is het gevolg van de wijziging van de Archiefwet

De wijzigingswet heeft gevolgen voor de (oude) tekst van het artikel: 1.

10e Wijziging

150

Zie voor behandeling van de wijzigingswet (wijziging van de Wet op het specifiek cultuurbeleid in verband met de instelling van een adviesorgaan voor het beleid op het terrein van de cultuur (Raad voor Cultuur) van 26 oktober 1995), Staatsblad 539, behandeling in de Staten-Generaal:

De wijziging is het gevolg van de instelling van een Raad voor het cultuurbeleid.

De wijzigingswet heeft gevolgen voor de (oude) tekst van het artikel: 1, 3, 7, 16, 17, 35, 40, 45, 49.

De wet treedt in werking op 22 november 1995.

11e Wijziging

Zie voor behandeling van de wijzigingswet van 17 april 1997, Staatsblad 192, behandeling in de Staten-Generaal:

Monumentenwet 1988,

tekst van de wet van 23 december 1988, Staatsblad 638, tot vervanging van de Monumentenwet, zoals deze is gewijzigd bij:

- Wet van 3 juli 1989, Staatsblad 348;
- Wet van 25 oktober 1989, Staatsblad 490;
- Wet van 4 juni 1992, Staatsblad 422;
- Wet van 16 december 1993, Staatsblad 650.
- Wet van 14 februari, 1994, Staatsblad 125;
- Wet van 22 juni, 1994, Staatsblad 573;
- Wet van 17 november 1994, Staatsblad 858;
- Wet van 26 april 1995, Staatsblad 250;
- Wet van 28 april 1995, Staatsblad 277;
- Wet van 17 april 1997, Staatsblad 192

Wij BEATRIX, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen weten:
Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat het wenselijk is nieuwe bepalingen vast te stellen voor het behoud van monumenten van bouwkunst en archeologie en lagere overheden meer bij dat behoud te betrekken;

Zo is het, dat Wij, de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

HOOFDSTUK I. Algemene bepalingen

Artikel 1.

In deze wet en de daarop berustende bepalingen wordt verstaan onder:

- a. Onze minister: Onze Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur;
- b. monumenten:
 1. alle vóór tenminste vijftig jaar vervaardigde zaken welke van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde;
 2. terreinen welke van algemeen belang zijn wegens daar aanwezige zaken als bedoeld onder 1;
- c. archeologische monumenten: de monumenten, bedoeld in onderdeel b, onder 2;
- d. beschermde monumenten: onroerende monumenten welke zijn ingeschreven in de ingevolge deze wet vastgestelde registers;
- e. kerkelijke monumenten: onroerende monumenten welke eigendom zijn van een kerkgenootschap, een zelfstandig onderdeel daarvan, een lichaam waarin kerkgenootschappen zijn verenigd, of van een ander genootschap op geestelijke grondslag en welke uitsluitend of voor een overwegend deel worden gebruikt voor het gezamenlijk belijden van de godsdienst of levensovertuiging;
- f. stads- en dorpsgezichten: groepen van onroerende zaken die van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun onderlinge ruimtelijke of structurele samenhang dan wel hun wetenschappelijke of cultuurhistorische waarde en in welke groepen zich bevinden één of meer monumenten bevinden;
- g. beschermde stads- en dorpsgezichten: stads- en dorpsgezichten

- die door Onze minister en Onze Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer als zodanig ingevolge artikel 35 van deze wet zijn aangewezen, met ingang van de datum van publicatie van die aanwijzing in de Nederlandse Staatscourant;
- h. het doen van opgravingen: het verrichten van werkzaamheden met als doel het opsporen of onderzoeken van monumenten, waardoor versterking van de bodem optreedt;
- i. de Raad: de Raad voor Cultuur, bedoeld in artikel 2a van de Wet op het specifiek cultuurbeleid.

Artikel 2.

1. Bij de toepassing van deze wet wordt rekening gehouden met het gebruik van het monument.
2. Met betrekking tot een kerkelijk monument wordt geen beslissing genomen ingevolge deze wet dan na overleg met de eigenaar.

HOOFDSTUK II. Beschermd monumenten

§ 1. De aanwijzing

Artikel 3.

1. Onze minister kan, al dan niet op verzoek van belanghebbenden, onroerende monumenten aanwijzen als beschermd monument.
2. Voordat Onze minister ter zake een beschikking geeft, vraagt hij advies aan de raad van de gemeente waarin het monument is gelegen en, indien de monumenten zijn gelegen buiten de krachtens de Wegenverkeerswet 1994 vastgestelde bebouwde kom, tevens aan gedeputeerde staten.
3. Onze minister doet mededeling van de adviesaanvraag, bedoeld in

het tweede lid, aan degenen die in de kadastrale registratie als eigenaar en beperkt gerechtigde staan vermeld, aan de ingeschreven hypothecaire schuldeisers en, indien om aanwijzing is verzocht, aan de verzoeker.

4. Burgemeester en wethouders stellen de in het derde lid genoemde belanghebbenden in de gelegenheid zich te doen horen en plegen het overleg, bedoeld in artikel 2, tweede lid.
5. De gemeenteraad brengt zijn advies uit binnen vijf maanden na de verzending van de in het tweede lid bedoelde adviesaanvraag, gedeputeerde staten binnen vier maanden.
6. Onze minister beslist, de Raad voor het cultuurbeheer gehoord, binnen tien maanden na de datum van de verzending van de adviesaanvraag aan de gemeenteraad, dan wel indien om aanwijzing is verzocht, binnen tien maanden na ontvangst van dat verzoek.

Artikel 4.

Onze minister doet mededeling van zijn beschikking aan de gemeenteraad en aan gedeputeerde staten. Ingeval van aanwijzing leggen burgemeester en wethouders de beschikking op de secretarie ter inzage. De burgemeester maakt die terinzagelegging op de gebruikelijke wijze bekend.

Artikel 5.

Met ingang van de datum waarop de mededeling, bedoeld in artikel 3, derde lid, heeft plaatsgevonden tot het moment dat inschrijving in het register, bedoeld in artikel 6 of artikel 7, plaatsvindt dan wel vaststaat dat het monument niet wordt ingeschreven in een van die registers, zijn de artikelen 11 tot en met 33 van overeenkomstige toepassing.

Artikel 6.

1. Onze minister houdt voor elke gemeente een register aan van de beschermde monumenten. In het register schrijft hij de monumenten in die hij heeft aangewezen, voor zover geen beroep tegen die aanwijzing is ingesteld of een beroep is afgewezen.
2. Van de inschrijving in het register zendt Onze minister aan gedeputeerde staten, aan burgemeester en wethouders en aan de bewaarder van het Kadaster en de Openbare Registers telkens één afschrift.
3. Het aan burgemeester en wethouders gezonden afschrift wordt ter inzage ter secretarie van de gemeente neergelegd. Een ieder kan zich aldaar op zijn kosten afschriften doen verstrekken.
4. Onze minister doet onverwijld een afschrift inschrijven in de openbare registers, bedoeld in afdeling 3.1.2 van het Burgerlijk Wetboek.

Artikel 7.

1. Indien het monument niet gelegen is binnen het grondgebied van enige gemeente, zijn artikel 3, tweede tot en met zesde lid, artikel 4 en artikel 6 niet van toepassing.
2. Alvorens Onze minister ten aanzien van een monument als bedoeld in het eerste lid een beschikking geeft, hoort hij de Raad.
3. Indien om aanwijzing is verzocht beslist Onze minister binnen vijf maanden na ontvangst van dat verzoek.
4. Onze minister houdt een landelijk register aan waarin hij de door hem aangewezen monumenten, bedoeld in het eerste lid, inschrijft voor zover geen beroep tegen die aanwijzing is ingesteld of een beroep is afgewezen. Een afschrift van de inschrijving wordt gezonden aan de instantie die het betrokken gebied beheert, aan de

bewaarder van het Kadaster en de Openbare Registers alsmede, indien het monument is gelegen binnen het grondgebied van een provincie, aan gedeputeerde staten. Artikel 6, vierde lid, is van overeenkomstige toepassing.

Artikel 8.

1. Onze minister is bevoegd ambtshalve of op verzoek van belanghebbenden in het register wijzigingen aan te brengen. De artikelen 3 tot en met 7 zijn van overeenkomstige toepassing.
2. Indien de wijziging naar het oordeel van Onze minister van ondergeschikte betekenis is of indien de wijziging betreft het doorhalen van de inschrijving van een monument dat is teniet gegaan, blijft overeenkomstige toepassing van artikel 3 achterwege.

Artikel 9.

1. Van wijziging in de in artikel 48, tweede lid onder a, van de Kadasterwet (Staatsblad 1989, 186) bedoelde gegevens of de kadastrale aanduiding van een beschermd monument geeft de bewaarder van het Kadaster en de Openbare Registers binnen veertien dagen kennis aan Onze minister, die deze wijziging aanbrengt in het register.
2. Onze minister doet mededeling van de wijziging aan gedeputeerde staten aan burgemeester en wethouders.

Artikel 10.

Indien de afschriften van het register niet overeenstemmen met het register dan wel onderling niet gelijklopend zijn, worden als beschermd monument slechts aangemerkt de monumenten die staan vermeld op het afschrift van het register, dat is opgenomen in de

openbare registers, bedoeld in afdeling 3.1.2 van het Burgerlijk Wetboek.

§ 2. Vergunningen tot wijziging, afbraak of verwijdering

Artikel 11

1. Het is verboden een beschermd monument te beschadigen of te vernielen.
2. Het is verboden zonder of in afwijking van een vergunning:
 - a. een beschermd monument af te breken, te verstoren, te verplaatsen of in enig opzicht te wijzigen;
 - b. een beschermd monument te herstellen, te gebruiken of te laten gebruiken op een wijze, waardoor het wordt ontsierd of in gevaar gebracht.

Artikel 12.

1. Een aanvraag om vergunning als bedoeld in artikel 11 moet worden ingediend bij burgemeester en wethouders.
2. Indien de aanvraag in behandeling wordt genomen, leggen burgemeester en wethouders de aanvraag op de secretarie voor een ieder ter inzage. Indien in de aanvraag gegevens voorkomen of uit de aanvraag kunnen worden afgeleid, waarvan de geheimhouding met het oog op de bescherming van bedrijfsgeheimen gerechtvaardigd is, besluiten burgemeester en wethouders op een daartoe strekkend verzoek van de aanvrager dat die gegevens niet ter inzage worden gelegd. De burgemeester doet kennisgeving van de terinzagelegging op de gebruikelijke wijze en vermeldt daarbij de mogelijkheid om binnen een termijn van veertien dagen zienswijzen naar voren te brengen bij burgemeester en wethouders. Indien

artikel 17, eerste lid, van toepassing is zenden burgemeester en wethouders tijdig naar voren gebrachte zienswijzen onmiddellijk door aan Onze minister.

Artikel 13.

In afwijking van het bepaalde in artikel 12 wordt een aanvraag om vergunning die betrekking heeft op een monument als bedoeld in artikel 7, eerste lid, ingediend bij Onze minister.

Artikel 14.

1. Burgemeester en wethouders beslissen omtrent de aanvraag, bedoeld in artikel 12, tenzij het betreft:
 - a. een archeologisch monument;
 - b. een monument dat in gebruik is bij Onze Minister van Defensie en tevens een militaire bestemming heeft.
2. In de gevallen waarin burgemeester en wethouders niet beslissen, beslist Onze minister.

Artikel 15.

1. De gemeenteraad stelt een verordening vast waarin tenminste de inschakeling wordt geregeld van een commissie op het gebied van de monumentenzorg, die burgemeester en wethouders adviseert over aanvragen om vergunning als bedoeld in artikel 11.
2. De vastgestelde verordening, bedoeld in het eerste lid, wordt onverwijld ter kennis gebracht van Onze minister. Zij treedt twee maanden nadat zij ter kennis is gebracht van Onze minister in werking, tenzij Onze minister vóór die datum de verordening tot schorsing heeft voorgedragen.

3. Op wijziging en intrekking van de verordening is het bepaalde in het eerste en tweede lid van overeenkomstige toepassing.

Artikel 16.

1. In de gevallen dat burgemeester en wethouders over de aanvraag om vergunning beslissen, zenden zij onmiddellijk afschrift van de aanvraag aan de directeur van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg en, indien het beschermde monument ligt buiten de krachtens de Wegenverkeerswet 1994 vastgestelde bebouwde kom, aan gedeputeerde staten.
2. Onze minister en gedeputeerde staten adviseren schriftelijk over de aanvraag binnen drie maanden na de datum van verzending van het afschrift.
3. Burgemeester en wethouders beslissen binnen drie maanden na de datum van ontvangst van het laatste van de adviezen, bedoeld in het tweede lid, doch in ieder geval binnen zes maanden na de datum van indiening van de aanvraag.
4. Burgemeester en wethouders kunnen, indien daartoe naar hun oordeel gegronde redenen bestaan, de in het derde lid bedoelde termijn met ten hoogste zes maanden verlengen, mits zij de aanvrager daarvan kennisgeven binnen de in het derde lid bedoelde termijn.
5. Indien burgemeester en wethouders niet voldoen aan het derde of vierde lid, wordt de vergunning geacht te zijn verleend.
6. Van de beschikking, bedoeld in het derde lid, doen burgemeester en wethouders mededeling aan Onze minister en aan gedeputeerde staten.
7. De werking van de beschikking, bedoeld in het zesde lid, wordt opgeschort totdat de beroepstermijn is verstreken of, indien

beroep is ingesteld, op het beroep is beslist. De vergunninghouder kan de president van rechtbank onderscheidenlijk de voorzitter van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State verzoeken de opschorting op te heffen. Titel 8.3. van de Algemene wet bestuursrecht is van overeenkomstige toepassing.

Artikel 17.

1. In de gevallen dat Onze minister over de aanvraag om vergunning beslist, zenden burgemeester en wethouders de aanvraag onmiddellijk na ontvangst aan hem door. Zij zenden gelijktijdig afschrift aan gedeputeerde staten en stellen de aanvrager schriftelijk in kennis van de datum van doorzending. Voor de toepassing van artikel 4:5 van de Algemene wet bestuursrecht worden burgemeester en wethouders aangemerkt als het in dat artikel bedoelde bestuursorgaan.
2. Burgemeester en wethouders en, indien het beschermde monument ligt buiten de krachtens de Wegenverkeerswet 1994 vastgestelde bebouwde kom, gedeputeerde staten adviseren aan Onze minister over de aanvraag binnen drie maanden na de datum van doorzending.
3. Onze minister beslist binnen drie maanden na de datum van ontvangst van het laatste van de adviezen, bedoeld in het tweede lid, doch in ieder geval binnen zes maanden na de indiening van de aanvraag.
4. Artikel 16, vierde en vijfde lid, is van overeenkomstige toepassing. Artikel 16, zevende lid, is van toepassing.
5. Van de beschikking wordt mededeling gedaan aan burgemeester en wethouders en gedeputeerde staten.

Artikel 18.

Burgemeester en wethouders dan wel Onze minister nemen met betrekking tot een kerkelijk monument geen beslissing ingevolge artikel 16 of 17 dan in overeenstemming met de eigenaar, voorzover het betreft een beslissing waarbij wezenlijke belangen van het belijden van de godsdienst of de levensovertuiging in dat monument in het geding zijn (wijziging bij wet 17 april 1997, stb. 192).

Artikel 19.

1. Burgemeester en wethouders dan wel Onze minister kunnen aan een vergunning voorschriften verbinden in het belang van de monumentenzorg.
2. De vergunning kan voor een bepaalde tijd worden verleend.

Artikel 20.

- 1 Burgemeester en wethouders en, voor zover het betreft de monumenten die niet gelegen zijn binnen het grondgebied van enige gemeente, Onze minister houden een openbaar register aan, waarin aantekening wordt gehouden van:
 - a. ingevolge artikel 16, derde lid, of artikel 17, derde lid, verleende vergunningen;
 - b. vergunningen die ingevolge artikel 16, vijfde lid, of artikel 17, vierde lid, worden geacht te zijn verleend.
2. In het in het eerste lid bedoelde register worden voorts aangetekend:
 - a. de datum van de vergunning;
 - b. het nummer van de vergunning;
 - c. de plaats van het monument waarop de vergunning betrekking heeft, alsmede van de van belang zijnde

kadastrale gegevens daarvan;

d. de aard van de werkzaamheden.

3. Aantekening als bedoeld in het tweede lid vindt plaats binnen een week na dag waarop:
 - a. een vergunning als bedoeld in het eerste lid, onder a, is verleend;
 - b. een vergunning als bedoeld in het eerste lid, onder b, wordt geacht te zijn verleend.

Artikel 21.

1. De vergunning kan door degene die haar heeft verleend worden ingetrokken indien:
 - a. blijkt dat de vergunning ten gevolge van een onjuiste of onvolledige opgave is verleend;
 - b. blijkt dat de vergunninghouder de voorschriften, bedoeld in artikel 19, eerste lid, niet naleeft;
 - c. de omstandigheden aan de kant van de vergunninghouder zich zodanig hebben gewijzigd, dat het belang van het monument zwaarder dient te wegen.
2. Van een besluit tot intrekking van een vergunning wordt mededeling gedaan aan Onze minister dan wel burgemeester en wethouders en aan gedeputeerde staten.

§ 3 Schadevergoeding in verband met de beslissing op de vergunningaanvraag

Artikel 22.

1. Voorzover blijkt dat de aanvrager van een vergunning als bedoeld in artikel 11 ten gevolge van de weigering daarvan of ten gevolge van de aan de vergunning verbonden voorschriften schade lijdt, welke redelijkerwijze niet of niet geheel te zijnen laste behoort te blijven, kent, behoudens het bepaalde in het tweede lid, Onze minister, de schadebeoordelingscommissie gehoord, hem op zijn verzoek een naar billijkheid te bepalen schadevergoeding toe.
2. Ingeval de beslissing over de vergunningaanvraag is genomen door burgemeester en wethouders in afwijking van het advies van Onze minister, besluit de gemeenteraad, de schadebeoordelingscommissie gehoord, omtrent de schadevergoeding, bedoeld in het eerste lid, ten laste van de gemeente. De artikelen 23 tot en met 29, zijn van overeenkomstige toepassing, met dien verstande dat de gemeenteraad in de plaats treedt van Onze minister.

Artikel 23.

1. Onze minister stelt met het oog op de advisering over één of meer verzoeken om schadevergoeding een schadebeoordelingscommissie in.
2. De schadebeoordelingscommissie bestaat uit een of meer leden.
3. Een lid van de schadebeoordelingscommissie mag niet de betrekking bekleden van ambtenaar in dienst van het ministerie of van een dienst, bedrijf of instelling, werkzaam onder verantwoordelijkheid van Onze minister.
4. Met ambtenaar, bedoeld in het derde lid, worden voor de toepas-

sing van dit hoofdstuk, gelijkgesteld zij die op arbeidsovereenkomst naar burgerlijk recht werkzaam zijn.

Artikel 24.

1. Onze minister zendt binnen veertien dagen na de dag waarop het verzoek om schadevergoeding is ingediend, het verzoekschrift aan de schadebeoordelingscommissie, vergezeld van alle op de zaak betrekking hebbende stukken.
2. Onze minister verleent aan de schadebeoordelingscommissie de gevraagde medewerking.

Artikel 25.

1. De schadebeoordelingscommissie stelt de verzoeker of zijn gemachtigde in de gelegenheid zijn verzoek om schadevergoeding in een openbare vergadering tegenover haar nader toe te lichten.
2. De schadebeoordelingscommissie kan ambtenaren in dienst van het ministerie of van een dienst, bedrijf of instelling, werkzaam onder verantwoordelijkheid van Onze minister oproepen om in de openbare vergadering te verschijnen tot het geven van inlichtingen.
3. Indien de schadebeoordelingscommissie een plaatsopneming wil houden, deelt zij het tijdstip van de plaatsopneming vooraf mede aan de verzoeker en aan Onze minister.

Artikel 26.

De schadebeoordelingscommissie brengt binnen drie maanden na de dag waarop het verzoek om schadevergoeding is ingediend, advies uit aan Onze minister. Zij zendt gelijktijdig een exemplaar daarvan aan de verzoeker.

Artikel 27.

1. Onze minister stelt de verzoeker in de gelegenheid schriftelijk, of mondeling in tegenwoordigheid van de schadebeoordelingscommissie, zijn opvatting omtrent het advies kenbaar te maken.
2. De schadebeoordelingscommissie verstrekt Onze minister desgevraagd nadere toelichting op het advies en geeft desgevraagd haar mening omtrent de opvatting daarover van de verzoeker.

Artikel 28.

De kosten van de schadebeoordelingscommissie worden de verzoeker niet in rekening gebracht.

Artikel 29.

Onze minister beslist binnen twee maanden na ontvangst van het advies van de schadebeoordelingscommissie. Artikel 7:1 van de Algemene wet bestuursrecht blijft buiten toepassing.

§ 4. Bestuursdwang

Artikel 30.

Onze Minister is, voor zover hij vergunningverlenend gezag is, bevoegd tot toepassing van bestuursdwang ter handhaving van een verbod als bedoeld in artikel 11, of van een voorschrift als bedoeld in artikel 19.

Artikel 31.

De werking van een beschikking tot toepassing van bestuursdwang als bedoeld in artikel 30 wordt opgeschort tot de beroepstermijn is verstreken of, indien beroep is ingesteld, op het beroep is beslist,

tenzij de vereiste spoed zich daartegen verzet.

Artikel 32. en 33. vervallen.

HOOFDSTUK III. Subsidie

Artikel 34.

1. Onze minister kan uit subsidie verstrekken ten behoeve van het herstel en de instandhouding van beschermde monumenten.
2. De subsidie bestaat uit hetzij een vast bedrag per jaar hetzij een percentage van de door Onze minister vast te stellen kosten.
3. Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur worden regels gesteld met betrekking tot het verstrekken van subsidie, bedoeld in het eerste lid. Deze regels hebben in ieder geval betrekking op de wijze waarop het provinciaal bestuur en het gemeentebestuur bij het verstrekken van subsidie worden betrokken, en kunnen voorts betrekking hebben op:
 - a. de criteria op grond waarvan subsidie kan worden verstrekt;
 - b. de wijze waarop het subsidiebedrag wordt bepaald;
 - c. de vaststelling van een subsidieplafond;
 - d. de aanvraag van een subsidie;
 - e. de voorwaarden waaronder de subsidie wordt verleend;
 - f. de verplichtingen van de subsidieontvanger;
 - g. de vaststelling van de subsidie;
 - h. de betaling en terugvordering van de subsidie, alsmede het verlenen van voorschotten op de subsidie.
4. Indien bij of krachtens algemene maatregel van bestuur wordt voorzien in een subsidieplafond, worden daarbij regels gesteld omtrent de wijze van verdeling gesteld.

5. Een algemene maatregel van bestuur als bedoeld in het tweede lid treedt niet eerder in werking dan twee maanden na de dagtekening van het Staatsblad, waarin hij is geplaatst. Van de plaatsing wordt onverwijld mededeling gedaan aan de beide Kamers der Staten-Generaal.

HOOFDSTUK IV. Beschermd stads- en dorpsgezichten

Artikel 35.

1. Gehoord de gemeenteraad, gedeputeerde staten, de Rijksplanologische Commissie en de Raad, kunnen Onze minister en Onze Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer stads- en dorpsgezichten aanwijzen als beschermd stads- of dorpsgezicht en kunnen zij zodanige aanwijzingen intrekken.
2. Onze minister zendt het voorstel tot aanwijzing of intrekking gelijktijdig aan de gemeenteraad, gedeputeerde staten, de Rijksplanologische Commissie en de Raad. De gemeenteraad brengt advies uit via gedeputeerde staten binnen 6 maanden, gedeputeerde staten binnen 9 maanden, de Rijksplanologische Commissie en de Raad binnen 12 maanden na verzending van het voorstel.
3. Onze minister en Onze Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer beslissen over aanwijzing of intrekking binnen zestien maanden na verzending van het voorstel.
4. De bekendmaking van een besluit tot aanwijzing of tot intrekking daarvan geschiedt door plaatsing in de Staatscourant. Van het besluit wordt mededeling gedaan in de daarvoor in aanmerking komende dag- of nieuwsbladen en aan de gemeenteraad, gedeputeerde staten, de Rijksplanologische Commissie en de Raad.

Artikel 36.

1. De gemeenteraad stelt ter bescherming van een beschermd stads- of dorpsgezicht een bestemmingsplan vast als bedoeld in de Wet op de Ruimtelijke Ordening (Staatsblad 1985, 626). Bij het besluit tot aanwijzing van een beschermd stads- of dorpsgezicht kan hier- toe een termijn worden gesteld.
2. Bij het besluit tot aanwijzing van een beschermd stads- of dorps- gezicht wordt bepaald of en in hoeverre geldende bestemmings- plannen als beschermend plan in de zin van het vorige lid kunnen worden aangemerkt.

Artikel 37.

1. In beschermde stads- of dorpsgezichten is het verboden een bouwwerk geheel of gedeeltelijk af te breken zonder of in afwij- king van een schriftelijke vergunning van burgemeester en wethou- ders (sloopvergunning).
2. Geen sloopvergunning is vereist voor het afbreken ingevolge een aanschrijving van burgemeester en wethouders.
3. De artikelen 21 tot en met 23 van de Wet op de stads- en dorps- vernieuwing (Staatsblad 1984, 406) zijn van toepassing.

Artikel 38. vervallen.

HOOFDSTUK V. Opgravingen en vondsten

Artikel 39.

1. Het is verboden opgravingen te doen zonder schriftelijke vergun- ning van Onze minister.
2. De vergunning kan worden verleend aan een rijksdienst, een

instelling voor wetenschappelijk onderwijs of een gemeente.

3. De vergunning wordt geweigerd indien:
 - a. er grond is om aan te nemen dat de aanvrager niet bekwaam is tot het doen van opgravingen;
 - b. redelijkerwijze niet verwacht kan worden dat de aanvrager in staat is tot het doen van opgravingen;
 - c. de aanvrager een gemeente is die niet beschikt over een depot voor bodemvondsten als bedoeld in artikel 44.
4. Onze minister kan aan een vergunning voorschriften verbinden.
5. De vergunning wordt voor een bepaalde opgraving of voor een bepaald gebied en voor een bepaalde tijd of tot wederopzegging verleend.
6. Onze minister kan de vergunning intrekken wanneer de vergunninghouder op ondeskundige wijze opgravingen verricht, de aan de vergunning verbonden voorschriften niet nakomt of anderszins misbruik maakt van de vergunning.

Artikel 40.

Onze minister beslist, de Raad gehoord, binnen zes maanden na de datum van ontvangst van de aanvraag om een vergunning als bedoeld in artikel 39. De termijn kan eenmaal worden verlengd met ten hoogste drie maanden.

Artikel 41.

Van de aanvang en van het einde van een opgraving doet de vergunninghouder mededeling aan de directeur van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek.

Artikel 42.

Onze minister kan bepalen dat een rechthebbende ten aanzien van een terrein moet dulden dat een overheid of instelling als bedoeld in artikel 39, tweede lid, in het belang van archeologisch onderzoek dat terrein betreedt, daarop metingen verricht dan wel daarin opgravingen doet. Voor zover een rechthebbende hierdoor schade lijdt, wordt hem deze door de Staat vergoed. Rechtsvorderingen tot vergoeding van deze schade staan ter kennisneming van de rechtbank binnen welker rechtsgebied het terrein of het grootste gedeelte daarvan gelegen is.

Artikel 43.

1. Roerende monumenten die gevonden zijn bij het doen van opgravingen en waarop niemand zijn recht van eigendom kan bewijzen, zijn eigendom van de Staat.
2. In afwijking van het bepaalde in het eerste lid zijn roerende monumenten die gevonden zijn bij het doen van wettige opgravingen door een gemeente en waarop niemand zijn recht van eigendom kan bewijzen, eigendom van die gemeente.
3. De eigenaar van de grond waarin de roerende monumenten zijn opgegraven, ontvangt van de eigenaar van die roerende monumenten een vergoeding ten bedrage van de helft van de waarde van die monumenten.
4. Rechtsvorderingen ter zake van de vergoeding staan ter kennisneming van de in artikel 42 bedoelde rechtbank.

Artikel 44.

1. Onze minister kan, indien wordt voldaan aan de eisen die hij noodzakelijk acht voor het op verantwoorde wijze onderbrengen van roerende monumenten, een gebouw of een gedeelte van een gebouw aanmerken als depot voor bodemvondsten.
2. Onze minister kan een beslissing als bedoeld in het eerste lid intrekken.

Artikel 45.

1. Onze minister wijst, de Raad gehoord, bij het doen van een opgraving gevonden roerende monumenten die eigendom zijn van de Staat toe aan depots voor bodemvondsten. Met ingang van het moment van de overgave aan een depot voor bodemvondsten berust de eigendom bij de eigenaar van dat depot.
2. Aan de toewijzing als bedoeld in het eerste lid kunnen voorschriften worden verbonden in het belang van de monumentenzorg.

Artikel 46.

Desgevraagd krijgt de opgraver toegang tot roerende monumenten die zijn gevonden bij een opgraving waartoe hij op grond van de bepalingen van deze wet bevoegd was of worden deze hem voor wetenschappelijk onderzoek tijdelijk ter beschikking gesteld.

Artikel 47.

1. Hij die anders dan bij het doen van opgravingen een zaak vindt, waarvan hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat het een monument is, is verplicht hiervan binnen drie dagen aangifte te doen.

2. De aangifte dient te geschieden bij de burgemeester van de gemeente waar de vondst is gedaan of, wanneer de vondst werd gedaan buiten het grondgebied van enige gemeente, bij Onze minister.
3. De burgemeester geeft van deze aangifte onverwijld kennis aan de directeur van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek.

Artikel 48.

De gerechtigden tot een roerend monument als bedoeld in artikel 47 zijn gehouden het monument gedurende zes maanden, te rekenen van de dag van de in het vorige artikel bedoelde aangifte ter beschikking te houden of te stellen voor wetenschappelijk onderzoek.

Artikel 49.

1. Onze minister kan, de Raad gehoord, ten behoeve van een in te stellen wetenschappelijk onderzoek voorschriften geven met betrekking tot de uitvoering van werken waarbij een zaak als bedoeld in artikel 47 is gevonden, dan wel gelasten dat die werken voor bepaalde of onbepaalde tijd geheel of gedeeltelijk worden stilgelegd.
2. Schade, veroorzaakt door een maatregel als bedoeld in het eerste lid, wordt door de Staat vergoed. Rechtsvorderingen tot vergoeding van deze schade staan ter kennisneming van de rechtbank binnen welker rechtsgebied de vondst is gedaan.

HOOFDSTUK VI.

Art. 50-55. Vervallen. (bij Wet van 3 juli 1989, Staatsblad 348)

HOOFDSTUK VII. Handhaving en strafbepalingen

Artikel 56.

1. Hij die opzettelijk handelt in strijd met artikel 11, met artikel 37, eerste lid, of met een maatregel getroffen op grond van artikel 49, eerste lid, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar of geldboete van de vijfde categorie.
2. Hij die opzettelijk handelt in strijd met een der artikelen 39, eerste lid, en 47, eerste lid, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar of geldboete van de vijfde categorie.
3. De feiten zijn misdrijven.

Artikel 57.

1. Hij die handelt in strijd met artikel 11, met artikel 37, eerste lid, of met een maatregel getroffen op grond van artikel 49, eerste lid, wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste zes maanden of geldboete van de vijfde categorie.
2. Hij die handelt in strijd met een der artikelen 39, eerste lid, en 47, eerste lid, wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste zes maanden of geldboete van de vijfde categorie.
3. De feiten zijn overtredingen.

Artikel 58.

1. Met het toezicht op de naleving van het bepaalde bij of krachtens deze wet zijn belast de bij besluit van Onze Minister onderschei-

denlijk de bij besluit van burgemeester en wethouders aangewezen persoon.

2. Met de opsporing van de bij de artikelen 56 en 57 strafbaar gestelde feiten zijn, onverminderd artikel 141 van het Wetboek van Strafvordering, belast de in het eerste lid bedoelde ambtenaren, voor zover zij bij besluit van Onze Minister van Justitie daartoe zijn aangewezen. Deze ambtenaren zijn tevens belast met de opsporing van feiten, strafbaar gesteld in de artikelen 179 tot en met 182 van het Wetboek van Strafrecht, voor zover deze feiten betrekking hebben op een bevel, vordering of handeling, gedaan of ondernomen door henzelf.
3. De in het eerste en tweede lid bedoelde ambtenaren zijn bevoegd een woning binnen te treden zonder toestemming van de bewoner.
4. Van een besluit van Onze Minister als bedoeld in het eerste lid of van Onze Minister van Justitie als bedoeld in het tweede lid wordt mededeling gedaan door plaatsing in de Staatscourant.

HOOFDSTUK VIII. Overgangs- en slotbepalingen

Artikel 59.

1. Zolang een gemeentelijke verordening als bedoeld in artikel 15 niet van kracht is, beslist Onze minister omtrent aanvragen om vergunning als bedoeld in artikel 11.
2. Op de beslissing omtrent de aanvraag zijn de artikelen 17 tot en met 21 van toepassing.

Artikel 60.

De Monumentenwet (Staatsblad 1961, 200) wordt ingetrokken.

Artikel 61.

1. Beslissingen die op grond van de artikelen 9, 15, 17, 20, 22, tweede lid, 23, eerste lid, 25, eerste lid, dan wel 31, eerste lid, van de Monumentenwet (Staatsblad 1961, 200) zijn genomen, gelden als beslissingen als bedoeld in onderscheidenlijk de artikelen 3, zesde lid, 11, 30 of 31, 35, 39, eerste lid, 42, 49 dan wel 58, eerste lid, van deze wet.
2. Indien tegen de beslissingen die op grond van de in het eerste lid genoemde artikelen van de Monumentenwet (Staatsblad 1961, 200) zijn genomen nog beroep kan worden ingesteld dan wel beroep is ingesteld, wordt dat beroep afgehandeld met inachtneming van de artikelen 26 en 27 van die wet.

Artikel 62.

1. Kennisgevingen die op grond van artikel 8 van de Monumentenwet (Staatsblad 1961, 200) zijn verzonden, worden afgehandeld met inachtneming van de artikelen 8 en 9 van die wet.

2. Verzoeken om vergunning als bedoeld in artikel 14 van de Monumentenwet (Staatsblad 1961, 200) die zijn ingediend vóór de inwerkingtreding van deze wet worden afgehandeld met inachtneming van artikel 15 van die wet.

Artikel 63.

1. Het register, de overschrijving en de melding, bedoeld in artikel 10 van de Monumentenwet (Staatsblad 1961, 200), gelden onderscheidenlijk als register, overschrijving en melding als bedoeld in artikel 6 van deze wet.
2. Een dwangbevel tot invordering van ingevolge de Monumentenwet (Staatsblad 1961, 200) verschuldigde kosten als bedoeld in artikel 19 van die wet geldt als dwangbevel tot invordering van ingevolge deze wet verschuldigde kosten als bedoeld in artikel 33.

Artikel 64.

Beslissingen die op grond van artikel 23, tweede lid, van de Monumentenwet (Staatsblad 1961, 200) zijn genomen behouden hun geldigheid na de intrekking van die wet. Artikel 61, tweede lid, van deze wet is van overeenkomstige toepassing.

Artikel 65.

1. De Monumentenraad, bedoeld in artikel 3, eerste lid, alsmede de vijf afdelingen, bedoeld in artikel 5, eerste lid, van de Monumentenwet (Staatsblad 1961, 200) gelden als onderscheidenlijk de Monumentenraad, bedoeld in artikel 50, eerste lid, en de vijf afdelingen, bedoeld in artikel 52 van deze wet.

2. De benoemingen die op grond van artikel 4 van de Monumentenwet hebben plaatsgevonden gelden als benoemingen als bedoeld in artikel 51 van deze wet.
3. Voorschriften die op grond van artikel 6 van de Monumentenwet (Staatsblad 1961, 200) zijn gegeven, gelden als regels als bedoeld in artikel 54, eerste lid, van deze wet.

Artikel 66.

De Wet tot behoud van cultuurbezit (Staatsblad 1984, 49) wordt gewijzigd als volgt:

Artikel 1, onderdeel d, wordt vervangen door: d. de Commissie: de Rijkscommissie voor de musea, bedoeld in artikel 52 van de Monumentenwet 1988 (Staatsblad 638).

Artikel 67.

De Wet op de Ruimtelijke Ordening (Staatsblad 1985, 626) wordt gewijzigd als volgt:

A. Artikel 28, tweede lid, tweede volzin komt te luiden:

Alvorens te beslissen horen zij de provinciale planologische commissie.

B. Artikel 28, vijfde lid, tweede volzin vervalt.

C. Artikel 37, achtste lid, vervalt.

D. Artikel 40, tweede lid, onder b, komt te luiden: b. Gedeputeerde staten, alvorens te besluiten, de provinciale planologische commissie horen;

E. Artikel 46, zesde lid, komt te luiden: 6. De aanhouding, bedoeld in het vijfde lid, duurt totdat omtrent goedkeuring van een ter voldoening aan artikel 36 van de Monumentenwet 1988 (Staatsblad 638) vast te stellen of te herzien bestemmingsplan onherroepelijk is beslist.

Artikel 68.

De Woningwet (Staatsblad 1964, 222) wordt gewijzigd als volgt:

Artikel 50, zesde lid, komt te luiden: 6. De aanhouding, bedoeld in het vijfde lid, duurt totdat omtrent goedkeuring van een ter voldoening aan artikel 36 van de Monumentenwet 1988 (Staatsblad 638) vast te stellen of te herzien bestemmingsplan onherroepelijk is beslist.

Artikel 69.

In bijlage 2 bij de Wet van 22 december 1983, houdende regels inzake de financiële gevolgen voor provincies en gemeenten van rijksbeleid en inzake de uitkeringen uit 's Rijks kas aan provincies en gemeenten (Staatsblad 649), worden de onderdelen 13 tot en met 18, alsmede de derde voetnoot geschrapt.

Artikel 70.

De Wet op de inkomstenbelasting 1964 (Staatsblad 519) wordt gewijzigd als volgt: In artikel 42a, zevende lid, tweede volzin, wordt "artikel 10 van de Monumentenwet (Staatsblad 1961, 200)" vervangen door: artikel 6 van de Monumentenwet 1988 (Staatsblad 638).

Artikel 71.

De Wet op belastingen van rechtsverkeer (Staatsblad 1970, 611) wordt gewijzigd als volgt: In artikel 15, eerste lid, onderdeel p, wordt "Monumentenwet (Staatsblad 1961, 200)" vervangen door: Monumentenwet 1988 (Staatsblad 638).

Artikel 72.

Deze wet treedt in werking op een bij Koninklijk besluit te bepalen tijdstip.

Artikel 73.

Deze wet kan worden aangehaald als Monumentenwet met vermelding van het jaartal van het Staatsblad waarin zij zal worden geplaatst.

Lasten en bevelen dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst, en dat alle ministeries, autoriteiten, colleges en ambtenaren wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.
Gegeven te 's-Gravenhage, 23 december 1988

BEATRIX

De Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, L.C. Brinkman

De Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, E.H.T.M. Nijpels

(Uitgegeven de dertigste december 1988)

De Minister van Justitie, F. Korthals Altes

Summary

The National Contact Monuments Foundation (NCM) is a foundation concerned with matters of both general and national importance. In more specific or local cases the NCM acts as a contact between other organisations.

The NCM assembles the strengths of the private monument sector. It is an umbrella organisation that acts as a contact between hundreds of private monument conservation organisations. From this position the NCM can represent the interests of these private organisations to the authorities.

The NCM makes a case for the protection, conservation and management of monuments and historic buildings in the Netherlands. The NCM does not confine itself to the care of monuments and historic buildings, but also covers such target areas as environmental planning, urban renewal, preservation of the landscape, employment opportunities etc.

The Yearbook for Monuments and Historic Buildings has been published annually by the NCM since 1984.

The Yearbook provides a survey of all the private organisations and government institutions connected with conservation policy in the Netherlands. Existing legislation regarding the restoration and preservation of monuments and historic buildings, employment's in the restoration sector, financial and fiscal are all reviewed. The text of the 1988 Monuments and Historic Buildings Act is included in its

entirety. Also provided in the Yearbook is a province-by-province survey of each municipality with information about the number and classification of monuments and historic buildings and conservation areas, local authority ordinances, commissions and lists as well as budgets for the coming years. In addition, an insight is provided into the provincial regulations of each province. The Yearbook is an authoritative manual for all those concerned with monument policies in the Netherlands. The information is kept up-to-date through annual questionnaires to local authorities, provinces and private institutions.

The Yearbook also contains the NCM Foundation's annual report with a review of its activities and publications. A short historical analysis is provided of ten main categories of monuments and historic buildings discussing typology, the principal private organisations concerned financial arrangements and documentation.

The Yearbook is referred to extensively by staff at local authority, provincial and government level, as well as owners of monuments and historic buildings and private organisations involved with conservation policy making it the ideal medium through which to communicate with everyone concerned with the preservation of monuments and historic buildings.

Since 1997 NCM has its home in the National Heritage House on one of the historic canals in Amsterdam. The National Heritage House is a home for a range of institutions all involved in the conservation of the Dutch cultural, historical and archaeological heritage.

Besides NCM the National Heritage House establishes:

- Stichting Open Monumentendag (Foundation Dutch Heritage Day)
- Secretariat of ICOMOS Netherlands
- Erfgoed Actueel (Heritage Today, link between education and heritage)
- Platform Landschap en Cultuurhistorie (Platform Landscape and Cultural History)
- Landelijk coördinatiepunt Scholen Adopteren Monumenten (Nationwide co-ordination point Schools Adopt Monuments)
- Stichting voor de Nederlandse Archeologie (Foundation Dutch Archaeology)
- Stichting 2003 Jaar van de Boerderij (Foundation 2003 Year of the Farm)
- Vereniging van Beheerders van Monumentale Kerkgebouwen in Nederland (Society for managers of Historic Churches in the Netherlands)
- Convent van Gemeentelijke Archeologen (Convention of urban archaeologists)
- Archeologische Werkgemeenschap Nederland (Dutch Archaeological Workingparty)
- Vereniging Archeologie en Publiek (Archaeology and Public)
- Belangenvereniging voor Academici in de Archeologie (Association of Graduates in Archaeological Disciplines)

Drukkerij Bakker

ROELOFAREND SVEEN
□□□□□□□□□□□□□□

**het adres voor
ontwerpen en
drukwerk**

Email: info@drukkerij-bakker.nl - www.drukkerij-bakker.nl

reclame- en handelsdrukwerk stickers
digitaal drukwerk full-colourwerk
grafische vormgeving stanzen/rillen

Drukkerij Bakker & Zn. BV

Postadres

Postbus 4

2370 AA Roelofarendsveen

Bezoekadres

Pastoor Oneplein 22

2371 EZ Roelofarendsveen

Telefoon

071 331 45 23

Telefax

071 331 62 04

ONDERHOUD

RESTAURATIE

RENOVATIE

NIEUWBOUW

PLANONTWIKKELING

Stichting
Vakgroep
Restauratie

Erkend
Restauratie
Bouwbedrijf

■ HILLEN ROOSEN ■

bouwt & restaureert al 100 jaar

Hillen & Roosen B.V.
Onderhoud en Restauratie

Postbus 75950
1070 AZ Amsterdam

Tel. (020) 549 26 00
Fax (020) 549 26 60

Restauratie Reguliersgracht/Kerkstraat
in opdracht van Stadsherstel Amsterdam N.V.

Nuttige adressen

Algemeen

- **Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen**
Europaweg 4, Postbus 25000, 2700 LZ Zoetermeer
telefoon 079 – 323 23 23, fax 079-3232320
website www.minocw.nl
- **Rijksdienst voor de Monumentenzorg**
Broederplein 41, 3703 CD Zeist
Postbus 1001, 3700 BA Zeist,
telefoon 030 – 698 32 11, fax 030 – 691 61 89
Voorlichting: 030-6983456, website: www.rdmz.nl
- **Raad voor Cultuur**
R.J. Schimmelpennincklaan 3, 2517 JN 's-Gravenhage
telefoon 070 – 310 66 86, fax 070 – 361 47 27
- **Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek**
Kerkstraat 1, 3811 CV Amersfoort
telefoon 033 – 422 77 77, fax 033 – 422 77 99
- **Inter Provinciaal Overleg (Welzijn, Cultuur)**
Postbus 97728, 2509 GC 's-Gravenhage
telefoon 070 – 314 34 14, fax 070 – 324 31 34
- **Vereniging van Nederlandse Gemeenten**
Postbus 30435, 2500 GK 's-Gravenhage
telefoon 070 – 373 83 93, fax 070 – 363 56 82
website: www.gemnet.nl
- **Stichting Nationaal Restauratiefonds**
Postbus 15, 3870 DA Hoevelaken
telefoon 033 – 253 94 39, fax 033 – 253 95 95

- **Belastingdienst/Particulieren Amersfoort/
Bureau Monumentenpanden**
Postbus 4050, 3800 EB Amersfoort
telefoon 033 – 450 52 22, fax 033 – 456 08 70

Provinciale Welstandsorganisaties

- **Groningen:** Libau, welstands-en monumentenzorg Groningen
Hoge der A 5, 9712 AC Groningen
telefoon 050 – 312 65 45, fax 050 – 312 33 62
- **Friesland:** Hûs en Hiem
J.W. Frisostraat 1, 8933 BN Leeuwarden *058-2337930*
telefoon 058 – ~~215 39 90~~, fax 058 – 215 39 38
- **Drenthe:** Stichting het Drentse Welstandstoezicht
Van der Feltzpark 7, 9401 HM Assen
telefoon 0592 – 31 40 55, fax 0592 – 31 29 81
- **Overijssel:** Het Oversticht
Postbus 531, 8000 AM Zwolle
telefoon 038 – 421 32 57, fax 038 – 421 81 84
- **Gelderland:** Vereniging het Gelders Genootschap
Postbus 68, 6800 AB Arnhem *tel 026-4221742*
telefoon 026 – ~~422-47-42~~, fax 026 – ~~422-94-04~~ *4429404*
- **Utrecht:** PUWC, Adviescommissie voor Ruimtelijke Kwaliteit
Dorpsstraat 1b, 3981 EA Bunnik
telefoon 030 – 656 70 24, fax 030 – 656 24 34
- **Noord-Holland:** Stichting Welstandszorg Noord-Holland
Rokin 87-1, 1012 KL Amsterdam
telefoon 020 – 622 47 02, fax 020 – 638 43 95

- **Zuid-Holland:** Stichting Dorp, Stad en Land
Postbus 29129, 3001 GC Rotterdam
telefoon: 010-2809445, fax: 010-4330076
- **Zeeland:** Stichting Dorp, Stad en Land
Meelstraat 8, 4301 EC Zierikzee
telefoon 0111 – 41 75 15
- **Noord-Brabant:** Welstandszorg Noord-Brabant
Koningsweg 60, 5211 BN 's-Hertogenbosch
telefoon 073 – 613 22 21, fax 073 – 614 29 94
- **Limburg:** Welstandsdistrict Noord-Limburg *Stichting Ruimtelijke Kwaliteit Limburg*
Heikampse ~~66, 6598~~ BP Heijen *Postbus 131, 6940 AC Roermond*
telefoon ~~0485 – 49 41 41~~
- **Noord-Holland:** Steunpunt Cultureel Erfgoed Noord-Holland
Gebouw Mercurius, Veerdijk 32, 1531 MS Wormer
telefoon 075 – ~~647 45 19~~ *647 45 13*
- **Zuid-Holland:** Erfgoedhuis Zuid-Holland
Postbus 11187, 2301 ED Leiden
telefoon 070 – 441 68 05
- **Zeeland:** Erfgoedhuis Zeeland (medio 1999)
Postbus 153, 4330 AD Middelburg
telefoon 0118 – 67 08 70
- **Noord-Brabant:** Monumentenhuis Brabant
Markt 32-34, 4931 BT Geertruidenberg
telefoon 0162-51 18 33
- **Limburg:** Monumentenhuis Limburg
Postbus 131, 6040 AC Roermond
telefoon 0475 – 35 78 00

Steunpunten Monumentenzorg

- **Groningen:** Steunpunt Monumentenzorg Groningen
Hoge der A 5, 9712 AC Groningen
telefoon 050 – 312 65 45
- **Friesland:** Steunpunt Monumentenzorg Friesland
J.W. Frisostraat 1, 8933 BN Leeuwarden
telefoon 058 – 215 39 90
- **Drenthe:** Steunpunt Drents Cultureel Erfgoed
Postbus 122, 9400 AC Assen
telefoon 0592 – 36 56 22
- **Overijssel:** Steunpunt Cultureel Erfgoed Overijssel
Postbus 531, 8000 AM Zwolle
telefoon 038 – 421 32 57

Bond Heemschut

- **Landelijke vereniging Bond Heemschut**
Nieuwezijds Kolk 28, 1012 PV Amsterdam
telefoon 020 – 622 52 92, fax 020 – 624 05 71

Provinciale commissies

- **Groningen:**
Rijksweg 55, 9918 PC Garrelweer, telefoon 0596 – 57 31 26
- **Friesland:**
Postbus 65, 8900 AB Leeuwarden, telefoon 058 – 216 22 77

- **Drenthe:**
Het Kanaal 71, 9406 AP Assen, telefoon 0592 – 35 68 86
- **Overijssel:**
Postbus 446, 7600 AK Almelo, telefoon 0546 – 83 23 00
- **Gelderland:**
Guyotstraat 1, 6524 AV Nijmegen, telefoon 024 – 323 04 19
- **Utrecht:**
H. Muntstraat 16, 3961 AL Wijk bij Duurstede, telefoon 0343 – 57 80 23
- **Amsterdam:**
Galjoen 27-21, 8243 LG Lelystad, telefoon 0320 – 24 76 34
- **Noord-Holland:**
Wally Moesweg 8, 1251 AT Laren, telefoon 035 – 538 04 74
- **Zuid-Holland:**
Hoogenhouckstraat 58, 2614 BX Delft, telefoon 015 – 212 47 75
- **Zeeland:**
Voorstad 30, 4461 KN Goes, telefoon 0113 – 25 00 42
- **Noord-Brabant:**
Bossestraat 18, 5374 HT Schaijk, telefoon 0486 – 46 19 82
- **Limburg:**
Postbus 670, 6040 AR Roermond, telefoon 0475 – 33 65 53

Monumentenwacht

- **Federatie Monumentenwacht Nederland**
Postbus 1130, 3800 BC Amersfoort
telefoon 033 – 479 07 70, fax 033 – 479 07 69
- **Archeologische Monumentenwacht Nederland**
Vanadiumweg 16, 3812 PZ Amersfoort, telefoon 033 – 465 05 74

Provinciale stichtingen Monumentenwacht

- **Monumentenwacht Groningen**
A-weg 5c, 9718 CS Groningen, telefoon 050 – 312 16 94
- **Monumentenwacht Friesland**
Postbus 137, 8900 AC Leeuwarden, telefoon 058 – 215 73 65
- **Monumentenwacht Drenthe**
Postbus 122, 9400 AC Assen, telefoon: 0592 – 36 55 55, tst. 592
- **Monumentenwacht Overijssel en Flevoland**
Postbus 531, 8000 AM Zwolle, telefoon 038 – 421 32 57
- **Monumentenwacht Gelderland**
Postbus 27, 6670 AB Zetten, telefoon 0488 – 42 02 22
- **Monumentenwacht Utrecht**
Mariaplaats 23, 3511 LK Utrecht, telefoon 030 – 234 38 80
- **Monumentenwacht Noord-Holland**
Lanckhorstlaan 8b, 2101 BD Heemstede, telefoon 023 – 529 40 12
- **Monumentenwacht Zuid-Holland**
Zwaansgat 24, 2801 RH Gouda, telefoon 0182 – 51 34 35
- **Monumentenwacht Zeeland**
Postbus 153, 4330 AD Middelburg, telefoon 0118 – 63 10 11
- **Monumentenwacht Noord-Brabant**
Sparrendaalseweg 5, 5262 CR Vught, telefoon 0411 – 64 33 66
- **Monumentenwacht Limburg**
Postbus 131, 6040 AC Roermond, telefoon 0475 – 35 78 00

Erfgoedhuis

NATIONAAL

Herengracht 474

1017 CA Amsterdam

CONTACT

Telefoon (020) 627 77 06

Fax (020) 624 25 36

E-mail ncm@erfgoedhuis.nl

MONUMENTEN

Giro 29 66 786

Bank 43.06.43.462

Colofon:

© **NCM** 2000

Stichting Nationaal Contact Monumenten

ISBN: 90-71107-60-4

verschijnt jaarlijks

foto: Zaanstad

Eindredactie: NCM

WAT IS HET NCM?

Stichting

Nationaal Contact Monumenten

NATIONAAL: De Stichting NCM is in 1972 opgericht om de krachten in het particuliere monumentenveld te bundelen. Het NCM houdt zich bezig met monumentenzaken van algemene aard en nationaal belang. In meer specifieke of lokale zaken bemiddelt het NCM in contacten met andere organisaties. Het NCM kent geen individuele leden, maar heeft aangesloten organisaties die de doelstellingen steunen en tot samenwerking bereid zijn.

CONTACT: Het NCM is het platform voor overleg tussen de particuliere monumentenorganisaties in ons land en is namens het particulier initiatief de centrale overlegpartner voor de rijksoverheid. Door middel van belangenbehartiging, deskundigheidsbevordering en voorlichting richt het NCM zich op de verschillende doelgroepen die bij de monumentenzorg zijn betrokken.

MONUMENTEN: Het NCM stimuleert en ondersteunt de honderden organisaties die zich sterk maken voor de bescherming, het behoud en het beheer van de historische bebouwing van Nederland. Het NCM beperkt zich daarbij niet alleen tot de monumentenzorg, maar richt zich ook op raakvlakken van de monumentenzorg met andere terreinen als archeologie, ruimtelijke ordening, stadsvernieuwing, landschapsbehoud en werkgelegenheid.